تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

مختصر صحيح البخاري

المسمى بـ:

التجريد الصريح

دانراوی: أبی العباس زين الدين الزبيدی

بە کوردی کردن و لێکۆڵینەوەی
نوری فارس حمه خان

بەگوێرەی تەخریجی (د. مصطفی دیب البغا) تەخریج کراوە

محمود أحمد محمد
پێیدا چۆتەوەو سەرپەرشتی لە چاپدانی کردووە

دار المعرفة
بيروت - لبنان

مُختَصَر صَحِيحْ الْبُخَارِي

المُسَمّى

بِالتَّجْرِيد الصَّرِيحْ

٥

مُخْتَصَر صَحِيحْ الْبُخَارِي

المُسَمّى

بِالتَّجْرِيدْ الصَّرِيحْ

دانراوی: أبی العباس زين الدين الزبيدی

به كوردی كردن و ليكۆلینەوەی

نوری فارس حمه خان

بەگوێرەی تەخریجی (د. مصطفی دیب البغا) تەخریج کراوه

محمود أحمد محمد

پێیدا چۆتەوەو سەرپەرشتی لە چاپدانی کردووه

1431 ك   2010 ز

بەرگی پێنجەم

بسم الله الرحمن الرحيم

****

- ناوی کتێب: مختصر صحيح البخاری المسمی بـ(التجريد الصريح).
- دانراوی: ابي العباس زين الدين الزبيدي.
- وەرگێڕانی: نوری فارس حەمەخان.
- تیراژ (٢٥٠٠) دووهەزارو پێنج سەد دانـە.
- ژمارەی سپاردن: (٢٤٦٤ سالی ٢٠٠٩).
- سالی چاپ: ٢٠١٠ ز ١٤٣١ ك
- کۆمپیوتەرو هەلە چنین : (ڕوبـار حسين/کۆمپیوتەری شانیا)
- لەسەر ئەرکی کتێبخانەی ئارام لەسلێمانی چاپ کراوە. مافی چاپکردنەوەی بۆ کتێبخانەی ناوبراوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٠- نامەی ژنهێنان * كِتَابُ النِّكَاح

پێشەكی:

١. باسی ژنهێنان (نیكاح) لەفیقهی ئاسان دا، والە بەرگی دووەم دا، زنجیرە: ٢٥٣ لاپەڕە: ٦٠٥ هەتا لاپەڕە: ٦٥٢ چاپی یەكەم.

٢. باسی ژنهێنان لەتاجول ئوصوول دا، وەرگەڕاوە كوردی یەكەی، وا لەبەرگی سێیەم دا، چاپی یەكەم، زنجیرە: ٢٢، لاپەڕە ٤٧ هەتا لاپەڕە ١٥٠.

٣. بۆ ئەم باسە تەماشای ئەم جێگەیەش بێ سوود نابێ: ریاض صالحین، بەرگی یەكەم ل-٢٢٣ ز-٣٢ هەتا لاپەڕە: ٢٤٧ كۆتایی زنجیرە/٣٦- كوردییەكەی.

١٧٤٣- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أُفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا؟ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. (الحديث ٥٠٦٣)[١٧٤٣].

ئەنەسی كوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی:- سێ كەس چوون بۆ ماڵی هاوسەرەكانی پێغەمبەر- دروودی خودای لەسەر بێ – كەئیمامی عەلیو عەبدوڵڵای كوڕی عەمری كوڕی عاصو عوسمانی كوڕی مەظموون بوون،

[١٧٤٣] اخرجه مسلم في النكاح، باب: استحباب النكاح لمن تاقت نفسه اليه...رقم: ١٤٠١.

لەبارەی پەرستیش‌و خوا پەرستی ی پێغەمبەرەوە -دروودی خوای لەسەر- پرسیاریان هەبوو، کەپێیان گوترا عیبادەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسە- چەندە و چۆنە، وەك بلێی بەکەمی بزانن وابوو، لەبەر ئەوە لەناو خۆیانا گوتیان: ئێمە لەکوێ و پێغەمبەر- دروودی لەسەر- لەکوێ، ئەو خودا بەڕاشکاوی بەدەقی ئایەت لەگوناهی بەرودوای خۆش بووە، ئەوەتانێ یەزدانی گەورە مژدەی دەداتێو پێی دەفەرموێ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا. سورة الفتح ٤٨/١-٢﴾ جایەکێکیان گووتی: من بەشەو ناخەوم هەر شەو نوێژ دەکەم هەتا هەتایە، یەکێکی تریشیان گوتی: منیش ساڵ دوازەدە مانگە هەر بەڕۆژوو دەبم‌و یەك ڕۆژی لێ ناخۆم، ئەوی تریشیان گوتی: منیش کەنار دەگرم لەژن‌و هەتا هەتایە ژن ناهێنم‌و توخنی ژن ناکەوم. کاتێ پێغەمبەر — دروودی لەسەر- بەمەی زانی، هات بۆ لایان‌و فەرمووی: ئەوە ئێوە وەها وەها دەڵێن‌و ئەم جۆرە قسانە دەکەن! دەسا بەو خودایە من لەئێوە زیاتر لەخودا دەترسم‌و، لەئێوە زیاتر تەقوای دەکەم، بەلام لەگەڵ ئەوەیش دا من بەش بەحاڵی خۆم ڕۆژوویش دەگرم‌و ڕۆژوویش ناگرم‌و شەو نوێژیش بەشی خۆم دەکەم‌و بەشی خۆیشم دەخەوم‌و سەرەڕای ئەمانەیش ژنیش دەهێنم، جا ئەمە ڕێگەو رەوشت‌و ڕەفتاری منە، ئەوەی لێی لابداو پەیڕەوی نەکا لەمن نیەو، بەپەیڕەوی تەواوی ئایینی من دانانرێ، گەرچی بەموسوڵمانیش دابنرێ. (تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی سێیەم لاپەڕە: ٤٨ زنجیرە/٢٢).

ڕەبەنی‌و خۆخەساندن زۆر ناباشە

١٧٤٤- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ وَلَوْ أَذِنَ لَهُ لَاخْتَصَيْنَا. (الحديث ٥٠٧٣ – طرفة في ٥٠٧٤)[١٧٤٤].

[١٧٤٤] اخرجه مسلم في النكاح، باب: استجاب النكاح لمن تاقت نفسه إليه.. رقم : ١٤٠٢.

سەعدی کوری ئەبو وەقاص –ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی عوسمانی کوڕی مەزعوون ویستی لێ ببڕێ بۆ خوداو، واز لەدنیا بهێنێ و بەرەبەنی بژی و ژن نەهێنێ، پێغەمبەریش- دروودی خودای لەسەر بێ – ڕێگەی ئەوەی نەدا، ئەگەر پێغەمبەر- دروودی لەسەر- بۆ ئەوە ڕێگەی ئەوی بدایە، ئێمەیش خۆمان دەخەسان و تەرکی دنیاو ژنهێنانمان دەکردو سەرمان دەکردە خوا پەرستی هەتا مردن!. (تاجی کوردی/٣ ز/٢٢ ژ/٦ ل/٥٠).

١٧٤٥– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي رَجُلٌ شَابٌّ، وَأَنَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي الْعَنَتَ، وَلَا أَجِدُ مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ النِّسَاءَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ فَاخْتَصِ عَلَى ذَلِكَ أَوْ ذَرْ. (الحديث ٥٠٧٦)[١٧٤٥].

ئەبو هورەیرە- ڕەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! من پیاوێکی گەنجم و جەهێڵم و نیمە ژن بهێنم و، لەخۆشم دەترسم کەتووشی نارەوایی و بێ شەرعی ببم، کەواتە: ڕێگەم پێ بدە باخۆم بخەسێنم، هەتا لەمەترسی بێ ژنی و ڕەبەنی ڕزگار ببم! پێغەمبەریش خامۆش بوو، وەهیچی نەفەرموو، هەتا سێ جار ئەمەم لێ دووبارە کردەوە، هەردەنگی نەکرد: تالەجاری چوارەما فەرمووی: (ئەی ئەبو هورەیرە! ئەوەی کەدێتە ڕێت تازەتێ پەڕیوەو ڕەت بوونەوەی بۆ نییەو، کار لەکار تەرازاوەو لەچارەت نووسراوەو کاغەزو قەڵەم پێچراونەتەوەو هەڵگیراون و هیچ لەگەڵ چارەنووس ناکرێ! لەگەڵ ئەمیشە کەیفی خۆتە حەزدەکەی خۆت بخەسێنەو، حەزدەکەی واز بهێنەو خۆت مەخەسێنە، هیچ لەکارەکە ناگۆڕێ و لەئاستی چارەنووسی

[١٧٤٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبى هريرة: (شاب أخاف العنت..) (فتح البارى ج/١٠ ص ٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح. (فأختص على ذلك ابوذر). (الحديث ٥٠٧٦). - المترجم-

لەوحولەحفووظ هیچ سوودی نییە). (بڕ: تاجول ئوصول بەکوردی، لاپەڕە: ٥٠ بەرگی/سێیەم).

هێنانی کچ پەسەندە

١٧٤٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ لَوْ نَزَلْتَ وَادِيًا وَفِيهِ شَجَرَةٌ قَدْ أُكِلَ مِنْهَا وَوَجَدْتَ شَجَرًا لَمْ يُؤْكَلْ مِنْهَا فِي أَيِّهَا كُنْتَ تُرْتِعُ؟ قَالَ: فِي الَّذِي لَمْ يُرْتَعْ مِنْهَا تَعْنِي أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَتَزَوَّجْ بِكْرًا غَيْرَهَا. (الحديث ٥٠٧٧)[1746].

عائشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! پێم بفەرموو ئەگەر لەشوێنێ دابەزیت، دوو جۆرە لەوەڕی لێ بوو. یەکێکیان لێ ی خورابوو، ئاژەڵ تیا لەوەڕابوو، ئەوی تریان لێ ی نەخورابوو، ئاژەڵ لێ ی نەلەوەڕابوو، تۆ لەکامیانا وشترەکەت دەلەوەڕێنی؟ فەرمووی: لەو لەوەڕەیانا کەدەمی بۆ نەبراوەو لێی نەخوراوە! عائیشە مەبەستی ئەوە بوو کەپێغەمبەر -درودی لەسەر- بێجگە لەخۆی کچی تری نەهێناوە، وەژنەکانی تری بەبێوەژنی هێناونی. هەر لەبەر ئەوەیش پێغەمبەر- درودی لەسەر بێ- زیاتر نازی عائیشەی دەگرت. (تاج/ ٣ ز/٢٤ ل/٥٦ ز/٥).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە کەوا باشە: هەر قسەو گوفتوگۆیەك کەپەیوەندی بەکاری نهێنی ی نێوانی ژن و پیاوەوە هەبێ، لەژێر پەردەوە بێ و بەڕاشکاوی و سەروالآیی نەبێ . هەروەك جۆرە بەڵگەیی یەکی واتیادا: کەکچیش واپەسەندە شووبکا بەکوڕ.

[1746] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة:(لو نزلت واديا...). (فتح الباري. ج/١٠ ص٤٣٢ -خاتمة كتاب النكاح) - المترجم-

ماره برینی بچووك له‌گه‌وره دروسته

١٧٤٧- عَنْ عُرْوَةَ رحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ عَائِشَةَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّمَا أَنَا أَخُوكَ، فَقَالَ: أَنْتَ أَخِي فِي دِينِ اللَّـهِ وَكِتَابِهِ، وَهِيَ لِي حَلَالٌ. (الحديث ٥٠٨١)[١٧٤٧].

عـوروه -ره‌حمـه‌تی خـودای گـه‌وره‌ی لیّ بـیّ- فـه‌رمووی پێغه‌مبـه‌ر دروودی له‌سـه‌ر- خـوازبێنی عائیـشه‌ی کچی ئه‌بوبه‌کر، له‌ئه‌بوبـه‌کر، ده‌کا بـۆ خـۆی، ئه‌بوبه‌کریش پێی ده‌ڵیّ: (جائه‌وه چۆن ده‌بیّ، چونکه مـن بـرای تـۆم، ئـه‌ویش کچی منه، بـرازاش به‌مامـه‌ی خـۆی ناشـیّ؟). پێغه‌مـه‌ریش حـاڵی ده‌کاو پیّـی ده‌فه‌رمویّ: (ڕاسته تۆ برای ئایینی منی، به‌پیّی نامه‌ی خودا، که‌ده‌رفـه‌رمویّ: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ.(١٠) سورة الحجرات﴾ واته: موسـوڵمانان لـه‌ناو خۆیانـا خوشك‌و برای ئایینین. به‌ڵام خوشك‌و برای ئایینی، نابیّ به‌مایـه‌ی له‌یـه‌کتری حه‌رام بوون، به‌ڵکوو ته‌نها خوشك‌و برای خوێنی‌وشیری (نه‌سه‌بی‌و ریـضاعی) ده‌بیّ به‌هۆی حه‌رامبونی خوشك‌و برا له‌یه‌کتری، تۆیش نه‌برای خوێنی منی‌و نه‌برای شیری، که‌واته: عائشه‌ی کچت بۆ من دروسته‌و پێم ده‌شیّ).

ڕاڤه‌و شیکردنه‌وه:

به‌ڵگه‌یی ئه‌م فه‌رمووده‌یه له‌سه‌ر سه‌رباسه‌که، له‌و رووه‌وه‌یه: که‌پێغه‌مبه‌ر گـه‌لیّ له‌عائیـشه گـه‌وره‌تر بـووه، به‌ته‌مـه‌ن، عائیـشه لـه‌و کاتـه‌دا، زۆر بـچکۆله بووه. ئه‌م فه‌رمووده‌یه مورسه‌لی تابیعی یه، بـه‌ڵام له‌بـه‌ر ئـه‌وه‌ی شکۆمه‌ندیی عـوروه‌ی کـوڕی زوبـه‌یر ناسـراوه لـه‌ناو فـه‌رموده زاناکـان دا، وه‌ئـه‌م باسـو خواسـه‌یش په‌یوه‌نـدی به‌عائیـشه‌ی پـوری‌و به‌ئه‌بوبـه‌کری باپیریـه‌وه هه‌یـه، که‌باوکی ئه‌سمای دایکی عوروه‌بووه، وه‌عورووه خۆی فه‌قیّ و شاگردی عائیشه‌ی پوری بووه، له‌به‌ر ئه‌م چه‌ند هۆیه چاوپۆشی له ئرساله‌که‌ی کراوه‌و له‌حوکمی

[١٧٤٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث (خطب عائشة...) خاتمة كتاب النكاح.

مسندی متصل دایه (تەواو کاریێ) . هەروەك دروستە ژنی گەورە یاپیر لەمناڵ، یالە کوڕی گەنج مارە بکرێ. (بڕ: بەرگی/١ ژ/٣ ل/١٢ + ژ/٧٥ = بەرگی/١ ل/٩٥).

باسی هاوتاییو هاولفی- کەفائەت

١٧٤٨- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهَا: أَنَّ أَبَا حُذَيْفَةَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِشَمْسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَنَّى سَالِمًا، وَأَنْكَحَهُ بِنْتَ أَخِيهِ هِنْدَ بِنْتَ الْوَلِيدِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَهُوَ مَوْلًى لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدًا، وَكَانَ مَنْ تَبَنَّى رَجُلًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ وَوَرِثَ مِنْ مِيرَاثِهِ حَتَّى أَنْزَلَ اللّٰهُ: (ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ) إِلَى قَوْلِهِ (وَمَوَالِيكُمْ) فَرُدُّوا إِلَى آبَائِهِمْ فَمَنْ لَمْ يُعْلَمْ لَهُ أَبٌ كَانَ مَوْلًى وَأَخًا فِي الدِّينِ فَجَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلِ ابْنِ عَمْرٍو الْقُرَشِيِّ ثُمَّ العَامِرِيِّ وَهِيَ امْرَأَةُ أَبِي حُذَيْفَةَ بْنِ عُتْبَةَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا وَقَدْ أَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ مَا قَدْ عَلِمْتَ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. (الحديث ٥٠٨٨ -طرفه في ٤٠٠٠)[1748].

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو حوزەیفەی کوڕی عوتبەی کوڕی ڕەبیعەی کوڕی عەبدو شەمس- ڕەزای خودای لێ بێ - سالمی کوڕی مەعقلی، لەسەردەمی نەزانیدا، کردبوو بەکوڕی خۆی، کەبەم کرداره لەزاراوی شەرعی پیرۆزدا، دەگوترێ : (تبني) ئەم ئەبو حوزەیفەیە یەکێك بوو لەوزاتانەی کەلەگەڵ پێغەمبەردا، ئامادەی جەنگی بەدر بوو بوو، لەم ڕووەوە پێی دەگوترێ: بەدری. ئەبو حوزەیفە برازایەکی خۆشی - کەناوی هیندی

[1748] اشار العسقلاني في خاتمة كتاب النكاح بأن مسلماً وافقه في تخريجه. (انظر فتح الباري ج/١٠ ص/٤٣٢). -المترجم

کچی وەلیدی کوڕی عوتبەی کوڕی ڕەبیعە بوو لەم سالمەی بەناو کوڕی مارە کردبوو، سالم ئازاد کراوی ژنێکی ئەنصاری بوو، ناوی ثوبەییە بوو، ژنی ئەبو حوزەیفە بوو، ئەم ڕووداوی کردنی کەسێ بەکوڕی خۆت، لەپێش ئیسلاما باو بوو، ئەوە بوو؛ پێغەمبەریش لەو سەردەمەدا، زەیدی کوڕی حاریسەی کردبوو بەناو کوڕی خۆی، وەك لەقورئانا باسی ئەم داستانە کراوە، لەسەردەمی نەفامیش دا دەستوور بوو، کەسێ پیاوێکی بکردایە بەکوڕی خۆی، مەردمەکە بەناوی ئەوەوە ناویان دەهێنا، وەك بەزەیدی کوڕی حاریپەیان دەگوت: زەیدی کوڕی موحەمەد، وە بەناو کوڕەکە لەباوکە درۆینەکەی میراتو کەلەپوری دەگرت، ئەم باوو دەستوورە هەروا ما، هەتا ئەم ئایەتە پیرۆزە هاتە خوارەوە: ﴿مَّا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ. ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا. -سورة الأحزاب (٣٣/٤-٥)-﴾.

واتە: وەخودا زڕ کوڕەکانیشتانی نەکردووە بەکوڕی ئێوە، ئەوە قسەیەکی ڕووتە، کەبەزار دەیکەن، بڕیاری یاسایی بەشتی وا دانامەزرێ، خودا فەرمانیشتی ڕاستو دروستە، وە هەرخۆی ڕێگەی هەق نیشانی بەندەکانی خۆی دەدا. ئیتر ئەم زڕکوڕانەتان بەناوی خۆتانەوە بانگ مەکەن، بەڵکوو بەناوی باوکی ڕاستەقینەی خۆیانەوە بانگیان بکەن. بۆ نمونە: مەڵێن: زەیدی کوڕی موحەمەد، بەڵکو بڵێن: زەیدی کوڕی حاریسە. چونکە والەبارترو ڕەواترە لەلای خودا، خۆئەگەر دنیا بوو، باوکی ئەوانتان نەدەناسیو نەتان دەزانی کەکوڕی کێن، ئەوا برای دینیو دۆستی ئێوەن. ئەگەر بەهەڵە، لەسەر عادەتی کۆن، شتی واتان لەدەم دەرچوو، بەوێنە: لەباتی ئەوەی کەبڵێن: سالمی

کوڕی معقل، گوتتان: سالمی کوڕی ئەبو حوزەیفە، ئەوە قەیدی نییەو بەوە گوناهبارنابن، بەلاّم لەپاش ئەم ڕوونکردنەوەیە، بەقەستی دڵ، ئەگەر شتی واتان گوت، ئەوە بەرپرس دەبن و پێی گوناهبار دەبن هەمیشە خودا لەگوناه دەبووریّ و ڕەحم بەدروستکراوانی خۆی دەکا. جاکاتیّ ئەم ئایەتە پیرۆزانە سەبارەت بەم بابەتە هاتنە خوارەوە، ئیتر ئەو زڕکوڕو بەناو کوڕانە بەناوی باوکی خۆیانەوە بانگ دەکران، وەهەر کەسیّ لەوان ناوی باوکی نەزانرایە، ئەوە ئازاد کراویان بوو، وەبرای ئایینی یان بوو، وەبەناوی زڕبابەکەیەوە ناویان نەدەهێنا، جا سەهلەی کچی سوهەیلی کوڕی عەمری ناسراو: هەم بەقوڕەیشی و هەم بەعامیری، کەهەویّ ی ثوبەییەی ژنی ئەبو حوزەیفە بوو، هاتە خزمەتی حەزرەت- دروودی خودای گەورەی لەسەر بیّ- فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خودا! خۆت دەزانی کەئێمە جاران لەسەر دەستووری کۆن، سالمان بەکوڕی خۆمان دەزانی، وە وەك کوڕی خۆمان ڕەفتارمان لەگەڵ دەکردو مەحرەم و خۆیی بوو لەناو مانا، بەلاّم ئێستا ئەوەتا وەك دەزانیت خودای گەورە بەئایەتی قورئان ئەو دەستورو باوو نەریتە کۆنەی پووچ کردۆتەوەو هەڵی وەشاندۆتەوە. جا ئەی پێغەمبەری خودا ! تۆ ئێستا چی دەفەرمووی لەم بارەیەوە؟ فەرمووی: (مەمکی بدەریّ هەتا سالم ببیّ بەخۆیی (بەمەحرەم) بۆت، سوهیلەیش پێنج جار لەشیری خۆی تیر شیری کرد، ئیتر سالم بوو بەکوڕی شیریی سوهەیلەو کێشەکەیان کرایەوە. (بڕ:تاج/٧ ل/٩٣ ز/١٦ ژ/١٠ + ژ/١١) + (ژ: ١٧٥٣ تجرید).

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

١- پەیوەندی فەرموودەکە بەسەر باسەکەوە لەوەدایە، گەرچی سالم و هیند کەژن و مێرد بوون، یەکێکیان کۆنەبەندەو ئەوی تریان ئازادی ئەصلی بووە، بەلاّم چونکە لەئایین دا هاوکوف بوون و هەردوکیان موسڵمان بوون

مارەیان لەیەکتر هاتووە، بەلاّم ئەگەر نەسەب مەرج بوایە، دەبوو مارەیان لەیەکتری نەیەت.

٢- ئەم فەرموودەیە بەلگەی ئەوەیە، کەشیرو مەمکخواردن بە گەورەییش کاری گەری هەیەو تەحریمی تەئبیدی پیّ دادەمەزریّ، حەزرەتی عائیشە فەتوای وای دەدا بۆ خەلّكو خۆشی کاری پیّ دەکرد، چونکە وادەبوو فەرمانی دەکرد بەخوشکە زاو برازاکانی کە مەمك بدەن بەهەندیّ پیاو، هەتا ببن بە خوشکەزاو برازای حەزرەتی عائیشە، ئیتر لەوە دواڕێگەی هاموشوی پیّ دەدان وەك خۆیی‌و مەحرەم، ژنەکانی تری پێغەمبەر شتی وایان نەدەکرد.

١٧٤٩– عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّه عَنْها قَالَتْ دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى ضُبَاعَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ لَهَا: لَعَلَّكِ أَرَدْتِ الْحَجَّ قَالَتْ: وَاللّٰهِ لَا أَجِدُنِي إِلَّا وَجِعَةً فَقَالَ لَهَا: حُجِّي وَاشْتَرِطِي قُولِي: اللّٰهُمَّ مَحِلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي. وَكَانَتْ تَحْتَ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ.(الحديث ٥٠٨٩)[١٧٤٩].

عائیشە- ڕەزای خودای لیّ بێ- فەرموی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- چوو بۆ سەردانی ضوباعەی کچی زوبەیری کوڕی عەبدولموگەلیب، کەئامۆزای پێغەمبەر بوو، ضوباعە گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا؟ دەمەویّ بچم بۆ حەج،بەلاّم دەترسم لەڕێ نەخۆش بکەوم؟ فەرمووی پێی- دروودی خودای لەسەر بێ -: (برۆ بۆ حەج‌و مەرج دابنێ، ئاوا؛ بلّیّ : ئەی خودایە! لەهەر کویّ تۆ نەخۆشت خستم، لەویّ ئیحرام دەشکێنم). ضوباعە ژنی میقدادی کوڕی ئەسەدبوو. (تاج/٢ ل/١٧٠ ز: ٨٧ ژمارە/٥) .

ڕاڤەو شیکردنەوە:

دەی ئەگەر بێجگە لەهاوکوفی لەئایین دا، هاوکوفی لەنەژادو نەسەبدا مەرج بوایە، مارەی ضوباعەی ئامۆزای پێغەمەر- دروودی لەسەر- لەمیقداد

[١٧٤٩] اخرجه مسلم في الحج، باب: جواز اشتراط المحرمالتحلل بعذر.. رقم:١٢٠٧.

نـەدەهات، بڕوانـە: ژمـارە/١٥٣٥ تجریـد = ٤٠١٩ فـتح البـاری = بـەرگی چوارەم ل/٢٦٩.

١٧٥٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قَـالَ: تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَـا وَلِـدِينِهَا فَـاظْفَرْ بِـذَاتِ الـدِّينِ تَرِبَـتْ يَدَاكَ.(الحديث ٥٠٩٠)[(١٧٥٠)].

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمبـەر -درودی لەسەر- دەفەرمویٚ: (واباوە لـەناو خـەڵکا، کـەژن لەبـەر ئـەم چوار شـتە مـارە دەکرێو دەخوازرێ: لەبەر ئەوە کەماڵی هەیـە، یالـە بـەر ئـەوە کـە خانـەدانـە، یالەبەر ئەوە کەجوانە، یالەبەر ئەوە کە بەئایینەو بەدینەو دینـدارە، جائـەی ژنخوازی هۆشمەند! تۆ ئافرەتی ئاینداری بەدین بهێنەو لـەکیس خـۆتی مـەدە، هەتا دەستە شکێن نەبیت!). (تاج/٣ ل/٥٤ ز/٢٤ ژ/١).

ڕوونکردنەوە:

بۆ ژنیش هەروا، وەئـەم چـوار شـتە، بـەپێی ئـەم فەرمودەیـە، سوننـە تـە هەم بۆ پیاو و هەم بۆ ژن ڕەچاوبکرێن. بەنموونـە: ژنێ کوڕێکی دەوڵەمەنـدی خانەدانی بەدینو کـوڕێکی هـەژاری بـەدین داوای بکـەن، واباشـە شـوو بکـا بـە کوڕە دەوڵەمەنـدە بەدینەکەیان. مەبەسـت هەر ئـەم چوار شـتە نییـە، بـەڵکوو هەموو شتێکی باش، هاندەرێکە بۆ ژنهێنانو شووکردن، بەڵام سەر گولەکەیان دینە.

١٧٥١- عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا: حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشَفَّعَ وَإِنْ قَالَ أَنْ يُسْتَمَعَ قَالَ: ثُمَّ سَكَتَ فَمَرَّ رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَقَـالَ: مَـا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ لَا يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ لَا يُشَفَّعَ وَإِنْ قَـالَ:

[(١٧٥٠)] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: استحباب نكاح ذات الدين، رقم: ١٤٦٦.

أَنْ لَا يُسْتَمَعَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا.(الحديث ٥٠٩١ طرفه في: ٦٤٤٧)[١٧٥١].

سەهلی کوڕی سەعدی ساعیدی ئەنصاری فەرمووی: پیاوێکی داراو دەوڵەمەند، لەلای پێغەمبەرو مەجلیسە کەیەوە ڕابورد. فەرمووی: (ئەم پیاوە چۆن پیاوێکە بەلاتانەوە؟) گوتیان: ئەمە پیاوێکی خانەدانی دەوڵەمەندە، بەخودا ئەمە شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکا، ژنی پێ بدرێ، ئەگەر تکایێ بکا تکای بگیرێ، ئەگەر قسەیێ بکا گوێ بۆ قسەکەی بگیرێ و گوێی بۆ شل بکرێ. پێغەمبەریش- دروودی لەسەر بێ – خامۆش بوو، تاپیاوێکی هەژار لەموسڵمانان لەوێوە ڕەت بوو، جا فەرمووی: (ئەدی ئەی ئەم پیاوە چۆن پیاوێکە بەلاتانەوە؟) گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە پیاوێکە لەهەژارانی موسڵمانان، ئەمە هەقی وایە کەژنی پێ نەدرێ، تکای نەگیرێ، گوێ لەقسەی نەگیرێ! پێغەمبەریش – دروودی لەسەر بێ – فەرمووی: (دەسا بزانن کەئەمەیان، کە ئێوە لەبەر هەژاری واتان پێگوت، لەلای خودای گەورە، باشترو لەپێشترە لەپڕ زەوی لەوێنەی ئەوەی تریان. قەدرو ڕێزو چاکی لەلای خودای گەورە، بەدڵی پاکە، بەباوەڕی جوانە، بەماڵو سامانو خانەدانی نییە). (تاج/٣ ل/٥٨ ز/٢٥ ژ/١) + (ریاض/١ ل/ ٢٢٣ ژ/٢٥٣).

باسی شوومیو بەدقوومی ژن

١٧٥٢– عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنْ النِّسَاءِ.(الحديث ٥٠٩٦)[١٧٥٢].

[١٧٥١] لم يوافقة مسلم على تخريج حديث سهل: مر رجل فقالوا: هذا حرى إن خطب ان ينكح- فتح/١٠ خاتمة كتاب النكاح ص٤٣٢. - المترجم-

[١٧٥٢] اخرجه مسلم في الذكر والدعاء والتوبة والرقاق، باب: أكثر أهل الجنة الفقراء...رقم: ٢٧٤٠.

ئوسامەی کوڕی زەید -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی (لەپاش مەرگی خۆم، هیچ ئاژاوەو فیتنەیەکم لەناو ئومەتما بەجێ نەهێشتووە، کەوەك ئاژاوەو فیتنەی ژنان زیانبەخشن بێ بۆ پیاوان). (تاج/٣ ل/٥٧ ز/٢٤ ژ/٨) + (ریاض/١ ز/٣٥ ل/٢٤٤ ژ/٢٨٨).

ڕوونکردنەوە:

بۆ ئەم باسە بڕوانە: (تاج/ ٤ل/٢٣١ ز/٧٧) + (ریاض الصالحین، بەرگی چوارەم، لاپەڕە/١٢٣٠ ز/٣٠٤) = ژمارە: ١٦٧٤ تا ١٦٧٧.

باسی شیرو مەمکخواردن

١٧٥٣- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰه عَنْهُما قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا تَتَزَوَّجُ ابْنَةَ حَمْزَةَ؟ قَالَ: إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ.(الحديث ٥١٠٠ طرفه في: ٢٦٤٥)[(١٧٥٣)].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی ئیمامی عەلی عەرزی پێغەمەر دەکا- دروودی لەسەر- ئەوە بۆچی کچەکەی حەمزەی مامەت، کەئامۆزای خۆتە مارە ناکەی بۆ خۆت، بەڕاستی کچێکی شۆخ و شەنگە؟ فەرمووی: (پێم ناشێ، چونکە برازای شیریمەو کچی حەمزەیە، حەمزەیش هەم مامی هەقمە، برای باوکمەو هەم برای شیریمە، چونکە ثوومیبە هەم شیری دابوو بەئیمامی حەمزە، هەم شیری دابوو بەپێغەمبەر- دروودی لەسەر- بەدووساڵ لەپاش حەمزە مەمکی دابوو بەپێغەمبەر. (تاجول ئوصول، بەرگی/سێیەم لاپەڕە/٦٧ ز/٢٩) + (ل-٦٩ ز/٣٠ - باسی مەمکخواردن و شیرخواردن).

(١٧٥٣) أخرجه مسلم في الرضاع، باب: تحريم ابنة الأخ من الرضاعة، رقم: ١٤٤٧

١٧٥٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنها أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ أُرَاهُ فُلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنْ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فُلَانٌ حَيًّا لِعَمِّهَا مِنْ الرَّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ؟ فَقَالَ: نَعَمْ الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ.(الحديث٥٠٩٩ طرفاه في: ٢٦٤٦، ٣١٠٥)[١٧٥٤].

عائشه -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر-دروودی لەسەر- لەلای من بوو، گویم لێ بوو پیاوێ ڕیخوازی دەکرد کەبچێ بۆ لای حەفصەی کچی عومەر، کەژنی پێغەمبەر بوو، عائیشە فەرمووی: عەرزی پێغەمبەرم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە پیاوێکە ڕیخوازی دەکا، کەبچێ بۆ ماڵی تۆ، واتە: بۆ ماڵی حەفصەی ژنت؟ فەرمووی: (وادەزانم کەفیسارە کەسە، کەمامی شیریی حەفصەیە) کەواتە: خۆیی یەو بێگانە نییە، بابچێت) عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: دەی کەوابێ ئەگەر ئێستا فیسارەکەس بمایی، کەمامی شیریی من بوو، دەیتوانی وەك مەحرەم هاموشۆی من بکا؟ فەرمووی: (بەڵێ، چونکە هەرچی بەخزمایەتیو زاوزێ حەرام ببێ، بەهۆی مەمکخوادنیشەوە حەرام دەبێ). (تاج/٣ ل/٦٧ ز/٢٩ ژ:١ - ش/د/ت/ن= شەیخان + ئەبوداوود + تەرمەزی + نەسائی. ڕەحمەتی خوا لەهەموویان بێ).

١٧٥٥- عَنْ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ رَضِي اللّٰه عَنهُما أَنَّهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ انْكِحْ أُخْتِي بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ: أَوَتُحِبِّينَ ذَلِكِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ وَأَحَبُّ مَنْ شَارَكَنِي فِي خَيْرٍ أُخْتِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ: إِنَّ ذَلِكِ لَا يَحِلُّ لِي قُلْتُ: فَإِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ؟ قَالَ: بِنْتَ

[١٧٥٤] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: يحرم من الرضاعة مايحرم من الولادة، رقم:١٤٤٤.

أُمِّ سَلَمَةَ قُلْتُ: نَعَمْ فَقَالَ: لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا لَابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سلمةَ ثُوَيْبَةُ فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ.(الحديث ٥١٠١ أطرافه في: ٥١٠٦، ٥١٠٧، ٥١٢٣، ٥٣٧٢)[١٧٥٥].

ئوم حەبیبەی کچی ئەبو سوفیان -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! حەمنەی خوشکم کەکچی ئەبو سوفیانە،مارە بکە بۆ خۆت. فەرمووی: جاپێت خۆشە؟) گوتم: بەڵێ، چونکە ئەوە نەبێ کەتۆ تەنیا هەر بۆ من بیت، خۆشەویسترین کەسیش کەهاوبەشم بێ لەم بەهرەی هاوسەرێتی ی تۆدا، ئەو خوشکەمە، کەوابوو حەزدەکەم مارەی بکەی، هەتا ئەو شانازیو سەربەرزی یە بەویش ببڕێ. فەرمووی: (دەسا ئەوە بۆ من دروست نییەو پێم ناشێ، چونکە دروست نییە بۆ پیاوێ دووخوشك مارە بکا بۆ خۆی). منیش گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! سائێمە لەناو خۆمانا مقۆ مقۆی ئەوە مانە کەتۆ دەتەوێ دوڕەی کچی ئەبو سەلەمە مارە بکەی بۆ خۆت، ئەی ئەوە چۆنە؟ فەرمووی: (هەنەزاکەی خۆم کەکچی ئوممومسەلەمەی ژنمە؟) . گوتم: بەڵێ ئەوا فەرمووی: (دەسا بەخودا ئەوە ڕاست نییە، چونکە ئەوە گریمان ئەگەر زڕ کچیشم نەبێو لەکۆشی خۆشم دا بەخێوی نەکەم، هەر پێم ناشێ، چونکە ئەو برازای شیریمە؟ لەکاتی خۆیدا ثوەیبە مەمکی داوە هەم بەمنو هەم بەئەبو سەلەمەی باوکی،جا نەکچی خۆتانو نەخوشکی خۆتانم بۆ هەڵ مەدەنو ئەوانەم پێشکەش مەکەن، ئێوە کەژنو هاوسەری منن). (تاج/٣ ل/٦٨ ز/٢٩ ژ/٤).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

[١٧٥٥] اخرجه مسلم في الرضاع، باب تحريم الربيبة واخت الزوجة.. رقم:١٤٤٩.

١. ثووەیبە دایكی شیری ئیمامی حەمزەو پێغەمەرو ئەبو سەلەمەبوو، لەسەردەمی پیش هاتنی ئیسلام دا شیریی دابوو بەهەرسێكیان‌و ئەو شیر پێدانە كاریگەر بوو. كەواتە ئێستایش ئەگەر دوو كەس شیرو مەمكی ژنێ بخۆن‌و پاشان ئیسلام ببن، لەیەكتر حەرام دەبن.

٢. ئەم چوار ژنە مەمكیان بەپێغەمبەر داوە: ئامینەی دایكی‌و ثووەیبەو حەلیمەی سەعدییەو ئوم ئەیمەن.

٣. ئیبنو مەندە دەفەرموێ: ثووەیبە ئیسلام بووە. پێغەمبەر زۆر بۆی باش بووە، خەدیجەیش زۆر ڕێزی دەگرت، لەساڵی حەوتی كۆچی دا لەپاش ئازاد كردنی خەیبەر، كۆچی دوایی كردووە. ڕەزای خودای لێ بێ. بڕوانە: بەرگی پێنجەم، تاج، لاپەڕە:

١٧٥٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهَا قَالَتْ: أَنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدِها رَجُلٌ فَكَأَنَهُ تَغَيَّرَ وَجْهَهُ كَأَنَّهُ كَرِهَ ذلِكَ فَقَالتْ إِنَّهُ أخِي، فَقَالَ: انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنْ الْمَجَاعَةِ.(الحديث ٥١٠٢)[١٧٥٦].

عائیشە -ڕەزای خودای‌لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەماڵی خۆم پیاوێ لەلام دانیشتبوو، پێغەمبەر- دروودی لەسەر- لەوكاتەدا هات بۆ لام، كەئەمەی دی لەبەری گران بوو، سەرەنجی دەمو چاویم كردتووڕەبوو، عەرزیم كرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە برای شیریمە، بێگانە نییە، پێت ناخۆش نەبێ. فەرمووی: (باش سەرنج بدەن لەبراو خوشكی شیریی خۆتان، هەتا بزانن هەموو مەرجەكانی شیرو مەمكخواردن هاتۆتە جێ ئەو جا بڕیار بدەن، چونكە نەمكخواردن كاتێ دادەمەزرێ، كەلەكاتی ساوایی دابێ، كەمناڵ لەبەر برسێتی ی شیر دەخوات). (تاج/٣ ل/٧٠ ز/٣٠ ژ/٣ - ش/د).

[١٧٥٦] أخرجه مسلم في الرضاعة، باب: إنما الرضاعة من المجاعة، رقم: ١٤٥٥.

دروست نییە ژن بەسەر پووری، یابەسەر میمکی خۆی شوو بکات

١٧٥٧- عَنْ جَابِر بن عبدالله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا.(الحديث ٥١٠٨)[١٧٥٧].

جابیری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر-دروودی لەسەر – ڕێگری دەکرد لەوە: کەژن شووبکا بەسەر خوشکی باوکی، کەپێ ی دەگوترێ میمك، یاشوو بکات بەسەر خوشکی دایکی کەپێی دەگوترێ پوور، وەهەروا پورو میمکیش نابێ شوو بکەن بەسەر برازاو خوشکەزای خۆیان. (تاج/٣ ل/٦٨ ز/٢٩ ژ/٣ ش/ د/ ت/ن).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

چەند بڕیارێکی شەرعی عەمەلی:

یەکەم: پوختەیی لەبڕیارەکانی شیرو مەمکخواردن:

أ- هەردوو کەسێ شیر خواردنی شەرعی چەسپا لەنێوانیان دا، هەتا هەتایە لەیەکتر حەرام دەبن، مارەیان لەیەکتری نایێ، نەظەریان بۆ یەکتر حەرام نییە، خەڵوەتیان دوو بەدوو لەگەڵ یەکتردا حەرام نییە، سەفەریان پێکەوە دوو بەدوو دروستە،دروستە لەگەڵ یەکتری بچن بۆ حەج، دەستنوێژیان لەیەکتری ناشکێ، بەشێوەی گشتی، لەبابەتی خواستن و تەماشا کردن و دوو بەدوو پێکەوە بوون و سەرفەر کردن و دەستنوێژو تەوقەکردن و ماچ کردن و تەوابیعی نیکاحەوە، دادەنرێن بەدوو خزمی خۆیی و مەحرەم، بەبێ زیادو کەم، چی بۆ ئەوان دروستە بۆ ئەمانیش دروستە، وەچی بۆ ئەوان دروست نییە بۆ ئەمانیش کەکەسی شیریی یەکترین دروست نیە.

(١٧٥٧) لم يوافقه مسلم حديث جابر في الجمع بين المراة وعمتها. (فتح/١٠ص٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح) –المترجم-

ب- بەڵام بەشیرو مەمکخوارن ئەم بڕیارانە ناچەسپێ: کەلەپوورو میرات لەیەکتری ناگرن، ژێوارو نەفەقەیان لەسەر یەکتری نییە، ئەگەر کوڕی شیری خوشکی شیری خۆی، یادایکی شیری خۆی، یاباوکی شیری، یاهەر کەسێکی تری شیری خۆی بوو بەبەندەو موڵکی، بەوە ئازاد نابێ، بەپێچەوانەی باوكو دایكو براو کەسی نەسەبی، کەلەکاتی وادا یەکسەر ئازاد دەبن. یا شایەتی برای شیریی بۆ دایکی شیری قەیدی نییەو وەردەگیرێ، یائەگەر باوکی شیریی کەسێ، یاباپیری شیریی کەسێ، یان دایکی شیریی کەسێ، کەسێکی تری کوشت، ئەم منداڵە شیرییەی بەعاقلە دانانرێ، واتە: بەشێ لەخوێنی کوژراوەکە ناکەوێتە ئەستۆی ئەو. ئەگەر باوکی شیریی یادایکی شیریی، منداڵی شیریی خۆیی کوشت دەکوژرێتەوە لەباتی، بەپێچەوانەی منداڵو باوكو دایکی خوێنی، واتە: نەسەبی. چونکە ئەوان لەباتی منداڵی خۆیان ناکوژرێنەوە وەهەروەها براو باوكو مامی شیریو ئەمانە، لەکاتی مارەبڕین داو، لەکاتی حەددو تۆڵە سەندنو قصاصو قەزفو تەعزیرو ئەمانەدا نابن بەهەقدارو وەلی ژنە شیرە خۆرەکەیان، یاباوکە شیرییەکەیان.

ج- بەشێوەی گشتی سیلەی ڕەحمیان سوننەتە، بەسەرکردنەوەو سەر لێدانو دیاری بردن بۆیان سوننەتە، باشبوون بۆیان سوننەتە.

د- شیرخواردن مەحرەمییەت لەنێوان شیرە خۆرو ئەم کەسانەدا لەسەر ئەم شێوەیە دادەمەزرێنێ:

١- ژنە شیردەرەکە، چونکە دایکی شیریی یەتی.

٢- مێردەکەی چونکە خاوەنی شیرەکەیەو ئەو ژنەکەی متوربە کردووە.

٣- ئاغای ژنەکە، ئەگەر ژنەکە کەنیزەكو جاریە بوو، مێردی نەبوو، ئوم وەلەدبوو.

٤- دایکی ژنە شیردەرەکە، چونکە نەنکی شیرییەتی، بابەرەو ژووریش بڕوا.

٥- خوشکی شیر دەرەکە،چونکە پوورییەتی.

٦- كچى شيردەرەكە چونكە خوشكى شيرييەتى.

٧- كچى كچى شيردەرەكە، چونكە خوشكەزايەتى، بابەرەو خواريش بڕوا،

٨- كچى پياوى خاوەن شيرەكە بالەژنێكى تريشى بێ چونكە خوشكى شيرييەتى.

٩- كچى كچى خاوەن شيرەكە، چونكە خوشكەزاى شيرييەتى، بابەرەو خواريش بڕوا.

١٠- دايكى خاوەن شيرەكە، چونكە نەنكى شيرييەتى، بابەرەو ژووريش بڕوا،

١١- خوشكى خاوەن شيرەكە، چونكە پوورى شيرييەتى.

١٢- براى خاوەن شيرەكە چونكە مامى شيرييەتى.

١٣- كوڕى خاوەن شيرەكە، چونكە براى شيرييەتى

١٤- باوكى خاوەن شيەكە چونكە باپيرەى شيرييەتى، بابەرەو ژووريش بڕوا.

١٥- كوڕى شير دەرەكە، چونكە براى شيرييەتى.

١٦- براى شيردەرەكە، چونكە خاڵى شيرييەتى.

١٧- كوڕو كچى كوڕى شيردەرەكە، چونكە كوڕە زاو خوشكەزايەتى لە شيرەوە. (بۆ زيادە بەهرە، بڕوانە: فيقهى ئاسان، بەرگى دووەم، لاپەڕە/٦٢٧ زنجيرە/٢٦١).

هـ- باوك‌و دايك‌و براو خوشك‌و كەسى ترى مەحرەمى مناڵە شيرخۆرەكە نابن بەهيچى ژنە شير دەرەكەو مێردەكەى‌و مناڵ‌و كەس‌و كارى تريان، ئەگەر لەلايەكى ترەوە مەحرەميان نەبن.

و- شيرو بڕيارەكانى شير لەنێوانى موسوڵمان‌و ناموسڵمانيش دا دادەمەزرێ، ئەگەر شيردەر مەسيحى بوو، مناڵە شيرە خۆرەكە موسڵمان بوو، دەبن بەدايك‌و كوڕى شيريى يەكترى وەهەروا.

دووەم: پوختەیی لەنادورستبوونی کۆکردنەوەی دووژنی لەناوخۆیانا خۆیی، لەژنێتی ی یەك پیاودا:

١- حەرامە کۆکردنەوەی دایكو کچ.

٢- حەرامە کۆکردنەوەی نەنكو نەوەی خۆی.

٣- حەرامە کۆکردنەوەی دوو ژن، کە ئەگەر گریمان یەکێکیان پیاو بێ‌و یەکێکیان ژن بێ، مارەیان لەیەکتریی نەیێ، وەك دوو خوشك پێکەوە، یاژن لەگەڵ برازای خۆی دا، یالەگەڵ خوشکەزای خۆی دا، یاکۆکردنەوەی دوو خوشکی شیریی بەیەکەوە، یاکۆکردنەوەی کچ لەگەڵ دایکی شیریی خۆی دا، یاکۆکردنەوەی کچ لەگەڵ نەنکی شیریی، یا کۆکردنەوەی ژن لەگەڵ دایکی شیری، یانەنکی شیریی باوكو دایکیدا... تادوایی.

باسی ژن بەژن

١٧٥٨- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ الشِّغَارِ وَالشِّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الْآخَرُ ابْنَتَهُ لَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ.(الحديث ٥١١٢ طرفه في: ٦٩٦٠)[١٧٥٨].

ئیبنو عومەر- ڕەزای خودایان لێ بێ – فەرمووی: پێغەمبەر- دروودی لەسەر- ڕێگەی ژن بەژنی نەئەدا، ژن بەژنیش ئەوەتانێ کەدوو پیاو بەکچی خۆیان ژن بەژن بکەن، بەبێ مارەیی (تاج/٣ ل/١٤٧ ز/٥٩ ژ/٢ - ش/د/ت/ن = شەیخان + ئەبوداوود + تەرمەزی + نەسائی -ڕەحمەتی خودا لەهەموویان).

ڕوونکردنەوە:

ژن بەژن لەسەر ئەم شێوەیەی کەوا لەم فەرموودەیەدا نادروستە، ئیتر کچ بەکچ بێ، یاخوشك بەخوشك بێ، یاکچ بە خوشك بێ‌ن یاپوور بێ، یادایك

[١٧٥٨] اخرجه مسلم في النكاح، باب: تحريم نكاح الشغار و بطلانه ، رقم: ١٤١٥.

بەخوشك بێ، یاكچ بەكچە زاو كوڕەزا بێ هەروەها. بەڵام ئەگەر ژن بەژنەكە لەسەر ئەم شێوەیەی تر بێ كەئێستا باوە، ئەوە ژنبە ژنەكە دادەمەزرێ، چونكە بەدوو عەقدی صەحیح هەردوو ژنە، هەریەكەیان لەمێردەكەی خۆی مارە دەكرێ، وە مارەیی بۆ هەردوو ژنەكە دادەنرێ، وەتاڕادەیێی بەرژەوەندو ڕەزامەندیی هەردوو ژنەكە ڕەچاو دەكرێ. بەڵام لەگەڵ ئەمەیشە ژن بەژن زۆر باش نییە، گەلێ جاركێشەو بەرە دروست دەكا. (بڕوانە: فیقهی ئاسان، بەرگی/دووەم ل/٦٤١).

باسی سیغەكردن، واتە: موتعە

١٧٥٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَسَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَا: كُنَّا فِي جَيْشٍ فَأَتَانَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا فَاسْتَمْتِعُوا.(الحديثان:٥١١٧-٥١١٨)[١٧٥٩].

جابیری كوڕی عەبدوڵلاو سەلەمەی كوڕی ئەكوەع -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرموویان: لەناو سوپایەكا بووین، لەغەزایەكا فروستادەی پێغەمبەر -دروودی لەسەر- هات بۆ ناومان، فەرمووی: لەلایەنی پێغەمبەرەوە -دروودی خودای لەسەر بێ- ڕێگەی ژن سیغەكرنتان دراوە، دەتوانن‌و دروستە بۆتان كەژن سیغە بكەن). (تاج/٣ ز/٦٠ ل/١٤٧ ژ/١، ٢، ٣، ٤).

ڕوون كردنەوە:

ئەم بابەتی سیغە كردنە، كەپێشی دەگوترێ: مارە بڕینی كاتی، قسەی زۆری لەسەر كراوە، لەلای شیعەكان دروستە، وەبەزۆریش دەیكەن. بەڵام لەلای سوننیەكان: ژنهێنانی كاتی، ماوەیێ ڕەوا بووە، بەڵام دوایی پێغەمبەر- دروودی لەسەر- حەرام‌و نادروستی كردووە هەتا ڕۆژی قیامەت، وەهیچ

[١٧٥٩] أخرجه مسلم في النكاح، باب:نكاح المتعة وبيان أنه أبيح، ثم نسخ... رقم: ١٤٠٥.

بایەخێ بەرای پێچەوانەی ئەم ڕایە نادرێ، لێرەدا شتێ هەیە حەز دەکەم روونی بکەمەوە: (لەسەرەتاوە وەك ئێستا ئەم فەرموودەو بڕیارە شەرعی یانە مەشهوورو زانراو نەبوون، بەڵکو پوختەو موجمەلێکیان لەبابەتی عیباداتو خواپەرستیو دروشمو شەعائیرەوە سەقامگیر بوونو بوون بەپێناسەو دروشمو جیاوەکەری ئایینی پیرۆزی ئیسلام، لەئایینەکانی تر. بەڵام هۆی زۆر هەبوو، بۆ دروستبوونی ڕای زۆر لەهەندێ بابەتی شەریعەتدا، کەئەو ڕاجیاجیا یانە، هەیان بوو لەیەکترەوە نزیك بوون، هەیان بوو بەپێچەوانەی یەکتری بوون، هەیان بوو تەواو کەری یەکتری بوون، یەکێ لەم هۆ سەرەکییانە ئەوە بوو: کەزۆرینەی کات وەفدو خەڵکی زۆرو زۆرینەی سەحابەکان، ناو بەناو بەخزمەت پێغەمبەر دەگەیشتن، وەزۆرینەی کات دادەبران لەپێغەمبەر وەئاگایان لەبڕیاری نوێ نەبوو، وە ئەو فەرموودەو بڕیارانەی کەلەو دانیشتنانەدا، لەپێغەمبەر دەبیست، کاریان پێ دەکردو فەتوایان پێ دەداو پەخشیان دەکردەوە، هەتا فەرمانێکی نوێ ی پێغەمبەریان لەو بارەیەوە دەبیست، کەتەعدیلی دەکرد، یانەسخی دەکردەوە، ئەوان بەردەوام بوون لەسەر ئەو بڕیارو فەرموودەو زانیاریانەی کەکاتی خۆی لەپێغەمبەریان وەرگرتبوو، جائەمەو زۆر هۆی تر بوون بەهۆی ئەم هەموو ڕاجیایی یە).

ژن پێشکەش کردن بەپیاوی باش

١٧٦٠- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً عَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ زَوِّجْنِيهَا فَقَالَ مَا عِنْدَكَ؟ قَالَ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ قَالَ: اذْهَبْ فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي وَلَهَا نِصْفُهُ قَالَ سَهْلٌ: وَمَا لَهُ رِدَاءٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ

عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ فَرَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَاهُ أَوْ دُعِيَ لَهُ فَقَالَ لَهُ: مَاذَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ؟ فَقَالَ: مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا لِسُوَرٍ يُعَدِّدُهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمْلَكْنَاكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ.(الحديث ٥١٢١ أطرافه في: ٢٣١٠، ٥٠٢٩، ٥٠٣٠، ٥٠٨٧، ٥١٢٦، ٥١٣٢، ٥١٣٥، ٥١٤١، ٥١٤٩، ٥١٥٠، ٥٨٧١، ٧٤١٧)[١٧٦٠].

ئەم فەرموودەیە لەتاجی پیرۆزدا ئاوەهایە: سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژنێك هاتەلای پێغەمبەر- دروودی لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! هاتووم هەتا خۆم ببەخشم بەتۆ، پێغەمبەریش - دروودی خودای لەسەر بێ- سەرتاپا تەماشای کردو، ئەنجا سەری دانەواندو، هیچ قسەی نەکرد. ژنەکەیش کەزانی پێغەمبەر- دروودی لەسەر- هیچی نەگوت لەبارەیەوە دانیشت. جا پیاوێ- کەلەهاوڕێیانی پێغەمبەر بوو- هەڵسا گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەگەر خۆت ناتەوێ لەمنی مارەبکە؟ فەرمووی : (ئایا هیچت هەیە کەبیکەی بەمارەیی؟ گوتی: نەبەخوا ئەی پێغەمبەری خوا! هیچم نییە کەبیکەم بەمارەیی. فەرمووی: (دەبڕۆ بۆماڵەوە بۆ لای کەسوکارت بزانە هیچت دەست دەکەوێ کەبیکەی بەمارەیی) پیاوەکە ڕۆیشتو هاتەوە گوتی: بەخوا هیچم دەست نەکەوت، ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: (دەشتێك پەیدا بکە بائەنگوستیلەیەکی ئاسنیش بێ، بیکە بەمارەیی). پیاوەکە دیسان ڕۆیشتەوەو هاتەوەو گوتی: بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! ئەنگوستیلەی ئاسنیشم دەست نەکەوت، بەلاّم ئەم تاقە لۆ جلکەم هەیە، نیوەی بۆ من نیوەی بۆ ئەو لەباتی مارەیی؟

[١٧٦٠] اخرجه مسلم في النكاح، باب: الصداق وجواز كونه تعليم القرآن وخاتم حديد...، رقم: ١٤٢٥.

پێغەمبەر- درروودی لەسەر- فەرمووی: (ئەوە بەوچی، خۆی یەك پارچەیە، ئەگەر لەبەر تۆدا بێ، هیچی بەر ئەو ناکەوێ، ئەگەر لەبەر ئەودا بێ هیچی بەر تۆ ناکەوێ).

جا پیاوێکە، تاوێکی باش دانیشت، لەپاشا هەڵسا ڕۆیشت، پێغەمبەر- درروودی لەسەر- چاوی لێ بوو، ناردی بەشوێنیدا، بانگی کردەوە، کەهات پێ ی فەرموو: (چیت لەقورئان لەبەرە؟) گوتی: ئەو سوورەتەو ئەو سوورەتەم لەبەرە، وەسورەتەکانی ژمارد، فەرمووی: (ئایا ئەم سوورەتانە هەموویان بەباشی لەبەر دەخوێنی؟) گوتی: بەڵێ. فەرمووی: (دەبڕۆ ئەوا لەسەر ئەو قورئانەی کە لەبەرتە ئەم ژنەم کرد بەهی تۆ) .لەگێڕانەوەیەکا: (ئەوا لەسەر ئەوە کەفێری ئەو قورئانەی بکەی کەخۆت ئێستا لەبەرتە ئەم ژنەم مارە کرد لەتۆ!). (تاج/٣ ز/٢٤ ل/٨١ ز/١ ش/د/ت/ن -رەحمەتی خودا لەهەموویان بێت-).

لەگێڕانەوەی ئێرەدا ئەم ڕستەیەی پترە: (سەهل فەرمووی: پیاوەکە بەس ئەو بەرکۆشەی هەبوو، پەشتەماڵی سەرەوەی نەبوو کەبەعەرەبی پێ ی دەگوترێ: ریداء) بەبەرکۆشیش دەگوترێ: ئیزار. ئەمەیش لەدواوە گێڕانەوەکەی تاجول ئوصووڵ:

١٧٦٠- مكرر- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ لِأَهَبَ لَكَ نَفْسِي فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَعَّدَ النَّظَرَ إِلَيْهَا وَصَوَّبَهُ ثُمَّ طَأْطَأَ رَأْسَهُ فَلَمَّا رَأَتْ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اذْهَبْ إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا قَالَ انْظُرْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي قَالَ سَهْلٌ مَا لَهُ رِدَاءٌ فَلَهَا نِصْفُهُ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى طَالَ مَجْلِسُهُ ثُمَّ قَامَ فَرَآهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُوَلِّيًا فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ مَاذَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ قَالَ مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا عَدَّهَا قَالَ أَتَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ اذْهَبْ فَقَدْ مَلَّكْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ.(الحديث(٥٣٠) طرفه في: ١٧٦٠ تجريد = ٥١٢١ فتح)[١٧٦٠-م]. فەرمووی دەی پێش ئەم فەرموودەیە.

وەلی - هەقدار

١٧٦١- عَنْ مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ: زَوَّجْتُ أُخْتًا لِي مِنْ رَجُلٍ فَطَلَّقَهَا حَتَّى إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا جَاءَ يَخْطُبُهَا فَقُلْتُ لَهُ زَوَّجْتُكَ وَفَرَشْتُكَ وَأَكْرَمْتُكَ فَطَلَّقْتَهَا ثُمَّ جِئْتَ تَخْطُبُهَا لَا وَاللَّهِ لَا تَعُودُ إِلَيْكَ أَبَدًا وَكَانَ رَجُلًا لَا بَأْسَ بِهِ وَكَانَتْ الْمَرْأَةُ تُرِيدُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ: فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ. فَقُلْتُ: الْآنَ أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَزَوَّجَهَا إِيَّاهُ.(الحديث ٥١٣٠- أطرافه: ٤٥٢٩، ٥٣٣٠، ٥٣٣١)[١٧٦١].

مەعقیلی کوڕی یەسار-ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خوشکێکم هەبوو، مارەییم بڕی لەپیاوێ، چوو بەرەڵای کرد، تەڵاقی دا، لێ ی نەپرسییەوە هەتا حەیەی هەڵهاتو عیددەی بەسەر چوو، ئەوسا هات داوایکردەوە، منیش پێیم گوت: من خوشکەکەی خۆمم پێت دا، کردم بەنوێنو ژێرە خەرتو لەلای خۆی قەدرو ڕێزم لێ گرتی، کەچی تۆ چوویت بەپێچەوانەوە، تەڵاقت داو بەرەڵایت کرد، ئێستایش هاتوویتەوە، دیسان خوازبێنی ی دەکەیتەوە لێم!

[١٧٦٠-م] راجع ١٧٦٠. —المترجم

[١٧٦١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث معقل بن يسار في نزول (ولا تعضلو هن). فتح/٩ ص/٧٧٢ خاتمة كتاب التفسير. -المترجم

نابەخوا هەتا هەتایە نابێتەوە بەژنت لەراستیش دا پیاوەکە خراپ نەبوو، خوشکەکەی منیش کەناوی جومەیل بوو، دەیویست کە بگەڕێتەوە بۆ لای، جالەم نێوانەداو لەم هەلو مەرجەدا ئەم ئایەتە پیرۆزە هاتە خوارەوە: ﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْاْ بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ. (٢٣٢) سورة البقرة﴾. واتە: کاتێ ژنتان تەلاق دا وەعیددەیان تەواو بوو، وەمێردە کۆنەکانیان ویستیان بە پێ ی شەرعی خوا مارەیان بکەنەوە، ئێوە ئەی خاوەنان و هەقدارانی ئەو جۆرە ژنانە مەبن بەرێگر لەوە. ئیتر منیش گوتم: ئێستا ئەی پێغەمبەری خودا! خوای گەورە چۆن دەفەرموێ وادەکەم. فەرمووی: (ئیتر دووبارە براکەی لەسەر مارەیی یەکی تازە، مارەی بڕییەوە لەمێردە پێشینەکەی).

هەقدار- وەلی- چ باوك بێ، چ کەسێ تر بێ، کچ یابێوە ژن نادات بەشوو، مەگەر بەئارەزووی خۆی

١٧٦٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: أَنْ تَسْكُتَ.(الحديث ٥١٣٧- طرفاه في :٦٩٤٩، ٦٩٧١)[١٧٦٢].

لەئەبو هورەیرەوە- ڕەزای خودای لێ بێ – پێغەمبەر- دروودی لەسەر- دەفەرموێ: (بێوەژن نادرێ بەشوو، تا بەڕاشکاوی ڕای وەرنەگیرێ، کچیش نادرێ بەشوو، تا پرس و ڕای پێ نەکرێ!) گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، کچان شەرمنن، لەروویان نایێ کەلەباسی وا بەروونی بدوێن، جا چۆن بزانین کەکچەکە قایلە یانا؟ فەرمووی: (کەلەبەر شەرم و

[١٧٦٢] اخرجه مسلم في النكاح: باب استئذان الثيب في النكاح بالنطق،...، رقم: ١٤١٩.

شكۆ نەوەك لەبەر هۆیەکی تر، قسەی نەکرد، ئەوە مانای وایە کەڕازی یە).
(تاج/٣ ز/٣١ ل/٧٢ ژ/١).

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیەو کۆمەڵێ فەرموودەی تری ڕاستو دروست نیشانەو بەڵگەی ئەوەن کەژن، چ کچ بێ، چ بێوەژن، کاتێ دەدرێ بەشوو، دەبێ ڕەزای لەسەر شووکردنەکەی هەبێ، ئیتر ئەو ڕەزابوونو ڕێگە پێدانە، بەپێ ی ڕۆژ دەگۆڕێ، لەشەرعی پیرۆزدا کۆمەڵێك بڕیار هەیە بەپێێ کاتو سات دەگۆڕێ ئەم بابەتەیش لەو جۆرە بڕیارانەیە. من بەخودی خۆم، ئامادەی چەندین مارە بڕین بووم، بەشێوەی هەقدار، بەشێوەی شایەت، بەشێوەی مەلای مارە بڕ، بەشێوەی خزمی ریش سپی، لەکورد، لەعەرەب، لەتورکمان، لە سلێمانی، لەکەرکوك، لەبەغا، لەشوێنانی تر، لەکۆمەڵگای جۆراو جۆر، لەلادێو گوند، لەشارو شارۆچکە، لەخەڵکی بەدین، لەخەڵکی مەدەنی، کەپلەی هۆشیاریو زرنگیو ڕۆشنبیریی خەڵکەکەی بەرزونزمی پێوە دیار بێ.

جا لەپاش ئەم ڕێخۆشکردنە، ئەوەی کەرەچاوم کردووەو لەلای هەموو کەسێ کەئاگای لەم بارودۆخە ناسکە بێ، ئەم دیاردە بەڵگە نەویستە یە، کەئەمە پوختەکەیەتی: (زۆرینەی کات، پەیوەندیدارانو عەلاقە مەندان، چ هەقدارو وەلی بن، چ ژنو مێردبن، چ شایەت بن، شەرمو شکۆ دەیانگرێ، سامیان لێ دەنیشێ، گەلێ جار وا دەپەشۆکێن، شپرزەیی یان پێوە دیارە، زۆر جار وادەشڵەژێن قسەکان تێکەڵو پێکەڵ دەکەن، باوکی کچەکە، یاکچەکە، یامێردەکە، زمانی تەتەڵە دەکا، دەمی دەلەرزێ، شەرمو سام وادەیگرێ تفی بۆ قووت نادرێ. جارێ من خۆم مەلای گرێدەری گرێبەندی مارەکردنەکە بووم، باوکی کچەکە کەپیاوێکی کامڵ بوو، پزیشك بوو ڕۆژێ لە ڕۆژان ڕەئیسی صیحەی شاری سلێمانی بوو مێردەکەیش پزیشك بوو، کچەکە دەرچووی کۆلێژ بوو، دایکی کچەکە خانمێکی شاژنی هۆشمەندی ژیرو سەلار بوو،

خوێنەوارێکی بەرز بوو، شایەتەکان کۆمەڵێ لەپیاو ماقووڵانی شارەکە بوون، کەناسیاو و دۆستی هەردوولا بوون. دەی باوکەکە واشەرم گرتبووی، زمانی گۆی نەدەکرد، قسەی بۆ نەدەکرا، هەروا کوڕو کچەکەش، تەنیا دایکی کچەکە نەشڵەژا، وەك ناوەندیێ ڕابەری ئەوانی دەکردو قسەکانی بۆ ڕاست دەکردنەوە، لەبەر ئەوە من کەهەستم بەم شڵۆقی هەڵوێستە کرد، ناچار بووم کەبە باوکی کچەکە بڵێم: تۆ من بکە بەوەکیل بۆ ئەم کارەو ئیتر هەقت نەبێ، ئەویش وایکرد! دەی برا! کەئەمە حاڵی دوکتۆرو ڕۆشنبیرانی سەدەی بیستەم بێ، لەکاتو ساتی وادا، ئیتر دەبێ حاڵی کچە دەوارنشینێکی کورد، یاعەرەب، یاهەر نەتەوەیەکی تر، لەگوندێکی لاڕێ، یالەکوێرە دێ یەك، یا لەدوورگەیەکی دوورە دەست، یالەزۆنگاوێ لەزۆنگاوەکانی خوارووی عیراق، لەمەوپێشو ئێستایشو لەمەودوایش چۆن بێ و چۆن بتوانێ کەوەك بولبول، بەگوساخی پڕ بەدەم هاوار بکاو بڵێ: من وادەکەم. ئەوەی کەلەم لایەنەوە پێویستە ئەوەیە: کەڕەزابوونی ژنو مێرد بەیەکتری مسۆگەر بێ، ئیتر دەربڕینو ئاشکراکردنی ئەم مەبەستە بەهەر شێوەیێ بێ دروستەو دەبێ. ئەوەی واناڵێ لەحاڵەکە حاڵی نییە یا نەیەوێ حاڵی ببێ.

١٧٦٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ طَارِقٍ رَضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ أَبِي عَمْرٍو مَوْلَى عَائِشَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْبِكْرَ تَسْتَحِي؟ قَالَ: رِضَاهَا صَمْتُهَا.(الحديث ٥١٣٧ طرفاه في: ٦٩٤٩ - ٦٩٧١)[١٧٦٣].

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- عەرزی پێغەمبەر -دروودی لەسەر- دەکات:ئەی پێغەمبەری خودا! لەکاتێکچ بەشوودانا، کاتێ پرس و ڕاو ڕاوێژ بەکچ دەکرێ شەرم دەکا کەبەڕاشکاوی ڕەزابوونی خۆی دەربڕێو بڵێ: ئاشوو بەو پیاوە دەکەمو ڕازیم مارەم بکەن لێ ی، دەی لەبارودۆخی ئاوادا چار

[١٧٦٣] والحديث اخرجه مسلم في النكاح (العينى -ج/ ٢٠ ص١٢٩) -المترجم-

چـیـیه؟ فـەرمووی: (لـەکاتی ئـاوادا بـێ دەنگـی ی کـچەکە نیـشانەی ڕەزامەندییەتی).

پیاو کچی خۆی کەرەزامەندیی لەسەر نەبێ بدا بە شوو، بەشوودانەکەی پووچو بێ بایەخە

١٧٦٤ – عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِذَامٍ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِـي اللَّـهُ عَنْهـا أَنَّ أَبَاهَـا زَوَّجَهَـا وَهْيَ ثَيِّبٌ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ فَـرَدَّ نِكَاحَهَـا. (الحديث ٥١٣٨ أطرا فه في: ٥١٣٩، ٦٩٤٥ ، ٦٩٦٩)[١٧٦٤].

خەنـساى كـچى خيـدام -كـەئافرەتێكى ئەنـصارى بـوو- فـەرمووى: بێـوەژن بـووم، بـاوكم دامـى بەشـوو، منـيش پـێم نـاخۆش بـوو، چـووم بـۆ خزمـەتى پێغەمبەر –درووده لەسەر– ڕووداوەكەم حاڵى كرد، ئەويش مارەبڕينەكـەمى هەڵوەشاندەوە). (تاج/٣ ل/٧٣ ز/٣١ ز:٣).

ڕوونكردنەوە:

خەنـساء صـەحابييە بـووە، يـەك فـەرموودەى لـەبوخارى پـيرۆزدا هەيـە، كەئەم فەرموودەيەى ئێرەيە، بەلاّم لەسێ جێگەى تريش لەبوخاريدا دووبارە بۆتەوە، وەك لەئەطرافەكان دا ئامازە بۆ ژمارەكانيان كراوە كەژمارە: (٥١٣٩) و (٦٩٤٥) و (٦٩٦٩) ن. كاتێ ئەم سكالاّيەى لەدەستى باوكى كرد، بێوەژن بووە، وە عـەرزى پێغەمبـەرى كـرد: ئـەى پێغەمبـەرى خـودا ! مـن پيـاوێكى تـر داواى كـردووم، وەدڵـم بەووەيـە، پێغەمبـەريش كەمارەبڕينەكـەى هەڵوەشـاندەوە، بەباوكەكەى ى فـەرموو: (الحقها بهواهـا: دڵـى بـە كێوەيـە بيـدە بـەوە). ئـيتر باوكيشى بەدڵى ئەوى كرد.

[١٧٦٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث خنساء بنت خدام في تزويجها (فتح الباري- خاتمة كباب النكاح ص٤٣٢). – المترجم

خوازبێنی لەسەر خوازبێنی نادروستە

١٧٦٥ – عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قال: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَتْرُكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ أَو يَأْذَنَ لَهُ الْخَاطِبُ.(الحديث ٥١٤٢ أطرافه في: ٢١٣٩ ، ٢١٦٥ ، ٢١٤٠ ، ٢١٤٨ ، ٢١٥٠ ، ٢١٥١ ، ٢١٦٠ ، ٢١٦٢، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٥١٥٢، ٦٦٠١)[١٧٦٥].

ئیبنو عومەر –رەزای خودایان لێ بێ– فەرمووی: سەودا لەسەر سەودای برای ئایینی خۆتان مەکەن، هەروەها خوازبێنیش لەسەر خوازبێنی ی برای ئایینی خۆتان مەکەن، مەگەر خوازبێنی کاری پێش ئەو وازی هێنابێ، یا ئەو ڕێگەتان پێ بدا) . (تاج/٢ ز:١٥٢ ژ/٧ + تاج/٣ ز/٢٦ ژ/٥ ل/٦١) مامۆستای عەینی لەعمدە القاریو دا، لەڕوونکردنەوەی ئەم فەرموودەیەدا دەفەرموێ: (وشەی برا لەم فەرمودەیەدا، ئەم سێ جۆرە برایە دەگرێتەوە: برای خوێنی- واتە: برای نەسەبی - وبرای ئایینیو برای شیریی).

برای خوێنی موسڵمانو ناموسوڵمانی هەیە، برای شیریش هەروەها، برای ئایینیش خوێنیو شیری و بیانی هەیە، لەم جۆرە بابەتانەدا، کەلەم جۆرە فەرموودانەدا باسکراون، کڕینو فرۆشتنو خوازبێنیو برا، نمونەن. قەیدو مەرج نین، بۆ زیادە ڕوونکردنەوەن، ڕوونترین نمونەن لەبابەتەکەدا، کەلەزاراودا پێی دەگوترێ : (أظهر مثال). کەواتە هەموو مامەڵەو سەودایەك بەسەر مامەڵەو سەودای برای خۆت نادروستە یابەسەر مامەڵەو سەودای خوشکی خۆت نادروستە، وەك: ڕەهن بەسەر ڕەهن، یاسەلەم بەسەر سەلەم، یاقیراض بەسەر قیراض، یاهاوبەشی بەسەر هاوبەشی، یاکەسێ خوشکی خۆی

[١٧٦٥] اخرجه مسلم في النكاح، باب: تحريم الخطبة على خطبة أخيه .. رقم:١٤١٢.

پێشکەش بکا بەپیاوێکی باش، کەسێکی تریش پێشبڕی لێ بکاو، بەسەر ئەو خوشکی خۆی، یا کچی خۆی پێشکەش بکابەو پیاوە باشە، وەزۆرشتی تری لەم چەشنە بابەتانە، وەهەروەها خوشك لەگەڵ خوشکا.

ئەو مەرجانەی لەهاوسەرگرتن دا نا دروستن

١٧٦٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تَسْأَلُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا.(الحديث ٥١٥٢- أطرافه في: ٩٦٩ تجريد= ٢١٤٠، ٢١٤٨، ٢١٥٠، ٥١٥١، ٢١٦٠، ٢١٦٢، ٢٧٢٣، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٦٦٠١ بەرگی/ ٣ل-٤٢)[١٧٦٦].

راڤەو روونکردنەوە:

لێرەدا، لەکۆتاوە دەفەرموێ : (ئەو ژنە ئەگەر هەوڵی وایش بدا، ئەگەر چارەنووسی خوایی لەسەر نەبێ مەبەستەکەی نایەتەجێ، کەواتە: باهەوڵی بێ هوودە نەداو، خۆی تەسلیمی چارەنووسی ی خوایی بکا). زاناکان دەفەرموون: مەبەست لەخوشك لەم فەرموودەیەدا ئەم چوار جۆرەیە:

١- خوشکی خوێنی.

٢- خوشکی شیریی.

٣- خوشکی ئایینی.

٤- خوشکی ناموسڵمانن چونکە ئەویش خوشکێتی لەئادەمیزادیدا ئیبنو عەبدولبەر -رەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: بەپێ ی ئەم فەرموودەیە دروست نییە کەهەوێ داوا لەمێردەکەی بکا، کەهەوێکەی تەلاق بدا، هەتا هەرخۆی بەتەنها ژنی بێت.

[١٧٦٦] راجع رقم/٩٦٩ - بەرگی/٣ ل/٤٢. - المترجم.

ژنان ژن دەبەن بەبووکی بۆ مێردەکەی‌و دووعای پیت‌و فەریان بۆ دەکەن

١٧٦٧ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّه عَنْها أَنَّهَا زَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنْ الْأَنْصَارِ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهْوٌ؟ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمْ اللَّهْوُ.(الحديث ٥١٦٢)[١٧٦٧].

عائیشه -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرموی: ژنێکم گواستەوە بۆ پیاوێکی ئەنصاری، پێغەمبەر- دروودی لەسەر - فەرمووی: (عائیشە! ئایا هیچ بەزم‌و شادییەکتان نەگێڕا؟ چونکە یاریدەدەران (ئەنصار) حەزیان لەبەزم‌و شادیی هەیە). (تاج/٣ ل/٨٦ ز/٣٧).

نزای کاتی دروستبوون لەگەڵ حەڵاڵ و هاوسەردا

١٧٦٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّه عَنْهُما قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ يَقُولُ حِينَ يَأْتِي أَهْلَهُ: بِاسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، ثُمَّ قُدِّرَ بَيْنَهُمَا فِي ذَلِكَ أَوْ قُضِيَ وَلَدٌ لَمْ يَضُرُّهُ الشَّيْطَانُ أَبَداً.(الحديث ٥١٦٥ أطرافه في : ١٤١، ٣٢٧١، ٣٢٨٣، ٦٣٨٨، ٧٣٩٦)[١٧٦٨].

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- دروودی لەسەر- دەفەرموێ : (کاتێ یەکێ لەئێوە دەیەوێ بڕواتە لای خێزانی خۆی، ئەگەر بڵێ: باسم الله ...مارزقتنا:

[١٧٦٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة: (فإن الأنصار يعجبهم اللهو...). (فتح/١٠ ص/٤٣٢ - خاتمة كتاب النكاح). -المترجم-

[١٧٦٨] اخرجه مسلم في النكاح، باب: ما يستحب أن يقوله عند الجماع، رقم/١٤٣٤.

بەناوی خودا، ئەی خودا! شەیتانمان لەکۆڵ بکەرەوەوشەیتان دووربخەرەوە لەم رزق و رۆژیی خۆتە کەداوتە بەئێمە. هەر کەسەتان لەو کاتەدا ئاوابڵێ، ئەگەر لەو جارەدا منداڵ لەچارەیان نووسرابێ، هەرگیز شەیتان زیانی بۆی نابێ). (تاج/٣ ز/٤٣ ل/٩٧ ژ/١).

شایی و مەڕ سەربڕین لەشایی دا

١٧٦٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ: أَوْلَمَ بِشَاةٍ.(الحديث ٥١٦٨- أطرافه في: ٤٧٩١، ٤٧٩٢، ٤٧٩٣، ٤٧٩٤، ٥١٥٤، ٥١٦٣، ٥١٦٦، ٥١٧٠، ٥١٧١، ٥٤٦٦، ٦٢٣٨، ٦٢٣٩، ٦٢٧١، ٧٤٢١)[١٧٦٩].

ئەنەس- رەزای خودای لێ بێ - فەرمووی: نەم دیوە کە پێغەمبەر- درودی لەسەر - بۆ کەسی تر لەژنەکانی، نانی شایی دروست بکا، وەك ئەو نانەی کەبۆ شایی یەکەی زەینەبی ژنی دروستی کردبوو: مەڕێکی کوشتەوەو کردی بەنانی شایی بۆی. (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٤ فەرموودەی ژمارە/٤ - ش/د).

١٧٧٠- عضنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنها قَالَتْ: أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بَعضِ نِسَائِهِ بِمُدَّيْنِ مِنْ شَعِيرٍ.(الحديث ٥١٧٢)[١٧٧٠].

سەفییەی کچی شەیبە -رەحمەتی خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی خودای لێ بێ- بۆ یەکێ لەژنەکانی خۆی ، دوو مودد جۆی کرد بەنانی شایی. دوو موودد دەکاتە نیومەن، واتە: نیو صاع) سەفییە سەحابییە نییە، ئەم فەرموودەیەی مورسەلە.

[١٧٦٩] اخرجه مسلم في النكاح، باب زواج زينب- ونزول الحجاب..رقم/١٤٢٨.

[١٧٧٠] لم يوافقه مسلم على حديث صفية بنت شيبة في الوليمة (فتح الباري.ج/١٠ ص٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح). -المترجم-

١٧٧١- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا.(الحديث ٥١٧٣- طرفه في: ٥١٧٩)[١٧٧١].

عەبدوڵلای کوڕی عومەر -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خودای لێ بێ- فەرمووی: (کاتێ کەسێکتان خوڵك کرا بۆ سەر نانی شایی بابچێت).

ئامۆژگاری خێر دەربارەی ژنان

١٧٧٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ. (الحديث ٥١٨٥ – أطرافه في: ٦٠١٨، ٦١٣٨، ٦٣٣٦، ٦٤٧٥).

و اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْراً فإنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضِلْعٍ وإنَّ اعوجَ شيءٍ في الضِلع أَعْلاهُ فإنْ ذَهَبْتَ تُقِمُهُ كَسَرْتَهُ، وَ إنْ تَرَكْتَهُ لم يزل أعوَجَ فَاسْتَوْصَوْا بالنساءِ خيراً). (الحديث ٥١٨٦- طرفاه في : ٣٣٣١، ٥١٨٤)[١٧٧٢].

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- لەحەزرەتەوە -دروودی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: هەرکەسێ باوەڕی تەواوی بەخوداو بەڕۆژی دوایی هەبێ، نابێ ئازاری دراوسێی خۆی بدا، ئامۆژگاری بێ لێتان زۆر باش بن بۆ ژنان، چونکە ژنان، لەبنەڕەتەوە، لەپەراسووی باوە ئادەم دروست کراون، چونکە دایە حەوا لەپەراسووی چەپی باوە حەوا (واتە: باوە ئادەم) دروست کراوە، لەلارترین شوێنی پەراسوو کەنووکە کەیەتی دروست کراوە، واتە : بەسروشت بەچەوتیو بەلاری و خواری دروست کراون، جائەگەر بتەوێ راستی بکەیتەوە

[١٧٧١] اخرجه مسلم في النكاح، باب: الأمر باجابة الداعي الى دعوة ، رقم: ١٤٢٩.

[١٧٧٢] اخرجه مسلم في الرضاع، باب الوصية بالنساء، رقم: ١٤٦٨.

راست نابێتەوە، بەلاّم دەشکێ، ئەگەر دەستیشی لێ نەدەی ئەوا بەلاری دەمێنێتەوە، هەرچۆنێ بێ بوونی لەنەبوونی باشترە، کەوابوو، با ڕاسپێریو وەسێت بێ لێتان زۆر باش بن بۆ ژنان) لەگێڕانەوەیەکی تاجول ئوصول دا دەفەرموێ: (ژن لەپەراسوو دروست کراوەو چەوتییەکەی بەشێکە لەسروشتیو تێکلاّوی خوێنو بیرو هۆشی بووە، جا لەبەر ئەوە تاسەر لەسەر یەك بار نامێنێ و زوو زوو دەگۆڕێ و بەسروشت حول حولی یەو لەمەدا تاڕادەیێ بیانووی هەیە، جالەسەر ئەم بنیاتەئەگەر دەتەوێ لەگەڵیا ڕابوێری، ئەوا دەبێ بەپێ ی سروشتەکەی بەلاریو خواری رابوێری لەگەڵی دا، ئەگینائەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە، ئەوسا لەگەڵی ڕابوێری، ئەوە بەتۆ ڕاست نابێتەوە، بەڵکو لەدەستتا دەشکێ، شکاندنەکەیشی بریتیە لەبەرەلاّ کردنیو تەلاّق دانی، ئەوەیش بەپێچەوانەی مەبەستە). (تاج/٣ ز/٤٧ ل/١١٦ ژ/١-ش/تیرمیزی) + (ریاض/١ ل/٢٣٦ ز/٣٤ ژ/٢٧٣).

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەم جۆرە فەرموودانە تانەو تەشەر نییە لەژن، وەك هەندێ مرۆڤی گێلۆکە وایّ ی تێ دەگەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە مەبەست ڕوونکردنەوەی پێکهاتەی جەستەییو دەروونی ژنە، بەپێ ی سروشتی خودایی، هەتا تەکلیفی مالایطاقی لێ نەکرێو، ئەرکێکی نەخرێتە سەر شان، کەلەتوانای دا نەبێ، کاری خودایش بێ دانایی نییە، دیارە کەئافرەتی لەسەر ئەو شێوە کەچو خوارە دروست کردووە، سوودی خۆیو سوودی پیاویشی واتیادا، نابینی خودی پەراسوو چەماوەو لارە، ئەگەر ڕاستو ڕەوان بوایە وەك دووخ، ڕۆڵی خۆی نەدەبینی، قەفەزەی سینگ دروست نەدەبوو، کەشوورایەکی قایمە بۆ هەموو ئەندامە هەناوییەکانی مرۆڤ وەك دڵو جەرگو سییو گورچیلەو ڕیخۆڵەو سپڵ.

داستانی ئوم زرع

١٧٧٣- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنها زوج النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدْنَ وَتَعَاقَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا. قَالَتْ الْأُولَى زَوْجِي لَحْمُ جَمَلٍ غَثّ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ لَا سَهْلٍ فَيُرْتَقَى وَلَا سَمِينٍ فَيُنْتَقَلُ، قَالَتْ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أَبُثُّ خَبَرَهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهُ إِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهُ وَبُجَرَهُ قَالَتْ الثَّالِثَةُ: زَوْجِي الْعَشَنَّقُ إِنْ أَنْطِقْ أُطَلَّقْ وَإِنْ أَسْكُتْ أُعَلَّقْ قَالَتْ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلَيْلِ تِهَامَةَ لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ وَلَا مَخَافَةَ وَلَا سَآمَةَ قَالَتْ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهِدَ وَإِنْ خَرَجَ أَسِدَ وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ قَالَتْ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ وَإِنْ اضْطَجَعَ الْتَفَّ وَلَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ قَالَتْ السَّابِعَةُ: زَوْجِي غَيَايَاءُ أَوْ عَيَايَاءُ طَبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ شَجَّكِ أَوْ فَلَّكِ أَوْ جَمَعَ كُلًّا لَكِ قَالَتْ الثَّامِنَةُ زَوْجِي الْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ وَالرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ قَالَتْ التَّاسِعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ طَوِيلُ النِّجَادِ عَظِيمُ الرَّمَادِ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنْ النَّادِ قَالَتْ الْعَاشِرَةُ: زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ وَإِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَيْقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالِكُ قَالَتْ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ وَمَا أَبُو زَرْعٍ أَنَاسَ مِنْ حُلِيٍّ أُذُنَيَّ وَمَلَأَ مِنْ شَحْمٍ عَضُدَيَّ وَبَجَّحَنِي فَبَجِحَتْ إِلَيَّ نَفْسِي وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشِقٍّ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَدَائِسٍ وَمُنَقٍّ فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أُقَبَّحُ وَأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ وَأَشْرَبُ فَأَتَقَنَّحُ، أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ عُكُومُهَا رَدَاحٌ وَبَيْتُهَا فَسَاحٌ، ابْنُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ مَضْجَعُهُ كَمَسَلِّ شَطْبَةٍ وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ، بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ، طَوْعُ أَبِيهَا، وَطَوْعُ أُمِّهَا، وَمِلْءُ كِسَائِهَا وَغَيْظُ جَارَتِهَا، جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ لَا تَبُثُّ حَدِيثَنَا تَبْثِيثًا وَلَا تُنَقِّثُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا وَلَا تَمْلَأُ بَيْتَنَا تَعْشِيشًا قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تُمْخَضُ. فَلَقِيَ امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا، بِرُمَّانَتَيْنِ، فَطَلَّقَنِي، وَنَكَحَهَا، فَنَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا رَكِبَ شَرِيًّا وَأَخَذَ خَطِّيًّا وَأَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجاً وَقَالَ كُلِي أُمَّ زَرْعٍ. وَمِيرِي أَهْلَكِ. قَالَتْ:

فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِيهِ مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آنِيَةِ أَبِي زَرْعٍ قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُنْتُ لَكِ كَأَبِي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ.(الحديث ٥١٨٩)[١٧٧٣].

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر- دروودی خودا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خودا لەوبێ – فەرمووی: یازدە ژن کۆڕی قسەی لێ دەبەستن، وەبەڵێن بەیەکتری دەدەن و، پەیمان دەبەستن کەهیچ شتێ لەدەنگوباسی مێردەکانیان نەشارنەوە، ژنی یەکەمیان دەڵێ: مێردەکەی من گۆشتەلەڕکی وشترە لەڕە، وابەسەر لووتکەی شاخێکی سەختەوە،نەشاخەکە سەرکەوتنی ئاسانەو، نەگۆشتەکەش ئەوەندە باش و قەڵەوە، تاکەسێ بچێ بۆی و بیبات بۆ خۆی. واتە: هەم ڕژدو چرووکەو هەم چەمووش و بەدخووە. دوەمیان دەڵێ: هەواڵی مێردەکەم بڵاو ناکەمەوە، چونکە ناوێرم ناوی بەرم، ئەگینا شەن و کەوی دەکەم و ناوی دەزڕێنم! واتە: نەنگی زۆرە، کەم نەنگ هەیە کەتیا نەبێ. سێیەمیان دەڵێ: مێردەکەی من فووچێکی ناقولای نەگریسە، ئەگەر نقە بکەم تەڵاقم دەدا، ئەگەر نقەیش ناکەم ئەوا وەك بێوەژن بەسراومەتەوە، نەخۆی بەمێرد دەچێ و، نەبەرەڵاشم دەکا. تابۆ خۆم شوویەکی تر بکەم بۆ خۆم. چوارەمیان دەڵێ: مێردەکەی من وەك شەوی تیهامە فێنك و خۆشە، نەساردەو نە گەرمە، بەبێ ترس و بەبێ بێزاریی، دوو بەدوو بۆ خۆمان ڕادەبوێرین. پێنجەمیان دەڵێ: مێردەکەی من لەماڵەوە وێزە، هەردەکاو دەخەوێ و لەدەرەوە شێرەو ئازایەو چاو تێرەو لەشتی ناوماڵ ناپرسێتەوە!

شەشەمیان دەڵێ: مێردەکەی من بۆ خواردن لرفەی لێ دێ و لەکاتی خواردنەوەدا بەشی کەس ناداو، کەدەخەوێ خۆی گرمۆڵە دەداو، دەس ناگێڕێ تالەپەژارەی دڵ تێ بگا! واتە: زۆر خۆرو بەدفەڕو ڕژدو دزکردنە! ژنی حەوتەمیان دەڵێ: مێردەکەی من دزێکی ئێسك قورسی دژ پەڕینە، لاژگ و

[١٧٧٣] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة. باب ذكر حديث ام زرع...رقم: ٢٤٤٨.

گەوج و گێلە، هەموو دەردێ بۆ ئەو دەردەو دەردە دارەو دەغەزارەو دەردنییە کەتووشی نەبووبێ! لەگەڵ ئەوەیشا هەروا بەئاسانی لەدەستی رزگارت نابێ، یاسەرت دەشکێنێ، یاشوێنێکت دەقرنجێنێ، یاتووشی چورتومێکی گەورەت دەکا!

ژنی هەشتەمیان دەڵێ: مێردەکەی من نەرم و نۆڵە وەك کەروێشك، بۆنی خۆشە وەك زەعفەران. ژنی نۆ هەمیان دەڵێ: مێردەکەی من خانەدان و نانبدەو جەوانمەرد و بالا بەرز و شۆخ و شەنگەو، ئالای بەخشندەیی لێ هەڵکردووەو خانەی نزیکی یانەیەو، سەردارو ئازاو میوانپەروەرو هۆشمەندە!

ژنی دەهەمیان دەڵێ: مالیکی مێردی من چۆن مالیکێکە! گەلێ لەم پیاوانەی کەئێوە دەڵێن باشترە، وشترو پەچە وشتری زۆرە، بەلام پاوان و پاکژی کەمە، چونکە بۆ سەربڕینی راگرتوون، نەوەك بۆ بەخێو کردن، کەوشترەکان دەنگی کەمانچە دەبیستن دەزانن کەوا سەریان دەبڕن بۆ میوانی نوێ!

ژنی یازدەهەم دەڵێ: ئەبو زەرعی مێردی من چۆن ئەبو زەرعێکە! هەردوو گوێچکەی پڕ کردووم لەگوارەو خشڵ، وەبازووی پڕ کردووم لە گۆشت و بەز، ئەوەندە نازی لێ گرتووم و ئەوەندە نازی کێشاوم تا نازدارو نازەنین بووم، لەناوخێزانێکی هەژاری مەردار دابووم، لە پەنا یەکابووین، ئەو هێنامیەناو خێزانێکی تێرو پڕی دەوڵەمەندی داراوە، کەبەچەندان ڕەوگ و ڕانە وشترو گاگەل و خەلە و خەرمان و مشتاخیان هەبوو، کەقسەم دەکرد لەگەڵیا کەسنەیدەدایەوە بەدەمما، بەشەو کەدەخەوتم لەباوەشیا، تابەیانی لەخەو هەڵ نەدەسام، چونکە کارەکەرو نۆکەری زۆرم هەبوو، ئەوان ئیشی ناوماڵیان دەکرد، وەهەتا دەمتوانی لەجۆرەها شەرابی نایاب دەمخواردەوە.

دایکە ئەبوزەرع، کەخەسووم بوو، چۆن ژنێکی شاهانەبوو، چۆن خان و مانی بوو، خورجەکانی هەمیشە پڕبوون و هەم قەبەو هەم کەشخە بوون و

هەمووكاتێ پڕ بوون لە گەوهەرو زێڕو زیوو جلی ئاڵاو واڵا، وەماڵەکەی پان و پۆڕ بوو، وە بۆ هیچ شتێ دانە دەما! کوڕەکەی ئەبو زەرع چۆن کوڕێك بوو! کەڵەگەت و ناو قەد باریك، پاکخۆرو کەمخۆر، بەژن و باڵای ئەوەندە ڕێك و شووشو قەڵەمی بوو، لەشوێن تلیشی پەلکە خورما یەکا جێگەی دەبۆوە، لەبەر کەمخۆری لەدەستی کار ژەلەیی لەبەری دەمایەوە!

کچەکەی ئەبو زەررع چۆن کچێك بوو! گوێڕایەڵ و فەرمانبەرو کارمەند بوو، لەفەرمانی باوك و دایکی دەر نەدەچوو، بۆ جوانی وێنەی نەبوو، خڕپنەو خڕو خەپان و خەپەتۆڵە بوو، لەبەر شۆخ و شەنگی و ناسك و نازداری و داوێن پاکی هەوێکەی ڕقەی لێ دەکێشاو، بوو بوو بەچقڵی چاوی ناحەزی!

کەنیزەکەکەی ئەبو زەرع چۆن کەنیزەکێك بوو!! نەقسەمانی دەبردە دەرەوەو، نەئازووقەو دانەوێڵەی دەپژاندین و، نەناومالی پڕ دەکردین لەپووشکەو پەلاش، زمانپاك و دلسۆزو پاك و تەمیزو ئیش جوان بوو، ئوم زەرع گوتی: مەشکە دەژەندرا، کات گەرمەی بەهار بوو، بەهارێکی خۆش، ڕۆژێ ئەبوو زەرع دەرچوو بۆ دەرەوە، تووشی ئافرەتێ دەبێ، دوو کوڕی خۆی بەبەرەوە دەبێ، وەك دوو بەچکە وێز، مەمکەکانی دایکیان دەمژن، کەوەك دوو هەنار وادەبن، خڕو نەرم و نۆڵ و پڕ بەدەست دەبن، ئیتر ئەبو زەرع منی تەلاق داو، ئەوی مارە کرد، بەهیوای ئەوەی کەمناڵی وەجاخزادەی لێببێ، وەك ئەو دوو مناڵە کەلەبەچکە وێزیان دەکرد! ئەنجامنیش- لەدوا ئەو- شوومکرد بەپیاوێکی خانەدانی داراو دەوڵەمەند، سواری ئەسپێکی نایابی خۆشڕەو بوو، وەرمێکی چاکی هەڵگرت، وەسەر لەئێواری ئاژەڵێکی بێ شووماری هێنایە وە بۆم، وە لەهەموو چەشنێ سەروجووتی داپێم، وەگوتی: ئەی ئوم زەرع! لەهیچ دەست مەگرەوە، نەلەخۆت و نەلەکەس و کارت.

ئوم زەرع گوتی: بەلام ئەم هەموو نازو نیعمەتەی ئەم مێردە تازەیەم، نادات لەگوێچکەیی نانی ئەبو زەرع!!چ جای ئەو هەموو خێرو بێرەی کەهەی بوو.

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرمووم: (ئەی عائیشە! ئەبو زەرع چۆن بوو بۆ ئوم زەرع، منیش بۆ تۆ وام، بەلام لەناز گرتن و قەدر زانین دا ، نەوەك لەجیا بوونەوەو تەلاق دان دا) . (تاج/٣ ز/٤٩ ل/١٢١ ژ/١ - ش/ن).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

لەم فەرموودەدا: ڕێز گرتنی ژن دیاریکراوە، وەگوزەرانی خۆش لەگەڵیدا زۆر پەسەندە، فەرمانکراوە بەحوسنی موعاشەرەی، وەزۆر لەڕەفتاری بەرزی مێرد لەگەڵ هاوسەریدا دیاری کراوە، وەئەم جۆرە بڕیارانەشی لێ وەردەگیرێ:

١- تەمثیل و نمایش و شانۆگەری دروستن، بەمەرجێ لەپەردەی شەرم و شکۆدەرنەچن و سودو بەرژەوەندی کۆمەڵیان تیادا بێ، تەنانەت دروستە ڕۆمان و چیرۆك و حیکایاتی دەستهەڵبەست بۆ ئەم جۆرە شتانە دابنرێن و داستان و سەر گوزەشتەی نەتەوە پێشینەکان بکرێن بەسەر مەشق و نمونەو چاویان لێ بکرێ و بکرێن بەفلیم و ڕۆمان و شتی واو پەخش بکرێنەوە، داڕشتنی گفتوگۆ لەم بوارەدا دانانرێ بەدرۆ.

٢- گفتوگۆی خۆش و گاڵتەو سوعبەت و قسەی نەستەق کردن و قسەی ڕەوا، بەهەر شێوەیی بێ، دروستەو هیچی تیا بەستە نییە.

٣- واپەسەندە قسەو گفتوگۆو گێڕانەوەو ئاخاوتن بەوشەی ناسك و ڕستەی دڵ و هەست بزوێن و بەقسەی نەستەق و بەپەندی بەرزی ڕەوان و بەدەربڕینی جوانی پڕ لەڕەوانبێژی بڕازێنرێنەوە، بەسەجع و هاوسەروایی جوان بنەخشێنرێن.

٤- چەند بڕگەیێ لەفەرمایشتەکانی مامۆستای عەسقەلانی، بەعەرەبی، سەبارەت بەسوودو بەهرەی ئەم فەرموودەیە، لەپاشەوە، راگوێز دەکەین، بۆ پشتیوانی ئەم خاڵانەی پێشەوە: دەفەرموێ: (في هذا الحديث من الفوائد: حسن عشرة المرء أهله و المحادثة بالأمور المباحة، و فيه المزح احيانا و بسط النفس، و فيه الحديث عن الأمم الخالية و ضَرْبُ الامثال بهم اعتبارا، و جواز الانبساط بذكر طرف الاخبار و مستطابات النوادر و تنشيطا للنفوس، و جواز المبالغة، و فيه جواز التأسي بأهل الفضل من كل امة.. و فيه جواز الكلام بالألفاظ الغريبة و استعمال السجع.. وفي كلامهن من فنون التشبيه و الاستعارة و الكناية و الموازنة و الترصيع و الإشارة و ضرب المثل و الله يمن على من يشاء بما شاء..).

٥- ئەم کۆمەڵە ژنە لەنەتەوەکانی پێش ئیسلام بوون.

بەبێ فەرمانی مێرد نابێ هاموشۆی ژنی مێرددار بکرێ

١٧٧٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَمَا أَنْفَقَتْ مِنْ نَفَقَةٍ عَنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ يُؤَدَّى إِلَيْهِ شَطْرُهُ.(الحديث ٥١٥٩- أطرافه في : ٢٠٦٦، ٥٣٦٠، ٥١٩٢)[١٧٧٤].

ئەبو هوریرە -رەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر- دروودی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (دروست نییە کەژن رۆژووی سوننەت بگرێ، ئەگەر مێردەکەی لەگەڵیابێ، مەگەر بەرەزای مێردەکەی، هەروەها نابێ کەژن رێگەی کەس بدا کەهاموشۆی بکاو، بچێ بۆ ماڵی مەگەر بەرەزای مێردەکەی هەرکاتێکیش ژن، بەبێ وەرگرتنی فەرمانی روون و ئاشکرا لەمێردەکەی، شتێ

[١٧٧٤] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: ماانفق العبد من مال مولاه، رقم:١٠٢٦.

ببەخشێ، یاخەرج بکا بۆ کاری خێر، خێری ئەو بەخشینە نیوەیی یانە).
(تاج/٣ ز:٤٦ ل-١١٢ ژ:١ - ش، د/ت) + (ریاض/١ ل/٢٤٢ ز/٣٥ ژ/٢٨٢).

راڤەو شیکردنەوە:

مەبەست ئەم چەند شتەیە:

١. واباشە ژن رۆژووی سوننەت بەبێ رەزامەندیی مێردەکەی نەگرێ، بەمەرجێ مێردەکەی لەماوەی رۆژووەکەدا لەگەڵیابێ. مەبەستیش لەڕەزابوون ئەوەیە کەمەنعی نەکا. گریمان ژن بەبێ فەرمانی مێردیش بەڕۆژووبێ ڕۆژووەکەی دروستە بەڵام کارێکی ناباشی کردووە.

٢. پیاوی بیانی نابێ هاموشۆی ژنی بیانی بکا، مەگەر بەرەزای مێردو کەسوکارو بەپێ ی باوی جوانی ناو کۆمەڵ، بەوێنە: ئەگەر چەند پیاوێ هاتن بەمیوانی، دروستە ژن دەرگایان بۆ بکاتەوەوبیانبا لەدیوەخان دانیشنو بەخێرهاتنیان بکاو، چاوەڕوانی بکەن هەتا خاوەن ماڵ دێتەوە، چونکە بەپێ ی نەریتو باوی جوانی ناو کۆمەڵگای موسوڵمانان شتی وا گومانی خراپێی نابرێ، مەبەست لەڕەزامەندیو فەرمانو ئیزن، رەزابوونی ئاساییو باوە، ئیتر بەهەر شێوەێی ئەو رەزامەندی یە سەر بگرێ دەبێ. مەبەستی سەرەکی لەم جۆرە فەرموودەیە، ڕێگیری یە لەهەموو کۆبوونەوەیەکی دوو بە دووی گومان لێکراوی ژنو پیاو.

٣. ژنیش وەکوو پیاو ئەندامێکی ئەو ماڵەیە کەتیایدا دەژی لەبەر ئەوە پێویست ناکا بۆ هەموو شتێ، وەك منالی ساوا، پرس بەمو بەو بکا، وەك ئەوە بڵێ: ئەرێ پیاوەکە ئەوە سواڵکەرێکە لەبەر دەرگا لەتێ نانی بدەمێ؟ ئەرێ پیاوەکە دەچم بۆ نوێژی جومعە لەمزگەوت رازیت دە فلس بدەم بەهەژارێ. بەراستی لەکاتی وادا ژن بەقەد کارەکەرێدەستی ناڕوا. بەبێ گومان ژن دادەنرێ بەئەندامێکی کارا لەماڵەوە، سەربە خۆیی خۆی هەیە، وەماڵی

کوردەواری جارانی خۆمان، جوانترین نموونەی بالابوو بۆ مالی موسولمانی جوان!

سەرپێچی ژن:
هۆی ئەوەیە کەزۆرینەی خەڵکی دۆزەخن

١٧٧٥- عَنْ أُسَامَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَكَانَ عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ.(الحديث ٥١٩٦- طرفه في:٦٥٤٧). (رياض/١ ز:٣٢ ل/٢٢٥ ژ:٢٥٨)[١٧٧٥].

ئوسامە -ڕەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە- دروودی خوای لێ بێ- فەرمووی: (لەدەرگای بەهەشتا ڕاوەستام، سەرنجم دا زوربەی بەهەشتیەکان کەچوو بوونە ناوی هەژاران و مسکێنەکان بوون، بەلام داراو دەولەمەندەکان هێشتا ڕاگیرابوون بۆ حیساب و لێپرسینەوە لەسەر سامانەکانیان، گەرچی ئەوەی کەدۆزەخی بوون بەفەرمانی خودا برابوون بۆ ناو دۆزەخ، لەبەردەرگای دۆزەخیشا ڕاوەستام، سەرنجم دا زۆربەی خەلکەکەی ناوی ژنان بوون!).

قورعە کردن لەنێوانی چەند ژنێکا لەکاتی سەفەردا

١٧٧٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّه عَنْها أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا خَرَجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَطَارَتْ الْقُرْعَةُ لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ سَارَ مَعَ عَائِشَةَ يَتَحَدَّثُ، فَقَالَتْ حَفْصَةُ، أَلَا تَرْكَبِينَ اللَّيْلَةَ

[١٧٧٥] اخرجه مسلم في الذكر والدعاء (الرقائق). باب اكثر اهل الجنة..رقم/٢٧٣٦.

بَعِيرِي وَأَرْكَبُ بَعِيرَكِ تَنْظُرِينَ وَأَنْظُرُ؟ فَقَالَتْ: بَلَى. فَرَكِبَتْ فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى جَمَلِ عَائِشَةَ وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ فَسَلَّمَ عَلَيْهَا ثُمَّ سَارَ حَتَّى نَزَلُوا وَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ، فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ رِجْلَيْهَا بَيْنَ الْإِذْخِرِ وَتَقُولُ: يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي، وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا. (الحديث ٥٢١١)[١٧٧٦].

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کەدەیویست بچێ بۆ سەفەرێ، لەنێوانی ژنەکانیدا تیروپشکی دەکرد، پشکی هەرکامێکیان دەربچوایە ئەوەیان لەگەڵی دەچوو بۆ ئەو دەرچوونە، جاپشکی عائیشەو حەفصە دەردەچێ کەلەگەڵی بچن بۆ ئەو سەفەرە، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەشەودا کەدەکەوتنە ڕێ، لەگەڵ عائیشە دەڕۆیی‌و قسەو گفتوگۆیان پێکەوە دەکرد، حەفصە بەعائیشە دەڵێ: بائەم شەو وشترەکانمان بگۆڕینەوە، تۆ سواری وشترەکەی من بە،منیش سواری وشترەکەی تۆ دەبم، دەور دەگۆڕینەوە، ئەوەی تۆ لە شەوانی پێشوودا دیوتە منیش دەیبینم لەئەحواڵی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر بێ- وەئەوەی منیش لەشەوانی پێشوودا دیومە تۆیش دەیبینی! عائیشە یش دەڵێ باشە، وەوا دەکەن. جاکە دەکەونە ڕێ، دەق وەك شەوانی پێشوو، پێغەمەر -دروودی لەسەر- دەچێ بۆ لای وشترەکەی عائیشەو سڵاوی لێ دەکا، ئیتر دەڕۆن هەتا کاتی لادان‌و دابەزین‌و وچان. جائەو شەوە عائیشە هەست بەبێ پێغەمبەریی دەکا، لەداخی ئەوە کەدادەبەزن، هەردوو قاچی خۆی دەخاتە ناو بنچکێ سووڕ ناتکەوە، کەزۆرینەی کات حەشارگەی جڕو جانەوەرەو، نزای خراپ لەخۆی دەکاو دەڵێ: خوایە! لەتۆڵەی ئەم هەڵەیەدا کەکردم کە ئەوەیە ئەمشەو لەهاودەمی پێغەمەر دابڕام، دووپشکێ، یا مارێکم بۆ بڕەخسێنە کە پێمەوە بدات!

[١٧٧٦] اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب فضل عائشة..رقم/٢٤٤٥.

سەبارەت بە پێغەمبەریش لەم بارەیەوە ناتوانم هیچی دەربارە بڵێم، چونکە سووچ سووچی خۆم بوو، سووچی کەسی تری تیادا نەبوو).

نۆرە شەوی ژنان - القسم بين الزوجات

١٧٧٧- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَقُولَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَلَكِنْ قَالَ السُّنَّةُ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا.(الحديث ٥٢١٣ طرفه في ٥٢١٤)[١٧٧٧].

ئەنەس -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: سوننەت وایە ئەگەر پیاو کچی هێنا بەسەر بێوەژن، حەوت شەو لەلای بێ، ئەوسا بەسەرە شەویان وەك یەك بۆ دابنێت، بەڵام ئەگەر بێوەژنێ هێنا بەسەر کچ سێ شەو لەلای بێ، ئینجا بەنۆرە وەك یەك شەویان بۆ دابنێت. ئەبو قیلابە فەرمووی: ئەگەر بمەوێ لەباتی ئەوەی بڵێم ئەنەس فەرمووی: (سوننەت وایە..تاد) دەڵێم: ئەنەس فەرمووی: پێغەمەر - دروودی لەسەر - فەرمووی: (ئەگەر پیاو کچی هێنا بەسەر.....تاد). (تاج/٣ ل/١٢٩ ز/٥١ ژ/١ - ش/د/تیرمیزی).

لافو گەزافو خۆ هەڵکێشانی هەوێ بەسەر هەوێی خۆیدا

١٧٧٨- عَنْ أَسْمَاءَ رَضِي اللّٰهُ عَنها أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ لِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ.(الحديث ٥٢١٩)[١٧٧٨].

[١٧٧٧] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: قدر ماتستحقه البكر والثيب من إقامة الزوج...رقم/١٤٦١.

ئەسماء -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنێ پرسیاری لەپێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کرد: گوتی: قوربانێ من هەوێبارم، ئەگەر خۆم هەڵبکێشم و لافو گەزاف لێ بدەم، وەك ئەوە بەڕواڵەت خۆم وانیشان بدەم کە مێردەکەم تێرو پڕم دەکاو، ئەوەو ئەوەم بۆ دەکاو لەگەڵ دەکا، لەڕاستیشدا شتەکە وانییە، ئایا ئەمە چۆنە، گوناهم دەگا یانا؟ فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ-: (کەسێ لافو گەزافی ئەوە لێ بدا، کەئەوەو ئەوەی هەیەو نەیبێ، وەبۆ خۆهەڵکێشان وابڵێ، ئەوە گورگە لەپێستی مەڕدا). (تاج/٣ ز/٥٠ ل/١٢٩ ژ/٦).

مەردایەتی و بەتەنگەوە بوونی ناموس زۆر پەسەندە

١٧٧٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ.(الحديث ٥٢٢٣م)[(١٧٧٩)].

-ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لە خۆشەویستەوە دەفەرموێ: (خودا بەتەنگەوە دێ، هەر وەها موسوڵمانیش بەتەنگەوە دێ، لەکاتی ڕوودانی کاری ناشیریندا خودا غیرەت دەیگرێ، موسوڵمان غیرەت دەیگرێ، بەتەنگی شەرەف و ئابڕوو ناموسەوە دێن، بەتایبەت خودا لەسەر ئەوە غیرەت دەیگرێ و هەڵ ئەداتێ، کە موسوڵمان شتی ناڕەوا بکاو ئەوەی کە خودا ڕەوای نابینێ ئەو ڕەوای ببینێ). (تاج/٣ ز/٥٧ ل/١٤٢ ژ/١ ت/ب).

[(١٧٧٨)] اخرجه مسلم في اللباس والزينة، باب النهي عن التزوير في اللباس وغيره... رقم/٢١٣٠.

[(١٧٧٩)] اخرجه مسلم في التوبة، باب: غيرة الله تعالى وتحريم الفواحش ، رقم:٢٧٦٢، ٢٧٦١.

١٧٨٠- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنهما قَالَتْ تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ وَمَا لَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا مَمْلُوكٍ وَلَا شَيْءٍ غَيْرَ فَرَسِهِ فَكُنْتُ أَعْلِفُ فَرَسَهُ نَاضِحٍ وغَيْرَ وَأَسْتَقِي الْمَاءَ وَأَخْرُزُ غَرْبَهُ وَأَعْجِنُ وَلَمْ أَكُنْ أُحْسِنُ أَخْبِزُ وَكَانَ يَخْبِزُ لِي جَارَاتٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَكُنَّ نِسْوَةَ صِدْقٍ قَالَتْ وَكُنْتُ أَنْقُلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِي وَهِيَ مِنّي عَلَى ثُلُثَيْ فَرْسَخٍ فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ إِخْ إِخْ لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ فَاسْتَحْيَيْتُ أن أسير مع الرجال وذكرت الزبير وَغَيْرَتَهُ وَكَانَ أَغْيَرَ الناسِ فَعَرَفَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنى قَدْ اسْتَحْيَيْت فجئت الزبيرَ فَقُلْتُ لَقِيَنِي رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى راسي النوس، وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أصحابه فَأَنَاخ لأَرْكَبَ فَاسْتَحْيَيْتُ منه وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَحَمْلُكِ النَّوَى كان أَشَدُّ عليَّ مِنْ رُكُوبِكِ مَعَهُ قَالَتْ حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ يَكْفِنِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَنِي.(الحديث ٥٢٢٤ طرفه في: ٣١٥١)[١٧٨٠].

ئەسمای کچی ئەبوبەکر، کە خوشکی عائیشەی هاوسەری پێغەمەر بوو، فەرمووی: کاتێ زوبەیرمنی هێنا، ئەوەی پێی بلێی ماڵو بەندەو شتی تریوا، نەیبوو، تەنیا وشترێکی ئاوکێش و ئەسپەکەی خۆی نەبێ، وەمن خۆم ئالیکم دەدا بە ئەسپەکەی و ئاوم دەکێشا بۆ خۆمانو، سەتڵو دوڵچەکەیم دە دووری یەوە و پینەو پەڕۆیم دەکرد، وە خۆم نانو هەویرم دەکرد، بەڵام نەم دەزانی بەجوانی نان بکەم، چەند ژنێکی دراوسێمان هەبوو، ئەنصاری بوون، ئەوان نانیان بۆ دەکردم، بەڕاستی ژنی راستو دروست خۆیان بوون. لەوپارچە زەویەوە، کە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەربێ- بەخەڵاتی دابووی بە زوبەیر، لەوێوە بەسەر سەر ناوکی خورمام دەگواستەوە بۆ ماڵەوە، بۆ

[١٧٨٠] أخرجه مسلم في السلام، باب جواز إرداف المرأة الأجنبية إذا اعيت في الطريق. رقم/٢١٨٢.

ئاليكى وشترەكان، زەويەكە نزيكەى دووميل لەماڵەوە دوور بوو (ميلێ چوار هەزار هەنگاوە)، جا رۆژێ لەسەر ئەم بارودۆخە، كۆڵێ ناوكە خورما بەسەر سەرمەوە بوو، لەڕێگە گەيشتم بە پێغەمەر و كۆمەڵێ لەيارانى، لە كۆمەڵەى ياريدەدەران، جا پێغەمەر بانگى كردم، ئەوجا خوڕى لەوشترەكەى كە ييخى بداو فەرمووى: (ييخ ... ييخ) هەتا من لەپاشكۆى خۆيەوە سوار بكا، چونكە من بيانى نەبووم، چونكە خوشكى عائيشەى خێزانى بووم، بەلام من سوارنەبووم، چونكە شەرمم دەكرد كەلەگەڵ پياوانا بڕۆم بەڕێگەدا، لەهەمان كاتيشا بيرى ئەوەشم كردەوە كەزوبەيرى مێردم، بۆ شتى واو لەكاتى وادا تەنگە دەيگرێ و پێى ناخۆشە، چونكە بەڕاستى لەهەموو كەسێ زياتر زوبەير بەتەنگى ناموسەوە هەبوو، جاكاتێ پێغەمەر -دروودى خواى لەسەر- بەمەى زانى كەوا من شەرم دەمگرێ، تەشريفى ڕۆيشتو منيان بەجێ هێڵا، جا كاتێ زوبەيرم دى حاڵەكەم لەنووكەوە بۆيگێڕايەوە، كەلەسەر حاڵێكى وا بەخزمەت پێغەمەرو كۆمەڵێ لە ياريدەدەران گەيشتم، پێغەمەر -دروودى خواى لەسەر- وشترەكەى ييخ دا كە من لەپشتى خۆيەوە سواربكا، بەلام من شەرمم كردو بيرى غەيرەى تۆم كەوتەوە، ئيتر ئەوان ڕۆيشتن و من مامەوە!.

زوبەير فەرمووى: (سوێندم بەخودا ئەوەم بەلاوە گرانتر بوو، كەلەسەر ئەوحاڵە كۆڵە ناوكە خورما هەڵبگرى، هەتا ئەوەى كەلەپاشكۆى پێغەمەرەوە سواربوويتايە!).

ئەسما فەرمووى: ئيتر لەسەر ئەم شێوەيە مامەوە، خۆم خزمەتى زوبەيرو ولاخەكانيم دەكرد، هەتا ماوەيێ لەوەدوا پێغەمەر -دروودى خواى لەسەر- بەهۆى ئەبوبەكرى باوكمەوە خزمەتكارێكى بۆم نارد، خزمەتى ئەسپەكەى لەكۆڵ خستم، ئەم كارە ئەوەندە گرنگ بوو بەلامەوە، وەك لەبەندەيى و كۆيلەيى ئازادم بكات وابوو.

١٧٨١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى قَالَتْ فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ فَقَالَ: أَمَّا إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكِ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتِ غَضْبَى قُلْتِ لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ.(الحديث ٥٢٢٨، طرفه في: ٦٠٧٨)[١٧٨١].

عائیشه –ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر –دروودی خوای لەسەر- فەرمووی: (من دەزانم کە تۆ ئەی عائیشە لەمن ڕازیت یانا گوتم: چۆن چۆنی و بەچیا دەزانیت؟ فەرمووی: (بەوەدا دەزانم کاتێ تۆ لەمن ڕازیت، لەکاتی گوفتوگۆدا، بەوێنە ئاوا سوێند دەخۆیت:نا، بەخودای موحەمەد، بەلام کاتی لەمن نیگەران بیت، لەکاتی گفتوگۆدا ئاوا سوێند دەخۆیت: نا، بە پەروەردگاری ئیبراهیم). عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: بەلێ چۆن دەفەرمووی وایە، ئەی پێغەمەری خودا! بەس ناوەکەت تەرک ئەکەم، ئەویش بەدەمو بەس، بەلام لە دلەوە هەر دلم لای تۆیە، لەکاتی ئاشتیو لەکاتی زویریدا، قەت بەدلْ لێت زویر نابم.

پێکەوە بوونی دوو بە دوویی هەردوو ڕەگەزی ناخۆیی

١٧٨٢- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمْوَ قَالَ الْحَمْوُ الْمَوْتُ.(الحديث ٥٢٣٢)[١٧٨٢].

[١٧٨١] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: في فضل عائشة رَضيَ اللهَ عنها، رقم: ٢٤٣٩.

[١٧٨٢] رواه الشيخان، التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول، أخرجه مسلم في السلام، باب تحريم الخلوة بالأجنبية، رقم/٢١٧٢.

عوقبەی کوڕی عامیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی پێغەمەر -درووودی خوای لەسەر- فەرمووی: (بەتەنیا مەچن بۆلای ژنانی ناخۆیی، واتە: نامەحرەم، پیاوێکی ئەنصاری گوتی: ئەی پێغەمەری خودا: ئەی ئەگەر خزمی مێردەکەی بێ؟ فەرمووی: (خزمی مێر مردنە: ئەو لەهەموو خراپتر، ئەگەر نامەحرەم بێ، چونکە دوور نییە کە بەناوی خزمایەتییەوە کاری دوژمنێ بکا). (تاج/٣ ل/١٣٨ ز/٥٦ باسی بەتەنیا کۆبوونەوە لەگەڵ ئافرەتی بێگانەدا ش/ت).

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەم جۆرە فەرموودەیە، کردنی احتیاط و وەرع و دووربینییە، مەبەست چاندنی تۆوی دوو دڵی و بەدگومانی نییە لەناو کەسوکاردا، جا هەرکاتێ لەناو خێزانا، هەست بەم جۆرە پەیوەندییە گومانبارانە کرا، پێویستە پێشگیریی لێ بکرێ، دەنا ئەگەر هیچ هۆیەکی ڕەوانەبوو، بۆ پێکەوە ژیانی خێزانیی ناو کەسوکار، ئەوە پێویست بە وروژانی وا ناکات کە ببێ بەهۆی دڵپیسی و پچڕاندنی شیرازەی ناو خێزانو کەسوکار. لەڕاستیدا لەسەردەمی پێغەمەر خۆیەوە هەتا ئێستا خوشكو براو مام و خاڵ و برازا و خوشکەزای مێرد یا ژن بەکەسێکی ئەمیندار ناسراوە و ڕێگەی هاموشۆی ئاسایی یان لێ نەگیراوە، مەگەر بەهۆی ئەو هاموشۆیەوە گومان یا کێشەیێ دروست بووبێ.

گێڕانەوەو باسی جوانی و شێوەی ژنی ناخۆیی بۆ مێرد

١٧٨٣- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا.(الحديث ٥٢٤٠ طرفه في: ٥٢٤١)[١٧٨٣].

[١٧٨٣] قال في التاج الجامع للأصول: رواه الخمسة إلا مسلماً. -المترجم-.

عەبدوڵلای کوڕی مەسعود —ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست — دروودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (نابێ ژن سەرنجی ژنێکی تر بداو، لەپاشا ورد ورد باسی لەشولاری ئەو ژنەی تر بکا بۆ مێردەکەی خۆی بەشێوەیەکی وا وەك مێردەکەی بەچاوی خۆی تەماشای کردبێ وابێ!). (تاج/٣ ز/٥٦ ل/١٤٠ ژ/٧ — باسی کۆبوونەوەی نادروست لەگەڵ ژنی ناخۆیی —نامەحرەم- دا).

ئەمە بۆ پیاویش هەروەهایە، النساء شقائقُ الرِّجالِ في مُعظمِ الأحكام. لە پەنجاکانی سەدەی پێشوودا، بەحوکمی وەزیفە لە حەببانییە بووم کەئەوسەردەمە کوردەکانی خۆمان پێیان دەگوت: سینە دەبان، کەوا دەزانم موکەررەدی (سِنُ الذبّان)ە. ئەوکاتە بەهۆی ئینگلیزەکانەوە، تا ڕادەیەکی زۆر، بەر بەرەڵایی ڕەوشتی لەوێ وەك ئێستای کوردستانی خۆمان، بەرە بەرە بڵاو دەبۆوە و پشتگیری لێ دەکر، بەتایبەتی لەگەشتو سەیرانی دەریاچەکەی حەببانیە، ژنو پیاو بەبەرگی مەلەو، مەلەو شەڕەگۆمکێ و شەڕە مەلەیان پێکەوە دەکرد، وە عەشامەتێکی زۆر لەهەمو ولاوە دەهاتن و لەوێ لەوجۆرە شتانەدا، بەبێ پەروا، بەشدارییان دەکرد.

جا کابرایێ ناوی خۆشابە بوو، هەموو ڕۆژێ لەگەل برادەرێکی خۆیدا، کەناوی ئیشۆ بوو، دەچن بۆ مەلەو شتی واو، کە دەگەڕێتەوە خۆشابە، باسی لەشولاری ئیشۆ بۆ ژنەکەی دەکا، کە چۆن لاوێکی شۆخو لاوچاکو جوان خاسێکە، هەتا باسی ئەوەی بۆ دەکا، کە یارۆکەی دەڵێی بڕەدارە!

جا ڕۆژێ کە خۆشابە دێتەوە دەڕوانێ ژنەکەی لەگەڵ ئیشۆ دا دەرپێ تێکەڵن و خەریکی داوێنپیسین. جا خۆشابە زۆر بەخوێن ساردیەوە، لەدیاریان دەوەستێ و دەست خۆشی یان لێ دەکاو، بە ژنەکەی دەڵێ: (ژنەکە وەزع لە خۆتان تێك مەدەن، ئەمە خەتای منە، نەوەك تۆ، چونکە ئەم میلە من بەدەستی خۆم ناومەتە ناو ئەم میکحەلەیەوە).

دڵپیسی نێوانی هاوسەران هەوێنی رووخانی خێزانە

١٧٨٤- عَنِ جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللّٰهِ رضي الله عنهما قال: قال رَسُولِ الله صَلّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَطَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ فَلَا يَطْرُقْ أَهْلَهُ لَيْلًا.(الحديث ٥٢٤٤ طرفه في: ٥٢٤٦)[١٧٨٤].

جابیری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (کاتێ کەسێکتان سەفەرەکەی درێژەی کێشا یا بۆماوەیەکی زۆر، لەبەر هەر هۆیەك بێ، لەخێزانی دابڕا، با بەشەو لەناکاوا نەکا بەماڵاو، لەبارودۆخی ئاوادا نەدابەسەر خێزانیدا). (تاج/٣ ز/٤٧ ل/١٨ ژ/٥ - مافی ژن لەسەر مێرد - ش/د/ت/ن).

١٧٨٥- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رضي الله عنهما أَنَّ النبي صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ لَيْلًا فَلاَ تَدْخُلْ عَلَى أَهلِكَ، حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ، وَتَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ.(الحديث ٥٢٤٦، أطرافه في: ٤٤٣، ١٨٠١، ٢٠٩٧، ٢٣٠٩، ٢٣٨٥، ٢٣٩٤، ٢٤٠٦، ٢٤٧٠، ٢٦٠٣، ٢٦٠٤، ٢٧١٨، ٢٨٦١، ٢٩٦٧، ٣٠٨٧، ٣٠٨٩، ٣٠٩٠، ٤٠٥٢، ٥٠٧٩، ٥٠٨٠، ٥٢٤٣، ٥٢٤٤، ٥٢٤٥، ٥٢٤٦، ٥٢٤٧، ٥٢٦٧، ٦٣٨٧)[١٧٨٥].

جابیر کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- فەرمووی: (کاتێ لەسەفەرو شتی وا دەگەڕێنەوە، ئەگەر بەشەو دەگەیشتنەجێ، وابکەن کەلەپێشدا ئاگاداریان بکەنەوە، هەتا ژن سەری خۆی شانە بکاو، دەرمانی حەمام بەکاربێنێ بۆ لابردنی مووی زیادەی لەشی). ئەمە دەقی گێڕانەوەی ئەم فەرموودەیە لەتاجول ئوصولدا. (بڕ: تاج/٣ ل/١٨/

[١٧٨٤] و اخرجه مسلم في الجهاد عن بندار، (عيني/٢٠ ص/٢٢١). -المترجم-

[١٧٨٥] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: كراهة الطروق وهو الدخول ليلا. رقم/٧١٥.

ز/٤٧ ژ/٧ + ٥ + ٨ + ٦ ش/د/ت/ن = شـــەیخین: بوخــــاری و موســـلیم و ئەبوداوود و تیرمیزی و نەسائی).

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە جۆرێکە لە ئەدەبی نهێنی نێوانی ژنو مێرد، نموونەیەکە بۆ ڕێنمایی ژنو مێرد، سەبارەت بەو کردارو رەفتارانەی کەدەبن بەهۆکاری پتەوبوونی نێوانیان.

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی ژنهێنان دووسەدو بیستو هەشت فەرموودەی بەرزەوە بووی واتیادا، بێرشتەو موتابەعەکانی چلو پێنج فەرموودەن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: مەوصولن، دووبارەکانیان سەدو شەستو دوو فەرموودەن، پوختەکەیان شەستو شەش فەرموودەن، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری هەموویانی گێڕاوەتەوە بێجگە لەمانەیان، کەبیستو دوو فەرموودەن:

١. فەرموودەی ئیبنو عەباس (خَيرُ هذهِ الأُمَةِ أكثَرُهَا نِساءً) = ژمارە/٥٠٦٩ فەتح لەتەجریدەکەدا نییە.

٢. فەرموودەی ژمارە/١٧٤٥ تجريد = ٥٠٧٦ فەتح. ئەبوهورەیرە (إنّي شَابٌّ أخَافُ العنَتَ).

٣. ژ/١٧٤٦ تجريد = ٥٠٧٧ فەتح = عائیشە (لَو نَزَلْتَ وَادِيًا).

٤. ژ/١٧٤٧ تجريد = ٥٠٨١ فەتح = (إنّما أنَا أخُوكِ).

٥. ژ/١٧٥٠ تجريد = ٥٠٩٠ فەتح = (تَنكح المرأة لأرْبَعَ).

٦. حەدیسەکەی سەهل: (هذا حَرِيٌّ إنْ خَطَبَ أنْ ينكح...) ١٧٥١ تجريد = ٥٠٩١ فەتح.

٧. حەدیسی ابن عباس (حَرُمَ مِنَ النّساءِ سَبْعٌ) = ٥١٠٥ فەتح.

٨. حەدیسی (دَفَعَ النَبِيُّ صلى الله عليه وسلم رَبِيبَتَهُ إِلَى مَنْ يَكْفُلُهَا) لەنێوانی ژمارە/٥١٠٥ و ٥١٠٦ فەتح دایە.

٩. حەدیسی جابیر: (أن تنكح المرأة على عمتها أو خالتها) = ١٧٥٧ تجرید = ٥١٠٨ فەتح.

١٠. حەدیسی ابن عەباس (في المتْعَةِ..).

١١. حەدیسی سلمە: (أَيُّمَا رَجُلٍ و إمرأةٍ تَوافَقَا) = ٥١١٩ فەتح.

١٢. فەرموودەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە ڕوونکردنەوەی ئایەتی: ﴿فِيما عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ﴾ = ٥١٢٤ فەتح.

١٣. فەرموودەکەی عائیشە: (كَانَ النِكَاحُ عَلَى أربَعَةِ أَنْحَاء) = ٥١٢٧ فتح الباری.

١٤. فەرموودەکەی خەنسائی کچی خدام: (أَنَّ أَبَاهَا زَوَجَهَا وَهِيَ ثَيبٌ فكرهتْ ذِلِكَ ...فَرَدَّ رسول الله نكاحَهَا) = ٥١٣٨ فەتح = ١٧٦٤ تەجرید.

١٥. فەرموودەکەی ڕەبیعی کوڕی معَوِّذ، سەبارەت بە لێدانی دەف لەشاییدا = ٥١٤٧ فەتح.

١٦. فەرموودەکەی عائیشە: (فَإِنَّ الأنصارَ يعجبهم اللَّهْوُ..) = ١٧٦٧ تەجرید = ٥١٦٢ فەتح.

١٧. فەرموودەکەی ئەنەس: (كان إِذَا مَرَّ بَجَنَبَاتِ أُمّ سَلِيمٍ دَخَلَ عَلَيْهَا...) = ٥١٦٣ فەتح. ئەم فەرموودەیە موعەللەقە، باقیەکەی موتتەفەقوعەلەیهی یە.

١٨. فەرموودەکەی صەفیەی کچی شەیبە لەبارەی نانی شایی = ٥١٧٢ فتح الباری.

١٩. تەعلیقەکەی: (لَمْ يُوَقّتِ النَبِيّ صلى الله عليه وسلم يعنى في الوليمة) لەپێش ژمارە: ٥١٧٣ فەتح.

٢٠. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (مَنْ يؤمِن بِاللهِ و اليوم الآخر فلاَ يُؤذِي جَارَهُ) = ٥١٨٥ فەتح.

٢١. تەعلیقەکەی معاویەی کوڕی حیدە: (لاَهجر إلاّ فِي البيت) - بابی/٩٣ والەپێش ژمارە/٥٢٠٢ فەتحەوە.

٢٢. فەرموودەی ئیبنوعەبباس لەبارەی داستانی هەجری ژنان - ٥٢٠٣ فتح الباری.

هەروا شێخ دەفەرموێ: لەم نامەیەدا سیو شەش بیستراو ـ اثـری صەحابەو تابیعینیشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧١- نامەی تەڵاق (ژن بەرەڵاکردن)

كتاب الطلاق

١٧٨٦- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ ثُمَّ تَطْهُرَ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللّٰهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ.(الحديث ٥٢٥١ أطرافه في: ٤٩٠٨، ٥٢٥٢، ٥٢٥٣، ٥٢٥٨، ٥٢٦٤، ٥٣٣٢، ٥٣٣٣، ٧١٦٠).

ئیبنوعومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- ژنێکم لەبێنوێژی دابوو تەڵاقم دا، عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- بۆئەم مەسەلەیە لەخۆشەویست دەپرسێ -دروودی خودای لەسەر- خۆشەویست -دروودی خودای لەسەر- دەفەرموێ: (پێی بڵێ: با ژنەکەی بگێڕێتەوە بۆ ژێر ڕکێفی خۆی، ئەوسا بیهێڵێتەوە لەلای خۆی تا لەبێنوێژی پاك دەبێتەوە و جارێکی تر دەکەوێتەوە سەر بێنوێژی و دیسان پاك دەبێتەوە، ئیتر لەوە دوا ئەگەر ئارەزوودەکا با بەجوانی ڕای بگرێ لای خۆیو ژنی خۆیەتی، وەکی تریش ئەگەر ئارەزووش دەکا بەرلەوەی کە بچێتە لای، با تەڵاقی بدا، ئەمە کەژن لەپاکییەکا تەڵاق بدرێ، کە مێردەکەی لەوپاکییەدا نەچووبێتەلای ئەو حەیەو عیددەیەیە کەخودا لە قورئانا فەرمانی کردووە کەژنی تیادا تەڵاق بدرێ، کە دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ (٦٥/١) سورة الطلاق﴾ واتە: ئەی پێغەمەری خۆشەویست: بە موسوڵمانان بفەرموو: هەرکاتی ویستتان ژن

تـەڵاق بـدەن باڵـە کاتێکـدا تـەڵاقیان بـدەن کـەماوەی عیـددەیـە، کـەکاتی پـاکی ژنانـە لە بێنوێژی و زەیستانی، وە ژمارەی ڕۆژو کاتی عیـددەکەیان ڕابگـرن، وە بەردەوام لەخودا بترسن). (بڕ: تاج/٣ ل/١٥٧ ز/٦٤ ژ/١+٢ س/د/ن).

١٧٨٦م- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حُسِبَتْ عَلَيَّ بِتَطْلِيقَةٍ.(الحديث ٥٢٥٣ طرفه في: ١٧٨٦ تجريد)[١٧٨٦].

لە گێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیەدا ئیبنو عومەر -ڕەزای خودایـان لێ بێ- فەرمووی: (ئەو تەڵاقەی کە لەکاتی بێنوێژیدا دام، دانـرا بەیـەك تـەلاق و ژنەکەم بەوە یەك تەڵاقی کەوت)

بەکارهێنانی ووشەی تەڵاق و لێداتاشراوەکانی مەرجە بۆ کەوتنی تەڵاق یانا؟

١٧٨٧- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا أَنَّ ابْنَةَ الْجَوْنِ لَمَّا أُدْخِلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدَنَا مِنْهَا قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ فَقَالَ لَهَا: لَقَدْ عُذْتِ بِعَظِيمِ الْحَقِّ بِأَهْلِكِ.(الحديث ٥٢٥٤)[١٧٨٧].

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- ژنێکی هێنا، ناسـراوبوو بـە ئیبنەتولجەون، کاتـێ گواسـتیانەوە بـۆ پێغەمـەرو پێغەمـەر ویـستی بەدەسـتی بگـرێ، ژنەکـە گـوتی: پـەنا دەگـرم بـەخوا لـەتۆ. پێغەمەریش -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی پێی: (بەڕاستی پەنات گـرت بەکەسێکی گەورەو مەزن، کەخوای گەورەیە، لەبـەر ئـەوە مـن بـەدڵی خۆتـت

[١٧٨٦] أخرجه مسلم في الظلاق، باب تحريم طلاق الحائض بغير رضاها، رقم/١٤٧١.

[١٧٨٧] (١٧٨٧+١٧٨٨) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة و حديث ابي أسيد و حديث سهل بن سعد في صته الجونية - خاتمة كتاب الظلاق، فتح/١٠ ص/٦٢٢. -المترجم-

لەگەڵ دەکەمو دەستت بۆنابەم کەواتە بڕۆرەوە بۆ سەر کەسوکارت، چونکە لەم ساتەوە تۆ ژنی من نیت).

١٧٨٨- عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رَضِي اللَّه عَنْه قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى انْطَلَقْنَا إِلَى حَائِطٍ يُقَالُ لَهُ الشَّوْطُ حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى حَائِطَيْنِ فَجَلَسْنَا بَيْنَهُمَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اجْلِسُوا هَا هُنَا وَدَخَلَ وَقَدْ أُتِيَ بِالْجَوْنِيَّةِ فَأُنْزِلَتْ فِي بَيْتٍ فِي نَخْلٍ فِي بَيْتِ أُمَيْمَةَ بِنْتِ النُّعْمَانِ بْنِ شَرَاحِيلَ وَمَعَهَا دَايَتُهَا حَاضِنَةٌ لَهَا فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هَبِي نَفْسَكِ لِي قَالَتْ وَهَلْ تَهَبُ الْمَلِكَةُ نَفْسَهَا لِلسُّوقَةِ؟ قَالَ فَأَهْوَى بِيَدِهِ يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا لِتَسْكُنَ فَقَالَتْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ فَقَالَ: قَدْ عُذْتِ بِمَعَاذٍ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ يَا أَبَا أُسَيْدٍ اكْسُهَا رَازِقِيَّتَيْنِ وَأَلْحِقْهَا بِأَهْلِهَا.(الحديث ٥٢٥٥ طرفه في: ٥٢٥٧).

ئەبو ئوسەید -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- ژنێکی خواست، ناسرابوو بە بینتولجەون چونکە لەهۆزی بەنی جەون بوو، من چووم بۆ وولاتی خۆی و گواستمەوە بۆ پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- کە هەواڵم بە پێغەمەر دا، کەوا بینتول جەونمان هێناوە بەبووکی بۆت، پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- دەرچوو ڕۆیشت بۆلای، ئێمەیش لەخزمەتیدا چووین، ڕۆیشتین لەخزمەتیدا هەتا گەیشتینە ڕەزە خورمایەکی شوورادار، کەپێی دەگوترێ ڕەزی شەوط، کەناوی باخێکی ناسراوە لەمەدینە، ڕۆیشتن هەتا گەیشتن لە دوو ڕەزە خورما، لەبەینیانا دانیشتین، پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی ئێوە لێرەدا دابنیشن.

پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- ڕۆیشتە ناو هۆدەیێ، لەناو ڕەزە خورمایەکا بوو، بینتول جەونیان بردەناو ئەو هۆدەیەوە، نوعمانی کوڕی شەراحیل بوو، نازناوی بینتول جەون: ئومەیمە بوو، دایەنەکەشی کەلەلەی بوو لەگەڵیا هاتبوو، جا پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- کەچووە ژوورەوە بۆلای پێی گزوت: (خۆتم پێ ببەخشە).

بینتول جەون گوتی: من شازادەم و تۆ مسکێنی، چۆن شازادە خۆی دەبەخشێ بەکابرایەکی بازاڕی مسکێنی وەك تۆ؟ فەرمووی: جا پێغەمەر - دروودی خودای لەسەر- دەست دەبا، کە دەست بخاتە سەرشانی هەتا هێمن ببێتەوە، ژنەکەش دەڵێ: پەنا دەگرم بەخوا لەتۆ. پێغەمەریش دەفەرموێ: (پەنات گرت بەکەسێ شایەنی پەنا بۆ بردنە).

ئەوجا تەشریفی دێتە دەرەوە و واز لەژنەکەی دێنێ و هات بۆلای ئێمە و فەرمووی: (ئەی ئەبو ئوسەید! دوو کراسی ئاودامەنی بلووری سپی، لەجۆری رازقیەی بۆ بکەو، بیبەرەوە بۆ خاوەنی، ئەمە بۆ هاوسەرێتی من دەست نادات).

ڕوونکردنەوە:

ئەبو ئوسەیدی ساعیدی ناوی مالیکی کوڕی رەبیعەیە، خەزرەجیە، ئەنصارییە، ئامادەی غەزای بەدرو غەزاکانی پاش بەدر بووە، لە ڕۆژی ئازاد کردنی مەککەدا ئالای ئێلی بەنی ساعدە بەو بووە، واقیدی دەفەرموێ: پیاوێکی کورتە باڵای سەرو ڕیش سپی بووە، مووی پڕو زۆر بوو، لەئاخری تەمەنیدا نابینا بوو، ساڵی شەستی کۆچی لەتەمەنی حەفتاو هەشت ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە، دواترین کەس بوو لەبەدرییەکان کە مردووە، لەمەدینە مردووە.

جێگەی داخە ڕڤەکارانی ئەم فەرموودەیە و تەرەفەکانی، زۆر بەکاڵی و کرچی باسی ئەم چیرۆکی شووکردنی بینتول جەونە و جیابوونەوەی لەپێغەمەر دەکەن، زۆرینەی بۆ چوونەکانیان لاوازو بێ تام و بێ مەعنایە، بگرە ئەم چیرۆکە یەك چیرۆکە بەڵام ئەوان وائاڵۆزیان کردووە، لەکەسێ وایە کە پێغەمەر چەندین ژنی هێناوە لەم بابەتەو، وە بەم جۆرە مەهانانە لێیان جیابۆتەوە، وێنە ناوی ئەم ژنانە لەم چیرۆکە داهاتووە، عەمرەی کچی جەون و ئەسمای کچی کندەی جونی و ئەسمای کچی نوعمان و ئەسمای کچی ئەسوەد

و هيندى كچى يزيد و فاتيمەى كچى زەحاك و عەمرەى كچى يزيدو كەسانى تريش!!

لەهەمووى سەيرتر قسەو كوفتوگۆ و گێڕانەوەى ڕووداوەكانى ئەم چيرۆكە، لە حيوارى فيلمو نمايش و شانۆدەكا.

ئێوە تەماشاكەن كچێكى شازادە، باوكى پێشكەشى بكا بە پێغەمەر وە پێغەمەر مارەيەكى باشى پێ بدا، وە كۆمەڵێ پياو بەسەرۆكايەتى ئەبو ئوسەيد بنێرێ، كەبەو پەڕى ڕێزو قەدرەوە لەوڵاتى خۆيەوە بيگوازنەوە بۆ پێغەمەر، كاتى پێغەمەر بچێتە پەردەوە پێى بڵێ: (وەرە بۆ ئێرە) ئەويش بڵێ: تۆ وەرە من نايەم، وە لەسەر ئەمە لێيان ببێ بەكێشەو بەرە، ئەو بڵێ من لەتۆ گرنگترم دەبێ تۆ بێى، ئەو بڵێ بە پێچەوانەوە، وە بەهۆى بارو دۆخێكى ئاوا پەهلەوانانەوە، بەرلەوەى بەيەكتر بگەن لەيەكتر جيابنەوە!!

تەڵاقى سێ بە سێ دروستە يا نا دروستە

١٧٨٩- عَنِ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنها: أَنَّ امْرَأَةَ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقِي وَإِنِّي نَكَحْتُ بَعْدَهُ عَبْدَالرَّحْمَنِ بْنَ الزُّبَيْرِ الْقُرَظِيَّ وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ الْهُدْبَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَلَّكِ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ؟ لَا، حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ وَتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ.(الحديث ٥٢٦٠ أطرافه في: ٢٦٣٩، ٥٢٦١، ٥٢٦٥، ٥٣١٧، ٥٧٩٢، ٥٨٢٥، ٦٠٨٤)[1789]:

عائيشە -ڕەزاى خواى لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەكەى ريفاعەى قورەظى هاتە لاى پێغەمەر -دروودى خوداى لەسەر- گوتى: ئەى پێغەمەرى خوا: ريفاعەى قورەزى بە ئێجگارى تەڵاقى داومو لەپاش ئەو شووم كردووە بەئەورەحمانى

[1789] اخرجه مسلم فى النكاح، باب: لا تحل المكلقه پلاپا ..رقم/١٤٣٣.

کوڕی زەبێری قوڕەزی بەڵام چووکی ئەوڕەحمان وەك پەتك وایەو، جیماعی پیّ ناکریّ؟ پێغەمبەر -درووودی خودای لەسەر- فەرمووی پیّی: ڕەنگ بیّ بتەویّ بگەڕێیتەوە بۆلای ڕیفاعەی مێردی پێشووت، شتی وانابیّ، هەتا ئەوڕەحمان چێژ لەخۆشی جووتبوون لەگەڵ تۆدا نەچێژیّ و تۆش چێژ لەخۆشی جووتبوون لەگەڵ ئەوڕەحماندا نەچێژی، دانانریّ بەشووی دووەم کە دەبیّ بەهۆی دروستبونی شووکردنەوە بەمێردی یەکەم، بەمەرجیّ مێردی دووەم ژنەکە تەڵاق بداو عیددەی ژنەکە لەمێردی دووەم تەواو بیّ، ئەوسا دروستە ئەوژنە بەگرێدانێکی نویّ شووبکاتەوە بەمێردی پێشووی). (تاج/٣ ل/١٥٩ ز/٦٥ ژ/١ ش/د/ت/ن).

شتی حەڵاڵ لەخۆحەرامکردن بەوە حەرام نابیّ

١٧٩٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْعَسَلَ وَالْحَلْوَاءَ وَكَانَ إِذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَدْنُو مِنْ إِحْدَاهُنَّ فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ فَاحْتَبَسَ أَكْثَرَ مَا كَانَ يَحْتَبِسُ فَغِرْتُ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لِي: أَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عُكَّةً مِنْ عَسَلٍ فَسَقَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ: أَمَا وَاللّٰهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ فَقُلْتُ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ إِنَّهُ سَيَدْنُو مِنْكِ فَإِذَا دَنَا مِنْكِ فَقُولِي: أَكَلْتَ مَغَافِيرَ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ: لَا، فَقُولِي لَهُ مَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ، فَقُولِي لَهُ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، وَسَأَقُولُ ذَلِكِ، وَقُولِي أَنْتِ يَا صَفِيَّةُ ذَاكِ قَالَتْ: تَقُولُ سَوْدَةُ: فَوَاللّٰهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَأَرَدْتُ أَنْ أُبَادِيَهُ بِمَا أَمَرْتِنِي بِهِ، فَرَقًا مِنْكِ، فَلَمَّا دَنَا مِنْهَا قَالَتْ لَهُ سَوْدَةُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ؟ قَالَ: لَا. قَالَتْ: فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ؟ قَالَ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ. فَقَالَتْ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ قُلْتُ لَهُ نَحْوَ ذَلِكَ، فَلَمَّا دَارَ إِلَى صَفِيَّةَ قَالَتْ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَلَمَّا دَارَ إِلَى حَفْصَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَا أَسْقِيكَ مِنْهُ؟ قَالَ: لَا حَاجَةَ لِي

فِيهِ. قَالَتْ: تَقُولُ سَوْدَةُ: وَاللَّهِ لَقَدْ حَرَمْنَاهُ، قُلْتُ لَهَا: اسْكُتِي.(الحديث ٥٢٦٨ طرفه في: ١٧٠٩ تجريد = ٤٩١٢ = بەرگی چوارەم ل/٥٠٨).

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- حەزی لەهەنگوین و حەلوا بوو، گەلێ جار لەپاش کردنی نوێژی عەسر دەچوو بۆلای هاوسەرەکانی، یەکە یەکە هەواڵی دەپرسین و سلاوی لێ دەکردن، ئەوجا دەچوو بۆلای یەکێکیانن وچتنێکی دەگرت لەلای و خۆی لێ نزیك دەکردەوە، ماچو مۆچ و شتی وای لەگەڵ دا دەکرد، بەلام بەبێ جووتبوون و دروستبوون لەگەڵی. جا جارێ چووە هۆدەکەی حەفصەی هاوسەری، کە کچی عومەری کوڕی خەتاب بوو، زیاتر لەوەی کە چاوەڕوان دەکرا لەلای گلی خواردەوە، منیش دەماری هەوێباری گرتمی، کە پرسیم هۆی ئەم زیادەمانەوەی پێغەمەر لەلای حەپسە چیە، پێیان گوتم: ژنێکی خزمی دوو بەرمێی هەنگوینی بە دیاری بۆ هێناوە، ئەویش شەربەتی لێ دروست دەکاو دەیدا بە پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بەو هۆیەوە کەمێ لەلای دەمێنێتەوە، منیش گوتم: بەخوا دەبێ فێلێکی وای لێ بکەین کەوازبێنێ لەم مانەوەی لای حەپسەیە، جا بە سەودەی کچی زەمعەم گوت: کەیەکەم ژنی پێغەمەر بوو لەپاش مردنی خەدیجەی یەکەم هاوسەری، پێم گوت: دیارە کە پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- تەشریف دێنێ بۆلای تۆیش، لەنۆرە ڕۆژی خۆتا. کە تەشریفی هات بۆلات، پێی بلێ: من بێنی مەغافیرت لێ دەکەم، دەڵێی مەغافیرت خواردووە؟ ئەویش پێت دەفەرموێ: (نا، مەغافیرم نەخواردووە! تۆیش پێی بلێ: ئەی ئەم بۆنە ناخۆشە چیە کەلێت دێ، ئەویش دەفەرموێ: (ئەوە لای حەفسە شەربەتی هەنگوینم خاردۆتەوە) تۆیش پێی بلێ: (ئای: ئەوە هەنگەکەی جەویی داری عورفوطی هەلمژیوە، کەپێی دەگوترێ مەغافیر) کاتێ هاتیش بۆلای من، منیش هەمان شتی پێ دەڵێم، وە تۆیش ئەی صەفییە، کاتی پێغەمەر لەسەرەی خۆتا تەشریفی هات

بۆلات هەمان قسەو پرسیارو گفتوگۆی لەگەل بکە، سەودە فەرمووی: (بەخوا لەترسی تۆ ئەی عائیشە! هەر کەپێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- لەدەرگاکەوە هاتە ژوورەوە، ویستم یەکسەر قسەکەی تۆ پێت گوتم پێ ی بلێم، جاکە هاتە پێشەوە و لێم نزیکبۆوە گوتم پێ ی: ئەی پێغەمەری خودا: مەغافیرت خواردووە؟ فەرمووی: (نەء) عەرزیم کرد: ئەی ئەم بۆنە ناخۆشە چییە کە لێت دێ؟ فەرمووی: (حەفسەی خێزانم شەربەتی هەنگوینی دەرخوارد داوم) گوتم: دیارە کە هەنگەکەی مەغافیری هەلمژیوە و کردوویەتی بەهەنگوین، کە جەویی دارێکی دڕکاوییە حوشتر دەیخوات، بە عەرەبی پێ ی دەگوترێ: عورفوط، رەنگ بێ بە داری عورفوط، بەکوردی، بلێن: مارگرە. عائیشە فەرمووی: کاتێ لەسەرەی خۆما هات بۆلام منیش هەروام پێ گوت، کاتی لەسەرەی سەفیێش دا دەچێ بۆلای سەفیەش هەروای پێ دەلێ، کاتێ لەسەرەی حەفسەدا دەچێ بۆلای، حەفسە پێی دەلێ: ئەی پێغەمەری خوا! با شەربەتێکی هەنگوینت بۆ بکەم. دەفەرموێ: (کارم پێ ی نییە) عائیشە فەرمووی: جا سەودە بەمنی گوت: کارێکی باشمان نەکرد، هەنگوینمان لە پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- قەدەغە کرد، منیش پێم گوت: وسبە، فێلەکەمان با ئاشکرا نەبێ. (بڕوانە: ژ/١٧٠٩ تجريد = ٤٩١٢ فەتحولباری= بەرگی چوارەم ل/٥٠٨) + (تاج/٧ ل/٢٠٥ ژ/٤٩ ژ/١ سورەتی تەحریم).

روونکردنەوە:

ئەم بەهرانە لەم فەرموودەیە وەردەگرین:

١. لەسەر فەرمایشتی گەلێ لەزانایانی پایەبەرز، کەسێ بەژنی خۆی بلێ: (ئەوا تۆم لەخۆم حەرام کرد) بەوە تەلاقی ناکەوێ و لێشی حەرام نابێ، بڕوانە فەرموودەی ژمارە/٥٢٦٦ لەفەتحولباریدا.

٢. دەمارگیری و هەوێبازی بۆ ژنان کارێکی سروشتییە، هەتا ڕادەیێ، چاوپۆشی لێ دەکرێ و بەگوناه دانانرێ.

٣. واباشە هەندێ کاروباری ژن و مێرد کەشەرماوی بێ، لەژێر پەردەوە قسەی لێ بکرێ، نەوەکوو بەڕاشکاوی و بە زەقیو کوتو مەترەقی، هەتا لەنێوان ژن و مێرد یشا هەروا، کەواتە: هەندێ نامیلکەو شتی وا پەیدا بوون، کەسانێ بازرگانییان پێوە دەکەن، هەتا هەیانە وێنەی ئەندامەکانی نێرو مێی تیا روونکراوەتەوە. ئەو نامیلکانە زۆر خراپن، منداڵو لاو دەوروژێنن پێش کات.

باسی (خولع): ڕێکەوتنی ژن و مێرد لەسەر جیابوونەوە بەرامبەر بەماڵ

١٧٩١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما أَنَّ امْرَأَةَ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أَعْتِبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيقَتَهُ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْبَلِ الْحَدِيقَةَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً.(الحديث ٥٢٧٣ أطرافه في: ٥٢٧٤، ٥٢٧٥، ٥٢٧٦، ٥٢٧٧).

ئیبنوعەباس -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: ژنەکەی سابیتی کوڕی قەیس هاتەلای پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمەری خودا! گلەییم لەڕەووت و بەدینی سابیت نییە، لەم رووەوە کەمو کوڕی نییە، بەلام زۆر ناشیرینە، لەبەرئەوە مەترسی ئەوەم هەیە ئەگەر بەشێوەیەکی ڕەوا دەستم لەدەستی نەبێتەوە خۆم کافربکەم، بەو شێوەیە نیکاحی خۆم لێی هەڵ بوەشێنمەوە، پێغەمەریش -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی: (ئەو باخەی کە لەباتی مارەیی داوێتی پێت دەیدەیتەوە پێی؟) گوتی: بەڵێ،

فەرمووی بەسابیت: (باخەکەی لێ وەربگرەوە و تاقەیەك تەڵاقی بدە). (تاج/٣ ل/١٦٤ ز/٦٧ ژ/١ ب/ن).

کەنیز خۆی سەرپشکە لەپاش ئازادبوونی، کەبمێنێتەوە لەلای مێردی کۆیلەی

١٧٩٢- وَ عَنهُ رَضِي اللّٰهُ عَنهُ أَنَّ زَوْجَ بَرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا يُقَالُ لَهُ مُغِيثٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لِحْيَتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعبَّاسٍ: يَا عَبَّاسُ أَلَا تَعْجَبُ مِنْ حُبِّ مُغِيثٍ بَرِيرَةَ وَمِنْ بُغْضِ بَرِيرَةَ مُغِيثًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ رَاجَعْتِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ تَأْمُرُنِي؟ قَالَ: إِنَّمَا أَنَا أَشْفَعُ. قَالَتْ: لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ.(الحديث ٥٢٨٣، أطرافه في: ٥٢٨٠، ٥٢٨٢).

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: مێردەکەی بەریرە کۆیلە بوو، ناوی موغیث بوو، کاتێ بەریرە ئازاد بوو خۆی هەڵگرتەوەو نیکاحی خۆیی لە موغیثی مێردی هەڵوەشاندەوە، جابەم بۆنەیەوە موغیث شوێن بەریرە کەوتبوو، دەگریاو لێی دەپاڕایەوە کە نیکاحەکەی هەڵنەوەشێنێتەوە، فرمێسکی هۆن هۆن بەسەر ریشی دا دەهاتە خوارەوە پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بەمنی فەرموو: (ئەی عەباس: تەعەجوب ناکەی لە خۆشەویستی موغیث بۆ بەریرەو لەڕقی بەریرە لە موغیث؟!). پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بە بەریرەی فەرموو: (بۆچی ناچێتەوە بۆلای؟). بەریرە گوتی: ئەی پێغەمەری خودا ئەمە فەرمانەو پێم دەکەی، دیارە کە فەرمانی تۆ دەبێ جێ بەجێ بکرێ، یا فەرمان نییەو شتێ ترە؟) پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی: نا، ئەمە فەرمان نییە، بەڵکو تکایە و بۆی دەکەم لەلای تۆ، زۆری تیادا نییە). بەریرە گوتی: کەواتە کارم پێی نییەو تازە ژنێتی ئەوم قەبووڵ نییە). (بڕ: ژمارە/١٠٩٤ تجرید = ٢٥٦٠

فەتح=بەرگی/٣ ل/١٨٣) + (تاج/٣ ل/٣٨ ز/١٨ ف/١ + تاج/٢ ل/٣١٠ ف/٣ ز/١٤٩) + (ژمارە:٧١٨ تجريد = ١٤٩٥ فتح الباری = بەرگی/٢ تەجرید ل/١٤١).

ئاماژە بڕیار و حوکمی پێدادەمەزرێ

١٧٩٣- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنا وَ كَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هكذا. وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى، وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئاً.(الحديث ٥٣٠٤، طرفه في: ٦٠٠٥).

سەهلی کوڕی سەعدی ئەل‌ساعیدی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی: (منو دەستەبەرو بەخێوکاری هەتیو لەبەهەشتا ئاوا وەك ئەم دوو پەنجەیە لەنزیك یەکترەوە دەبین). پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بە پەنجەی شایەتمانی و بەپەنجەی ناوەڕاستی ئاماژەی کردو تۆزێك لەیەکتری بڵاوی کردنەوە). (تاج/٩ ل/٢١ ز/٥ ژ/١+٢ ش/د/ت+م).

ڕوونکردنەوە:

وەك لەکۆمەڵێ فەرموودەی پێغەمەرەوە، کەئەم فەرموودەی سەهلە یەکێکیانە دەردەکەوێ، بەئاماژە کردن بڕیار دادەمەزرێ، بەتایبەتی ئەگەر واتاکەی ڕوونو تێگەیەنەربێ، یا قسەشی لەگەڵدابێ، کەواتە: ئەگەر کەسێ تەڵاقی خواردو لەهەمان کاتدا بەیەك پەنجەی ئاماژەی کرد کەمەبەستم یەك تەڵاقە، ئەوە تەڵاقدانەکەی دادەمەزرێ و یەك تەڵاقی دەکەوێ.

حوکمی تەعریض بۆ حاشاکردن لەمناڵی خۆی چییە

١٧٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً أَتَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِدَ لِي غُلَامٌ أَسْوَدَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ: قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: مَا أَلْوَانُهَا؟ قَالَ: حُمْرٌ قَالَ هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَنَّى ذلك؟ قَالَ لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ. فَلَعَلَّ إِبْنَكَ نَزَعَهُ عِرْقٌ.(الحديث ٥٣٠٥ طرفاه في: ٦٨٤٧، ٧٣١٤).

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێکی هۆزی بەنی فەزارەیی هاتە خزمەتی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- عەرزی کرد: ئەی پێغەمەری خودا! من خۆم سپیم کەچی ژنەکەم کوڕێکی ڕەشی بووە؟ فەرمووی: هیچ وشترت هەیە؟ گوتی: بەڵێ هەمە. فەرمووی: ڕەنگیان چۆنە؟ گوتی: سوورن. فەرمووی: وشتری تاڵەیان تیادا هەیە؟ گوتی: بەڵێ وشتری تاڵەیان واتیادا، فەرمووی: ئەو وشترە تالانەیان لەکوێوە تێ کەوتووە؟ گوتی: ڕەنگ بێ ڕەگێ لەڕەگەزیان ڕەنگی وابوو بێ، ئەمانەی ئێستا چووبنەتەوە سەر ڕەنگی ئەو ڕەگەزە کۆنەی خۆیان! فەرمووی: دە کوڕەکەی تۆیش هەروەها. (تاج/٣ ل/١٧٢ ز/٧١ ژ/١ - ش/د/ت/ن).

ڕوونکردنەوە:

واتە: خانە گومانی و بەدگومانی باش نییە، شت بەگومانی بێ بناغە سەرناگرێ، تەعریض لەکاتی وادا کاریگەریی نییە ئەوەتا ئەم پیاوە کەلەژنەکەی خۆی خانەگومان بووە، لەسەر ئەم تەعریزەی هیچ حوکمێ دانەمەزراوە، نەتەلاقی ژنەکەی کەوتووە، نەکوڕەکەی لەکوڕێتی ئەو دەرچووە.

مارەیی ژنی شەڕەنەفرین لەگەڵ کراو

١٧٩٥- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا في حديث الْمُتَلَاعِنَيْنِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِلْمُتَلَاعِنَيْنِ حِسَابُكُمَا عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا. قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَالِي؟ قَالَ: لَا مَالَ لَكَ إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ.(الحديث ٥٣١٢

اطرافه في: ٥٣١١، ٥٣٤٩، ٥٣٥٠). بڕوانه: (ژماره/١٦٧٥تجريد + ١٦٧٦ = ٤٧٤٥ فتح + ٤٧٤٧ فتح = بەرگی/٤ ل/٤٦٣ + ٤٦٦)

لەم گێڕانەوەدا دەفەرموێ: ئیبنو عومەر -ڕەزای خودیان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بەو ژن و مێردەی فەرموو، کەلەناو مزگەوتەکەی پێغەمەردا شەڕە نەفرینیان کرد: حیسابو پرسینەوەتان لەسەر خودایە، دیارە کەئێوە یەکێکتان درۆ دەکەن، ئیتر ئەم ژنە لەژنی تۆ دەرچوو، وە مافت نەما بەسەریەوە و فرت پێیەوە نەماوە). پیاوەکەی مێردی ژنەکەیش گوتی: ئەی ماڵەکەم، ئەی ئەوماڵەی کەلەجیاتی مارەیی داومە پێی؟ فەرمووی -دروودی خودای لەسەر- : ماڵت ناکەوێ، ئەو مارەیەی داوتە پێی بووە بەهی خۆی، چونکە ئەگەر قسەکەت راستبێ ئەوە ماڵەکەی دەکەوێ و ئەومارەییە دەبێ بەهی ئەو لەباتی ئەوە کەلەمەوپێش ژنت بووەو لەباخەڵت گرتووە، خۆ ئەگەر بوختانیشت کردبێ بۆی ئەمەیانت خراپتر).

کل بۆ ژنی ڕەشپۆش

١٧٩٦- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ امْرَأَةً تُوُفِّيَ زَوْجُهَا فَخَشُوا عَلَى عَيْنَيْهَا فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنُوهُ فِي الْكُحْلِ فَقَالَ لَا تَكَحَّلْ قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَمْكُثُ فِي شَرِّ أَحْلَاسِهَا أَوْ شَرِّ بَيْتِهَا فَإِذَا كَانَ حَوْلٌ فَمَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بِبَعَرَةٍ فَلَا حَتَّى تَمْضِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ.(الحديث ٥٣٣٨، طرفاه في: ٥٣٣٨، ٥٧٠٦)[١٧٦٩].

زەینەبی ئەبو سەلەمە -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: بیستم لەدایکم لە ئوم سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنێ هاتە خزمەتی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- گوتی: قوربان: کچەکەم مێردەکەی مردووە، هێشتا

[١٧٦٩] اخرجه مسلم في الطلاق، باب: وجوب الإحداد في عده الوفاه رقم/١٤٨٨.

عیددەی تەواو نەبووە، چاویشی دێشێ ئایا چاوی بڕێژێ؟ فەرمووی: (نەء) ئەوسا فەرمووی: (ۆی تەنیا چوار مانگ و دەشەوە، ئەویش لەبارو دۆخێکی لەبارو ئەوپەڕی پاكو خاوێنیدا، کەچی ئێوە هێشتا پەلە پەلی لێ دەکەنو دەتانەوێ لێی بدزنەوە، بەڵام جاران لەسەردەمی نەزانیدا، لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ ئەوسا پشقلەکەتان فڕێ دەدا).

حومەید –رەحمەتی خودای لێبێ- کەئەم فەرموودەیە لەزەینەبەوە دەگێڕێتەوە دەڵێ: بەزەینەبم گوت: لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ ئەوسا پشقلەکەتان فڕێ دەدا، واتەی چی؟ فەرمووی: جاران ژن کە مێردەکەی دەمرد دەچووە ناو کولبەیەکەوە و جلێکی زۆر خراپی لەبەر دەکرد، وە بۆنی خۆشو گولاوو شتی وای لەخۆی قەدەغە دەکرد، جا تاساڵێ دەڕۆیی ئەمە حاڵی ئەم ژنە بوو، ئەوجا وڵاخێکیان بۆ دەهێنا، ئیتر ئەو وڵاخە کەربوایە، یا مەڕ بوایە، یا باڵندە بوایە، ئەوژنە خۆی پێ پاك دەکردەوە، بەڵام بەدەگمەن ڕێ دەکەوت کەئەو ژنە خۆی بەشتێ پاك بکاتەوە و ئەوشتە لەبەرئەو پیسیو پۆخڵییە نەمرێ!

ئەوسا ژنەکە لەکولبەکەی دەهاتە دەرەوە و پشقلێکیان دەدایە دەستی، ئەویش پشقلەکەی تووڕدەدا، نیشانەی ئەوە بوو کەئیتر عیددەی تەواو بووە. ئیتر لەوە دوا تازێی دەشکاند و ئەوسا ئەگەر ئارەزووی بکردایە، وەك جارانی، جلو بەرگی ئاسایی لەبەر دەکردو، بۆنو گولاو و شتی وای بەکاردەهێنایەوە!!. (تاج/٣ ل/١٨٦ ز/٧٩ ژ/٤ ش/د/ت/ن).

ڕوونکردنەوە:

گێڕانەوەکەی حومەید، کەوا لەتاج دا، دەقی فەرموودەی ژمارە/٥٣٣٧، لەفەتحولباریدا، بۆیە منیش کردم بەتەفسیری فەرموودەی ژمارە/٥٣٣٨، ئێرە کە فەرموودەی ژمارە/١٧٩٦ی تەجریدەکەیە، لەبەر ڕۆشنایی ئەم دانایی و حیکمەتەی کەوا لەم شیعرەدا:

نووسەر نوێنەری چەرخی خۆیەتی

بەزمانی ڕۆژ گوفتوگۆیەتی!

لەبەر ڕۆشنایی ئەم حیکمەتە دەڵێم:

(لەپێش هاتنی ئیسلاما، لەسەراسەری جیهانا، بەکۆی ڕا، ژن لەوپەڕی کەساسیو داماوی و چەوساوەییو بەشخوراویدا بوو، کۆمەڵێ نەریتو رەفتاری ناهەموار، باڵی کێشابوو بەسەر جیهانی ژناندا، بگرە حاڵی کۆیلەو بەندەی زەڕخرپیدە لەحاڵی ژن گەلێ باشتر بوو، تەنانەت ژنان خۆشیان دیلو بەیدەستی ئەو هەموو کۆتو زنجیرو بەندو باوانە بوون، کە کۆمەڵگاو نەریتو باوی ڕۆژگار سەپاندبووی بەسەریانا، وەئەم دەستوور و باوو نەریتو تەقالیدانە گەرچی هەیان بوو پاشماوەی حوکم و بڕیارەکانی ئایینە پێشینەکان بوو، بەڵام ئەوەندە پواو و سوابوون، لەکەڵك کەوتبوون وەك کراسە کۆنێکی دڕاوی پینە پینە کراو، کە لە قوماشێکی چاك دروستکرابێ، ئاوا بەرباد بوو بوون، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا وا لە قوڵایی و ناخی دڵو دەروونی جەماوەردا دەقیان بەستبوو، وە ڕەگ و ڕیشەیان داکوتا بوو، هەموو هەوڵو تەقەلایێ بۆ گۆڕین و باشکردن و نوێژەنکردنەوەیان، بەشێتی و لەرێ دەرچوون لە قەڵەم دەدرا. لەچین، لەهیند، لە خۆرهەلات بەگشتی ژن لەپایەیەکی هەرە نزمدا ریز بەندی دەکرا، ژن خۆی دەسووتاند لەدوا مردنی مێردی، بەپێی فەرمانی ئایین، لە تیبت قەومەکەی دەلا لایما، هەتا ئەمرۆش نەك فرە مێردی باو بوو لەناویانا، بەڵکوو بەرەبابێ، دوو برابن، یا زیاتر، یەك ژن دێنن!! جاری واهەیە ژنەکەو برای یەکەم تەمەنیان پەنجا ساڵە، ئاخر برا کە بەئۆتۆماتیکی دەبێ بەمێردی براژنەکەی تەمەنی دەساڵە!!

لە دوورگەی عەرەب ئەمە حاڵی ژن بوو: (بەمنداڵی زیندە بەچاڵ دەکرا، بە گەورەیی وەك ئاژەل دەفرۆشرا، ژن برێتی بوو لەبەشێ لەسامان و ماڵو دارایی کەسوکاری، یا مێردی، لەپاش مردنی مێردەکەی ژن دەبوو بە

کەلەپووری میراتبەرانی مێردەکەی، گەلێ جار کوڕی مردووە کە مارەی دەکردەوە بۆ خۆی، فرە مێردی هەر زۆر باو بوو، ژن هەبوو دەمێردی هەبوو، ئەگەر منالّی ببوایە رەگەزناس (قائف) دەیلکان بەیەکێ لەو دەمێردەوە!)

لە ئایینی دەسکاریکراوی زەردەشتیشدا، کە ئایینی رەسمی دەوڵەتی ئێران بوو، کەیەکێك بوو لەگەورەترین سەرچاوەی ژیارو حەزارەی کۆن و بگرە ئێستایش، کچ مەگەر زۆر ناشیرین بوایە یا پەککەوتە بوایە، دەنا باوکی بۆ خۆی مارەی دەکرد، هەتا لەبەر باوکی نەمایەتەوە بەر برای نەدەکەوت، دەی دەبێ چی لەوە ناخۆشتر و دزێوتربێ، دایك کاتێ کچێکی دەبێ، سوور بزانێ، وەختێ کە خۆی پیر دەبێ و ئەم کچەی گەورە دەبێو خاڵو میل دەرێژێ، ببێ بەهەوێی، ئەمەیە دەڵێن: بەچکە مار گەورەکردن! لە یۆنانو میسر حاڵی ژن لەمە باشتر نەبوو، لە ئەوروپا گومانیان هەبوو لەوەدا کەژن مرۆڤە یا ئاژەڵە!! بەکۆی دەنگ، ژن لەهەموو جیهانا هەتا کاتی هاتنی ئایینی ئیسلام: (بەناو ئازاد بوو، بەڵام بەمەعنا بەندە وکۆیلە بوو. ئەمە کورتەیەکی پوختە لەراستیی حاڵی ژن. بەڵام کاتێ ئیسلام هات، ئەم راستییەی جاڕدا، وە بەرکردەوە پیادەی کرد، دەرووی رەحمەتی بۆ ژنان خستە سەرپشت ﴿النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ : ژنان لەمافو رێزا، مانەندی پیاوانن. هاوکەرتی یەکترین، وەك چۆن سێوێ بیکەیت بەدوو لەتی یەکسانەوە ئاوا!!﴾.

ئیتر ئەم بانگەوازەی ئیسلام بەجیهاندا، وەك ئاگرو پووش بڵاو بۆوە، وەهەتا ئەمرۆیش ژن هەر لەپێشکەوتن دایە. تاقە پێوەرێ بۆ ئەم پێشکەوتنە، یا لەمپەرێ لەبەردەم ئەم پێشکەوتنەدا، تەنیا دوو شتە، لەئایینی پیرۆزی ئیسلام دا:

یەکەم: کاروباری پەرستش و خواپەرستی، چ بۆ ژن، چ بۆ پیاو، شیاوی دەسکاری و دەست تێوەردان نییە.

دووەم: گەشە کردنی مافی ژن و بەرەو پێش چوونی، نابێ لەسەر حیسابی شەرەفو ناموسو حەیسیەت بێ، چونکە ئافەرت بەبێ خووی بەرزو بەبێ ئابڕوو مەندی، لەگوڵی ژاکاو دەچێ، کە نەبۆی هەبێ و نەڕەنگ، ئەمە حەقیقەتەکەیە جا ئەوەی کەپێی رازییە ئەوە حەقی قەبووڵە، ئەوەیشی کەشتێ تر دەڵێ بە دەم ئیسلامەوە لەم لاینەوە، ئەوە یا درۆزن و بوختانچی و نیاز پیسە، یا گێلۆکەو نەفامە و دوژمنەو لەبەرگی دۆستا. وەلە راستیشدا ئایینی پیرۆزی ئیسلام کوشتەی دەستی ئەم دوو کۆمەڵەیەیە.

بسم الله الرحمن الرحيم

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی تەلاقو پاشکۆکانی، لەلیعانو ظهارو شتی تریش، سەدو هەژدە فەرموودەی بەرزەوە کراوی لەخۆ گرتووە، بێرشتە (تعليق)ەکانی بیستو شەش فەرموودەن، ئەوانی تریان پەیوەست —موصول-ن، دووبارەکانیان نەوەدو دوو فەرموودەن، پوختەکەیان: (١١٨ – ٩٢ = ٢٦) بیستو شەش فەرموودەن پێشەوا موسلیمیش ئەم پوختەیەی وەك پێشەوا بوخاری گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەکەی عائیشە، لەبارەی داستانی بنت لجونە وە = ١٧٨٧ تجريد = ٥٢٥٤ فەتح.

٢. فەموودەکەی ئەبو ئوسەیدیش لەم بارەیەوە = ١٧٨٨ تجريد = ٥٢٥٥ فەتحول باری.

٣. فەرمودەکەی سەهلی کوڕی سەعد لەم بارەیەوە = ٥٢٥٦ فتح الباري.

٤. تەعلیقەکەی ئیمامی عەلی کەدەفەرموێ: (أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ القَلَمَ رُفِعَ عَنْ ثَلاَثَةٍ...) کەوا لەبابی (١١)دا، لە بابەکانی کیتابی تەلاق، لەپێش ژمارە: ٥٢٦٩ فەتح.

٥. فەموودەکەی ئیبنوعەباس، لەبارەی خولعی ژنەکەی سابیتی کوڕی قەیس = ١٧٩١ تجرید = ٥٢٧٣ فتح الباری.

٦. حەدیسەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە مێردەکەی بەریرە = ١٧٩٢ تجرید = ٥٢٨٣ فتح الباری.

٧. فەرموودەکەی ئیبنو عەباس (كَانَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى مَنْزِلَتَيْنِ..) = ٥٢٨٦ فتح الباری.

٨. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر لەبارەی مارەکردنی ژنە زمیەوە = ٥٢٨٥ فتح الباری. عەینی دەفەرموێ: (وهذا الحديث من أفْرَادِهِ..).

٩. فەرموودەکەی لەبارەی روونکردنەوەی ئایەتی ئیلائەوە = ٥٢٩٠ فەتح.

١٠. فەرموودەکەی میسوەر لەبارەی سوبەیعەوی ئەسلەمیەوە = ٥٣٢٠ فتح الباری شەرحی صەحیحی بوخاری.

١١. فەرموودەکەی عائیشە: (كانت فاطمة بنتُ قيسٍ في مكانٍ وحشٍ) = ٥٣٢٥، ٥٣٢٦ فتح الباری.

هەروا مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ ئەم کتابە سەد بیستراو –اثر– یشی واتیادا. کە ریوایەت کراون لەصەحابەکان و لەچینەکانی دوا ئەوانەوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٢- نامەی ژێوار و نەفەقە - كتاب النَّفَقَاتِ

١٧٩٧- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُ نَفَقَةً عَلَى أَهْلِهِ وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً.(الحديث ٥٣٥١ طرفه في: ٥٥ فەتح/٥١ تجريد. لەویٚ وەرگەڕاوەكەی ڕۆیشت = بەرگی یەكەم ل/٧٧)[١٧٩٧].

١٧٩٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهَارَ.(الحديث ٥٣٥٣، طرفاه في: ٦٠٠٦، ٦٠٠٧)[١٧٨٩].

ئەبو هورەیرە —ڕەزای خوای لیٚ بیٚ- دەفەرمویٚ: خۆشەویست —دروودی خوای لەسەر- فەرمووی: (كەسیٚ تیٚبكۆشیٚ لەپیٚناوی ژنی بیٚ میٚردو مرۆڤی هەژارداو، ساغ بۆ ڕەزای خودای گەورە بەخیٚویان بكاو خزمەتیان بكا، ژێوار و گوزەرانی ئاسوودەیان بۆ فەراهەم بهیٚنیٚ، ئەوە بەقەد ئەو كەسە خیٚرو پاداشی بۆ هەیە: كەساغ لەبەر رەزای خودا خەبات دەگیٚڕیٚ و غەزادەكاو ناودەردەكات بەغەزاكار لەڕیٚگەی خوادا، یا بەقەد ئەو كەسە خیٚرو پاداشی باشی بۆهەیە كەبەشو هەرشەو نویٚژبكا و لیٚی سارد نەبیٚتەوەو، بە رۆژیش هەمیشە بەرۆژو بیٚو ساڵ دوانزە مانگە بەرۆژوو بیٚ یەك رۆژی لیٚنەشكیٚنیٚ).

(ریاض/١ ل/٢٣٢ = ژمارە/٦/٢٦٥-١).

[١٧٩٧] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: فضل النفقة، على الأقربين، رقم:١٠٠٢.

[١٧٨٩] اخرجه مسلم في الزهد و الرقائق، باب الأحسان إلى الأرملة... رقم/٢٩٨٢.

١٧٩٩- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَ يَحْبِسُ لِأَهْلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ.(الحديث ٥٣٥٧)(١٧٩٩):

عومەر —ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر —دروودی خوای لەسەر- کەبەری باخە خورماکانی بەنی نەزیری دەفرۆشت، کە لەفەیئی غەزای خەیبەر دەستی کەوتبوو، هەموو ساڵێ بەشی نانی ساڵی خێزانەکەیی لێدائەناو، ئەوەی لەوە دەمایەوە، دەیدا بەچەك و تفاقی غەزا). (تاج/٣ ل/١٩٦ ژ/٧).

ماموستای گەورەو مەزن عەسقەلانی دەفەرموێ: نامەی زێوار و نەفەقات بیست‌و پێنج فەرموودەی بەرزەوەکراوی لەخۆگرتووە، سیانیان بێ ڕشتن، هەموویان دووبارەن سیانیان نەبێ، ئەو سیانەیش ئەمانەن، فەرموودەکەی ئەبوهورەیرە (السّاعي على الأرْمَلَةِ والمِسْكِينِ) = ١٧٩٨ تجريد = ٥٣٥٣ فتح البارى موسليم گێڕاویەتیەوە. تەعلیقەکەی ئیبنوعەباس و تەعلیقەکەی موعاویە لەبارەی ژنانی قورەیشەوە = ٥٣٦٥ فەتح لەموسلیم دا تەخریج نەکراون.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٣- نامەی خواردەمەنییەکان * كِتَابُ الأَطْعِمَةِ

١٨٠٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: أَصَابَنِي جَهْدٌ شَدِيدٌ فَلَقِيتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَاسْتَقْرَأْتُهُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَدَخَلَ دَارَهُ وَفَتَحَهَا عَلَيَّ فَمَشَيْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ فَخَرَرْتُ لِوَجْهِي مِنَ الْجَهْدِ وَالْجُوعِ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي فَقَالَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ فَأَخَذَ بِيَدِي

(١٧٩٩) سبق في: ١٢٥٨ تجريد = ٣٠٩٤ فەتح = بەرگی/٣ ل/٣٨١. -المترجم

فَأَقَامَنِي وَعَرَفَ الَّذِي بِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَحْلِهِ فَأَمَرَ لِي بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ عُدْ يَا أَبَا هِرٍّ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ ثُمَّ قَالَ عُدْ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ حَتَّى اسْتَوَى بَطْنِي فَصَارَ كَالْقِدْحِ قَالَ فَلَقِيتُ عُمَرَ وَذَكَرْتُ لَهُ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِي وَقُلْتُ لَهُ: فَوَلَّى اللَّهُ ذَلِكَ مَنْ كَانَ أَحَقَّ بِهِ مِنْكَ يَا عُمَرُ وَاللَّهِ لَقَدِ اسْتَقْرَأْتُكَ الْآيَةَ وَلَأَنَا أَقْرَأُ لَهَا مِنْكَ قَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ لَأَنْ أَكُونَ أَدْخَلْتُكَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ حُمْرِ النَّعَمِ .(الحديث ٥٣٧٥ طرفاه في: ٦٢٤٦، ٦٤٥٢)[١٨٠٠].

ئەبوهورەیره -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەتاوبرسێتی ووزەم تیادا نەمابوو، ویستم بەبیانوویەك كەسێ لەگەڵ خۆی بمباتەوە و تێرنانم و ئاوم بكا، دەرچووم بەم نیازە گەیشتم بەعومەری كوڕی خەتتاب، داوام لێكرد كە فلانە ئایەتم لەقورئانی پیرۆز پێ بڵێ، لە دڵەوە مەبەستم ئەوە بوو كەبەم بۆنەیەوە هەست بكا كەمن برسیمو نانو ئاوێكم پێ بدا، بەلام عومەر ئایەتەكەی پێ گوتمو لەمەبەستەكەم حاڵی نەبوو، بەجێی هێشتمو ڕۆیشتەوە بۆماڵەوەی.

جا تۆزێ ڕۆیشتم و لەبەر شەكەتیو برسێتی لەپەڕووكەوتمو بوورامەوە و لەسەر خۆ چووم، كاتێكم زانی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەدیارم ڕاوەستاوە، فەرمووی: (ئەبو هیر!). گوتم: بفەرموو ئەی سەرومر، فەرموودەت لەسەر سەرە. جادەستی گرتمو هەڵی ساندمە سەر پێ و لەگەڵ خۆی بردمیەوە بۆ ماڵەوە، هەستی كرد كە لەبەرچی وام بەسەرهاتووە فەرمانی كرد پڕجامێ شیریان بۆم هێنا، لێم خواردەوە، بەلام فەرمووی: (دووبارەی بكەرەوە ئەی ئەبو هورەیره!) منیش دووبارە شیرم خواردەوە، دیسان فەرموویەوە: (دیسانەوە دووبارەی بكەرەوە). منیش بۆجاری سێهەم تەواو تەواو تێرم لە شیرەكە خواردەوە، هەتا سكم وەك دووخ ڕێك بۆوە.

[١٨٠٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة، في استقرائه عمر الآية (فتح/١٠ ص/٧٣٤ -خاتمة كتاب الأطعمة) -المترجم-.

ئەبو هورەیرە فەرمووی: لەوە دوا کە گەیشتم بە عومەر، حاڵیم کرد، لەحاڵەکەو چیرۆکەکەم لە نووکەوە بۆ گێڕایەوە، وەپێم گوت: ئەی عومەر! خوای گەورە ئەم ئەرکەی سپارد بەپێغەمەری خودا، کەدیارە ئەو لەتۆ لەپێشترە بۆکاری خێری وا. عەرزیشم کرد: بەخوا کەئەو ئایەتەم لەتۆ پرسییەوە مەبەستم ئەوە بوو کەلەو شەکەتیو برسێتییە ڕزگارم بکەی، دەنا خۆم لەتۆ ئایەتەکەم باشتر دەزانی!!

عومەر، کە لەحاڵەکە حاڵی بوو فەرمووی: تازە ئەوەم لەکیس چوو، بەوخوایە تۆم ببردایەتەوە بۆماڵەوە لەگەڵ خۆما و ئاوو نانم بۆدانایتایە، ئەوەم بەلاوە باشترە لەڕانەوشتری سوور، کە باشترین سامانی عەرەبن.

١٨٠١- عَنْ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنه يَقُولُ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجْرِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا غُلَامُ سَمِّ اللّٰهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ. فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ.(الحديث ٥٣٧٦، طرفه في: ٥٣٧٧، ٥٣٧٨)[(١٨٠١)].

عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: مناڵ بووم، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی بەخێوی دەکردم، چونکە زڕکوڕی بووم، کوڕی ئومموسەلەمە بووم، کە هاوسەری پێغەمەر بوو، -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خوا لەهەموو هاوسەرە بەڕێزەکانی-، کەنانم دەخوارد دەستم دەگێڕا بەناو لەگەنەکەدا، بەئارەزووی خۆم، جا حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- تەمێی کردمو فەرمووی پێم: (ڕۆڵە: کەنان دەخۆی لەسەرتاوە ناوی خوابێنەو بیسمیلا بکەو، بەدەستی ڕاستت بخۆو لەبەردەمی خۆتەوە بخۆو دەست مەگێڕە بەم لاولادا، مەگەر لەبەر عوزر).

(١٨٠١) اخرجه مسلم في الأشربة، باب: آداب الطعام و الشراب وأحكامهما، رقم/٢٠٢٢.

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئیتر لەوساوە هەتا ئێستا هەربەم شێوەیە نان دەخۆم کەپێغەمەر فێری کردووم. (تاج/٤ ز/١٦ ل/٤٦ ژ/٢ — سەرباسی دەستووری نانخواردن —ش/د/ت + ریاض/١ ز/٣٨ ل/٢٥٠ ژ/٢٩٩ + ریاض/٢ ل/٢٤٨ ز/١٠٠ ژ/٧٢٨).

ڕوونکردنەوە:

سوننەتە شت بەدەستی ڕاست شت بخورێ، مەگەر لەبەرناچاری و مەهانەی ڕەوا، وەك نەخۆشیو برینو شتی وا، بەزەینم کەسێ چەپەوانە نەبێ واباشە، کەهەوڵ بدا بە دەستی ڕاست بخوا، بەڵام ئەگەر بۆی زەحمەت بوو، دروستە دەستی چەپی بەکاربهێنێ.

عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- هەنەزای پێغەمەر بووە، لەساڵی دووی کۆچی دا، کاتێ باوكو دایکی کۆچکار بوون، لەخاکی حەبەشە لەدایك بووە، لە ڕۆژەکەی خەندەقا لەگەڵ ئیبنو زوبەیرا، لەناو خەندەقەکەدا بوون، لەگەڵ سوپای ئیمامی عەلیدا ئامادەی جەنگی ئەل-جەمەل بوو، کەلەدژی لەشکری عائیشە بوو، هەلی کردی بە بەرپرسی سەر وڵاتی فارسو بەحرەین، کۆمەڵێ فەرموودە دەگێڕێتەوە، لەریجالی صەحیەینە، هەروا لەکتێبە شایستەکانی تری فەرموودەدا فەرموودەی تری هەیە، ئەم زاتانە ڕاوی فەرموودەکانی بوون: محمدی کوڕی، سەعیدی کوڕی مسیب، عوروە، ئەبو ئومامە، وەهبی کوڕی کیسان و کەسانی تریش، لەسەردەمی جێنشینی عەبدولەلیکی کوڕی مەروانا، لەمەدینە ساڵی هەشتاو سێی کۆچی، بەمەرگی خوا مردووە، نزیکەی هەشتا ساڵێ ژیاوە، دوو فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە، یەکێکە لەهاوڕێ بچوکەکانی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- تەمەن درێژ بووە، بڕوانە بەرگی یەکەم، لاپەڕە/١١٨ فەرموودەی ژمارە/٩٤ بۆ زانینی ژیاننامەی ئوم سەلەمەی دایکی.

١٨٠٢- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنها: تُوفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِين شَبِعْنَا مِنَ الأَسْوَدَيْنِ: التمرِ وَ المَاءِ. (الحديث ٥٣٨٣ طرفه في: ٥٤٤٢)[١٨٠٢].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەل لەگەڵ تێرسكی خۆمان لەخورماو ئاو خوارد، ئیتر ئەوەندەی پێ نەچوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وەفاتی كرد. (تاج/٩ ل/٣١٦ ژ/٥ + ٦) + (رياض صالحين/٢ ل/٦٤ ژ/٦٥ ژ/٤٩٢).

١٨٠٣- عَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُبْزاً مُرَقَّقاً، وَلاَ شَاةً مَسْمُوطَةً حَتَّى لَقِيَ اللهِ. (الحديث ٥٣٨٥ طرفاه في: ٥٤٢١، ٦٤٥٧)[١٨٠٣].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عەتا چووە دیوانی خودا، نەنای تێری‌و نەمەڕی بریانی نەخوارد).

١٨٠٣-م- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، في رِوايةٍ، قَالَ: مَا عَلِمْتُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ عَلَى سُكُرُّجَةٍ قَطٌّ، وَلاَ خُبْزٍ لَهُ مُرَقَّقٍ قَطٌّ، وَلاَ أَكَلَ عَلَى خُوَانٍ قَطٌّ. (الحديث ٥٣٨٦ طرفاه في: ٥٤١٥، ٦٤٥٠)[١٨٠٣-م].

دیسان ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: من ئاگام لێ بێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەسەر قەرەوانەی ڕازاوە هەرگیز نانی نەخواردووە، یالەسەر خوان (مێز) نانی نەخواردووە، یانانی تیری بۆ نەكراوە. بەقەتادەیان گوت: ئەی لەسەرچی نانیان دەخوارد؟ فەرمووی: لەسەر سفرە. (تاج/٤ ژ/١٩ ل/٦٥ ژ/٥).

[١٨٠٢] اخرجه مسلم في الزهد و ارقاق، رقم: ٢٩٧٥.

[١٨٠٣] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث انس (ما رأى شاة سَميطا). فتح/١٠ ص/٧٣٤ - خاتمة كتاب الأطعمة. -المترجم-

[١٨٠٣-م] الظاهر لم يوافقه مسلم على تخريجه -المترجم-

١٨٠٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طَعَامُ الِاثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ.(الحديث ٥٣٩٢)[١٨٠٤].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (نانی دووکەس بەشی سێ کەس دەکا، ونانی سێ کەس بەشی چوار کەس دەکا). (تاج/٤ ل/٦٧ ز/٢٠ ژ/١ ش/ت) + (ریاض/٢ ل/٢٦٢ ز/١١٠ ژ/٧٥٥ + ژ/٧٥٦).

١٨٠٥- عَنْ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُما أَنَّهُ لَا يَأْكُلُ حَتَّى يُؤْتَى بِمِسْكِينٍ يَأْكُلُ مَعَهُ، قَالَ نَافِعُ الرَاوِي عَنْهُ: فَأَدْخَلْتُ رَجُلًا يَأْكُلُ مَعَهُ فَأَكَلَ كَثِيرًا فَقَالَ يَا نَافِعُ لَا تُدْخِلْ هَذَا عَلَيَّ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ.(الحديث ٥٣٩٤ – طرفاه في: ٥٣٩٣، ٥٣٩٥)[١٨٠٥].

نافیع –ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: دەستووری ئیبنوعومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- وابوو نانی بەتەنیا نەدەخوارد، هەمیشە نانی لەگەڵ هەژاراندا دەخوارد، ئەگەر کەس نەبوایە، هەژارێکیان بۆ پەیدا دەکرد، هەتا نانی لەگەڵدا بخوات، جا جارێ هەژارێکم برد بۆلای، نانی لەگەڵیدا خوارد، بەڵام زۆر زۆری خوارد. فەرمووی: ئەی نافیع! جارێ تر ئەمە مەهێنە بۆم کەنانم لەگەڵدا بخوات، چونکە من لەپێغەمەرم ژنەوتووە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (موسوڵمان کەمخۆرە و بەقنیاتە و خواردنی بەپیتو فەڕە، دەڵێی لەچاو کافردا یەك گەدەی هەیە، بەڵام بێبڕوا چاو برسییەو سکە ڕۆو سکدڕاوە و خواردنی بێ پیت و فەڕە، بۆیە هەردەخواو تێرناخوا و تێر نابێ،

[١٨٠٤] اخرجه مسلم في الأشربة: باب فضيلة المواساة في الطعام: رقم/٢٠٨٥.

[١٨٠٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: المؤمن ياكل في نعيً واحد رقم/٢٠٦٠-٢٠٦١.

وەك لەچاو پیاوی موسوڵماندا حەوت ورگی هەبێ وایە). (تاج/٤ ل/٥٣ ز/١٦ ژ/١٩ + ٢٠ ش/ت + م/ت).

١٨٠٦- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِرَجُلٍ عِنْدَهُ: (لاَ آكُلُ وَ أَنَا مُتَّكِيءٌ.(الحديث ٥٣٩٩ طرفه في: ٥٣٩٨)[١٨٠٦].

ئەبو جوحەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمەردا بووم -دروودی خوای لەسەر بێ- پیاوێکی لەلابوو، پێی فەرموو: من بەپاڵ کەوتنەوە شت ناخۆم. (تاج/٤ ل/٥١ ز/١٦ ژ/١٢ ب/د/ت/ن) + (ریاض الصالحين/٢ ل/٢٥٨ ز/١٠٨ ژ/٧٤٦).

١٨٠٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ.(الحديث ٥٤٠٩ طرفه في: ٣٥٦٣ = بەرگی/٤ ل/١٠٩)[١٨٠٧].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هەرگیز خراپەی لەخواردن و نان و ئاو نەدەگرت، ئەگەر حەزی لێی بوایە دەیخوارد، دەنا ئەگەر بەدڵی نەبوایە وازی لێ دەهێنا). (تاج/٤ ل/٥١ ز/١٦ ژ/١١) + (رياض الصالحين/٢ ل/٢٥٣ ز/١٠١ ژ/٧٣٦).

١٨٠٨- عَنْ سَهلٍ رَضِي اللَّهُ عَنه أنه قيل له: هَلْ رئيتُمْ في زمان النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ؟ قَالَ: لاَ، قيل: كنتم تنخلون الشّعير؟ قَال:لاَ ولكن كنّا ننفخُهُ. (حديث ٥٤١٠، طرفه في: ٥٤١٣)[١٨٠٨].

[١٨٠٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي جحيفة، (لا آكلُ متكئا) (فتح/١٠ ص/٧٣٤ خاتمة كتاب الأطعمة) -المترجم.

[١٨٠٧] اخرجه مسلم في الأشربة: باب: لا يعيب الطعام، رقم/٢٠٦٤. راجع رقم/١٤٢٦ تجريد.

[١٨٠٨] لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/١٠ ص/٧٣٤ - خاتمة كتاب الأطعمة) -المترجم.

گـوترا بەسـەهل -ڕەزای خـوای لێ بـێ- ئایـا پێغەمـەر -دروودو سـڵاو و صەلاوات و ڕەحمەت و بەرەکات و سۆزو پیرۆزی خوای گەورەو سەروەری لەسەر بێ- ئایا پێغەمەر نانی تیری ئاردە سپی خواردووە؟ فەرمووی: نـە ئێمـەو نـە پێغەمەر، تا ئەو رۆژەی کە پێغەمەر چووە دیداری خودا چاومان بەنانی سپی نەکەوت. گوتیـان پێـی: ئـەی چۆن چۆنی ئـاردی جۆتـان چـار دەکـرد؟ ئایـا دەتانبێژایەوە؟ فەرمووی: نـەء، بـەڵام فوومـان لێـی دەکـرد، ئـیتر ئـەو سۆس و شتەی کەبادەیبرد ئـەوا دەیـبرد و ئەوەیـشی دەمایـەوە دەمـان گرتـەوەو دەمـان شێلاو دەمان کرد بەهەویر. (تاج/٩ ل/٣٢٤ ژ/١٧ ز/٩٩ ت/ب).

١٨٠٩- عَنْ أبِي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَال: قَسَمَ النَّبيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَوْماً، بَيْنَ أَصحَابِهِ تَمْراً فَأعطَى كُلَّ إنْسَانٍ سَبْعَ تَمَـرَاتٍ، فَأعْطَـانِي سَـبْعَ تَمَـراتٍ، إحداهُنَّ حَشَفَةَ، فَلَمْ يَكُنْ فِيهِنَّ تَمرةٌ أعجَبَ مِنْهَـا شَـدَّتْ فِـي مَـضَاغِي. (الحـديث ٥٤١١، طرفاه في: ٥٤٤١، ٥٤١١م)[١٨٠٩].

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جارێ پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- لەبەرکـەمی خـۆراك، خورمـای دابـەش دەکـرد بەسـەر هاوڕێیانیدا، هەرکەسەی بەژمارە حەوت دەنکی دەداپێمـان، حـەوت دەنکـی دا بەمنیش، دەنکێکیان پووچەڵ بوو، جێڕەوە بوو بوو، بـەڵام لەگـەڵ ئەوەیـشا لـەلام لەهـەموویان خۆشـتربوو، چـونکە نووسـا بەمەڵاشـوومەوە و بـەگران دەجوورا، وەك بنێشت و ماجووم هەتا تـاوێ جوویم، لەبـەر ئـەوە زۆر خـۆش بوو لەلام. (تاج/٤ ل/٦٨ ز/٢٠ ژ/٤ ب/ت).

[١٨٠٩] لم يَستثنِهِ الشيخ العسقلاني من المتفق عليه. -المترجم-

١٨١٠- و عنه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ انه فَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَةٌ، فَدَعَوهُ، فأَبَى أَنْ يَأْكُلَ، وَ قَال: خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ من الدنيا و لم يَشْبَعْ من خبز الشعيرِ.(الحديث ٥٤١٤)[١٨١٠].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- جارێ لەلای کۆمەڵێ پیاوەوە ڕەت بوون مەڕێکی بریانی یان بۆ دانرابوو، خەریکی خواردنی بوون، خولکی ئەبوهورەیرەیان کرد کەلەگەڵیان دا لەگۆشتی ئەو مەڕە برژاوە بخوات، بەلام ئەبو هورەیرە قاییل نەبوو، لێی نەخوارد، وە فەرمووی: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هەتا لەدنیادەرچوو، تێری لەنانی جۆ نەخوارد، ئیتر من چۆن دڵم بەرایی بدا، کەقاورمەو گۆشتی بریانی بخۆم).

١٨١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْها قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا حَتَّى قُبِضَ.(الحديث/٥٤١١ طرفه في: ٦٤٥٤)[١٨١١].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەوکاتەوە کە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کۆچی کرد بۆ مەدینە، تا ئەو ڕۆژەی کەخودا بەڕەحمەت بردیەوە بۆلای خۆی، خۆیو خێزانەکەی سێ شەو لەسەر یەك تێر سکی خۆیانیان لەنانی گەنم نەخواردووە!. (تاج/٩ ل/٣١٥ ز/٩٦ ژ/١ ش/ت).

١٨١٢- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْها زَوْجِ النَّبِيِّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلّمَ: أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا فَاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النِّسَاءُ ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا أَمَرَتْ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطُبِخَتْ ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصُبَّتِ التَّلْبِينَةُ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَتْ: كُلْنَ مِنْهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَقُولُ: التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤَادِ

[١٨١٠] قال العيني: (والحديث من افراده) (العمدة/٢١ ص/٥٣) -المترجم-.

[١٨١١] اخرجه مسلم في أوائل الزهد و الرقاق، رقم: ٢٩٧٠.

الْمَرِيضِ تُذْهِبُ بَعْضَ الْحُزْنِ.(الحديث ٥٤١٧ طرفاه في: ٥٦٨٩ – ٥٦٩٠)[١٨١٢].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- کەهاوسەری پێغەمەرە -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ کەسێکی دەمرد، ژنان کەلێی کۆ دەبوونەوە، کاتێ کەبلاوەیان لێ دەکردو دەمانەوە بەس کەس و کارو دەست و پێوەندەکەی خۆی، دەستووری دەدا پڕ دیزەیەك پەڵوولەیان دەکردو دەیان کرد بەسەر تریتدا، ئەوسا عائیشە بەژنەکانی دەگوت: لەمە بخۆن، چونکە من خۆم ژنەوتوومە لە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (پەڵوولە بەری دڵی نەخۆش دەگرێ و ناوسکی دەحەوێنێتەوەو خەم و خەفەتیش هەنێ دەڕەوێنێتەوە!).
(تاج/٤ ل/٢٠٨ ز/٦٧ ژ/١+٢+٣).

١٨١٣– عَنْ حُذَيْفَةُ رَضِي اللَّهُ عَنْه قال: سَمِعْتُ النَّبِيُّ صَلّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلّمَ يقول: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَ لَا الدِّيبَاجَ وَ لَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تأكُلُوا فِي صِحافِها، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الآخِرَةِ.(الحديث ٥٤٢٦ أطرافه في: ٥٦٣٢، ٥٦٣٣، ٥٨٣١، ٥٨٣٧)[١٨١٣].

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەری خۆشەویست و نازدار -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ئاوریشم و دیباج لەبەرمەکەن، لەحاجەت و قاپ و قاچاغی زێڕو زیویشا، نەشت بخۆن و نەشت بخۆنەوە، چونکە ئەمانە لەجیهانا بۆ ئەوانن و لەدواڕۆژدا بۆ خۆمانن).
(تاج/٤ ل/٦٤ ز/١٩ ژ/١ ش/د/ت/ن).

[١٨١٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: التلبينة مجمة لفؤاد المريض رقم/٢٢١٦.

[١٨١٣] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال إناء الذهب و الفضة، رقم/٢٠٦٧.

لەگێڕانەوەکی تاجول ئوصولدا: هەرکەسێ لەحاجەتی زێڕدا، یا لەحاجەتی زیـودا شـت بخـوا، یاشـت بخواتـەوە ئـەوە قلّپـە قلّپ ئـاگری دۆزەخ دەڕژێنێتـە ناوسکی خۆیەوە).

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەخۆمان موسوڵمانانە، مەبەستیش لەوان ناموسوڵمانانە، لێرەدا دوو خاڵی سەرەکی هەیە:

یەکەم: بڕیاری ژن لەم چوارشتەدا لـەپیاو جیایـە، زێـڕو زیـوو ئاوریـشم و دێباج بۆ ژن ڕەواو دروستە، تەنیا وەك حاجەتو قاپو قاجاخ ئـەم چوارشـتە بۆ ژنیش نادروستە. بەڵام بەشێوەی گشتی کڕینو فرۆشتن و بازرگانی کـردن بەم چوارشتەوە بۆ هەموو موسوڵمانێ، نێر بێ، یا مێ بێ، دروستە، لەگـەڵ هەندێ مـەرجی تایبـەت کەئێـستا شـوێنی ئـەو وردەکاریـە نییـە، لەبـەر ئـەوە دروسـت کردنـی پارچـەو خـشڵ و کەلوپـەل و شـتی وا لـەم شـتانە دروسـتە، وەدادەنرێ بەکەسابەتی حـەڵاڵ، هـەمووشمان دەزانـین کەکاسب خۆشەویـستی خوایە. (بڕ: فیقهی ئاسان/١ ل/٢١ ز/٦).

دووەم: ئەو ڕستەیەی لەفەرموودەکـە کەدەفـەرموێ: (ئـەم چوار شتە بـۆ بێ بڕوایانـە لـەجیهانا) ئـەوە بـۆ بـەیانی واقـع و ڕووداوە، نـەوەك بـۆ بـەیانی ئەوەبێ کەئەمانە لەدنیادا بۆ ئەوان حەڵاڵ و ڕەوان.

تـەنیا ئەوەنـدە هەیـە دەسـەڵاتی وڵاتـی ئیـسلام دەتوانـێ ئـەم شـتانە لەموسوڵمان قەدەغە بکا، مەگـەر لەسـنووری ڕەوای خۆیانـا، بـەڵام بۆی نییە ئەم چوارشتە لەناو موسوڵمان قەدەغە بکات!!.

١٨١٤- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْـصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَّامٌ فَقَالَ: اصْنَعْ لِي طَعَامًا أَدْعُوَ رسول الله صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَامِسَ خَمْسَةٍ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ خـامِسَ خَمْسَةٍ، فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكَ دَعَوْتَنَا خَامِسَ خَمْسَةٍ،

وَهذَا رَجُلٌ قَدْ تَبِعَنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَذِنْتَ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ. قَالَ: بَلْ أَذِنْتُ لَهُ.(الحديث ٥٤٣٤ أطرافه في: ٢٠٨١، ٢٤٥٦، ٥٤٦١)[١٨١٤].

ئەبو مەسعوودی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێکی ئەنصاری ناوی ئەبو شوعەیب بوو، خولامێکی گۆشتفرۆشی هەبوو، پێی گوت: نانێ دروست بکە، پێغەمەرو چوار کەسی تر خەڵك دەکەم، جا پێغەمەر و چوارکەسی تری بانگ کرد، پیاوێکیش شوێنیان کەوت، کە گەیشتنە بەردەرگای ماڵەکە، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەخاوەن ماڵەکەی فەرمووی: (ئەم پیاوە شوێنمان کەوتووە، کە تۆخولکت کردین ئەومان لەگەڵ نەبوو، جا ئەگەر ڕێی ئەدەی ئەوا دێـە ژوورەوە، ئەگەر حەزیش ئەکەیت ئەوا دەگەڕێتەوە؟ خانە خوێکەیش گوتی: قوربان! ڕێگەی پێ ئەدەم، با بفەرموێ لەگەڵ ئێوەدا). (ریاض/٢ ز/١٠٣ ل/٢٥٤ ژ/٧٣٩ چاپی دووەم).

١٨١٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ الرُّطَبَ بِالْقِثَّاءِ.(الحديث ٥٤٤٠، طرفاه في ٥٤٤٧، ٥٤٤٩)[١٨١٥].

عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەری کوڕی ئەبو تالیب -ڕەزای خوا لە خۆیی و بابی بێ- فەرمووی: پێغەمەرم دی -دروودی خوای لەسەر بێ- فەریکە خورما (روتاب)ی دەخوارد بە ترۆزییەوە. وە فەرمووی: (فێنکی ترۆزیەکە گەرمی خورماکە دەشکێنێ). (تاج/٤ ز/٢١ ل/٧٣ ژ/٢+٣).

روونکردنەوە:

ڕشتەی ئەم فەرموودەیە لە ڕشتە چوارینەکانی بوخارییە، پیاوانی ڕشتەکە ئەمانەن (بڕوانە: ژمارە/٦٩٤ = بەرگی دووەم لاپەڕە/١١٦):

[١٨١٤] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: ما يفعل الضيف إذا تبعه غير من دعاه... رقم/٢٠٣٦.

[١٨١٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: أكل القثاء بالرطب، الرقم/٢٠٤٣.

١. مامۆستای بوخاری، کە بوخاری ئەم فەرموودەیەی لەوەوە گێڕاوەتەوە، کەناوی عەبدولعەزیزی کوڕی عەبدوڵلایە.

٢. شێخی شێخەکەی بوخاری، کەناوی: ئیبراهیمی کوڕی سەعدی کوڕی ئیبراهیمی کوڕی عەبدولڕەحمانی کوڕی عەوفە (بڕوانە: ژمارە: ٩٩٣ تەجرید = ٢٠٤٨ فتح الباری - بەرگی/٣ ل/٥). مامۆستای مامۆستاکەی بوخاری ئەم فەرموودەیە لەباوکی خۆیەوە دەگێڕێتەوە کە:

٣. سەعدی کوڕی ئیبراهیم، کوڕی عەبدولڕەحمان کوڕی عەوف، ئەویش ئەم فەرموودەیە دەگێڕێتەوە لە:

٤. عەبدوڵلای کوڕی جەعفەری کوڕی ئەبوتالیب، -رەزاو ڕەحمەتی خودا لە هەموویان بێ- (بڕوانە: ژمارە: ٧٦١ تەجرید = ب/١ ل/١٨٨). پیاوی سێیەم لەم فەرموودەیەدا، کەسەعدە لە گچکەی پەیڕەوانە، واتە: لە صغاری تابعینە، کەناسراون بەچینی دووەمی موسوڵمانان، پیاوی چوارەمیش کە عەبدوڵلای کوڕی جەعفەرە لەگچکەی هاوڕێیانە، واتە: صغاری صەحابەیە، کە پێغەمبەر مردووە ئەو منالکار بووە. دوو فەرموودەی لەبوخاری‌دا هەیە، لەخاکی حەبەشە، کاتێ باوک‌و دایکی لەوێ کۆچکار بوون عەبدوڵلا لەدایك بووە، دایکی ناوی ئەسمائی کچی عومەیە، یەکەم منالی موسوڵمانە کە لەحەبەشەدا لەدایك بووە، کاتێ باوک‌و دایکی لەحەبەشەوە هاتن بۆ مەدینە ئەویش لەگەڵیانا هات، دووبرای باوک‌و دایکی تریشی هەبوو، کەناویان موحەممەد و عەون بوو، ئەوانیش لەپاپۆڕەکەدا لەگەڵ ئەوانا کۆچیان کرد بۆلای پێغەمبەر، لەمەدینە، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەستی هێنا بەسەریداو، فەرمووی: (خودایە: جێگەی جەعفەر بەمنالەکانی پڕبکەرەوە). کاتێ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- مرد، عەبدوڵلا تەمەنی دە ساڵ بوو، لەجەنگی صفین دا عەبدوڵلا یەکێ بوو لەفەرماندەکانی ئیمامی عەلی، عەبدوڵلا زۆر سەخی بوو، تەنانەت ناسراو بوو بە: بەحری جوود، واتە:

دەریای سەخێتی، پیاوێکی پیاوانەی رەوشت بەرزی زمان پاكو رەوشت پاك بوو، رای وابوو كە گوێ گرتن لە گۆرانی و لەدەنگی خۆش قەیدی نییە، فەرموودەی لەپێغەمەرەوە لەبەرکردووە، ئەم زاتانە لەوەوە، لەپێغەمەرەوە، فەرموودەکانی ئەویانگێراوەتەوە: دووکورەکەی خۆی: ئیسماعیلو موعاویە، هەروا ئەبوجەعفەر محەمەدی کوری عەلیو قاسمی کوری موحەمەد و عوروەی کوری زوبەیر و سەعدی کوری ئیبراهیمی ئەکبەر و شەعبی و مورق العجلی و عەبدوڵلای کوری شدادو حەسەنی کوری سەعدو عەباسی کوری سەهلی کوری سەعدو کەسانی تریش. لەمەدینە مرد، ساڵی هەشتای کۆچی، لەتەمەنی نەوەد ساڵیدا، (بروانە: فەرموودەی ژمارە/١٥٧٦ تەجرید = ٤٢٣٠، ٤٢٣١، فتح الباری + ١٥٨٠ تەجرید = ٤٢٦١ فتح الباری = بەرگی چوارەم ل/٣٢١) + (تاج/٤ ز/١٠٢ ل/٣٢٧ ز/١).

١٨١٦- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِي اللَّه عَنهمَا قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ يَهُودِيٌّ وَكَانَ يُسْلِفُنِي فِي تَمْرِي إِلَى الْجِدَادِ وَكَانَتْ لِجَابِرٍ الْأَرْضُ الَّتِي بِطَرِيقِ رُومَةَ فَجَلَسَتْ فَخَلَا عَامًا فَجَاءَنِي الْيَهُودِيُّ عِنْدَ الْجَدَادِ وَلَمْ أَجُدَّ مِنْهَا شَيْئًا فَجَعَلْتُ أَسْتَنْظِرُهُ إِلَى قَابِلٍ فَيَأْبَى فَأُخْبِرَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ امْشُوا نَسْتَنْظِرْ لِجَابِرٍ مِنَ الْيَهُودِيِّ فَجَاءُونِي فِي نَخْلِي فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَلِّمُ الْيَهُودِيَّ فَيَقُولُ أَبَا الْقَاسِمِ لَا أُنْظِرُهُ فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فَطَافَ فِي النَّخْلِ ثُمَّ جَاءَهُ فَكَلَّمَهُ فَأَبَى فَقُمْتُ فَجِئْتُ بِقَلِيلِ رُطَبٍ فَوَضَعْتُهُ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلَ ثُمَّ قَالَ أَيْنَ عَرِيشُكَ يَا جَابِرُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ افْرُشْ لِي فِيهِ فَفَرَشْتُهُ فَدَخَلَ فَرَقَدَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ فَجِئْتُهُ بِقَبْضَةٍ أُخْرَى فَأَكَلَ مِنْهَا ثُمَّ قَامَ فَكَلَّمَ الْيَهُودِيَّ فَأَبَى عَلَيْهِ فَقَامَ فِي الرِّطَابِ فِي النَّخْلِ الثَّانِيَةَ ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ جُدَّ وَاقْضِ فَوَقَفَ فِي الْجَدَادِ فَجَدَدْتُ مِنْهَا مَا قَضَيْتُهُ وَفَضَلَ مِثْلُهُ فَخَرَجْتُ حَتَّى

جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَشَّرْتُهُ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ. (الحديث ٥٤٤٣)[١٨١٦].

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جوولەکەیێ لەمەدینە هەبوو، پێشەکی پارەم لێی وەردەگرت بەسەلەم بەسەر خورما هەتا کاتی ڕنینی، باخە خورمایەکم هەبوو، لەڕێگەکەی بیری ڕۆمە بوو، ئەو ساڵە ڕەزە خورماکە بەری نەگرت، مەگەر زۆر کەم، ئەوەیش دەبوو بەهۆی دواکەوتنی دانەوەی سەلەمەکەی سەرم، جا کاتی خورماڕنین، کابرای جوولەکە هات بۆلامن داوای خورماکەی لێم کرد، منیش هیچم لێ نەڕنی بوو، لەبەر ئەوە داوام لێ کرد کە هەتا ساڵی ئاییندە مۆڵەتم بدات، بەڵام قایل نەبوو مۆڵەتی نەدام. ئەمە ئەگێڕنەوە بۆ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەویش بەهاوڕێکانی لای خۆی دەفەرمویێ: (بابڕۆین داوای مۆڵەتی دواخستن لەو جوولەکەیە بکەین، کە مۆڵەتی جابیر بدا تاساڵێ). جا لەناو ڕەزە خورماکە مابووم هاتن بۆلام، وە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەم بارەیەوە زۆری لەگەڵ کابرای جووە فەرموو، سوودی نەبوو، هەموو جارێ کابرای جوولەکە بەپێغەمەری دەگوت: ئەی ئەبو قاسم! مۆڵەتی جابیر نادەم، جا کاتێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕوانی حاڵەکە وایە، هەڵسا خولێکی خوارد بەناو باخە خورماکەدا، دیسان هاتەوە بۆلای کابرای جوولەکەو لەم بارەیەوە قسەی لەگەل کردەوە، دیسان جووە ملی نەدا و قایل نەبوو مۆڵەتی جابیر بدات، جا منیش هەڵسام چووم هەنێ فەریکە خورمای تازەم هێنا و لەبەردەم پێغەمەردا دامنا بۆی، ئەویش لێی نۆش کرد، ئەوجا فەرمووی: (ئەی جابیر! ساباتەکەت، کەلەناو ئەم باخەدا، ستاری تیا دەگریت لەکوێ یە؟) منیش نیشانم دا و جێگەکەیم پێ گوت. فەرمووی شتێکم لەبنیا

[١٨١٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في وفاء دينه (فتح/١٠ ص/٧٣٤ –خاتمة كتاب الأطعمة-) –المترجم-.

بۆ ڕاخە، ئەوجا تەشریفی چووە ناو ساباتەکەو سەرخەوێکی تیا شکاند و ئەوسا خەبەری بۆوە، جا چەپکێ فەریکە خورمای ترم بۆیهێنا و لێی خوارد، ئەوسا هەڵساو قسەی لەگەڵ جوولەکەکە لەم بارەیەوە کردەوە، بەڵام جووە ڕازی نەبوو، ئەنجا بەناو بەری تازەی باخەکەدا، کە هێشتا بەدارەوە بوو. جارێ تر سووڕایەوە و نزای پیرۆزی و پیتو فەڕی دیسان بەسەردا خوێندەوە، ئەوسا بەپشتی پیتو فەڕی خودا فەرمووی: (دەست بکە بەڕنینی خورمای باخەکەو بە تەواوی قەرزی سەلەمەکەی جوولەکەکە بدەرەوە ئەی جابیر!).

جا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی لەناو مشتاخی خورما ڕزنراوەکەدا بۆ موفەڕکی وەستا، منیش دەستم کرد بە ڕنینی خورمای باخەکە، هەتا بەتەواوی سەلەمی جولەکەکەم دایەوە، وە ئەوەندەی تریشی لێ زیاد بوو، جا لەخۆشی ئەوەی کە ئێمە بەتەمای ئەوەیش نەبووین کەبەری باخەکە بەشی قەرزی جوولەکەکە بکا، کەچی لەپیتو فەڕی پێغەمەرەوە دوو ئەوەندەی تیا بوو ڕۆیشتم بۆلای پێغەمەر، وە موژدەی ئەم پیتو فەڕو پیرۆزییەم پیدا، ئەویش بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم موعجیزە گەورەیە، کە بەڵگەیە لەسەر پێغەمەرایەتی ئەوکەسەی کەلەسەر دەستیدا ڕووی داوە فەرمووی: (شایەتی دەدەم کەمن پێغەمەری ڕەوانەکراوی خودام، دەنا خودا موعجیزەی وا گەورەی لەسەر دەستی مندا پیشان نەئەدا). (بڕوانە: تاج/٤ ز/١٠٨ ل/٣٤٦ ژ/١).

١٨١٧- عَنْ سَعْدِ بن أَبِي وَقَّاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَصَبَّحَ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرُّهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ سُمٌّ وَلَا سِحْرٌ. (الحديث ٥٤٤٥ أطرافه في: ٥٧٦٨، ٥٧٦٩، ٥٧٧٩)[١٨١٧].

[١٨١٧] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: فضل تمر المدينة، رقم: ٢٠٤٧.

سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ بەیانیان لەسەر خورێنی، حەوت دەنك خومای (عەجوە) بخوات، ئیتر ئەو ڕۆژە نە زەهرو نە جادوو زیانیان نابێ بۆی). (تاج/٤ ز/٦٥ ل/٢٠٣ ژ/١).

١٨١٨- عَنِ إبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما أَنَّ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إذا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحَ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَو يُلْعِقَهَا. (الحديث ٥٤٥٦)[١٨١٨].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (کەنان دەخۆن دەستی خۆتان مەسڕن، هەتا خۆتان دەیلێسنەوە، یا یەکێ تر بۆتانی دەلێسێتەوە!). (تاج/٤ ز/١٦ ل/٥٦ ژ/٢٤).

ڕوونکردنەوە:

هۆی ئەم لستنەوەیە ئەوەیە کەلەفەرمودەیەکی تردا پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (ئێوە نازانن کەپیتو فەڕی خواردەمەنیەکەتان لەکامەی دایە). (بڕوانە: ریاض الصالحين بەرگی/٢ ل/٢٦٠ ز/١٠٩ ژ/٧٥٢).

وەکی تریش مەبەست لەوەی کەکەسێ تر لەپاش نانخواردن دەستی بۆ بلێسێتەوە ئەگەر خۆی نەیلێسایەوە، کەسێکە کە قێزو بێز لەوەنەکاتەوە، وەك منالی خۆی و فەقێی کە بۆ پیرۆزی دەستی بلێسێتەوە، بەهەر حاڵ، بەهیچ شێوەیەك مەبەست ئەوە نییە کە موسوڵمان کاری ناشایستە و باری نالەبار برەو پێ بدا، ئەم جۆرە کارە سوننەتە، کردنی سوننەتیش هەرکاتێ کێشەیەکی بۆ موسوڵمانان دروست دەکرد، ئەوە نەکردنی لەکردنی باشترە، وەك زۆر لە سوننەتەکانی حەج، ئەگەر هەموو حاجیەك لەکاتی حەج کردنا حەجەرو لئەسوەد ماچ بکا، یا ئیسلامیی ڕوکنی یەمانی بکا، یا دووڕکات

[١٨١٨] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: استحباب لعق الأصابع و القصعة ... رقم: ٢٠٣١.

نوێژی سوننەت لەمەقامی ئیبراهیما بکا، ئەوە هەموو حەجەکەیان دەفەوتێ، یا هەزاران کەس دەبن بەژێر پێوە، هەتا زۆر لەزانایانی خاوەن تەقوای ئەمڕۆ قسە لەوە دەکەن، کە دروستە بۆ بەرژەوەندی ئیسلام و موسوڵمانان تەرکی هەندێ واجبیش بکرێ، وەك کچی موسوڵمان بەبەرگی مۆدەوە لەزانکۆ دەوام بکا، ئەگەر دەوڵەت ڕێگەی نەدەدا بەبەرگی موسوڵمانانەوە دەوام بکا، هەموومان دەزانین رۆژ گۆڕاوە، خەڵك خراپ بوون، صەلیبیەتو صەهیۆنیەتیش قەت وەك ئەمڕۆ، بەنەرمە بڕە، لەدژی ئیسلام سەنگەریان نەگرتووە، لەهەمووی بفەتر لەوڵاتی ئێمەدا بەداخەوە، مزگەوتەکان چۆڵن، مەیدان خاڵیە، زانای دانای کارا کەم بووە، ئەوەیشی هەیە کەنارخراوە! بەتایبەتی لەوڵاتی ئێمەدا، کەسانێ پەیدابوون، پەروەردەی ناو زێرابن، کەخۆیان پێی دەڵێن: خەباتی ژێرزەمینی، ئێستا هەڵیان بۆ ڕەخساوە، دەغەزو کینەی پەنگەوە خواردووی چەند ساڵەی ناو دەروونی پیسیان بەو پەڕی سەربەستیەوە، وەبێ پەروا لەدژی ئیسلام، وەك ئاودەستخانە دەردەی هەڵ دەڕێژن، وە بۆ نەگبەتی هەلو مەرجێکی واش ڕەخساوە کەخەڵك گوێیان لێ دەگرێو بگرە باوەڕیشیان پێدەکا، بەتایبەتی لە کوردستانی ئازاددا، بەناوی ئازادییەوە، کۆمەڵێ نیمچە میرزا و بەناو ڕۆشنبیر، بە کرێگیراون، بۆ ڕەفکردنو تانەوتەشەردان لەئیسلام، هەتا شێوەی جوانی گەلی کورد ناشیرین بکەنو هەل بۆ دوژمن بسازێننەوە کەگوایە کورد کافر بونەتەوە تا ئەنفالمان بکەنەوە.

١٨١٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: قَدْ كُنَّا زَمَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ لَنَا مَنَادِيلُ إِلَّا أَكُفُّنَا وَسَوَاعِدُنَا وَأَقْدَامُنَا ثُمَّ نُصَلِّي وَلَا نَتَوَضَّأُ. (الحديث ٥٤٥٧)[١٨١٩].

[١٨١٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في المناديل (فتح/١٠ ص/٧٣٤ خاتمة كتاب الأطعمة طبعة جديدة)-المترجم.

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: (جاران ئێمە لەسەردەمی حەزرەتدا -دروودی خوای لەسەر بێ- بێجگە لەلەپو قۆڵو ژێرپێی خۆمان دەستەسڕی ترمان نەبوو، واتە: کاتێ شتێکیان دەخوارد کەدەستیان چەور دەبوو، یا تەڕدەبوو، لەبەرئەوەی خاولیو دەسماڵو دەستەسڕیان نەبوو دەستیان بەدەستەکەی تریان، یان بەقۆڵی خۆیان یا بەبن پێو پشتی پێی خۆیان دەسڕی). مەبەست روونکردنەوەی پلەی هەژاریو کەم دەستیانە، لەوسەردەمەدا، چونکە ئەمە بابەتی (رەقائیقە = ناسککاریە دڵهەژێنەکان) دەنا مەبەست ئەوە نییە کەشتی وا سوننەت بێ.

١٨٢٠- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا. (الحديث ٥٤٥٨ طرفه في: ٥٤٥٩)[١٨٢٠].

ئەبو ئومامە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپاش نانخواردن کە سفرەکەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هەڵدەگیرا، دەیفەرموو (الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا: سوپاس و ستایش و حەمدێکی زۆری پاكو پیرۆز بۆخودای پەروەردگارمان، نەکەس جێگەی ئەو دەگرێتەوە و نەوازی لێ ئەهێنرێ و نەئەوزاتە پشت گوێ دەخرێ، وەکەس نییە کەلەخوا بێ نیازبێ، ئەو خودای ئێمەیە). (ریاض الصالحين/٢ ز/١٠٠ ل/٢٥١ ژ/٧٣٣) + (تاج/٤ ل/٦٢ ز/١٨-١).

١٨٢٠-م- و عنه في ريواية: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ، قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْفُورٍ.[١٨٢٠-م-]

[١٨٢٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي أمامة في الدعاء بعد الأكل -المصدر السابق- -المترجم-.

[١٨٢٠-م] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي أمامة في الدعاء بعد الأكل -المصدر السابق- -المترجم-.

دیسان لەئەبوئومامەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەگێڕانەوەیەکی تردا: حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- لەدوای نانخواردن دەیفەرموو: (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْفُورٍ: سوپاس‌و ستایش بۆ خودا کەهەر خۆی بەس‌و بەشمان دەکاو، هەرخۆی تێراومان دەکا، نەکەس دەتوانێ جێگەی ئەوبگرێتەوە، نەکەس ڕادەی دەکەوێ کەناسوپاسی ئەو زاتەبکا). (تاج/٤ ز/١٨ ل/٦٢ ژ/٢).

١٨٢١- عَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِالْحِجَابِ كَانَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِي عَنْهُ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرُوسًا بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَكَانَ تَزَوَّجَهَا بِالْمَدِينَةِ فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسَ مَعَهُ رِجَالٌ بَعْدَ مَا قَامَ الْقَوْمُ حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَشَى وَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ، ثُمَّ ظَنَّ أَنَّهُمْ خَرَجُوا فَرَجَعَ فَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ مَكَانَهُمْ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ قَدْ قَامُوا فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا وَأُنْزِلَ الْحِجَابُ. (الحديث ٥٤٦٦ أطرافه في: ٤٧٩١، ٤٧٩٢، ٤٧٩٣، ٤٧٩٤، ٥١٥٤، ٥١٦٣، ٥١٦٦، ٥١٦٨، ٥١٧٠، ٥١٧١، ٥٤٦٦، ٦٢٣٨، ٦٢٢٦، ٦٢٧١، ٧٤٢١)[١٨٢١].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: من لەهەموو کەسێ باشتر لەبارەی حیجابەوە شارەزام‌و ئاگام لێیەتی، ئوبەی‌ی کوڕی کەعبیش لەبارەی ئایەتی حیجابەوە پرسیاری لێم کرد، هۆی هاتنی ئایەتی حیجاب ئاوا بوو: پێغەمەر - دروودی خوای لەسەر بێ- لەمەدینە زەینەبی کچی جەحشی هێنا، جا شەوی زاوایی بۆ بەیانی کەخۆر بەرزەوە بوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نانی شایی دروست کردو بانگهێشتی لەخەڵك کرد بۆ نانخواردن بەم

[١٨٢١] اخرجه مسلم في النكاح، باب: زواج زينب بنت جحش و نزول الحجاب رقم: ١٤٢٨.

بۆنەیەوە. جا کاتێ خەڵکەکە لەپاش نانخواردن بڵاوەیان لێکرد، چەند پیاوێ لەخزمەتی پێغەمەردا -دروودی خوای لەسەر بێ- دانیشتن‌و نەڕۆیشتن و هەر دەوریان چۆڵ نەکرد، هەتا پێغەمەر خۆی هەڵساو ڕۆیشت، منیش لەخزمەتیدا ڕۆیشتم هەتا گەیشتە بەردەرگای هۆدەکەی عائیشە، ئەوسا لەوێوە گەڕایەوە منیش لەگەڵیا گەڕامەوە، وە لەپێغەمەر وابوو کە ئێستا پیاوەکان ڕۆیشتوون، کەچی تەماشامان کرد هێشتا هەر لەشوێنی خۆیان دانیشتوون، دیسان پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەڕایەوە و ڕۆیشت هەتا گەیشتەوە بەردەرگای هۆدەکەی عائیشە، منیش دیسان لەگەڵیا چووم کە پێغەمەر گەڕایەوە، منیش لەگەڵیا گەڕامەوە، ئەمجارەیان کەتەماشامان کرد پیاوەکان هەڵسابوون ڕۆیشتبوون. ئیتر پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پەردەی لەنێوانی من‌و خۆیدا دادایەوە وەخودای گەورە ئایەتی حیجابی نارده خوارەوە کەدەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا (٣٣/٥٣) سورة الأحزاب﴾ واتە: ئەی کەسانێ کە باوەڕتان هێناوە بەخوداو بەپێغەمەری خودا، خود سەر خۆتان مەکەن بەناو ماڵەکانی پێغەمەردا، مەگەر کاتێ کەڕێگەتان پێبدرێ بۆ نانخواردن‌و شتی وا، لەم حاڵەشدا کاتێ بچن کەنانەکە پێگەیشتبێ، نەوەك لەپێشا بچن لەوێ چاوەنوارِبکەن تا نان پێ دەگا، جاکاتێ خوڵك کران بڕۆن، کاتێ نانتان خوارد بڵاوەی لێ بکەن، وە لەوێ کۆڕی قسەی لێ دامەبەستن‌و زۆر مەمێننەوە، چونکە شتی وا ئازاری پێغەمەردەدا، پێغەمەر شەرمتان لێدەکا، بۆیە قسەناکا، بەڵام خودا لەشتی حەق شەرم ناکا، وەهەر کاتێ داوای شتێ

دەکەن لەهاوسەرەکانی پێغەمەر لەپشتی پەردەوە داوایان لێ بکەن، چونکە بەم شێوەیە باشترە بۆ دڵپاکی ئێوەیش و بۆ ئەوانیش. (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٤ ژ/٥ ش/ت).

روونکردنەوە:

زەینەبی کچی جەحش دایکی ناوی ئومەیەی کچی عەبدول موتەلیبی کوڕی هاشم بوون کەواتە پوورزای پێغەمەرە، لەپێشدا ژنی زەیدی کوڕی حاریسەبوو، کە زەید لەپێشدا زڕکوڕی پێغەمەر بوو، کەزەید تەڵاقیدا شوویکرد بەپێغەمەر، زەینەب جوان بوو، لەپێش ئەوەدا شووبکا بەپێغەمەر ناوی (بَرَّة) بوو، پێغەمەر ناوی نا زەینەب، لەساڵی پێنجی کۆچیدا شووی کرد بە پێغەمەر، تەمەنی زەینەب ئەوکاتە سیو پێنج ساڵ بوو، ژنێکی خواناسی خواپەرستی زۆر باش بوو، شەونوێژی زۆری دەکرد، رۆژووی سونەتی زۆری دەگرت، خێرکەرێکی گەورەبوو، ژنێکی دەست رەنگین بوو، کەوڵی خۆش دەکرد، مەشکەو کوندەی دەدووری و دەیفرۆشت و پارەکەی دەکرد بەخێر وە دەیدا بەهەژاران، جارێ زەینەب بەسەفیەی هاوسەری پێغەمەر دەڵێ: کچە جوو، لەسەرئەوە دەوری سێ مانگ، پێغەمەر دەنگی لێ دابڕی زەینەب کەمێ کورتە باڵابوو، یەکەم ژنی پێغەمەر بوو کە لەدوای مردنی پێغەمەر مرد. کۆمەڵێ فەرموودە لەپێغەمەرەوە دەگێڕێتەوە، ئەم زاتانە فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە: موحەمەدی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی جەحش کە برازای بووە، هەروەها ئوم حەبیبەی کچی ئەبوسوفیان و زەینەبی کچی ئەبوسەلەمە، لەبوخاریدا دوو فەرموودەی هەیە، زەینەب کفنێکی بۆ خۆی ئامادەکردبوو، کاتێ کەوتە گیانەڵا گوتی: خۆم کفنێکم بۆخۆم ئامادەکردووە، عومەریش کفنێکم بۆ دەنێرێ، لەیەکێکیانا بمنێژنو ئەوی تریان بکەن بەخێر! ئەگەر دەتوانن کراسەکەی بەریشم بکەن بەخێر!!.

داستانی شووکردنەکەی بەپێغەمەر، وا لەسوورەتی ئەحزابا بەدوورو درێژی لەتەمەنی پەنجا ساڵیدا، لەساڵی بیستنی کۆچیدا، لەسەردەمی جێنیشینی عومەردا کۆچی دوایی کرد، کەلەوساڵەدا میسر ئازادکرا. بۆ زێدەزانیاری تر، سەبارەت بەژیانی خاتوو زەینەب بڕوانە ئەم شوێنانە: فەرموودەی ژمارە/١١٢١ مختصر صحيح البخاري بەکوردی بەرگی سێیەم ل/٢٠٩ = ٢٦٦١ فەتحولباری + فەرموودەی/٣ بەرگی/١ ل/١٢ + ژ/٩٤ بەرگی/١ ل/١١٨ + ژ/١٥٤ بەرگی/١ ل/١٧٠ + ژ/٣٥٩ ب/١ ل/٣٥٦ + ژ/٦١٤ بەرگی دووەم لاپەڕە/٣٩ + ژ/٩٣١ بەرگی/٢ ل/٣٠٨ + ژ/٩٣٥ بەرگی/٣ ل/١٠ + ژ/١٤٩٨ بەرگی/٤ ل/١٨٤ + ژمارە/١٤٩٩ بەرگی/٤ ل/١٨٥ + تاج/٥ ژ/٤٠ ل/١٥٩ + تاج/٥ ژ/٣٥ ل/١٤٨ + ژ/٣٦ ل/١٤٩ + ژ/٣٧ ل/١٥٢ + ژ/٣٨ ل/١٥٨ + ژ/٤١ل/١٦١).

بسم الله الرحمن الرحيم

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەمێدا دەفەرموێ: نامەی خواردەمەنییەکان (كتاب الأطعمة) سەدو دوازدە فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، چواردە طەریقیان بێڕشتەن، واتە تەعلیقن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: موصولن، نەوەدیان دووبارەن، پوختەکەیان (١١٢ — ٩٠ = ٢٢) بیستو دوو فەرموودەن، هەموویان لەتەجریدەکەدا هاتوون، لەژمارە: ١٨٠٠ هەتا ژمارە/١٨٢١، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ژمارە/١٨٠٠ تەجرید =٥٣٧٥ فەتح - فەرموودەی ئەبوهورەیرە (في استقرائه عمر الآية).

٢. فەرموودەی ژمارە/١٨٠٣ تەجرید = ٥٣٨٥ فەتح - فەرموودەی ئەنەس: (مارَأَى شَاةً سَمِيطاً).

٣. فـەموودەی ژمـارە/١٨٠٦ تەجريـد = ٥٣٩٩ فـەتح. فـەرموودەی ئـەبو جوحەيفە: (لا آكُلُ متكئاً).

٤. فەرموودەی ژمارە/ ١٨٠٨ تەجريد = ٥٤١٠ فەتح = فـەرموودەی سـەهل: (ما رأى النَّقِيَّ).

٥. فـەرموودەی ژمـارە/ ١٨١٦ تەجريـد = ٥٤٤٣ فـەتح. فـەرموودەی جـابر: (وَفَاءِ دَيْنِهِ).

٦. فـەرموودەی ژمـارە/ ٥٤٦٣ فـەتح. لەتەجريدەكـەدا نييـە = (إذا حـضر الطعام و الصلاة) فەرموودەكەی ئەنەس.

٧. ژمـارە/ ١٨١٩ تەجريـد = ٥٤٥٧ فـەتح = فـەرموودەی جـابير باسـی دەسەسڕو خاولی.

٨. ژمـارە/ ١٨٢٠ تەجريـد = ٥٤٥٨ فـەتح. فەرموودەكـەی ئەبوئومامـە پاڕانەوە لەپاش نانخواردن.

٩. ژمـارەی نييـە وا لـەنێوان ژمـارە/٥٤٦٠ فـەتح و ژمـارە/ ٥٤٦١ فـەتح فەرموودەی ئەبو هورەيرە الطَاعِمُ الشاكر.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٤- نامەی حەوتم: كِتَابُ العَقِيقَةِ

١٨٢٢- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ فَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِ أَبِي مُوسَى.(الحديث ٥٤٦٧ أطرافه في: ٢٢٢، ٦٠٠٢، ٦٣٥٥)[1822].

ئەبوموسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: كوڕێكم لەدايك بوو، بردم بۆ خزمەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا ئیبراهیم، بەدەنكێ خورما مەلاشوی شیرین كرد، لەسەر ئەم شێوەیە: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەنكە خورماكەی تەواو جوی، ئەوجا ماجوومی خورماكەی تفاندە ناودەمی مناڵەكە، لەپێشا ناوی نا ئەوسا مەلاشووی شیرین كرد، وە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نزای پیرۆزی و پیتو فەڕی بۆ مناڵەكە كردو ئەوسا دایەوە دەستم فەرمووی: ئەوكوڕە نۆبەرەی مناڵەكانم بوو). (تاج/٤ ز-١١ ل-٣٢ ژ/٥+٣+٤+٢+١ + تاج/١٠ ز-٦٤ ل-١٦٠ ژ-٣+٤ + فیقهی ئاسان بەرگی سێیەم لاپەڕە:٩٣٨ ز/٣٧٣)، بۆ زێدە سوودو بەهرە بڕوانە ئەم شوێنانە.

١٨٢٣- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتِمٌّ فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَنَزَلْتُ بِقُبَاءٍ فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءٍ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ حَنَّكَهُ بِالتَّمْرَةِ ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَّكَ عَلَيْهِ وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ فَفَرِحُوا بِهِ

[1822] أخرجه مسلم في الآداب، باب: استحباب تحنيك المولود عند ولادته، رقم: ٢١٤٥.

فَرَحاً شَدِيداً لأَنَّهُمْ قِيلَ لَهُمْ: إِنَّ اليَهُودَ قَدْ سَحَرَتْكُمْ فلاَ يُولَدُ لَكُمْ.(سبق بتمامه في: رقم ١٨١٨ – المجلد الرابع في الترجمة الكردية).[١٨٢٣]

١٨٢٤– عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَعَ الْغُلَامِ عَقِيقَةٌ فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى.(الحديث ٥٤٧٢ طرفه في: ٥٤٧١)[١٨٢٤]

سەلمانی کوڕی عامیری زەببی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (حەوتم بۆ کوڕ دەکرێ، کەواتە خوێنی بۆبکەن و ئاژەڵێکی دەست بدا بۆ قوربانی بۆ بکەن بەحەوتم، وە ئازارو لیمانو شتی وای لێ دووربخەرەوە). (تاج/٤ ز-١١ ل-٣١ ژ-١).

ڕوونکردنەوە:

لەدوا فەرموودەی ژمارە: ١٨٢٥ وە رونکردنەوەی شیاو لەسەر بابەتەکەو لەسەر سەلمانی کوڕی عامیر دەنوسین.

١٨٢٥– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (لَا فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ) وَالْفَرَعُ أَوَّلُ النَّتَاجِ كَانُوا يَذْبَحُونَهُ لِطَوَاغِيتِهِمْ وَالْعَتِيرَةُ فِي رَجَبٍ.(الحديث ٥٤٧٣ طرفه في: ٥٤٧٤)[١٨٢٥]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (نەفەرەع هەیەو نە عەتیرە) زوهری لەتەفسیری فەرەعو عەتیرەدا دەفەرموێ: (فەرەع یەکەم نۆبەرەی ئاژەڵە، جاران لەسەردەمی نەزانیدا سەریان دەبڕی بۆ بتە سەرکەشەکانیان

[١٨٢٣] اخرجه مسلم في الآداب، باب: استحباب تحنيك المولود عند الولادة ... رقم: ٢١٤٦.

[١٨٢٤] لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/١١ ص-١٧ خاتمة كتاب العقيقة) –المترجم-

[١٨٢٥] قال في التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول رواه الخمسة واشار العسقلاني في خاتمة كتاب العقيقة الى انه وافقه مسلم –المترجم-

کەهۆی گومڕا بوونیان بوون، عەتیرەش جۆرە کوشتنیەك بوو، لەدەی یەکەمی مانگی ڕەجەبا ئاژەڵێکیان بەناوی عەتیرەوە سەردەبڕی بەناوی پەرستشەوە). (تاج/٤ ز-١٢ ل-٢٣ ژ-١+٢+٣) + (مغنى المحتاج/٤ ص-٢٩٦).

روونکردنەوە:

له موغنی موحتاجا، لەم بابی حەوتمەدا، لە حەوتمدا، بەنەقڵ لە ئیبنو سوراقەوە دەفەرموێ: (خێرترین سەربڕاوی سوننەت ئاژەڵی دیاریی خانەی خودایە، کەپێی دەگوترێ هەدیی بەیت، ئەوجا قوربانی سوننەت، ئەوجا حەوتم، ئەوجا عەتیرە، ئەوجا فەرەع، ...) فەرمایشی موغنی تەواو.

کەواتە: فەرەع، کە نۆبەرەی ئاژەڵە، کاتێ گەورەبوو، ئەگەر خاوەنەکەی بیکا بە خێرو سەری ببڕێ دەبێ، هەروەها کەسێ لەدەی یەکەمی مانگی ڕەجەبا، یا لەمانگی ڕەجەبا ئاژەڵێ بکا بەخێرو سەری ببڕێ بەناوی عەتیرەوە، یا بەناوی ڕەجەبییەوە دەبێ. لەسەر فەرمایشتی ئیبنو سوراقە لەخێرترین سەربڕاوی سوننەتە. گەرچی خەتیب دەفەرموێ: (ئەم دووشتە ناباشن و مەکروهن) لەبەر هەواڵەکەی بوخاری پێشەوە: (لافرع ولا عتيرة). وادیارە مەبەستی ئیبنو سوراقە -ڕەزای خوای لێ بێ- ئەوەیە: کە کردنی ئەم دووشتە کاتێ ناباشە کەلەبەر لاسکایی بتپەرستەکان بێ، بەڵام ئەگەر بەنیازێکی پاکی موسوڵمانانەبێ، وەك مەولوودی و خێری موتڵەق و سوپاسی خودا لەسەر نازو بەهرەکانی، کارێکی پەسەندو جوانەو ناباشی نییە. وە زۆر شتی تری لەم بابەتە کە لەسەردەمی نەزانیدا کراوەو شەرع نەهی لێکردووە، کەلەسەر شێوەی بتپەرستان بکرێو مەبەست لاسکایی ئەوان بێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشا ڕێگەی پێ دراوەو لەئیسلاما گەلێ جار ئەوکارە واجبە وەك حەج، یا سوننەتە وەك: ریش هێشتنەوەو چاوڕشتن و مارەیی و خوازبێنیو ژنهێنانو خێرکردنو ڕێزگرتنی کەسوکارو سیلەی ڕەحمو زۆرشتی تر.

پـايـانـى - الخَـاتِمَةُ

يەكەم: پوختەى بڕیارەكانى حەوتم: أحكام العقيقة:

١. حەوتم سوننەتێكى گەورەيە، لەشەرعا ئـەو ئاژەڵەيە لـەڕۆژى حەوتـەما دەكرێ بەحەوتم بۆ منـاڵى تـازە لـەدايك بـوو، يالـە ژيانيـدا، يـا لـەپاش مـردن بۆيدەكرێ بەحەوتم.

٢. ئەو ئاژەڵەى دەكرێ بەحەوتم دەبێ هەموو مەرجەكانى ئاژەڵى قوربانى تيابێ و دەست بدا بـۆ قوربـانى. دەبـێ لەتەمـەنو جۆرو بێنـەنگىو سـاغيدا، دەق وەك ئـاژەڵى قوربـانى وابـێ، كەواتـە: تـەنيا مـەڕو بـزنو ڕەشـە وڵاخ و گامێش و حوشتر، هى ماڵيان نـەك هـى كێوىيـان، بەهـەموو جۆرەكانيانـەوە دەكـرێن بەحـەوتم. وەك مـەڕى دووگـدارو مـەڕى بـێ دووگـو بزنـى شـاخدارو بزنى كۆڵو بزنى مەرەزو مەڕى عەرەبىو مەڕى كوردىو حوشـترى ئاسيايىو حوشترى ئەفريقى و حوشترى يـەك كۆپـارە و حوشـترى دوو كۆپـارە و مانگـاى عێراقىو مانگاى هۆڵەندىو ...تاد. جۆرى كێوى ئەم ئاژەڵانە دەست نادەن بـۆ قوربانى و حەوتم. هەريەكێ لەم چوار جۆرە ئاژەڵە ماڵيانە، مەرجى تايبـەتى خۆيان هەيە، لەباسى قوربانيدا بەدوورو درێژى باسكراون. گـامێش لەهـەموو ڕوويەكـەوە، وە لەهـەموو بابـەتێكى شـەرعيدا، بڕيـار و حـوكمى ڕەشـەوڵاخى هەيە بەبێ زيادو كەم.

٣. كاتى قوربانى، لەمەزهـەبى خۆمانـا، كەمەزهـەبى ئيمـامى شـافيعىيە — ڕەحمـەتى خـوداى لێبـێ- چـوار ڕۆژەى جـەژنى قوربانـە، بـەڵام حـەوتم كـاتى دياريكراوى بۆ نييە، گەرچى وا سوننەترە، لەڕۆژى حەوتەمى لـەدايك بـوونى مناڵا حەوتمى بۆ بكرێ (بۆ زانينى بڕيارەكانى قوربـانى، كەحـەوتم وەك ئـەو وايـە، لـەزۆر ڕووەوە بڕوانـە: تـاجى كـوردى، بـەرگى چـوارەم، زنجـيرە:١٣، لاپەڕە:٣٦ هەتا كۆتايى زنجيرە١٥ ل-٤٣).

٤. کاتی حەوتم لەودەمەوە دەست پێ دەکا، کەمناڵەکە لەدایك دەبێ، لەوکاتەوە حەوتم بۆ هەقداری مناڵەکە سوننەتە، هەتا کاتی باڵقبوونی مناڵەکە، وە دەبێ لەماڵ و پارەی خۆی بیکا، نەوەك لەماڵی مناڵەکە، وە لەکاتی باڵقبوونەوە حەوتم بۆ مناڵەکە خۆی سوننەتە هەتا کاتی مردن، وەدەبێ لەماڵی خۆی بیکات. ئەمەی کە بڵێین: حەوتم لەسەر هەقدارە، واتە: وەلی، مەزهەبی ئیمامی شافیعی‌یە، هەقدار وەك: باوکی، باوکی باوکی، برای، مامی، ئامۆزای.

٥. ئایا بێجگە لەهەقدار (وەلی) کەسی تر، لەخزم‌و بیانی، بۆیان هەیە حەوتم بۆ کەسێ بکەن؟ بەڵێ بۆیان هەیە، تەقلیدی ئەو زانایانە بکەن کەهەقدارییان بەمەرج نەگرتووە، کەواتە: دایك‌و خوشك‌و باپیرەو خاڵ‌و نەنکی دایکیش دەتوانن حەوتم بۆ مناڵی کەسوکاریان بکەن. چونکە پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- حەوتمی بۆ حەسەن‌و حوسەینی کچەزای کرد، باوك‌و دایکی حەسەن‌و حوسەین ئەوکاتە لە ژیانا بوون. ئەوەیش کەدایك‌و نەنك و پوور و خاڵ‌و خزمی کەژن بێ بۆیان هەیە کەحەوتم بکەن بۆ مناڵی کەس‌و کاریان، فەرموودەکەی عائیشەیە کەبەدەق دەفەرموێ: (أَمَرَنَا رَسُولَ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَعِقَّ عَنِ الغُلَامِ بِشَاتَيْنِ وَعَنِ الجَارِيَةِ بِشَاةٍ). ئەوەتا لەم فەرموودە صەحیحەدا عائیشە دەفەرموێ: (پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی پێمان کردووە کە بۆکوڕ ...تاد). چونکە ئەم جۆرە دەربڕین‌و تەعبیرە ژن‌و پیاو، وەك یەك دەگرێتەوە (بڕوانە: فیقهی ئاسان/٣ ل-٩٣٩ ژ-٣٧٣= تەجریدی صەحیح = مختصر صحيح البخاری/٣ ل-٣٤ ژ-١٣). گوتمان: حەوتم بۆ هەقدار (وەلی)و کەسوکار سوننەتە هەتا مناڵەکە رەسیدە دەبێ، بەڵام لەپاش رەسیدە بوون بۆ مناڵەکە خۆی سوننەتە، هەتا زووتر بیکا باشترە، وە لەهەر تەمەنێکا بیکا دەبێ، وەلەهەر کوێ بیکا دەبێ، وە دەتوانێ وەکیل بگرێ کە بۆی بکا. لای شافیعیەکان تەنیا بۆ هەقدار حەوتم سوننەتەو

بۆ خودی منالەکە لەپاش ڕەسیدەبوونی. عەسقەلانی لەفەتحولباریدا دەفەرموێ: (گەرچی شافیعییەکان وا دەفەمون، بەلام وشەی (يُـذبَحُ) لەفەرموودەکەدا، بەفیعلی بینا مەجهوول، بەلگەی ئەوەیە کە حەوتمکەر دیاریکراونییە و نادیارە، کەواتە: دروستە هەموو کەسێ، خزمبێ، یا بێگانە، حەوتمی بۆبکا (بڕ: شەرحی فەرموودەی ژمارە: ٥٤٧١. وە ژمارەکانی دوای ئەو).

٦. سوننەتە بۆ کوڕ دووسەر ئاژەڵی وردە (بزن‌و مەڕ) بکرێ بەحەوتم، وە بۆ کچ یەك سەر ئاژەڵی وردە. ئەصڵی سوننەتەکە بەیەك سەر بۆ کوڕ، یا بۆ کچ جێ بەجێ دەبێ، واتە: مەرج نییە بۆ کوڕ دووسەر بکرێ، یەك سەریش دەبێ، یا بۆ کچ هەریەك سەر بکرێ، دوو سەریش بۆ کچ دەبێ.

٧. دروستە گایەك، یا وشترێك بکرێ بەحەوتم، یا حەوت یەکی ڕەشەولاخێك، یا حەوت یەکی حوشترێ بکرێ بە حەوتم، وە دروستە زیاتریش بکرێ، وەك کەسێ دەسەر ئاژەڵ بکا بە حەوتم، بۆ کوڕ، یا بۆ کچ. ئاژەڵەکان نێربن، یا مێ بن دەبن. چونکە لە عیباداتی سامانیدا، ئەندازەی دیاریکراو. زۆرینەی کات، مەرج نییە، بەلکوو بۆ دیاریکردنی لای کەمی ئەندازەی دیاریکراوە، بۆ نموونە زەکاتی پێنج وشتر مەڕێکە، یا بزنێکە، بەلام دروستە وشترێ بدرێ بەزەکاتیانا، فیدیەی تەمەتتوع لەحەجا مەڕێکە یا بزنێکە بەلام دەتوانرێ حوشترێ بدرێ، وە زۆر شتی تری لەم بابەتە، وەك دانی ئەندازەی زیاتر لەو ئەندازەیەی کەدیاریکراوە بۆ سەرفترە، لە ئەنواردا دەفەرموێ: (ئەگەر زیاتر لەئەندازەی پێویستی، لەسەرفترە، یا لەزەکات دا، بەپێشیاوی، پێویستە لەسەر وەرگر، پێی بلێ کەئەندازەی پێویست ئەوەندەیە). واتە: ئەگەر زەکاتدەر بەئارەزووی خۆی زیاتریدا دەبێت. (بڕ: موغنی موحتاج/١ ص-٣٧٠ تنبیه).

٨. سکێ دوانەبێ دوو حەوتمی بۆ دەکرێ، زیاتر بێ زیاتری بۆ دەکرێ.

٩. نێرو مێ (واته: خونثا) بڕیاری کچی هەیە، واتە ئەصڵی سوننەتەکە بەیەك سەر دێتە جێ، زیاتریشی بۆ بکرێ خێرترە.

١٠. کۆیلەو بەندە حەوتمی بۆ دەکرێ هەر کەسێ بۆی بکا دەبێ، کاتێ ئازادبوو خۆی بیکا بۆ خۆی ئەگەر بۆی نەکرابوو (بڕ: ژمارە-٣٠).

١١. منالّی زینا حەوتمی بۆدەکرێ، هەرکەسێ بۆی بکا دەبێ، یا لەکاتی گەورەبوو خۆی بیکا بۆ خۆی (بڕ: ژمارە-٣٠) لەدواوە.

١٢. ئەگەر یەك سەر ڕەشەوڵاخ، یا یەك سەر وشتر بۆ حەوت منالّ سەربڕێ دەبێ و بڕێتی حەوتمی هەر حەوت منالّەکە دەکەوێ، ئیتر زیندووبن، یا مردووبن، یا هەندێکیان زیندووبن‌و هەندێکیان مردووبن دەبێ.

١٣. ئەگەر چەند کەسێ وشترێ، یا ڕەشەوڵاخێ، یا گامێشێ، بەهاوبەشی سەربڕن، هەموو حەوت یەکێکی ئەو وڵاخە دەست دەدا بۆ حەوتم، یا بۆ قوربانی، یا بۆ گۆشت. کەواتە: ئەگەر موحەمەد و ئەحمەد و مەحمود، یەکی سەد دیناریان دا، وە حەسەن چوارسەد دیناری دا، وە بەوپارەیە بەهاوبەشی گایەکیان کڕی، ئەوە دروستە موحەمەد حەوت یەکی خۆی بکا بەحەوتم، ئەحمەد بیکا بەقوربانی، مەحموود حەوت یەکی خۆی بکا بەفدیەی تەمەتتوعی حەج، حەسەن بەشێ لە چوار بەشەکەی خۆی بکا بە قوربانی، بەشێتری بکا بە حەوتم، بەشێ تری بکا بەفیدیەی تەمەتتوع، بەشی چوارەمی بکا بەگۆشت بۆ خۆی و ماڵو منالّی بیخۆن، یا بیفرۆشێ، یا هەرچی لێدەکا، وەك بەخشین‌و دیاری‌و شتی تری‌وا. ئەم جۆرە نموونەیێ هەر لەکاتی قوربانیدا جێ بەجێ دەکرێ، کە بڕێتییە لەچوار ڕۆژەی جەژنی قوربان، چونکە قوربانییان واتیادا، ئەگەر قوربانیان تیانەبوو هەموو کاتێ دەبێ.

١٤. نیەت‌و تەمەنی ئاژەڵی حەوتم و جۆری و چۆنێتی و ساغی‌و بێ نەنگی‌و لێخواردن‌و لێبەخشین لەگۆشتەکەی، ڕێك وەك قوربانی سوننەت

وایـه، لـەقوربانی سـوننەتدا مـەرجبێ لەحەوتمیـشدا مەرجـە، وە گۆشـتی قوربانی سوننەت بۆ کێ دروستە لێی بخوات بۆ حەوتمیش هەروا.

١٥. سـوننەتە حـەوتم بـۆ مـردویش بکـرێ، چـی پـێش رۆژی حەوتـەمی تەمەنی مردبێ، چی پاش ئەو رۆژە مردبێ، تەمەنی مردووەکە هەرچەنێ بێ حەوتمی بۆ دەکرێ، وە هەروەها تەمەنی زیندوو، کەواتە: حەوتم بۆ نێـر، بـۆ مێ، بۆ زیندوو، بۆ مردوو، بـۆ بـچوك، بـۆ گـەورە دەکـرێ، وە هەرکەسـێ بیکـا دەبێ. تەنانەت ئەگەر کەسێ بەگەورەیی بمرێ، وەخۆی حەوتم بۆ خۆی نەکا، حەوتمی بۆدەکرێ.

١٦. حەوتم چەند جار دەکرێ؟ وەڵام یەکجار دەکرێ.

١٧. سوننەتە لەکاتی سەربڕینی حەوتم دا، حەوتمکار بڵـێ: (بسم اللهم هـذا منك و اليك) واتە: بەناوی خودا، خوایە! ئەمە هی خۆتـە و بۆخۆتـە. حـەوتم بۆ کراوەکە دیاری بکا، وەك بڵێ: ئەمە حەوتم بێ بۆ باوکم یا بۆ دایکم یـا بـۆ فیساری کوڕم یا کچم ... تاد.

١٨. سوننەتە لەکاتی گزنگدانی خۆردا حەوتم سەر ببڕرێ.

١٩. ئەوەی کە لەرۆژی حەوتەمی لەدایکبوونی منالا سوننەتە بۆی بکرێ:

أ) سوننەتە حەوتم لەرۆژی حەوتەی منالەکەدا بۆی بکرێ تەنانەت ئەگـەر لەوەو پێشیش بۆی کرابوو، سوننەتە لەرۆژی حەوتەم دا، دووبارە بکرێتەوە.

ب) لەهەمان رۆژدا، لەپاش سەربڕینی حەوتمەکەی، ئەگەر حـەوتمی بـۆکرا نـاوێکی جـوانی لێبنـرێ، ئەگـەر حەوتمیـشی بـۆ نـەکرێ هـەروا. وە سـوننەتە منالی لەبارچوویش ناوبنرێ، وە ئـەگەر نـەدەزانرا کـە کـوڕە یـان کـچە، نـاوێکی هاوبەشی لێ بنرێ، وەك: ئاوات و نەورۆز لەکوردیدا، کەهـەم دەسـت دەدەن بـۆ کوڕ هەم بۆ کچ.

ج) ئەوجا سەری منالّەکە، کوڕبێ یا کچ، بەتەواوی بتاشرێ، وە سەنگی ئەوە زێر یا زیو بکرێ بەخێر و بدرێ بەهەژارێ، یا بەکەسێ کە زەکاتی پێ بشێ، وە سوننەتە بانگ بدرێ بەگوێی راستیدا، وەقامەت بکرێ بەگوێی چەپیدا، وە بۆ پیرۆزی و موفەڕکی، کوڕ بێ یا کچ، ئەم ئایەتەش بخوێنێ بە گوێچکەی راستیدا: (إِنِي أُعِيذُها بِكَ وَ ذُرِيَتِهَا مِنُ الشَيطَانِ الرَجِيم) لە موغنی موحتاجا ئاماژە بۆ ئەوە دەکا، کە سورەتی (قُلْ هُوَ اللهُ أحَد)یش بخوێنرێ بەگوێچکەی ڕاستیدا. وە مەلاشوی منالّەکە بەشیرینی شیرین بکرێ. (بڕ: فیقهی ئاسان، بەرگی سێیەم، لاپەڕە:٩٤٠ ز-٣٧٤).

د) ئەگەر کەسێ بەمنالّی سەری نەتاشرابوو، وە ئەوخێرەی بۆ نەکرابوو، بۆی هەیە کاتێ خۆی گەورەبوو، بەقەد پارەی سەنگی ئەو مووە، ئەگەر لەڕۆژی حەوتەیدا بتاشرایە بکا بەخێرو بیدات بەهەژارێ. (بڕ: مغنی محتاج – عقیقە).

ه) سوننەتە بۆ حەوتمکار، ژن بێ یا پیاو، یا نێرو مێ، ئەگەر خۆشی ئازەڵی حەوتمەکە سەرنەبڕێ، لەکاتی سەربڕیندا، ئامادەبێ بەدیار سەر بڕینەکەوەبێ، لەوکاتەدا کەوەکیلەکەی سەری دەبڕێت.

٢٠ سوننەتە لەگۆشتی حەوتم بەشی مامانەکەی لێ بدرێ، تەنانەت ئەگەر منالّەکە خۆی رەسیدە بوو، وە خۆی حەوتمی کرد بۆ خۆی، ئەگەر مامانەکە مابوو، بەشی بدات، واباشە سەروپێکەی پێ بدرێت.

٢١. هەروا سوننەتە ئەم ئازەڵی حەوتمە بەکولاوی پێشکەش بکرێبە مەردوم و لەکاتی کۆڵانەکەیدا شیرینی تێکەڵ بکرێ، بەنیازی نوقلانەی باش، کە رەفتار و کردارو گوتاری شیرینو جوان بێت. سوننەتە ئەوەندەی بکرێ ئێسقانەکانی نەشکێنرێ، بەلام ئەگەر ئێسکەکانیشی بشکێنرێ، یا بەگۆشتیو بەنەکولاوی دابەشبکرێ بەسەر خەلکا ناباش نیە.

٢٢. سوننەتە بەخورما، یا بەشیرینی تـر مەلاشووی شیرین بکرێ، لەکاتی ناونانیدا، یا لەکاتی لەدایکبوونیدا، بەلام بەخورما باشترە.

٢٣. سوننەتە منـالی لەبارچوو، ئەگـەر هاواری، قیـژەیێ، گریانـێ، خۆکرژ کردنێ، یاهەر نیشانەیەکی تری ژیانی لێ بینـرا، حیسابی گەورەی بـۆ بکرێ، کەواتە: دەشۆرێ، کفن دەکرێ، نوێژی لەسەردەکرێ، دەنێـژرێ، و حـەوتمی بـۆ دەکرێ وە ناوێکی شیاوی لێ دەنرێ، کچ بوو ناوی کچانەی لێ دەنرێ، کوڕ بـوو ناوی کوڕانەی لێ دەنرێ. (مغنی المحتاج/١ ص-٣٤٩).

٢٤. لەبارچوو بەمنالێ دەگوترێ کە مانگەکانی تەواو بوونی منالی، لەسکی دایکیـدا تـەواو نـەکردبێ، کەواتـە: ئەگـەر منالـێ نـۆ مـانگ یـا زیـاتر لەسـکی دایکیدا ما، دوایی لەبارچوو، وە بـەمردوویی لـەدایك بـوو، بەگـەورە دادەنـرێ و مامەلەی گەورەی بۆدەکرێ، با هیچ نیشانەیەکی ژیانیشی لێ نەبینرێ.

٢٥. ئایا دروستە بەهای حەوتم بە پارەیی لەباتی حەتمو گۆشتەکەی بدرێ بەهـەژاران، یـا ئاژەلەکـە بەسـاغی بـدرێ بەهـەژارێ، یـا بەچـەند کەسـێ، وەك ئـاژەلو مـالی زەکـات؟ بـۆ پرسـیاری یەکـەم: بـەلێ، کەسـێ تەقلیـدی ئیمـامی ئەحمـەد بکـا لـەم بابەتـەدا بـۆی هەیـە پـارەی حەوتمەکـە بـدا بەهـەژاران، هـەروەك بـۆ سـەرفترە تەقلیـدی ئیمـامی حەنـەفی دەکـەین، لـەباتی خـۆراك پارەدەدەین. چونکە ئیمـامی ئەحمـەد -ڕەحمـەتی خوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: (کردنی حـەوتمم پێباشـترە هـەتا ئـەوەی کـە بەهاکـەی بـە پـارەیی بکـرێ بـە خێرو دابەش بکـرێ بەسـەر هەژارانـدا). بـۆ پرسـیاری دووەمـیش: دەلـێین: وا سـوننەتە کـە ئاژەلەکـە سـەر ببـڕێ لـەمالی حەوتمکارەکـەدا، بـەلام ئەگـەر بەزینـدوییش بـدرێ بەهـەژارێ یـا بەچـەند هـەژارێ دەبـێ بـەقیاس لەسـەر بەهاکەی. خالێکی گرنگ هەیە ڕوونی دەکەینەوە: مەرجی عیباداتی سامانی، وەك مەرجی خواپەرستی جەستەیی و گوتاری نییە، کە نەبوونی مەرجەکەی خواپەرستییەکە پووچ دەکاتەوە، بگرە لە عیبادەتەوە دەبێ بـەگوناه و تـاوان،

بەوێنە: ڕووکردنە ڕووگەو دەستنوێژ مەرجن بۆ نوێژی فەرز، جا ئەگەر کەسێ بەبێ مەهانەی ڕەو بە ئارەزوو نوێژ پشتەو ڕووگە بکا تاوانە، یا بەبێ دەستنوێژ بیکا تاوانە، بەلام ئەگەر کارێ بدا بەزەکاتا، یا قەلەمونێ، یا کەڵشێرێ بکا بەقوربانی، بە نیازێکی پاك، یا مەڕێکی شەل بکا بەقوربانی، یا لەپاش کردنی قوربانی، یا کردنی حەوتم دەرکەوت ئاژەڵەکە مەرجێ لەمەرجەکانی قوربانی تێدانییە، لەم کاتانەدا بەکردنی ئەم کارانە تاوانبار نابێ، بەڵکوو خێری دەگا، وەك ئەوپارەیە، یا ئەو ئاژەڵە، یا ئەو گیانلەبەرەی کردبێ بەخێرو سەدەقەی ئاسایی وایە، ئەوەندە هەیە خێری قوربانییەکە، یا حەوتمەکە، یا نەزرەکە، یا زەکاتەکەی ناگات، وە لەسەریەتی فەرزی ئەم شتانە لەکاتێکی تردا بکا، بەکردنی ئەمانە فەرزەکەی لەکۆڵ ناکەوێ وەگەلێ کەمتر لەخێری سوننەتەکەی بۆدەنووسرێ.

٢٦. لە ئەنواری ئەردەبیلی دا –ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: (کەراهەتی هەیەو ناباشە کە بەخوێنی حەوتمەکە، سەری حەوتم بۆ کراو خوێناوی بکرێ) لە موغنی موحتاجیش دا هەروا دەفەرموێ، بەڵام دەش فەرموێ: (هەندێ لەزانایان دەڵێن شتی وا ناباش نییەو دروستە چونکە فەرموودەی لەسەرە).

٢٧. نیەتهێنان مەرج نییە کەهەر لەکاتی سەربڕیندا بێ، ئەوە سوننەتە، وەك لەخاڵی ژمارە (١٧)دا ڕابوورد، بەڵام دروستە لەپێشیشا نیەت بهێنێ و بڵێ: ئەم مەڕە یا ئەم مانگایە حەتم بێ بۆ فیسارەکەس، وە لەپاشا هەر لەکاتێ ویستی سەری ببڕێ، وە ئیکتیفا بەو نێتە پێشینەبکات. بەڵام واباشە لەکاتی سەربڕیندا نیەت بهێنرێت لەهەموو حاڵەتێکا، بەڵام دروست نییە نێتەکە دوابخرێ، چونکە لەنێتی قوربانیدا، نیەت پێشخستن دروستە، بەڵام نیەت پاشخستن دروست نییە.

٢٨. سوننەتە وەك قوربانی، حەوتمكار خۆی حەتمەكەی سەربب‌ڕێ، بەڵام بۆ ژن‌و نێرو مێ كەسێ نەتوانێ شت سەربب‌ڕێ وەكیل بگرن سوننەتە كەپیاو سەری بب‌ڕێ بەدەستی خۆی، بەڵام ئەگەر كەسێكی وەهایش بكا بەوەكیل، كەسەبڕاوی دەستی حەڵاڵ بێ، ئەوە دروستە و دەبێ و كەراهەتی نییە، لەگەڵ ڕەچاوكردنی تەواوی خاڵی(٢٩).

٢٩. لەكاتی وەكیل گرتن دا كامیان نیەت بهێنن؟ وەڵامی ئەم پرسیارە شێوەكار و نمونەی زۆرە:

أ) حەوتمكار وەكیلێ بگرێ و بیكا بە وەكیلی نیەتهێنانیش، وەك ئەوەی موسوڵمانێ كەبۆخۆی سوننەت بێ حەوتمی خۆی سەربب‌ڕێ، بكا بەوەكیل و بڵێ: تۆ وەكیلی من بە حەوتمێكم بۆ سەرببڕەو، خۆشت وەكیلی نیەتهێنان بە.

ب) حەوتمكار خۆی نیەت بهێنێ و بڵێ نیەتمە ئەم گایەم كرد بەحەوتم، یا نیەتمە ئەم مەڕە دەكەم بەحەوتم، ئیتر كەسێ بكا بەوەكیلی سەرب‌ڕینی ئاژەڵەكە. وەكیلەكە سەری بب‌ڕێ ئەوەندە بەسە، با وەكیلەكە لەكاتی سەرب‌ڕینەكەدا نیەتیش نەهێنێ، بەڵام مەرجە كاتێ ئاژەڵەكە دەداتە دەستی وەكیلەكە نێتی ئەوەبێ كەبیكا بەحەوتم.

ج) حەوتمكاریش نیەت بهێنێ و وەكیلەكەش نیەت بهێنێ دەبێ.

د) دروستە حەوتمكار كابرایەكی خاوەن نامە وەك جولەكەو مەسیحی بكا بەوەكیل، كە گۆشتی سەربڕاویان حەڵاڵ بێ، كە حەوتمەكەی یا قوربانیەكەی بۆ سەربب‌ڕێ، بەڵام دەبێ حەوتمكارەكە، یا قوربانی كەرەكە خۆیان نیەت بهێنن، دروست نییە كە بۆئەم دووشتە، واتە: بۆ قوربانی‌و حەوتم كافر بكرێ بەوەكیلی نییەتهێنان. بۆ ژن و نێرو مێ‌و پیاوێ نەتوان بێ، وەكیل گرتن سوننەتە، واباشە بیكەن بە وەكیلی نیەتهێنان ئەگەر وەكیلەكە موسوڵمان بوو، واباشە كە خۆشیان نیەت بهێنن.

ه) دروسته كه كەسێ بكرێ بەوەكیل، كه لەشوێنی تایبەت حەوتمی بۆبكا، وەك ئـەوە بەكەسـێ بڵـێ: وەكیلـی مـن بـه لەدیكـەی خۆمـان، یـا لـه گـەڕەكی خەبات، یاله هەرشوێنێ بەباشی دەزانیـت، ئـاژەڵێكم بـۆ بكـه بـه حـەوتم بـۆ خۆم، یا بۆ كچه مردووەكەم، یا بۆ فیسارەكەس، یابه حاجییەكا پارەبنێرێ بۆ مەككـەو مەدینـە لـەوێ بـۆی بكـا بەحـەوتم یـا بـەقوربانی، یـا بـەخێر ... وەهەروەها.

٣٠. ئەگەر كەسێ شایان بوو بۆ حەوتم كـردن، وە بـەزەینی بـەهێزی خـۆی بـاوەڕی وابـوو كـه: بـەمناڵی حـەوتمی بـۆ نـەكراوە، وەك ئـەوە بزانـێ لـەكاتی لەدایك بوونی ئەودا، دایكو باوكی هەژاربوون، یا خۆیان پێی بڵێن حەوتممان بۆت نەكردووە، ئەوە سوننەتە حەوتم بۆ خۆی بكا. واتـە: مـرۆڤ كاتـێ گـەورە دەبێ، ئەگەر بەشایەتو بەڵگە چەسپا كەحەوتمی بـۆ كـراوە ئـەوا باشـە، دەنـا بۆی هەیە حەوتم بۆ خۆی بكات.

٣١. دروسـتە مـرۆڤ قوربـانی، یـا حـەوتم، یـا خێـرێ تـر بكـا بـۆ خـۆی، وە كەسـانێ تـر بكـا بەهاوبـەشو شـەریكی خـۆی لـەخێرو پاداشـەكەیدا، بـەپێی فەرموودەكەی موسلیم: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دوو بەرانی كرد به قوربانی و فەرمووی: خودایە قەبوڵی بفەرموو لـه موحەمـەدو كەسـوكاری موحەمەدو له ئومەتی موحەمەد). لەموغنی موحتاجا، وا دەفەرموێ.

٣٢. قوربانیو حـەوتم بـۆ سـك نـاكرێ هـەتا لـەدایك نـەبێ، بـەلاّم دروسـتە كەسێ بڵێ: ئەگەر ئەم سكە لەدایكبوو ئەو وشترەی بۆ دەكەم به حەوتم، ئەوە دادەنـرێ بەحـەوتمی نــەزر كـراو، پێویـستە لەسـەری كـەبۆی بكـا لـەپاش لەدایكبوون.

٣٣. فەرمایـشتی هـەرە دروسـت ئەوەیـە كـەئاژەڵی ئـاوس دەسـت نـادا بـۆ قوربانی و بۆ حەوتم، جا واباشـە ئـاژەڵی ئـاوس نـەكرێ بـەقوربانیو حـەوتم، بەلاّم لەلای هەنـدێ زانـا ئاوسیش دەسـت دەدا بـۆ قوربـانی و بـۆ حـەوتمیش.

لەبەر ئەوە دروستە تەقلیدی ئەم زانایە بکرێ لەکاتی ڕوودانی شتی وادا، تەنانەت تەقلیدی پاش عەمەلیش دروستە، ئەگەر کەسێ قوربانی کرد، کاتێ گۆشتەکەیان دابەشکرد، دەرکەوت ئاژەڵەکە ئاوسە، دروستە تەقلیدی پاش عەمەل بکاو قوربانییەکەی یا حەوتمەکەی دادەمەزرێ، ئەوەیش کە دەڵێن: قوربانی ئاوس دروست نییە، ئەوە مەعنای وانییە کە گۆشتەکەی حەرامە، نەء بەڵکو گۆشتەکەی حەڵاڵە، بەڵکوو دەکرێ بەخێریش.

٣٤. ئامازەو ئیشارەتی کەڕولاڵ، کەتێگەیەنەربێ، وەکو قسەی قسەکاروایە، هەموو ئامازەێی لەبابەتی خۆیدا بڕیاری لەوبابەتەدا پێ دادەمەزرێ: (إشارة الأخرس المفهمة كنطق الناطق).

٣٥. سەربڕین و قوربانی و حەوتم کردن لەشەودا، بەشێوەی گشتی ناباشە، واتە: مەکرووهە.

٣٦. دوو ڕەگی ئەم چوار ئاژەڵە لەناو خۆیانا دەبێ، بەڵام دەبێ بۆ تەمەن، باوك‌و دایکەکەی کامیان مەرجە تەمەنی زۆرتربێ، ئەو تەمەنە بۆ بەچکە دووڕەگەکەیان ڕەچاو بکرێ، کەواتە دووڕەگی لەبەران‌و بزن بێ، دەبێ دوو ساڵی تەواو کردبێ‌و پێی نابێتە سێ ساڵ، وە بۆیەك کەسیش دەبێ، لەڕەشەوڵاخ و وشتربێ، دەبێ پێی نابێتە شەش ساڵ، بەڵام بۆ حەوت کەس دەبێ. بەڵام دوو ڕەگێ لەمەڕی کێوی بێ، یا لەگای ماڵەو گای کێوی بێ نابێ.

دووەم: سەلمانی کوڕی عامیری ئەلضەببی، سەحابەی پێغەمەرە، لە بوخاریدا بەس ئەم فەرموودەیەی هەیە، لەشاری بەصرە دادەنیشت، شێخی بوخاری ئەم فەرموودەی لەسەلمانەوە بەم چەند شێوەیە دەرهێناوە، واتە: اخراج کردووە، یەکەم: بەو مەوقووفی لەسەر سەلمان، دووەم: بە موعەللەقی مەوقووف لەسەر سەلمان، سێیەم: بە موعەللەقی مەوصولی مەرفووع. شێخی

بوخاری ئەم فەرمووده‌یەی لەسەلمانی کوڕی عامیرەوە، بە پێنج شێواز (طریق) دەرهێناوە ئاوا:

١. بە مەوقوفی لەسەر سەلمان، لە شێخی بوخارییەوە هەتا سەلمان پەیوەستە، واتە: موصولە، واتە: مەوصولی مەوقوف.

٢. بە موعەللەقی مەرفووع، لە ڕشتەکەیدا حەمادی واتیا بەپێی مەرجی شێخی بوخاری نییە. واتە: حەممادی کوڕی سەلەمە لە رجالی صەحیحی بوخاری نیە.

٣. موبهەمی موعەللەقی مەرفوع.

٤. موعەللەقی مەوقوف لەسەر سەلمان.

٥. هەڵئەگرێ مەرفووعی موتتەصلیل بێ، وە شێخی عەسقەلانی دەفەرموێ: ئەم شێوازی پێنجەمی ئەم فەرموودەیە: زۆربەی فەرمووده زانەکان بە موصوڵی دادەنێن. وەك مامۆستا ئیبنو صەلاح لە (علوم الحديث)دا ئەوەی بڕیارداوە. وەهەڵیش دەگرێ موعەللەقی مەرفووع بێ.

ئەم پێنج شێوازە هیچیان بەپێی مەرجی بوخاری نین، بەڵام لەبەرئەوەی فەرموودەکە، لەئەصلا، لە بنەڕەتدا صەحیحەو دروستە زیانی نیە، چونکە مەرفوعەو لەڕێگەی زۆری ترەوە بەصەحیحی ڕیوایەت کراوە، بەڵام ئەو ڕێگە ساغو دروستانە دەست بوخاری نەکەوتوون.

سێیەم: عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی حەوتەمو فەرەعو عەتیرە دوازده فەرموودەی لەخۆی گرتووە، سیانیان بێڕشتەن، تەعلیقن، ئەوانی تریان پەیوەستن، هەشتیان دووبارەن، پوختەکەیان چوار فەرمودەیە، کەئەمانەن:

١. ژمـــاره: ٥٧٤٠ فەرمودەكـــەی ئەنـــەس، داســـتانی مردنـــی براكـــەی و لـەدایكبوونی برایـەكی تـری، لـە تەجریدەكـەدا لێـرەدا نییـە، موسـلیمیش گێڕاویەتیەوە.

٢. ژمارە: ١٨٢٥ تەجرید = ٥٤٧٢ فەتح = فەرمووەكەی ئەبوهورەیرە (لاَ فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةً) موسلیمیش گێڕاویەتیەوە.

٣. ژمارە: ١٨٢٤ تەجریـد = ٥٤٧٢ فـەتح = فەرموودەكـەی سـەلمان (مَـعَ الغُلَـامِ عَقِيقَةٌ) لە موسلیمدا نییە، واتە: لە ئەفرادی بوخاریە.

٤. فەرموودەكەی سەموورەی كوڕی جوندوب، كەلە تەجریدەكەدا نییـە، وە ژمـارەی نییـە، وە وا لـەدوا ژمـارە: ٥٤٧٢ وەوە، ئـەمیش لەئـەفرادی بوخاریـیـە لەموسلیم دا نییە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٥- نامەی سەربڕاوەکان‌و نەچیر
كتاب الذَبَائِح وَالصَّيْدِ

ناوی خودا هێنان لەنەچیر

١٨٢٦- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِي اللَّه عَنْه قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَيْدِ الْمِعْرَاضِ قَالَ مَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ وَمَا أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَهُوَ وَقِيذٌ وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الْكَلْبِ فَقَالَ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَكُلْ فَإِنَّ أَخْذَ الْكَلْبِ ذَكَاةٌ وَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ أَوْ كِلَابِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ فَخَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخَذَهُ مَعَهُ وَقَدْ قَتَلَهُ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا ذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تَذْكُرْهُ عَلَى غَيْرِهِ.(الحديث ٥٤٧٥ أطرافه في: ١٧٥، ٢٠٥٤، ٥٤٧٥، ٥٤٧٦، ٥٤٧٧، ٥٤٨٣، ٥٤٨٤، ٥٤٨٥، ٥٤٨٦، ٥٤٨٧، ٧٣٩٧).[١٨٢٦]

عەدی کوڕی حاتەم -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پرسیم لە پێغەمەر -درووی خوای لەسەر بێ- ئەی پێغەمەری خودا! من ڕاودەکەم، جاری واهەیە تیرە کۆڵە، کەبەعەرەبی پێی دەڵێن (میعراض) دەگرمە نەچیرو دەیپێکم، ئەم جۆرە ڕاوە حەلاڵە یانا؟ فەرمووی: (ئەگەر تیرە کۆڵەت گرتە نەچیرو بەباری تیژییەکەیدا پێکای وتێی هەڵچەقی و زاماری کرد، ئەوە بیخۆ، چونکە حەلاڵە، تەنانەت کاتێ دەگەیتە سەری مردبوو هەر حەلاڵە، بەمەرجێ نەگەنی بێ، بەلام ئەگەر لەسەرباری پانی ئەنگاوتی، وە فریاری سەربڕینی نەکەوتی و بەوتیرە مردار بوویەوە، ئەوە مەیخۆ، چونکە ئەوە بەزەبر

[١٨٢٦] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: الصيد بالكلاب المعلمة، ١٩٢٩.

مردارەوەبـووە و بەرئـەو مەوقووزەیـە دەکـەوێ، کـەخودا لـەقورئانا حـەرامی کردووە، کەناسراوە بـە (مَوقـوذة). وە لێـشم پرسـی لـەبارەی نەچـیری ڕاوکـراو بەسەگی فێرە ڕاو، عەرزم کرد: ئەی پێغەمـەری خـودا! مـن سـەگی فێـرە ڕاوم هەیـە کەدمیانکەمـە نەچـیر دەیگـرن بـۆمن، وە لـەکاتی بـەرەڵاکردنیانا کـە دمیانکەمە نەچیرەکە ناوی خودا دەهێنم، ئەی ئەمە چۆنە؟ فەرمووی: (کاتـێ سەگی فێـرە ڕاوی خۆتـت بـەرەڵاکردە گیـانی نەچـیرو نـاوی خـودات لێ هێنـا، ئیتر لەگۆشتی نەچیرەکە بخۆ، ئەگـەر بیـشی کـوژێ هـەر لێـی بخۆ، بەمـەرجێ سەگی تری لەگەڵ نەبێ، کە کەسێ ڕەوانەی نەکردبێو لەکاتی ڕاوەکـەدا بـسم الله نـەکرابێ، چـونکە گرتنـی سـەگەکە، کـە نەچـیرەکە دەگـرێ ئـەوە دادەنـرێ بەسـەربڕین، جائەگـەر لەگـەڵ سـەگەکەی خۆتـا، یـا لەگـەڵ سـەگەکانی خۆتـا ڕوانیت سەگی تریش هەبوو، وە مەترسی ئەوەت هەبوو کە ئەویش بەشـداری کردووە لە کوشتنی نەچیرەکەدا، وە کەسـێ لـەکاتی بەرەڵاکردنیـدا بـۆ گیـانی نەچیرەکە کەسێ ناوی خودای نەهێناوە، ئەوە مەیخۆن چونکە تۆ بـەس نـاوی خودات لەسەر ڕەوانەکردنی سەگەکانی خـۆت هێنـاوە). (تـاج/٤ ز-٦ ل-٢٢ ژ-٤+١+٢+٥+٦+٧+٨+١٠ + ز-٧ ل-٢٥ هەتا ز-١١ ل-٣١) + (فیقهی ئاسـان/٣ ل-٩٠٢ ز-٣٥٩ + ز-٣٥٧ + ز-٣٥٨).

ڕوونکردنەوە:

عەدی کوڕی حاتەمی طائي، ناسراو بەسەخی، لەپێشا فەلـە بـوو، مەسـیحی بوو، لەسـاڵی نـۆی کۆچیدا موسـوڵمان بـووە، حـەوت فـەرموودەی لەبوخاریـدا هەیـە، لـە کووفـە دادەنیـشت، دەیفـەرموو: ئەوەتـەی ئیـسلام بـووم، هـەرکاتێ بـانگی دابـێ، دەسـتنوێژم بـووە، ئامـادەی ئـازادکردنی عێـراق بـووە، لەشـەڕی سـەفیندا لەگـەڵ ئیمـامی عـەلی بـوو، مامۆسـتا عەبدولـەڕ لـە ئیـستیعابا دەفەرمووێ: (ئاغایەکی بەگزادەی ناودارو ڕێزدار بوو لەناو هۆزەکەی خۆیـدا،

وتار بێژێکی جوان بوو، ئاماده وەڵام بوو، واته حازر جەواب بوو. دەیفەرموو: هەموجارێ کە دەچووم بۆ خزمەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- جموجۆڵێکی دەکردو جێگەی لەناو کۆڕەکەدا بۆم دەکردەوە، جارێ چووم بۆ خزمەتی لەماڵەوەی بوو، هۆدەکە پڕبوو لە هاوڕێکانی، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- تەکەتەکەی بەمەردومەکە کرد هەتا جێ بۆ من بکاتەوە، سەرەنجام لەپەنا خۆیا دانیشتم. لەهەرای ئەلجەمەلا چاوێکی قەلپووت کرا، بەشداری صەفینو نەهرەوانیشی کردووە، لە کوفە مردووە، لەسەردەمی موختاردا، هەندێ دەڵێن: عەدی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەساڵی شەستو نۆی کۆچیدا مردووە، تەمەنی سەدو بیست ساڵ بووە. بڕوانە: ژمارە-٨٨٥ تەجرید = ١٩١٦ فەتح = بەرگی/٢ ل-٢٧٦.

١٨٢٧- عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَفَنَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ؟ وَبِأَرْضِ صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ وَبِكَلْبِي الْمُعَلَّمِ فَمَا يَصْلُحُ لِي؟ قَالَ: أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ: فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا وَكُلُوا فِيهَا وَمَا صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ مُعَلَّمٍ فَأَدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ.(الحديث ٥٤٧٨ طرفاه في: ٥٤٧٨، ٥٤٩٦)[١٨٢٧].

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی گوتم: ئەی پێغەمەری خودا! ئێمە لەوڵاتی شامین، دراوسێی خاوەن نامەکانین و لەوڵاتی ئەواندایین، واین لەگەڵ مەسیحیو جولەکەدا، وەلحاڵ ئەوان لەمەنجەڵەکانیانا گۆشتی بەراز دەکوڵێنن لەقاپو حاجەتەکانیانا مەیو بادەو ئارەق دەخۆنەوە، لەم حاڵەدا ئێمە چارمان چیە، ئایا لەو حاجەتەیانا شت بخۆین، یا

[١٨٢٧] اخرجه مسلم في الصيد والذبائح، باب: الصيد بالكلاب المعلمة، رقم:١٩٣٠.

بخۆینـەوە؟ فـەرمووی: (ئەگـەر دەفـری ترتـان دەسـت کـەوت لـەوەدا بخۆن‌و بخۆنەوە، بەڵام ئەگەر حاجەتی ترتان دەست نەکەوت، بەئاو پاك بیانشۆرن‌و ئیتر تیایاندا شت بخۆن‌و بخۆنەوە). عەرزیشم کرد: قوربان ئێمە واین لەوڵاتێ نەچیری زۆرە، هەم بەتیرو کەوان ڕاودەکەم، هـەم بەوسـەگەم کەمەشقی ڕاوی نەکردووە، هەم بەو سەگەیشم ڕاودەکـەم کەفێرە ڕاوەو لەشـەرعا نـاوداره بـه (کەلبی موعەللەم: سەگی فێرکراو) جا لەم جۆرە ڕاوە کامـەیان حەڵاڵە بـۆم؟ فەرمووی: (ئەوەی کە بەتیر ڕاوی دەکەی وە ناوی خودات لێ هێنـاوە بیخـۆ، وە ئـەوەی کـە بەسـەگی مەشـقدیدەی فێـرە ڕاو، ڕاوی دەکـەی و نـاوی خـوات لێهێنـاوە بیخـۆ، وە ئـەوەی کەبەسـەگی فێرنـەکراو ڕاوی دەکـەی‌و فریـای دەکەویت کەپێش ئەوەی مردار ببێتەوە سەری ببڕی بیخۆ). (تـاج/٤ ل-٦٦ ز-١٩ ژ-٦).

روونکردنەوە:

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی، لەهاوڕێ پێشینەکانی پێغەمەرە -درוودی خوای لەسـەر بـێ- لەوکەسـانەن کەلەپـەیمانی بەیعـەتو شـەجەرەدا لەخزمـەت پێغەمـەردا پـەیمانی وەرگـرت (بڕوانـە: ژ-١٢١٢ تەجریـد= ژ-٢٩٥٨ فـەتح = بەرگی/٣ ل-٣٣٥). پێغەمەر -درוودی خوای لەسەر بێ- ناردی بۆناو هۆزەکـەی خـۆی، لەسـەر دەسـتی ئـەودا هۆزەکـەی قـەبوڵی ئیـسلامیان کـرد، لەجـەنگی صەفین دا لەگەڵ کەسیان نەبوو، بەشداری ئەم جەنگەی نەکرد، دەفـەرموون: هـەموو شـەوێ دەچووە دەرەوە، تەماشـایەکی وردی ئاسمـانگی دەکـرد، ئەوسـا دەگەڕایەوە و سەجدەیەکی ئایەتی دەبرد (بڕ: تاج/١ ص-٣١٢ لِمُطلَقِ الآيـاتِ = بـەرگی — ١ ل-٤٧١) ئـەبو سـەعلەبە دەفـەرمویێ: (لـەخودا دەخـوازم کـە مـن لەسـەرەمەرگا وەك ئێـوە لـەکاتی گیانـەڵادا دەکەونـە لرخـە لـرخ، مـن ئـاوا نەکەومە لرخـە لـرخ) ئـەبو زاهیریـە دەفـەرموێ: (جا شـەوێ ئـەبو سـەعلەبە

شەونوێژ دەکا، لەناوجەرگەی شەوا، لەناو سەجدەدا فەرمانی هەق بەجێ دەهێنێو دەمرێ، لەوکاتەدا کچەکەی دەخەوێ، لەخەویدا دەبینێ کەوا باوکی مردووە، لەخەو ڕادەچەنێو هاواردەکا: کوا باوکم؟ دەڵێن: وا لەنوێژگاکەی خۆی سەرگەرمی شەونوێژە، جالای خۆیەوە بانگی دەکا: بابە، بابە! وەڵام نابێ، جا ڕادەکا بۆلای، دەڕوانێ بەمردوویی واله کوڕنووشدا، که ڕایدەوەشێنێ دەکەوێ بەلادا!. لەبوخاریدا سێ فەرموودەی هەیە. کۆمەڵێ لەمێژوو نوسانی هاوڕێیانی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: لەساڵی حەفتاو پێنجی کۆچیدا لەشام مردووە.

١٨٢٨- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ: لَا تَخْذِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ أَوْ كَانَ يَكْرَهُ الْخَذْفَ وَقَالَ: إِنَّهُ لَا يُصَادُ بِهِ صَيْدٌ وَلَا يُنْكَى بِهِ عَدُوٌّ وَلَكِنَّهَا قَدْ تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ ثُمَّ رَآهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ: أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ أَوْ كَرِهَ الْخَذْفَ وَأَنْتَ تَخْذِفُ لَا أُكَلِّمُكَ كَذَا وَكَذَا.(الحديث ٥٤٧٩)[١٨٢٨].

عەبدوڵلای کوڕی موغەفەل -ڕەزای خوای لێ بێ- پیاوێکی بینی پەلەپیتکەی دەتەقان، پێی فەرموو: پەلەپیتکە مەهاوێژە، چونکە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی ئەوەی نەداوە، یا حەزی لەوە نەبوو، وە دەیفەرموو: (ئەوە نە نێچیری پێ ڕاوەدەکرێ و نەدوشمنی پێ کوڵەوار دەکرێ، بەڵام بەپێچەوانەوە دوورنیە کە ددانی کەسێ بشکێنێ، یا چاوی دۆستێ کوێربکا!) جا ماوەیێ لەوەدوا دیسان عەبدوڵلا پیاوەکەی دییەوە، پەلەپیتکەی دەهاویشتەوە، جا عەبدوڵلا بەکابرای گوت: من فەرموودەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بۆ تۆ دەگێڕمەوە، کە پێغەمەر -دروودی

[١٨٢٨] اخرجه مسلم في الصيد و الذبائح باب: إباحة ما يستعان به على الاصطياد و العدو، رقم:١٩٥٤.

خـوای لەسـەر بـێ- ڕێگـەی پەلەپیتکـەی هاویـشتن نـادات، کەچـی تـۆ هـەرواز ناهێنی، جا کـەوای لێهات، هـەتا ئەوەنـدە و ئەوەنـدە قـسەت لەگـەڵ ناکـەم).
(تاج/٤ ل/٢٥ ز/٦ ژ/١٠ ش/د).

ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە گەورەترین ڕاڤەو ڕوونکردنەوەیـە بـۆ ئـەو فەرموودانـەی تـر، کەڕێگـەی قـسە دابـڕین نـادەن و بـەناڕەوا و نادروسـتی دادەنـێن، بـەپێی ڕێسای (الحدیث یفسر بعضه بعضا: فەرموودەکان لەناو خۆیانا دەبن بەشـەرح و ڕاڤەو ڕوونکردنەوە بۆ یەکتری).

جا لەسەر ئەم بنیاتە دروستە کە موسوڵمان، پتر لەسێ ڕۆژ، قـسە لەکەسـێ دابڕێ، بەمەرجێ قسە دابڕین و قسە نەکردنەکە لەبەر ڕەزای خوابێ، نەوەك بۆ هەواو هەوەس بێ. (بڕ: ریاض الصالحین/٤ ل/١١٧٥ ز/٢٨٠ هەتا زنجیرەکە تەواو دەبێ) + (تاجی کوردی/٩ ل/٦٤ ز/٢٢ تاکۆتایی).

١٨٢٩- عَنْ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ اقْتَنَـى كَلْبًـا لَـيْسَ بِكَلْـبِ مَاشِـيَةٍ أَوْ ضَـارِيَةٍ نَقَـصَ كُـلَّ يَـوْمٍ مِـنْ عَمَلِـهِ قِيرَاطَانِ.(الحديث ٥٤٨٠ طرفاه في: ٥٤٨١، ٥٤٨٢)[١٨٢٩].

عەبـدوڵڵای کـوڕی عومـەر -ڕەزای خوایـان لێ بـێ- لەپێغەمـەرەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرکەسێ سەگێ ڕابگرێ، کە سەگی پاسی ڕان و کێڵگەو ڕاو نەبێ، هەموو ڕۆژێ پارچەیێ، هەتا ئەوسـەگە ڕابگـرێ، لەپاداشـتی باشی کردەوەی باشی کەم دەبێتـەوە، یـا دووپارچـە لەپاداشـی کـردەوەی باشـی کـەم دەکـا). (تـاجی کـوردی/٢ ل/٣٥٨ ز/١٧١ ژ/١ باسـی سـەگ بـۆ پـاس و ڕەشەوڵاخ بۆ زەوی کێڵان).

[١٨٢٩] قال في التاج الجامع للأصول: (راواه مسلم و البخاري) -المترجم-.

رِوونكردنەوە:

بەپێی یاسانامەی ئیسلام سەگ پیسە، وەزیانی زۆرە لەزۆر رووەوە، بەڵام لەگەل ئەوەیشا شەرعی پیرۆز رێگەی سوود وەرگرتنی لەسەگ داوە، بەهەموو چەشنەكانیەوە، بەڵام ئەوكەسەی كەسەگ ڕادەگرێ، دەبێ چەند خاڵێ ڕەچاوبكا، وەك پاكو تەمیزی و پاكژكردنی، لەسەر ئەم شێوەیە:

یەكەم: دروستە سەگ بۆ ئەم مەبەستانە ڕابگیرێ:

١. بۆ پاسو ئاگاداری، وەك پاسی ڕانو مەزراو ماڵ، لەدزو جانەوەری زیانەخرۆ، وەك گورگو چەقەڵو بەراز، یا بۆ پاسی منالّی ساوا وەك لەلە، یا بۆ پاسو ئاگاداری پیاووژنی كەفتەكار لەماڵەوە.

٢. بۆ ڕاوشكار، وەك توولە و تانجیو سەگی ڕاوی تر.

٣. سەگی پۆلیسی، بۆ دۆزینەوەی تاوانو بۆ زۆر مەبەستی ڕەوای تر وەك لەكاتی بوومەلەرزەو كارەساتی سروشتیدا، تەرمی ژێردار و بەرد ئەدۆزێتەوە، یا مرۆڤی گیر خواردووی ژێر ڕووخاوی و شتی وا دەدۆزێتەوە، یا مادە سڕكەرەكان و بارووتو تەقەمەنی شاراوە بەنیازی خراپ كەشف دەكا، یالە زۆر ڕووی تری شەرعیەوە سوود بەكۆمەڵگا دەگەیەنێ.

٤. سەگی چاوساخ لەئەوروپاو لەزۆر وڵاتانی تر، دەبن بە چاوساخ بۆ كوێرو ئەمانەو لەپێشیانەوە دەڕۆنو ئەوانیش بەهۆی پەتێكەوە شوێنیان دەكەون.

٥. بۆ كاركردن، وەك دەبینین، لەوڵاتی ئالاسكا، لەناو ئەسكیمۆكاندا، لەبەر زۆر ساردی سەگ بەكاردەهێنن بۆ گالیسكەو عەرەبانەی سەربەفر، وە بەسەگ ڕایدەكێشن، وەك لەزۆر شوێن سەگ فێردەكەنو مەشقی پێدەكەنو زەمیلە دەكەنە ملیو دەچێ لەبازاڕ لەلای مامیل گۆشتو سەوزەو شتیوا دەكڕێو دەگەڕێتەوە بۆ ماڵی خاوەنی، جا ئەم سەوداو مامەڵەیە لەڕووی شەرعەوە دروستە یانا، دوایی دەگەڕێینەوە سەری.

دووەم: سەگ لەم سەردەمەی ئێمەدا و لەکۆنیشدا بۆ زۆر شتی تر بەکار دەهێنرێ، وەك:

١. سەگی گەمەو یاری وەك مەیمونی لۆتی، وەك لە سێرك و ئەمانەدا دەیبینین، وەك سەگ بۆ جوانی، وەك خولیاو هیوایە.

٢. بۆ شڕە سەگو شتی تری واو بۆ قومارو بۆڕ بۆڕێن.

٣. بۆ هەندێ کاری ناڕەوا، کە پێویست ناکا ناوی بەرین.

٤. دەواجینی سەگ هەیە لەکۆریاو ئەو وڵاتانەی کەسەگ دەخۆن، بۆ خواردنی گۆشتەکەی، وەك دەواجنی پەلەوەر و ئاژەڵی وڵاتی خۆمان.

سێیەم: جا ئەوەی ئەرکی موسوڵمانە ئەمەیە:

١. بەپێی تەوانا خۆی لەسەگ دوور بگرێ، وە بۆناچاری نەبێ، بەپێی برگەکانی (**یەکەم**)، بەکاری نەهێنێ.

٢. لەکاتی بەکارهێنانیدا بیکوتێ، بە لقاحی دژی هاری.

٣. هەموکاتی شوێنێکی بەتەڕی بەرسەگەکە کەوت گڵاوی دەربکات، وە ئەوەندەی دەتوانێ، جێگەو کولانەی سەگو شوێنی، پاكو پوخت ڕابگیرێ، وە برسی و توونی نەکات. چونکە لەفەرموودەدا هەیە: (ژنێ بەهۆی تێراوکردنی سەگێکەوە دەچێتە بەهەشت وە بەهۆی ئازاردانی پشیلەیەکەوە دەچێتە دۆزەخ).

٤. جا بەنیازی سوود وەرگرتنی ڕەوا لەسەگ دروستە پەروەردەش بکرێو بە توتکەیی گەورەبکرێ. وە لەڕووی شەرعەوە ئەم جۆرە کردارانە دروستەو قەیدی نییە و بەر ئەو نەهیە ناکەوێ کە لەڕاگرتنی سەگ کراوە. بەلام ئەوەندە هەیە کارکردن بەوسەوداو مامەڵەی کەسەگ ئەنجامی دەدا، یاکردنی هەندێ تصەروفاتی سەگ بەبەڵگەو نیشانە لەسەر هەندێ بڕیار ئەوە باسێکی دوورو درێژە، ئێرە جێگەی ئەوە نییە.

١٨٣٠- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وَسَمَّيْتَ فَأَمْسَكَ وَقَتَلَ فَكُلْ وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ وَإِذَا خَالَطَ كِلَابًا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهَا فَأَمْسَكْنَ وَقَتَلْنَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهَا قَتَلَ وَإِنْ رَمَيْتَ الصَّيْدَ فَوَجَدْتَهُ بَعْدَ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ لَيْسَ بِهِ إِلَّا أَثَرُ سَهْمِكَ فَكُلْ وَإِنْ وَقَعَ فِي الْمَاءِ فَلَا تَأْكُلْ.(الحديث - ٥٤٨٤ طرفه في: ٥٤٧٥ فتح = رقم/١٨٢٦ تجريد)[١٨٣٠].

لەپێشەوە لەژمارە/١٨٢٦ دا لەبەرگی پێنجەمدا ڕابوورد، بەلاّم لێرەدا ئەم زیادەی هەیە:

ئەگەر تیرێکت نا بەنەچیرێکەوە، وە پێکای وە لەپاش یەك دوو ڕۆژیش دۆزیتەوە بەمردوویی ئەوە بیخۆ، بەمەرجێ جێگەی پێکانی تیرەکەی تۆی پێوەبێ‌و بەس، بەلاّم ئەگەر گەنی بوو، یا کەوتبۆوە ناوچەم‌و بیرو گۆمی ئاوە وە ئەوە مەیخۆ، چونکە هەڵ دەگرێ کەلەئاوەکەدا خنکابێ و مردار بووبێتەوە). (تاجی کوردی/٤ ل/٢٣ ژ/٥).

١٨٣١- عَنْ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِي اللَّه عَنهمَا قَالَ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ سِتًّا كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ.(الحديث ٥٤٩٥)[١٨٣١].

عەبدوڵلاّی کوڕی ئەبو ئەوفا -ڕەزای خودا لەخۆی‌و باوکی- فەرمووی: حەوت غەزا -یا شەش غەزا- مان لەگەڵ پێغەمەر خۆیدا -دروودی خوای لەسەر بێ- کرد، کە لەو غەزایانەدا، لەگەل پێغەمەردا کوللەمان دەخوارد. (تاجی کوردی/٤ ل/٣ ژ/٢ + ل/١٠ ژ/٣).

[١٨٣٠] لاحظ ماجاء في هامش رقم: ١٨٢٦.

[١٨٣١] اخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: إباحة الجراد، رقم/١٩٥٢.

١٨٣٢- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما قَالَتْ: نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا وَ نَحْنُ بِالْمَدِينَةِ فَأَكَلْنَاهُ. (الحديث- ٥٥١١ ، أطرافه في: ٥٥١٠، ٥٥١٢، ٥٥١٩)[١٨٣٢].

ئەسمای کچی ئەبوبەکری صدیق -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: لەسەردەمی پێغەمەر خۆیدا -دروودی خوای لەسەر بێ- لەمەدینە، ئەسپێکمان سەربڕی و خواردمان). (تاجی کوردی/٤ ز/١ ژ/٦).

روونکردنەوە:

ئەم جۆرە دەربڕین و تەعبیرە، بەلگەی ئەوەیە کە پێغەمەر ئاگای لەکارەکە بووەو ڕەزای لەسەر بووە. لەبەرئەوە بڕیاری حەلاڵی بۆ گۆشتی مایین و ئەسپ دەچەسپێ، کاتێ شەرع یەکێ لەدوو ڕەگەزی ئاژەڵێکی دانا بەحەلاڵە، وەك ڕەگەزی نێر، یا ڕەگەزی مێ، ئیتر ئەوە هەردوو ڕەگەزەکە حەلاڵ و گۆشتی دەخورێ، ئەم نمونەی ئێرە بۆ بەیانی واقیعەو بۆ روونکردنەوەی ڕووداوەکەیە. زاناکان دەفەرموون: ڕای سەنگین ئەوەیە، کاتێ صەحابی، ژن بێ یا پیاو، بفەرموێ: لەسەردەمی پێغەمەردا ئەوەمان دەکرد، ئەوە بڕیاری رەفعی هەیە، ئەو فەرموودەیە دادەنرێ بەبەرزەوەکراو بۆ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ-. (بڕ: فیقهی ئاسان/٣ ل/٩١٣).

١٨٣٣- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ فَمَرُّوا بِفِتْيَةٍ أَوْ بِنَفَرٍ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا.(الحديث ٥٥١٥)[١٨٣٣].

[١٨٣٢] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: في اكل لحوم الخيل، رقم: ١٩٤٢.

[١٨٣٣] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: النهي عن صيد البهائم، رقم: ١٩٥٧، ١٩٥٨.

سەعیدی کوڕی جوبەیر -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخزمەتی عەبدوڵلای کوڕی عومەردا بووم، لەلای تاقمێ لاوی قورەیشەوە ڕەت بوو، مریشکێکیان نابۆوە بەنیشانە و تیریان تێدەگرت، ئەو تیرانەی کەلێی نەئەدا، دەیاندا بەخاوەن مریشکەکە، کە چاویان کەوت بە ئیبنوعومەر، لەشەرمانا هەڵهاتنو بڵاوەیان لێکرد، ئیبنوعومەر فەرمووی: کێ ئەمەی کردووە، ئەمە ئیشی چ بێ ویژدانێکە، دەك نەفرینی خودای لێ بێ، چونکە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەعنەتی کردووە لەوکەسەی کە گیانلەبەر دەنێتەوە بەنیشانە). (ریاض/٤ ز/٢٨٢ ل/١١٨٠ ژ/٢ + تاجی کوردی/٤ ز/٩ ل/٢٨ ژ/٣).

روونکردنەوە:

سەعیدی کوڕی جوبەیر –ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- پێشەوایەکی گەورەو شکۆمەندە لەفەرموودەزانەکان، لەچینی شوێنکەوتوانە، کەناسراون بە تابعین، چینی دووەمی موسوڵمانان، سەعیدو عەکرەمە و عەتای کوڕی ڕەباح، لەفەقێ گەورەو ناودارەکانی ئیبنو عەباس بوون، سەعید وەك زانایەکی گەورەبوو، زاهیدێك و خواناسێکی گەورەیش بوو، هەمیشە سەرگەرمی خواپەرستی بوو، بەخزمەت زۆر لەگەورە پیاوانی سەحابە گەیشتووە، وەك عەبدوڵلای کوڕی عومەر وە عەبدوڵلای کوڕی عەباس، خەڵکێکی زۆر لەتابیعین شاگردو فەقێی بوون، وەك ئیمامی زوهری. حەجاج بەناهەق کوشتی، دوعای لەحەجاج کرد، کەلەپاش ئەو زاڵ نەبێ بەسەرکەسی تردا، وە نزاکەی گیرابوو، وە لەپاش شەهیدبوونی سەعید، حەجاج وەك شێتی لێهات، چەند ڕۆژێ ژیاو مرد، لە کۆڵە مانگی ساڵی نەوەدو پێنجی کۆچیدا حەجاج سەعیدی کوڕی جوبەیری شەهید کرد. دەڵێن: لەکاتی دادگایی کردنی لەبەردەمی حەجاج دا، حەجاج پێی دەڵێ: داوای لێبوردنم لێ بکە دەمنا دەدەم

لەگەردنت، سەعیدیش دەفەرموێ: خۆم بەتاوانبار نازانم هەتا داوای لێبوردنت لێ بکەم، لەئەنجاما حەجاج بە دڕندەکانی بەردەستی دەڵێ: بیبەن بۆ بەرقەنارەکە لەگردنی بدەن، بەڵام لەڕێ ئەگەر قسەی کرد، بیگێڕنەوە بۆلای خۆم، کەدەیبەن سەعید لەڕێ پێدەکەنێ، دەیگێڕنەوە بۆ لای حەجاج، لێی دەپرسێ: بۆ پێدەکەنیت؟ دەڵێ: لەزۆرداریی تۆو لەبێوەیی منو لەبێباکی خودا!! هەروا دەڵێن: پاش ئەوەی حەجاج سەعید شەهید دەکا، وەك شێتی لێ دێ، بەشەو وەك گا دەبۆڕێنێ و دەڵێ: کوا سەعید بیهێنن بۆم، مەیکوژن، بەڵام تازە چ سوود، کار لەکار تەرازابوو.

مێژوونوسی گەورە ئیبنو خەلەکان دەفەرموێ: (ناو هەناوی حەجاج تووشی خۆرە بوو بوو، پزیشك دەچێتە سەری، پارچەیێ گۆشت بەپەتێ بەقوڕگیا شۆڕدەکاتەوە، پاش تاوێ دەری دەهێنێ، کرمێکی زۆری پێوە دەنووسێ، خوا تووشی لەرزوتایەکی وای کردبوو، لەسەرمانا گەرمی نەدەبۆوە، مەقاڵی پڕ لەئاگری مەشقەڵانیان بەدەوریدا ریزکردبوو. پێستەکەی دەسوتاندا، بەخۆی نەدەزانیو گەرمی نەدەبۆوە!).

لەلای شێخ حەسەنی بەصری -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- حەجاج سکاڵای حاڵی خۆی دەکا، شێخ حەسەن پێی دەفەرموێ: (چەندەم پێ گوتیت کەئازاری پیاوچاکان مەدە، تۆ هەر بەگوێت نەکردم لاساریت کرد..).

حەجاج دەڵێ: ئەی حەسەن: داوای ئەوەت لێناکەم کەداوا لەخوا بکەی کەچاکم بکاتەوە، بەڵام داوات لێئەکەم کەداوا لەخوابکەی کە بەزوویی گیانم بکێشێ و لەمەزیاتر سزاو ئێش و ئازارم نەدا..).

کەسانێکی زۆر لەوانەی کەلەنزیکەوە بوون دەیانگوت: (حەجاج لەپڕ لەخەو ڕادەپەڕی بەشەڵەژاوی، وەك گا دەیبۆڕاند: خزمینە! سەعیدی کوڕی جوبەیر لەمەزیاتر چی تری لەمن دەوێ، هەرچەند دەمەوێ چاوم بچێتە خەو، سەعید دەست دەخاتە بەربینم و دەمتاسێنێ و دەیەوێ بمخنکێنێ).

حەجاج وای هەست دەکرد کە بانگکەرێ دەزریکێنێ بەناو گوێچکەیدا و پێی دەڵێ: (ئەی دوژمنی خودا! لەسەرچی سەعیدی کوڕی جوبەیرت کوشت؟!). خودایە لەگەڵ سەعیدی کوڕی جوبەیردا حەشرمان بکەی. (سبحان الله!). کاتێ کاوەی کوڕم لەگەڵ کوڕێکی کەرکوکی تردا لەڕێی پێنجوێن، لەلایەنی کۆمەڵێ چەتەوە، بۆ پارەو پوول‌و سەیارە کوژران، لەبیرو باوەڕی بەندەدا، کەئەوە گەورەترین تاوان بوو، کوڕ کوژرا، ماڵ بڕاو دزرا، ئوتومبێل فڕێنرا، کەوتینە بارودۆخێکی واوە دەنگمان بەخوا نەبێ بەکەس نەدەگەیشت، سی‌و دووساڵ لەغەریبی، بەدڵشکاوی و بەئازاردراوی، بەسەر و ریشی سپیەوە، خۆشی خۆشی گەڕاینەوە ناو وڵاتی خۆمان، کەچی کۆمەڵێ کوردی نامەردی سەربەم لایەنە کوردییە بەناو پێشمەرگانە، کەلەڕاستیدا جاش مەرگەن، نەوەك پێشمەرگە، وەك دووپشکی عەربەت‌و کوڵەوەیباب دایان پێمانەوە. جا لەماڵەوە من‌و دایکی کاوە دەستمان کرد بەپاڕانەوەو قورئان خوێندن و قورئان هەڵبڕین و قووروسکاندان، گاور بەزەیی پیامانا دەهاتەوە، ئاگامان لەهیچ نەبوو، مێشێ دوژمنمان نەبوو، هیچ خەبەرێ نەبوو، رۆژێ دووپیاو لەخەڵکی ئەو ناوچەیە هاتن بە پرسمانەوە، ئێمەش رێزێکی شایانمان گرتن، دڵم خەبەری دا کەئەمانە شتێ لەدڵیاندایە، لەبەر ئەوە یەکی کتێبێکی تاجی کوردیم بە دیاری پێیان داو گوتم پێیان: ئەمە نوێنەری ئێمەیە لەلای ئێوە. ئەوانیش بەخەیاڵی خۆیان ئێمە ماڵە مەلایەکی هەژاری خودای بێ کەسین و تەواو، لەبەرئەوە جێگەی مەترسی نین بۆیان.

جا رۆژێ جەژنی مەولوود (یا جەژنی میعراج) بوو، پاش عەصر دەعوەت کرابووم، بۆ مزگەوتی گەورە، لەو ئاهەنگەدا لەناو مەلاکانا دانیشتبووم، خزمێکم هات، گوتی: کابرایەك والەدەرەوە داوات دەکات، کەچووم دەڕوانم واپیاوێ ڕانکو چۆغەیەکی ڕەشی وا لەبەردا، لەناو حافظەکانا لەبەردەم مەرقەدەکەی کاك ئەحمەدی شێخ دا دانیشتووە، کەمنی دی گوتی: تۆ نووری

فارسی باوکی کاوەیت؟ گوتم: بەڵێ بۆچی؟ گوتی: دەبڕۆ دەمانچەیێ بێنەو بمکوژەو ڕزگارم بکە، من یەکێکم لەوکۆمەڵەی کە کوڕەکەی تۆمان کوشتووە، گوتم: بابچینە ژووری لە ژووری حافظەکان، لەوێ گوتی: نارۆم هەتا نەمکوژی، ژیانم لێ تاڵ بووە، شەوتا بەیانی نەقیبێکی عەسکەری دێتە گیانم، ئازارم دەدا دەست دەخاتە بەربینم، هەتا بەیانی دەمتاسێنێ، هەموو شەوێ پێم دەڵێ: ڕۆژ لە ڕۆژ خراپترت لێ دەکەم، ئەگەر نەچی بۆلای باوکی کاوەو ئەم تاوانە ئاشکرا نەکەیت!! گوتی: ئێوە نازانن هەرشەوێکم مردنێکە، منیش لەگەڵ خزمەکەما هەرچی گوت لەبارەی تاوانەکەوە لەکورتە کاغەزێ بەپەلە نوسیمان، ئەوجا پێم گوت: من لێرەدا، لەپەنا قەبری کاک ئەحمەدی شێخا — غەرقی ڕەحمەتی خودابێ- پیاو ناکوژم، بەڵام تۆ بڕۆ با ئەو پۆلیس‌و ئینزیباتانە پێت نەزانن، ڕێزی مزگەوتەکە نەشکێ، بەیانی سەعات نۆ وەرەوە بۆ فلان دوکان، گوتی باشە. بەڵام ئێستا بێ یان بەیانی نەمکوژی نارۆم، کەچوومەوە بۆ ماڵەوە هەموو گوتیان: چۆن هەڵەی وات کردووە تازە نایەتەوە، بەڵام من دڵنیابووم کە قورئان کەمەندکێشی کردووەو بەدەست خۆی نییە دێتەوە، چونکە کابرا زۆر پەرێشان و لەحاڵێکی سەیرایوو.

کەبەیانی چووین بۆ دوکانەکە، لەوێ گوتی: من لەسەعات هەشتەوە لێرەم، ئەمشەوم لەهەموو شەوێ ناخۆشتربوو، نەقیبەکە هاتەوە سەرم، پێی گوتم: ئەو پیاوە لەخۆت ڕازی نەکەیت خراپترت لێدەکەم.

جا گوتم بابچین بۆلای مدیری شورتە، کەئەوکاتە: کاک سەلاح چاوشین بوو، وەکاک سەلاح عەقیدێکی شورتەی پسپۆڕی بانگ کرد، بە حزووری ئێمەو کاک سەلاح و چەند پسپۆڕێکی تری پۆلیس لەنووکەوە تاوانەکەی روون کردەوە، ومیەکە یەکە تاوانبارەکانی ناونووس کرد، وەهۆی ئەم خۆتەسلیم کردن‌و اعتراف کردنەی وەك پێشوو روونکردەوە، کەژیانی لێ تاڵ بووەو خەوو خواردنی لێ هەراسان بووە. کە ئیفادەکەی تەواو بوو، ئەوجا

بەمنی گوت: دە درەنگە کەی دەمکوژیتو رزگارم دەکەیت؟ منیش پێم گوت: من لەم لەحزەیەوە تۆم بەخشی، وە داواشم لەکاك سەلاح و شورتەکانی تر کرد، کە رێزی ئەو کابرایە بگرنو ئازاری نەدەن، وە ئەوانیش وایان کرد، هەتا ئەنجامی دادگایی، لەپاش هەمووشتێ، لەگەڵ باوکەکەیدا زۆر هەوڵمان دا هەتا بەردرا، لەماوەی حەپسەکەیدا منداڵەکان خزمەتێکی زۆریان کرد. ئەوەی کەلێرەدا دەمەوێ ئاماژەی پێ بکەم ئەم خاڵانەیە:

١. لەپاش خۆ تەسلیم کردنو زەبتی ئیفادەکەی و کەشفی تاوانەکەی لەئازارەکەی رزگاری بوو.

٢. لەتاوانبارە ناو تۆمارکراوەکان لەدادگا، هەشتیان لەشەڕەسەگی شەڕە خۆریدا کوژران و بەر شەقی قورئان کەوتنو دەستی ئێمەیان پێوە خوێناوی نەبوو.

٣. مەلای ئەو گوندەی کە دووپیاوەکەی هاتن بۆ بوارتاقی کردنەوە بۆ ماڵی ئێمە، بۆیگێڕامەوە، گوتی: رۆژێ باوکی یەکێ لەوتاوانبارانەی کە کوڕەکەی تۆیان کوشتووە، هات بۆ مزگەوت، کتێبێکی بەدەستەوە بوو، گوتی: مەلا ئەم کتێبە چی لێبکەم ئەمە ماڵی منی وێران کرد، کەتەماشام کرد: کتێبەکە بەرگێکی تاج بوو بەکوردی، تۆ بەدیاری دابووت بەباوکی ئەو تاوانبارەکە کوڕەکەی لەجەردەییدا، لەرێگەی پێنجوێن کوژرابوو.

٤. لەرێگەی خزمێکمانەوە، رۆژێ کابرایێ هات، گوتی: بە ئوتومبیلێکی بەرازیلی (ع)ت بۆ دەکوژم، کە (ع) یەکێ بوو لە بکوژەکان، منیش دەرم کردو بەخزمەکەمانم گوت: من بەگولله کەس ناکوژم، قورئانەکەمم نیشانداو گوتم: من ئەمە چەکی دەستمەو بەس. دەوری مانگێکی پێ چوو، عومەر چاوشین ئەوکابرایەی کوشتو لەکوردوستانا دەنگی دایەوە و بوو بەیەکێ لەپێنج پاڵەوانەکان!.

سەعیدی کوڕی جوبەیر -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- چل ساڵ لەڕیزی یەکەمی جەماعەتا بووە، جەماعەتی نەفەوتاوە، لەوماوەیەدا پشت ملی مەئموومی نەدیوە، لەتەدریبی ڕاوی دا دەفەرموێ: فەرمووده زانی گەورە یەحیای کوڕی سەعید -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (مورسەلاتی کوڕی جوبەیر لەلام باشترە لە مورسەلاتی عەطاء). وە هەروەها لە تەدریبی ڕاوی ئیمامی سیووطیدا -ڕەزاو رەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (کۆمەڵێ لەزانا گەورەکان، کەیەکێ لەوان سەعیدی کوڕی جوبەیرە -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- ڕێگەی نوسینەوەی فەرموودەیان دەدا، وە خۆشیان دەیانکرد، هەروەك ڕێگەی زەبتی فەرموودمیان ئەدا، وە خۆشیان دەیانکرد). (ظبط) بریتیە لەنوختە و سەر و بۆرو ژێر و زەنەکردن بۆ وشە، لەگەڵ نوسینی اعراب بۆی، هەتا وشەو ڕستە بەپێی ڕێنووس‌و ڕێزمان کۆنترۆڵ بکرێن‌و دوایی بەجوانی و بەڕەوانی، بەبێ هەڵە لەبەربکرێ، یا بنوسرێ.

١٨٣٣م- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما فِي رِوَايَةٍ: أَنَّهُ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَثَّلَ بِالْحَيَوَانِ.

لەگێڕانەوەیەکا ئیبنوعومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - دروودی خوای لەسەر بێ- نەفرین‌و لەعنەتی کردووە لەوکەسەی کەلاشەی گیانلەبەر، بەزیندویی، یا بەمردویی بشێوێنێ، وەك ئەوە لچ‌و لێو و لووت‌و گوێچکەی ببڕێ، یا کلك‌و پەلەکانی بقرتێنێ).

١٨٣٤- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ دَجَاجًا. (الحديث ٥٥١٧ أطرافه في: ٣١٣٣، ٤٣٨٥، ٤٤١٥، ٥٥١٢، ٥٥١٨، ٦٦٢٣، ٦٦٤٩، ٦٦٧٨، ٦٦٨٠، ٦٧١٨، ٦٧١٩، ٦٧٢١، ٧٥٥٥)[١٨٣٤].

[١٨٣٤] راجع: ١٦١١ تجريد - ٤٣٨٥ فەتح - بەرگی/٤ ل/٣٦٨. -المترجم-

ئەبوموسای ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەرم دی -دروودی خوای لەسەر بێ- گۆشتی مریشکی دەخوارد. (تاج/٤ ز/١ ل/٣ ژ/١ ب/ت/ن).

١٨٣٥- عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ.(الحديث ٥٥٣٠ طرفاه في: ٥٧٨٠، ٥٧٨١)[١٨٣٥].

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەر دڕندەیێ کە کەڵبەی هەبێ، پێغەمەر خواردنی گۆشتەکەی قەدەغە کردووە. (تاجی کوردی/٤ ل/١٤ ز/٣ ژ/٩) + (فیقهی ئاسان/٣ ل/٩١٤).

١٨٣٦- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالسَّوْءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً.(الحديث ٥٥٣٤ طرفه في: ٢١٠١)[١٨٣٦].

ئەبوموسا -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: نمونەی هاوڕێ و هاونشینی باش، وەك میسك فرۆش وایە، وێنەی هاودەمو هاوڕێی خراپیش وەك مووشە دەمەچی وایە، میسك فرۆش یا خوت لێی دەکڕی، یا خۆی بەشت دەدا، یا هەرهیچ نەبێ بۆ نەخۆشەکەی دەچێ بەسەرتا، بەڵام مووشە دەمەچی واتە: ئاسنگەر یا جلەکانت دەسوتێنێ، یاهەر هیچ نەبێ بۆ چڕوکێکی پیس دێت بەسەرتا. (تاجی کوردی/٩ ز/٥٥ ل/١٢٤ ژ/٦ ش/د –ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ-).

[١٨٣٥] اخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: تحريم اكل كل ذي ناب..رقم:١٩٣٢.

[١٨٣٦] اخرجه مسلم في الأدب – (العيني/١١ ص/٢٢٠) قال النووي في رياض الصالحين: متفق عليه، رقم تخريجه في مسلم (٢٦٢٨) هامش الحديث الرقم ٣٦٣/٤ ص/١٩٠. — المترجم

١٨٣٧- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُضْرَبَ الصُّورَةُ. (الحديث ٥٥٤١)[١٨٣٧].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی کردووە لەوە کە لەدەموچاوی ئاژەڵو گیانلەبەر بدرێ.

روونکردنەوە:

مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ: پێشەوا بوخاری بەم فەرموودەیە ئاماژە دەکا بۆ ئەو فەرمودەی تر کەپێشەوا موسلیم دەری هێناوە کەبەدەق دەفەرموێ: (جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- قەدەغەی کردووە کەبدرێ لەڕوخساری گیاندار، یا روخساری گیاندار داخ بکرێ بۆ نیشان کردن). (تاجی کوردی/٤ ل/١٥٢ ز/٤٨ ژ/١).

پایانێ - الخَاتِمَةُ

مامۆستا شێخی عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نەچیرو سەربڕاوەکان نەوەدو سێ فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، بیستو یەك فەرموودەیان بێڕشتەن، واتە: تەعلیقن، هەڵسپێراون، ئەوانی تریان پەیوەستو مەوصولن، حەفتاو نۆیان دووبارەن، پوختەکەیان: (٩٣-٧٩ = ١٤). چواردە فەرموودەیە، کە بۆیەکەم جار لەم باسەدا دەرهێنراون. ئەم چواردە فەرموودەیە موسلیمیش وەك بوخاری هەموویانی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرمودەکەی ئیبنوعومەر: (....أنْ تُصبَرَ البَهِيمَةُ = ٥٥١٤ فەتح) لەتەجریدەکەدا لێرەدا نییە.

[١٨٣٧] لم يخرجه مسلم (خاتمة كتاب الذبائح و الصيد ج/١١ ص/١١٣) -المترجم-.

٢. فەرمووودەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە (أنْ تصبر البهيمة للقتل) بڕوانە: کۆتایی فەرمووودەی ژمارە: ٥٥١٥ فتح الباري.

٣. فەرمووودەکەی عەبدوڵڵای کوڕی یەزید: (في النهي عن المثلة = ٥٥١٦ فتح).

٤. فەرمووودەی ژمارە: ٥٥٢٩ فتح = حديث ابن عباس و الحكم بن عمر و في الحمر الانسية. لێرەدا نییە.

٥. ژمارە ١٨٣٧ تجريد = ٥٥٤١ فەتح = حديث ابن عمر في النهي عن الصورة. هەروەها عەسقەلانی دەفەرموێ: ئەم نامەیە چل و چوار بیسراو (أثر)یشی واتیادا، کەهی سەحابەو کەسانی دواترە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٦- نامەی قوربانی - كتاب الأضاحي

(باسی قوربانی لە فیقهی ئاسانا وا لەبەرگی سێیەمدا، ز: ٣٦٦ لاپەڕە/٩٢٠).

١٨٣٨- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلَا يُصْبِحَنَّ بَعْدَ ثَالِثَةٍ فِي بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَفْعَلُ كَمَا فَعَلْنَا عَامَ الْمَاضِي؟ قَالَ: كُلُوا وَأَطْعِمُوا وَادَّخِرُوا فَإِنَّ ذَلِكَ الْعَامَ كَانَ بِالنَّاسِ جَهْدٌ فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا.(الحديث ٥٥٦٩)[(١٨٣٨)].

سەلەمەی كوڕی ئەكوەع -ڕەزای خوای لێ بێ- فەمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەركەسێ لە ئێوە قوربانی دەكا، بابیكا، بەلاّم نابێ لەپاش سێ شەو لەگۆشتی ئەو قوربانیە لەماڵیا بمێنێ، جالە ساڵی ئایندەدا عەرزیان كرد: ئەی پێغەمەری خودا! ئەمساڵیش وەك پار بكەینەوە؟ فەرمووی: نەء، هەم خۆشتان لیی بخۆنو هەم بەشی خەڵكی تریشی لێ بدەن و هەم قایمە (إدخار)یشی لێ بكەن، پار بۆیەكا وام گوت، چونكە پار ساڵەكەی نەهاتیو گرانی بوو، خەڵكەكە پەرۆش بوونو حاڵیان پەرێشان بوو، ویستم ئێوەیش یاریدەیان بدەنو دستگیرۆیی خەڵك بكەن). (تاج/٤ ل-٤٥ ش/د/ت/ن).

روونكردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەلگەیە لەسەر ئەوە كەبڕیار بەهۆی كاتو هۆكار دەگۆڕێ، هۆی حەرامبوونی قایمەكاریو إدخار، زیاتر لەسێ شەو، لەساڵی

(١٨٣٨) أخرجه مسلم في باب الأضاحي، باب: بيان ماكان من النهي عن اكل لحوم الأضاحي ...رقم:١٩٧٤.

پێشوودا بەهۆی گرانیەوە بوو، کاتێ ساڵی ئایینده دێ هۆکارەکە کە گرانیە نامێنێ بڕیاری حەرامبوونیش دەگۆڕێ بە بڕیارێ کە بگونجێ لەگەڵ کات و سەردەمی نوێدا، کە قایمەکاری دروستە.

١٨٣٩- عَنِ الزُّهْرِيِّ رحمه الله قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ أَنَّهُ شَهِدَ الْعِيدَ يَوْمَ الْأَضْحَى مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَهَاكُمْ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْعِيدَيْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيَوْمٌ تَأْكُلُونَ نُسُكَكُمْ.(الحديث- ٥٥٧١ طرفه في: ١٩٩٠)[١٨٣٩].

زوهری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو عوبەیدی ئازادکراوی ئەزهەر، بۆیگێڕاومەتەوە، فەرمووی: لەکاتی جێنشینی ئیمامی عومەردا، لەخزمەتیدا ئامادەی نوێژی جەژنی قوربان بووم، نوێژی جەژنی قوربانی لەپێش وتارخوێندنەوەدا کرد ئەوجا وتاری داو فەرمووی: ئەی خەڵکینە! پێغەمەری خودا -درودی خوای لەسەر بێ- نەیی کردووە لەگرتنی ڕۆژووی ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان و ڕۆژی جەژنی قوربان، چونکە یەکەمیان ڕۆژی جەژنی ڕۆژوو شکاندنە، ئەوی تریشیان ڕۆژی خواردنی قوربانیەکانتانە.

[١٨٣٩] اخرجه مسلم في الصيام، باب: النهي عن الصوم يوم الفطر و يوم الأضحى، رقم: ١١٣٧.

پـایـانیٚ - الخَاتِمَةُ

یەکەم: بڕوانە ئەم شوێنانە، کە پەیوەندیان هەیە بەبابەتی قوربانیەوە:

١. فـەرموودەی ژمـارە: ٥٠١ تجریـد/٩٥٥ فـتح الباری = مختـصر صـحیح البخـاری، بـەرگی یەکـەم لاپـەڕە/٤٧٨. بڕوانـە ژمارەکـانی دوایـش کـە بـۆرە پەیوەندیەکیان بەقوربانیو ڕۆژی جەژنی قوربانەوە هەیە.

٢. بڕوانــە ژ/٧٧٩ تجریــد/١٦٢٢ فــتح/بــەرگی ٢ ل/١٩٩ + ژمــارە/٧٩٧ ل/٢١٤. ژمارەکـانی پاشـی هـەتا ژمـارە/٨١٠ بەتایبـەتی ژمـارە: ٨٠١ = ١٧٠٧ فـتح ل/٢١٧ وە ژمـارە/٨٠٢ تەجریـد/١٧٠٩ فـەتح. وە ژمـارە/٨٠٤ تەجریـد/١٧١٣ فەتح. وە ژمارە/٨٠٦ تەجرید/١٧١٩ فەتح.

٣. بڕ: ژمارە/١٠١٢ تەجرید/٢٣٠٠ فەتح بەرگی/٣ ل/٩٣.

دووەم: عەسـقەلانی -ڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لیٚ بیٚ- فـەرمووی: (نامـەی قوربانی چلو چوار فەرموودەی لەخۆی گرتووە، پازدەیـان بێڕشـتن، ئەوانـەی تریـان پەیوەسـتن و مەوسـوولن، سـیو نۆیـان دووبـارەن، پوختەکـەیان: (٤٤-٣٩=٥) پێنج فەرموودەیە، موسلیمیش وەك شێخی بوخـاری -ڕەزاو ڕەحمـەتی خوایان لیٚ بیٚ- ئەم پێنج فـەرموودەیان گێڕاوەتـەوە بێجگـە لـە فەرموودەکـەی قەتادەی کوڕی نوعمان = ٥٥٦٤ فەتح لەگەڵ زیادەیی لەتەجریدەکەدا نییە وە هەروەها دەفەرمویٚ حەوت بیستراویشی واتیادا.

سێیەم: پوختەیەکی کورتی بڕیارەکانی قوربانی:

١. قوربـانی سـونەتێکی گەورەیـە، سـوننەتە هـەموو موسـوڵمانێك، هـەموو جـەژنی قوربانـیٚ، ئەگـەر هـەیبوو قوربـانی بکـا، ژمـارە بـۆکردنی قوربـانی دانەنراوە.

٢. قوربانی دوو جۆری هەیە: قوربانی سوننەت، قوربـانی واجب. قوربـانی سوننەت بـۆ هـەموو کەسـیٚ هەیـە کـەلێی بخوات، یابەشـی بـدریٚ لێـی. بـەڵام قوربانی پێویست، کەتەنیا بەنەزر پێویست ئەبیٚ، کەپێشی ئەگوتریٚ قوربـانی

نەزرکراو دەبێ گشت گۆشتەکەی بکا بەخێرو بیبەخشێتەوە، بەسەر هەژارانا، نابێ نەخۆیو نەکەسێ ژێواری لەسەری بێ لێی بخوات، نابێ بەشی دەوڵەمەندیشی لێبدا، مەبەست لەهەژار کەسێکە، زەکاتی پێ بشی.

٣. لەبەرئەوەی گوتەی نەزرکردن جۆری زۆرە و بۆهەموو کەسێ بەباشی کۆنترۆڵ ناکرێ، واباشە لەکاتی قوربانی کردنو مەولوودیدا، قوربانیکەر، یا مەولوودیکار ئاوا بڵێ: (ئەم ئاژەڵەم کرد بەقوربانی سوننەت، کە بۆهەموو کەسێ هەبێ لێی بخوات، یا ئەم ئاژەڵەم کرد بە مەولوودیی سوننەت، کەهەم خۆمو هەم هەموو کەسێ بۆی هەبێ کەلێی بخوات وە ئەگەر لەکاتی سەربڕیندا ئەم نییەتە دووبارە بکاتەوە زۆرباشە).

٤. کاتی قوربانی سەربڕین دەست پێ دەکا بە تێپەڕبوونی ماوەی دوو ڕکات نوێژو دوو وتار لەپاش هەتاوکەوتنی ڕۆژی یەکەمی جەژنی قوربان، وە دەمێنێ هەتا ڕۆژ ئاوا بوونی ڕۆژی سێیەمی پاش ڕۆژی یەکەمی جەژن، کە تێکڕا دەکاتە چوار ڕۆژ، ڕۆژی جەژنو سێ ڕۆژەی پاش جەژن.

٥. ئەو ئاژەڵانەی کە بۆقوربانی دەست دەدەن ئەمانەن: وشترو ڕەشەوڵاخو مەڕو بزن. بەهەموو جۆرەکانیانەوە، گامێشیش لەزاراوی شەرعا بەڕەشەوڵاخ دادەنرێ.

٦. تەمەنی ئاژەڵی قوربانی: بزن دووساڵی تەواوکردبێ و پێی نابێتە ساڵی سێیەمەوە، مەڕ ساڵێکی تەواوکردبێو پێی نابێتە ساڵی دووەم. ڕەشەوڵاخ دەبێ دووساڵی تەواو کردبێو پێی نابێتە ساڵی سێیەمەوە. وشتر دەبێ پێنج ساڵی تەواوکردبێو پێی نابێتە شەشەوە.

٧. قوربانی بۆ مردوو دەکرێ، ئەگەر خۆی ڕایسپاردبێ کە قوربانی بۆ بکەن، هەندێ زانایان دەفەرموون: مردووەکە ڕاسپێریشی نەکردبێ بۆی دەکرێ، دروستە تەقلیدی ئەو زانایانە بکرێ.

٨. زۆر لەبڕیارەکانی قوربانی لەباسی حەوتمدا ڕابوورد لەم بەرگەدا، لەکۆتایی ژمارە/١٨٢٥ = ڕونکردنەوەیێ.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٧- نامەی خواردنەوەکان: كتاب الأشربة

باسی نادروستیی مەی

١٨٤٠- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْـهِ وَسَلّٰمَ قَالَ مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا حُرِمَهَا فِي الْـآخِرَةِ.(الحـديث ٥٥٧٥)[1840].

عەبـدوڵڵای کـوڕی عومـەر -ڕەزای خوایـان لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەفـەموێ: (هـەموو سەرخۆشـکەرێ ئارەقـە، وە هـەموو سەرخۆشـکەرێ حەرامـە، وەهـەر کەسـێ لـەجیهانا ئـارەق بخواتـەوەو فێری ببێو تادەمرێ تەرکی نـەکاو وازی لێ نـەهێنێ و تەوبـەی لێنـەکا، ئـەوە لەبەهەشـتا چەشـکەی ناکـات). (تـاج/٤ ل/٩٠ ز/٢٦ ژ/١ ش/د/ت/ن). (بـڕ: ریاض/٢ ز/١١١ ل/٢٦٢ — ٢٧٢ ز/١١٦).

١٨٤١- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَال: إِنَّ النَّبِيَّ صَـلّٰى اللّٰه عَلَيْـهِ وَسَـلّٰمَ قَالَ: لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ عنه في رِوَايَةٍ: (وَلَا يَنْتَهِـبُ نُهْبَـةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا حِينَ يَنْتَهِبُهَـا وَهُـوَ مُـؤْمِنٌ.(الحـديث: ٥٥٧٨ أطرافه في: ٢٤٧٥، ٦٧٧٢، ٦٨١٠)[1841].

ئـەبوهورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەفـەرموێ: (داوێنپیـس لـەکاتی ئەنجامـدانی داوێنپیـسیدا بـە

[1840] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: بيان أن كل مسكر خمر: رقم: ٢٠٠٣.

[1841] أخرجه مسلم في الإيمان باب: نقص الإيمان بالمعاصي.. رقم/٥٧.

موسوڵمان دانانرێ، وەهەروەها ئارەق خۆر لەکاتی خواردنەوەی ئارەقدا، وە هەروەها دزیش لەکاتی دزیکردندا). لە گێڕانەوەیەکا ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: هەروەها پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (وەهەروەها تاڵانیکەر لەوکاتەدا کە بەبەرچاوی خەڵکەوە تاڵانی بەهادارو بەنرخ تاڵان دەکا دانانرێ بەموسوڵمان). (تاج/٣ ز/٨١ ل/٢٠٥ ژ/١٠ ش/د/ت/ن).

١٨٤٢- عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيـرَ وَالْخَمْـرَ وَالْمَعَـازِفَ وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عَلَمٍ يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ يَعْنِـي الْفَقِـيرَ لِحَاجَـةٍ فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللَّهُ وَيَضَعُ الْعَلَمَ وَيَمْسَخُ آخَرِينَ قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (الحديث ٥٥٩٠)[١٨٤٢].

ئەبوعامیری ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (کۆمەڵانێ لەگەلی موسوڵمانی من پەیدا دەبن، داوێنپیسی بەحەڵاڵ دەزانن، هەروا ئاوریشم بۆ پیاو بەحەڵاڵ دەزانن، وە ئارەق و مەی و بادەو نەی و سازو سەمتوورو تفاقی بەزم و ڕەزم بەحەڵاڵ دەزانن، هۆز گەلێکیش لەپاڵ کێوێکا هەڵ دەدەن و دادەبەزن و و باروبنەی لێ دەخەن، شوانەکەیان ئێواران ڕانەکەیان دەباتەوە بۆیان، لەپاش لەوەڕانی ڕۆژ، بۆ دۆشین و حەوانەوە و شتی وا، کە هەژارێ دێت داوای یارمەتییەکیان لێ دەکا بۆ پێویستی خۆی بەشی نادەن و بەبڕو بیانووی ئاوا دەستی پێوە دەنێن و دەڵێن: سبەینێ وەرەوە بۆلامان، ئێستا هیچمان بەدەستەوە نییە. جالەبەر ئەم جۆرە تاوانە ناشیرینانەیان، شەوێ خودا تۆڵە و سزای سەختیان بۆ دەنێرێ و کێوەکە تەبگ دەکا بەسەریاناو هەموو خۆیان

[١٨٤٢] لم يوافقه مسلم على حديث أبي عامر في المعازف (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨ -فتح- طبعة جديدة مصححة). -المترجم-

و ماڵو مناڵیان دەبن بەژێر هەرەسی کێوەکەوە، وە ئەوانەشیان کەنەبووبن بەژێر هەرەسی کێوەکەوە، خودا بیچمیان دەگۆڕێو دەیانکات بەمەیموون و بەراز، هەتا ڕۆژی قیامەت ئەم جۆرە سزایە لەناو ئەم گەلی ئیسلامەدا هەردەمێنێ، ناو بەناو بۆ پەندو ئامۆژگاری، لێیان ڕۆدەچێ بەناو ناخی زەویداو، لێیان دەبێ بەژێر هەرەسەوەو لێیان دەبێ بەمەیموون و بەراز). (تاج/٤ ل/٩٢ ز/٢٦).

ڕوونکردنەوە:

١. ئەوەی کەلەم فەرموودەیە وەردەگیرێ: (بڕیاری شەرع پەیوەندی بەمەعناو واتای شتەکەوە هەیە، نەوەك بەناوو بە لفظ و لەقەبەوە، بادە لەبەرئەوە نادروستە، کەسەر خۆشکەرە، ئیتر پێی دەڵێیت: مەری، یا ئارەق، یا خەمر، یا بیرە، یا وێسکی، هیچ لەکارەکە ناگۆڕێ). بەمە لەزاراوی ئوصولا دەگوترێ: (بڕیاری شەرع لەگەڵ هۆکەیا دەسووڕێ، هۆکە ما بڕیارەکە دەمێنێ، هۆکە نەما بڕیارەکە نامێنێ) بۆنموونە: (مەی پیسە، نادروستە، چونکە سەرخۆشکەرە، بەڵام کاتێ کەلەخۆیەوە، بەبێ دەسکاریی کەسێ بوو بەسرکە، پاکو حەڵاڵە، چونکە لەم کاتەدا سەرخۆشکەر نییە).

٢. لەم سەردەمەی ئێمەدا ئەو پێشبینییەی لەم فەرموودەدا هەیە، هەمووی هاتۆتەدی. تەنانەت زۆرینەی دەوڵەمەندو داراکانی ئەمڕۆ، گەرچی هێشتا لە سوورەتو شەکڵی مرۆڤا بەدیمەن ماون، بەڵام لەڕاستیدا بەسیرەت و ڕەفتار گەلێ لەئاژەڵو مەیموون و بەراز خراپترن.

٣. ئەبوعامیر ئەشعەرییە، هاوڕێی پێغەمەرە، دەڵێن: ناوی عوبەیدی کوڕی وەهبە، لەشام نیشتەجێ بوو، لەبنەڕەتا، لەهۆزەکانی یەمەن بوو لەسەردەمی عەبدولمەلیکی کوڕی مەروانا فەرمانی هەقی بەجێ هێنا، دیارە کەئەبوعامیری مامی ئەبو موسای ئەشعەری نییە، چونکە ئەم لەسەردەمی پێغەمەر خۆیدا،

لەغەزای حونەیندا شەهید بووە. درودی خودای گەورە لەسەر پێغەمەربێ و ڕەزاو ڕەحمەتی خوایش لەسەری هەموو یارو هاوڕێیانی بێت. لەموقەدیمەی فەتحولباریدا، باسی ئەوە ناکات کەئەبو عامیر چەند فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە.

خۆشاو دروستە نا دروست نییە

١٨٤٣- عَنْ سَهْل بِنْ سعدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال:أَتَى أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ فَدَعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عُرْسِهِ فَكَانَتِ امْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ وَهِيَ الْعَرُوسُ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْقَعْتُ لَهُ تَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ.(الحديث ٥٥٩١ طرفه في: ٥١٧٦)[١٨٤٣].

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو ئوسەیدی سەعیدی پێغەمەر بانگ دەکا بۆ سەرزەماوەنەکەی، ژنەکەی واتە بووکەکەی ژنی ئەو خزمەتی دەکردن، سەهل فەرمووی: ئایا دەزانن کە بووکێ چی خواردنەوەیەك پێشکەش دەکا بە پێغەمەر؟ هەر لەوشەوە چەند دەنکێ خورما لە تەشپییەکی بەردینەدا دەخوسێنێ، وەلەپاش نان خواردن، ئەو خۆشاوی خورمایە دەدا بەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نۆشی گیانی دەکات). (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٢ ژ/٢ + تاج/٤ ل/٩٥ ز/٢٧ ژ/١ ش) + (ریاض/٢ ل/).

(١٨٤٣) اخرجه مسلم في الأشربة، باب: اباحة النبيذ الذي لم يشتد ولم يصر مسكرا، رقم: ٢٠٠٦.

ڕێدان بەبەکارهێنانی هەندێ دەفرو قاپو حاجەت

١٨٤٤- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا قَالَ: لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْأَسْقِيَةِ قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ يَجِدُ سِقَاءً فَرَخَّصَ لَهُمْ فِي الْجَرِّ غَيْرِ الْمُزَفَّتِ.(الحديث ٥٥٩٣)[١٨٤٤].

عەبدوڵلای کوڕی عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموێ: لەوسەردەمەدا کەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی کرد، لەدروست کردنی خۆشاو (نەبیز) لەهەندێ حاجەتی تایبەتا، وەك: کووپەی دارینو کوو لەکەو شتی وا، چونکە خۆشاوی ئەم جۆرە دەفرە، زوو دەبێ بەمەی.

عەرزیان کرد: قوربان! خۆ هەموو کەسێ جەوەندەو کوندەی دەست ناکەوێ، هەتا بەس لەوانا خۆشاو (نەبیز) بکا، وەك تۆ دەفەرمووی ئەی چار چییە؟ جا بەهۆی ئەم پرسیارە جوانەوە، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی خۆشاو کردنی لەکووپەڵەدا دا، بەمەرجێ بەزفت ڕووکەش نەکرابێ).

روونکردنەوە:

مەبەستی سەرەکی لە نەهیەکەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەوەبوو، کەهەتا دەتوانن لەمەی و هەرچی سەردەکێشێ بۆمەی دووربن، ئیتر دەفرو قاپ لەزاتی خۆیانا حەڵاڵن و نەهی رووناکاتە ئەوان.

[١٨٤٤] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: النهي عن الأنتباذ بالمزفت..، رقم: ٢٠٠٠.

خۆشاو دەبێ لەیەك جۆرە میوە بێت

١٨٤٥- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ التَّمْرِ وَالزَّهْوِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَلْيُنْبَذْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَةٍ.(الحديث ٥٦٠٢)[١٨٤٥]

ئەبو قەتادە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەهی کردووە لەوە کەدووشت پێکەوە لەیەك دەفرا بکرێن بەخۆشاو، وەك خورماو بەرسیلەی ئاڵو بۆڵی خورما، یا وەك خورماو مێوژ، با هەریەکێ لەم دووە سەربەخۆ خۆی بەتەنها بخووسێنرێ و بکرێ بەخۆشاو).

خواردنەوەی شیرو سەرداپۆشینی خۆراك

١٨٤٦- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ أَبُو حُمَيْدٍ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النَّقِيعِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَّا خَمَّرْتَهُ: وَلَوْ أَنْ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عُودًا.(الحديث ٥٦٠٥ طرفه في: ٥٦٠٦)[١٨٤٦]

جابیری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو حومەید لەنەقیع، کە شوێنێکە وا لەشێوی عەقیق، کەبیست فەرسەخ لەشاری مەدینەوە دوورە، جامێ شیری هێنا بۆ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- سەری دانەپۆشرابوو، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرموو: (ئەوە بۆچی سەریت دانەپۆشیوە، دەبوو ئەگەر هەر هیچت دەست نەکەوتایە کەبیکەی بەقەباغ بۆی، تەڵەدارێکت بەسەردا ڕایەڵ بکردایە).

[١٨٤٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: كراهة انتباذ التمر و الزبيب مخلوطين، رقم/١٩٨٨.

[١٨٤٦] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: شرب النبيذ و تخمير الإناء، رقم: ٢٠١١.

١٨٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللِّقْحَةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً وَالشَّاةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِآخَرَ.(الحديث ٥٦٠٨ طرفه في: ٢٦٢٩)[١٨٤٧].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (وشتری شیرداری بەشیرو مەڕو بزنی شیرداری بەشیر، خێرێکی گەلێ چاکن، بۆ کەسێ بەدۆخە بیاندا بەخێزانێ، کە بۆخۆیان شیرەکەی بخۆن، بەیانی قاپێ شیرو ئێوارە قاپێ شیر، دەسەنەیەکی گەلێ چاکە).

دۆخە ئاژەڵێکە مەڕ بێ، یا بزن بێ، یا مانگابێ، یا وشتربێ، کە خاوەنەکەی بەپیاوەتی، بەخۆڕایی، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، دەیدا بەماڵێکی ڕەشایی کە ئاژەڵی دۆشەنی یان نەبێ، کەهەتا وشك دەکا بۆ خۆیان شیروماست و دۆکەی بخۆن‌و داویی بیگێڕنەوە بۆ خاوەنەکەی. فەرموودەکە بۆنی ئەوەی لێ دێ، کە واپەسەندە ئەو ئاژەڵەی دەدرێ بەدۆخە لەسەرگوان بێ و بەرلەزایین بدرێ بەماڵە ڕەشاییەکەو لەهەمان کاتدا شیردەرێکی باش بێ، ئەوەك خاوەنەکەی ئاژەڵێکی ئایەخ هەڵبژێرێ.

١٨٤٨- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِي اللّٰه عَنهمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَنَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا قَالَ وَالرَّجُلُ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ عِنْدِي مَاءٌ بَائِتٌ فَانْطَلِقْ إِلَى الْعَرِيشِ قَالَ: فَانْطَلَقَ بِهِمَا فَسَكَبَ فِي قَدَحٍ ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ قَالَ فَشَرِبَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ.(الحديث ٥٦١٣ طرفه في: ٥٦٢١) + (رياض/٢ ل/٢٧١)[١٨٤٨].

[١٨٤٧] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: فضل المنيحة، رقم: ١٠١٩، ١٠٢٠.

[١٨٤٨] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في الكرع (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨) -المترجم-.

جابیری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەگەڵ پیاوێ لەهاوڕێیانی، کە حەزرەتی ئەبوبەکری صەدیق بوو -ڕەزای خوای لێ بێ- چوون بۆلای پیاوێ لەیاردەدەران، کە لەزاراوی خەڵکی فەرموودەدا ناودارن بە (ئەنصار)، کە ئەوپیاوە ناوی ئەبو هەیسەمی کوڕی تەیهانی ئەنصاری بوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەپیاوەکەی فەرموو: (ئەگەر ئاوی شەویی کوندەت هەیە، بیهێنە بۆمان، تا بیخۆینەوە، ئەگینا خۆمان دەمی تی دەنێین و بەدەم لەجۆگەکە دەخۆینەوە).

پیاوەکە بەبێڵێ ئاوەکەی لەدێراوەکەوە دەگواستەوە بۆ دێراوێکی تر. هەتا هەموو درەختەکان ئاو بخۆنەوە، فەرمووی: پیاوەکە عەرزی کرد: قوربان: ئاوی شەویم هەیە، کەئەم شەو لەکوندەدا بووە، کەئاوی وا هەم ساردە و هەم سافە، ئەی پێغەمەری خودا! بفەرموون بابرۆین بۆلای ساباتەکە. فەرمووی: جا هەردووکیان دەبا بۆلای کەپرەکە، لەوێ لەکوندەکە ئاوی کردە جامێك‌و ئاژەڵێکی دەستە مۆیان هەبوو دۆشی‌و شیرەکەی کرد بەسەر ئاوەکەداو کردی بەشیراو، ئەوجا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لێی خواردەوە، ئەوجا ئەبوبەکریش لێی خواردەوە، کەلەگەڵیا بوو). (تاج/٤ ز/١٧ ل/٦٠ ژ/١٣).

ئاوخواردنەوە بەپێوە دروستە

١٨٤٩- عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ أَتَى عَلَى بَابِ الرَّحَبَةِ فَشَرِبَ قَائِمًا فَقَالَ إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمٌ وَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ.(الحديث ٥٦١٥ طرفه في: ٥٦١٦)[1849].

[1849] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث علي في الشرب قائما (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨).
—المترجم

نەززال -ڕەحمەتو ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەبەردەرگای حەوشەی مزگەوتی کووفەدا، ئاویان هێنا بۆ ئیمامی عەلی -ڕەزای خوای لێ بێ- عەلی بەڕاوەستانەوە ئاوەکەی خواردەوە و فەرمووی: (هەندێ کەس حەز ناکەن بەڕاوەستانەوە شت بخۆنەوە، بەڵام من بەچاوی خۆم پێغەمەرم دیوە -دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا وەك ئێستای من بەڕاوەستانەوە شتی خواردەوە!). (تاج/٤ ل/٥٧ ز/٧ ژ/٢) + (ریاض/٢ ل/٢٦٧ ژ/٢/٧٦٨ ز/١١٤).

١٨٥٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قال: شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قائِماً مِنْ زَمْزَمَ.(الحديث ٥٦١٧ طرفه في: ١٦٣٧ فتح = ٧٨٣ تجريد = بەرگی دووەم، لاپەڕە: ٢٠١) لەپێشەوە بەتەواوی ڕابوورد (ریاض/٢ ل/٢٦٧ ژ/٧٦٧)[١٨٥٠].

دەمو هەنگڵی کوندەو مەشکە هەڵپێچ کردن

١٨٥١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: نَهَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ يَعْنِي الشُّرْبَ مِنْ أَفْوَاهِهَا.(الحديث ٥٦٢٥ طرفه في: ٥٦٢٦)[١٨٥١]

ئەبوسەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەهی دەکرد لەوە کەدەم و هەنگڵی کوندەو جەوەندەو مەشکە هەڵێنج بکرێو ئەنجا دەمی پێوە بنرێ و ئاوی لێ بخورێتەوە). (تاج/٤ ز/١٧ ل/٦٠ ژ/١١ ش/د/ت) + (ریاض/٢ ل/٢٦٢ ژ/٧٦٢ ز/١١١).

[١٨٥٠] سبق تخريجه في رقم: ٧٨٣. -المترجم-

[١٨٥١] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: آداب الطعام و الشراب و احكامها، رقم: ٢٠٢٣.

خواردنەوە لەدەمی کوندەو مەشکە

١٨٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ أَوِ السِّقَاءِ وَأَنْ يَمْنَعَ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَهُ فِي دَارِهِ. (الحديث ٥٦٢٧ سبق طرفه في: ١٠٦٩ تجريد = بەرگی/٣ ل/١٦١)[١٨٥٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگری دەکرد لەوە، کەدەم بنرێ بەدەمو هەنگڵی دەفری چەرمینی ئاوو شتی واوە، وەك کوندەو مەشکەو شتی تری وا. مەندەی فەرموودەکە لەژمارە: ١٠٦٩ تەجرید = ٢٤٦٣ فەتح = بەرگی/٣ ل/١٦١) لەوێ ڕابورد (ریاض/١ ل/٢٥٣).

هەناسەدان لەکاتی شت خواردنەوەدا

١٨٥٣- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الإِنَاءِ ثلاثاً.(الحديث ٥٦٣١). (بڕ: ریاض/٢ ز/١١١ ل/٢٦٢ ژ/٧٥٧)[١٨٥٣].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەیفەرموو: دەستووری پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابوو: بەسێ بین شتی دەخواردەوە، لەدەرەوەی جامەکە سێ هەناسەی دەدا). (بڕ: ژمارە: ١٢١=بەرگی/١ ل/١٤٥).

ڕوونکردنەوە:

واتە: زۆرینەی کات پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ کەئاو و شتی وای دەخواردەوە، پەلەپەلی نەدەکرد، بەڵکوو لەسەرەخۆ، بەشێنەیی، بەسێ جار شتەکەی نۆش دەکرد، هەموو جارێ جامەکەی لەدەمی دوور دەخستەوە

(١٨٥٢) سبق في رقم: ١٠٦٩ - ج/٣ ص/١٦١. —المترجم

(١٨٥٣) اخرجه مسلم في الأشربة، باب: كراهة التنفس في نفس الإناء ..رقم: ٢٠٢٨.

هەناسەیەکی پشوودانی دەدا)، ئەوجا هەندێکی تری دەخواردەوە هەتا تێراو دەبوو، زۆرینەی کات بەسێ هەناسە شتەکەی دەخواردەوە. (بڕوانە: ژ/١٢١ ت/١٥٣ فەتح).

١٨٥٤- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.(الحديث ٥٦٣٤)[١٨٥٤].

ئوم سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ لە حاجەتی زیودا شت بخواتەوە، ئەوە قلْپە قلْپ ئاگری سووری دۆزەخ دەڕژێنێتە ناو سکی خۆیەوە). (ریاض/٢ ژ/١١٦ ل/٢٧٢ ژ/٧٧٨ ش).

١٨٥٥- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ فَقَالَ: اسْقِنَا ياسَهْلُ. قَالَ: فَخرَجْتُ لَهُمْ هَذَا الْقَدَحَ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ. قَالَ الراوي: فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا مِنْهُ قَالَ: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ بَعْدَ ذَلِكَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَوَهَبَهُ لَهُ. (الحديث ٥٦٣٧)[١٨٥٥].

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ حەزرەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەبۆنەیەکا، تەشریفی هات لەساباتەکەی بەنی سەعیدە، لەوێ دانیشت و بوو بەمیوانمان، ئەوجا فەرمووی (ئەی سەهل! خواردنەوەیەکی پاکمان بۆ بێنە). منیش ئالەم جامەدا، کەجامی پێغەمەر خۆی بوو، خواردنەوەیەکی پاک و حەلاڵم دەخوارد دان، پێغەمەر خۆی و هاوڕێکانی دەمی پیرۆزیان نا بەلێوی ئەم جامەوەو لەخواردنەوەکەیان

[١٨٥٤] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال أواني الذهب و الفضة في الشرب، رقم: ٢٠٦٥.

[١٨٥٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: عقوبة من شرب الخمر..رقم: ٢٠٠٧.

خـواردەوە. ئـەبو حـازم کەئـەم فەرموودەیـە لـەزاری سـەهلەوە دەگێڕێتـەوە فەرمووی: (جاله سەرداوای خۆمان، سەهل ئەوجامەی بۆمان هێنا، وە ئاومان لێی خواردەوە بۆ موفەڕکی).

فـەرمووی: لـەدواتر عومـەری کـوڕی عەبدولعـەزیز، کاتـێ فـەرمانڕەوای سەرشـاری مەدینـەبوو، داوای لەسـەهل کـرد کەئـەو جامـەی پـێ ببەخـشێ، ئەویش بەخشی پێی).

١٨٥٦- عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالى قَالَ: رَأَيْتُ قَدَحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ أَنَسٌ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْقَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا قَالَ: كَانَ فِيهِ حَلْقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ فَأَرَادَ أَنَسٌ أَنْ يَجْعَلَ مَكَانَهَا حَلْقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ: لَا تُغَيِّرَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَرَكَهُ.(الحديث ٥٦٣٨ طرفه في: ٣١٠٩)[١٨٥٦].

عاصیمی ئـەحوەل ـڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جامی ئـاو خواردنەوەکـەی پێغەمـەرم لـەلای ئەنـەس دی. ئەنـەس ـڕەزای خـوای لێ بـێ- فەرمووی: (چەندەهاو بارەها جار بەدەستی خۆم ئالەم جامەدا ئاوو شتی تری خواردنـەوەم داوە بەپێغەمـەر ـدروودی خـوای لەسـەر بـێ- خواردوویەتیـەوە عاصم فەرمووی: ئیبنو سیرین فەرمووی: ئەڵقەیەکی ئاسنی پێ بوو، ئەنـەس ویستی بیگۆڕێ بەئەڵقەیەکی زێڕ، یا گوتی: بیگۆڕێ بەئەڵقەیەکی زیو، ئـەبو تەڵحـەی زڕبـابی ئەنـەس بەئەنەسـی فـەرموو: (شـتێ کـە پێغەمـەر خـۆی ـ دروودی خـوای لەسـەر بـێ- کـرد بێتـی تـۆ دەسـتکاری مەکـەو مـەیگۆڕە) ئـیتر ئەنەسیش دەستکاری ئەڵقەکەی نەکرد.

[١٨٥٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي طلحة في قدح النبي صَلى اللهُ عَليهِ وَسلمَ (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨ - الفتح). -المترجم-

روونكردنەوە:

١. ئەم جامە لەداری نایاب، وەك داری ئابە نووس دروست كرابوو، پانكۆڵە بوو، پانیەكەی زیاتر بوو لەقووڵیەكەی، ئەڵقەیەكی ئاسنینی پێوە بوو، بەو ئەڵقەیە هەڵ دەواسرا، لەنیو مودد زیاتری دەگرت، بەڵام كەمتر لەموددێكی دەگرت.

٢. ئەنەس دەیفەرموو: بەدەستی خۆم لەم جامۆڵكەیەدا جۆرەها خواردنەوەم پێشكەش كردووە بەپێغەمەرو نۆشی كردووە، وەك شەرابی هەنگوین‌و خۆشاو و ئاو و شیرو شتی تر.

٣. بوخاری —ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (لە بەصرە بەخزمەت ئەم جامەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەیشتووم، وە بەچاوی خۆم دیومە ئاوم پێ خواردۆتەوە، بەر نەضری كوڕی ئەنەس كەوتبوو، لەكەلەپوورەكەی نەضر كڕیبوویان بەهەشت سەدهەزار درەمی زیو).

٤. چەند جامێكی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەپاش مەرگی، لەلای ئەم زاتانە بوو، وە هەموویان لەداربوون، جامێ یادوان لەلای ئەنەس بوو، جامێ لەلای سەهل بوو، جامێ لەلای عەبدوڵڵای كوڕی سەلام بوو. جامێكیان ناوی رەییان بوو، جامێكیان ناوی موغیث بوو، جامێ تری هەبوو، سێ پینەی زیوی پێوە بوو.

٥. كۆمەڵێ شتی تر، لەئاكاری پێغەمەر، لەپاش مەرگی خۆی، بەجێمابوو، وەك: جبەو مێزەرو شانەیەكی عاج‌و مەقەست‌و سیواك‌و ئاوێنەو ئەموستیلەو فەرەوانەیەكی شووشە و چەندین شتی تری لەم بابەتە، لەپاش خۆی، موسوڵمانان بۆ تەبەروك بەكاریان دەهێنا.

پـایـانیٚ - الخَاتِمَةُ

شـێخی عەسـقەلانی -ڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لیٚ بـیٚ- دەفـەرمویٚ: نامـەی خواردنـەوەکان نـەوەدو یـەك فـەرموودەی لـەخۆ گرتـووە، نـۆزدە ڕێگـە (طریـق)یـان بـیٚ ڕشـتەن، واتـە: تـەعلیقن، ئـەوانی تریـان پەیوەسـتن، واتـە: موصولن، حەفتا ڕێگەیان دووبارەن، پوختەکەیان برێتییە لـە (٩١ – ٧٠ = ٢١) بیـستو یـەك فـەرموودە، ئیمـامی موسـلیمیش وەکـوو ئیمـامی بوخـاری ئـەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ژمـارە: ١٨٤٢ تەجریـد=٥٥٩٠ فـەتح= حـدیث ابـي مالـك و ابـي عامر في المعارف.

٢. فەرموودەی ژمارە: ٥٥٩٦ فەتح = حديث إبن ابي اوفى في الجر الأخضر.

٣. ژمارە: ٥٦١٠ فەتح = حديث انس في الأقداح ليلة الإسراء وهو معلق.

٤. ژمارە: ١٨٤٨ تەجريد = ٥٦١٣ فەتح = حديث جابر في الكرع.

٥. ژمارە: ١٨٤٩ تەجريد = حديث علي في الشرب قائما = ٥٦١٥ فەتح.

٦. ژمـارە: ٥٦٢٨ فـەتح = حـديث ابـى هريـرة في النهـي عـن الـشرب مـن فـم الـسقاء. بـەڵام ئـەم فەرموودەیـە کەتـەرەفی ژمـارە: ٢٤٦٣ فەتحـە. لـەویٚ دەفـەرمویٚ: موسـلیم تـەخریجی کـردووە. (بـڕ: ژ/١٠٦٩ تجريـد = بـەرگی/٣ ل/١٦١).

٧. ژمـارە: ١٨٥٦ تەجريـد = ٥٦٣٨ فـەتح= حـديث ابـي طلحـة في قـدح الـنبي صَلى اللهُ عَليهِ وَسَلمَ.

دەیـش فـەرمویٚ: چـواردە بیـسراوی صـەحابە و چـینانی دواسەحابەیـشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٨- نامەی نەخۆشەكان - كتاب المرضى

١٨٥٧- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ.(الحديث ٥٦٤١ و الحديث ٥٦٤٢)[١٨٥٧].

ئەبو سەعیدی خودری و ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموون: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرشەكەتیو كفتیو نەخۆشیو پەژارەو خەمو خەفەت و ئێشو ئازارێ كەتووشی موسوڵمان دەبێ، خودا دەیانكات بەسەرپۆشو پەردە (كەفارەت) و برێتیی گوناهەكانی، وەیەكە یەكە گوناهەكانی ئەو موسوڵمانە دەسڕنەوە، تەنانەت دڕكێكیش كەلە شوێنێكی هەڵچەقێ هەروا -ش). (تاج/٤ ز/٥٢ ژ/١ ل/١٧١).

١٨٥٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَأَتْهَا فَإِذَا اعْتَدَلَتْ تَكَفَّأُ بِالْبَلَاءِ وَالْفَاجِرُ كَالْأَرْزَةِ صَمَّاءَ مُعْتَدِلَةً حَتَّى يَقْصِمَهَا اللّٰهُ مَتَى شَاءَ.(الحديث ٥٦٤٤ طرفه في: ٧٤٦٦)[١٨٥٨]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (موسوڵمان وەك قەرسیلی سەوزیی نەرمو نۆڵ وایە،

[١٨٥٧] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب ..رقم: ٢٥٧٣.

[١٨٥٨] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و احكامهم.. باب: مثل المؤمن كالزرع و مثل الكافر..رقم: ٢٨٠٩.

هەروەك چۆن قەرسیل بەدەم باوە هەزارەدەكا، بەڵام بایەكە قەرسیلەكەی بۆ هەڵناكەنرێ، هەركە باكەی خست قەرسیلەكە قیت‌و قنج‌و ڕمپ و ڕاست ڕادەوەستێت، موسوڵمانیش ئاوا دەردوبەڵا، لەهەموو جۆرێ، لەهەر چوارلاوە، دەیهێنی‌و دەیبات، بەڵام موسوڵمانەكە خۆگرە، هەركە ڕزگاری بوو دەست دەكا بەژیانێكی ئاسایی‌و سوپاسگوزاری خوا دەكا و هەمیشە سەركەوتوو دەبێ. بەڵام مرۆی بەدكار (فاجر) وەك شێخەڵی دار كاژ وایە، قەوی و پتەوەو ڕمپ‌و ڕێك ڕادەوەستێت، كەمتر تووشی دەردو بەڵا دەبێ، هەتا لەناكاوێكا، بای ئاكام لەڕەگ و ڕیشە هەڵی دەكەنێ‌و خوا لەكات‌و ساتی خۆیدا پشتی دەشكێنێ).

١٨٥٩– وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: قال رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ.(الحديث ٥٦٤٥)[١٨٥٩].

دیسان ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەركەسێ كەخودا خواستی خێری پێ هەبێ، تووشی ئێشو ئازارو دەردو بەڵای دەكا). (ریاض/١ ل/٥٨ ژ/٣٩ ز/٣) + (تاج/٤ ز/٥٢ ل/١٧١ ژ/٣).

١٨٦٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . (الحديث ٥٦٤٦)[١٨٦٠].

عائیشە هاوسەری پێغەمەر -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خوا لەسەر هەموو هاوسەرەكانی بێ- فەرمووی: كەسم نەدیوە كەوەك پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا ئازاری سەخت بێ). (تاج/٤ ز/٥٢ ل/١٧٢ ژ/٤).

[١٨٥٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (من يرد الله به خيرا ...). (فتح/١١ ص/٢٧٦ خاتمة كتاب المرضى). —المترجم—

[١٨٦٠] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: ثواب المؤمن فيما يصيبه... رقم: ٢٥٧٠.

١٨٦١- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رَضِي اللّٰه عَنْه قال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ وَهُوَ يُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا قُلْتُ إِنَّ ذَاكَ بِأَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ قَالَ: أَجَلْ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى إِلَّا حَاتَّ اللّٰهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ.(الحديث ٥٦٤٧ أطرافه في: ٥٦٤٨، ٥٦٦٠، ٥٦٦١، ٥٦٦٧)[١٨٦١].

ئیبنو مەسعود كەناوی عەبدوڵلایە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (لە نەخۆشینەكەی پێغەمەردا، -دروودی خوای لەسەر بێ- چووم بۆ سەردان و هەواڵپرسینی، تایەكی گرانی لێ هاتبوو، عەرزیم كرد: ئەی پێغەمەری خودا! تایەكی گران و سەخت دایگرتوویت. فەرمووی: (ئەدی وایە، من كە تا دامدەگرێ بەقەد دووپیاو لەئێوە تا دامدەگرێ، گوتم: دیارە ئەوە لەبەر ئەوەیە كەتۆ دووقات پاداشت بۆ هەیە، فەرمووی: (بەڵێ ئەوە وایە، وە هەر موسوڵمانێ هەرئێش و ئازارێكی بێتەڕێ، لەدڕكێكەوە بیگرە هەتا زیاتر، بەهۆی ئەوەوە خودا گوناهەكانی هەڵ دەوەرێنێ، هەروەك چۆن گەڵای درەختێ سەرپاك هەڵوەرێ ئاوا، هەتا لەئەنجاما بەهۆی نەخۆشی و ئێشو ئازارەوە موسوڵمان لەگوناە پاك دەبێتەوە). (تاج/٤ ل/١٧٢ ز/٥٢ ژ/٥ -ش).

١٨٦٢- عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ رحِمَهُ اللّٰهُ تَعالى قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْه أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللّٰهَ لِي قَالَ إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ وَلَكِ الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللّٰهَ أَنْ يُعَافِيَكِ فَقَالَتْ: أَصْبِرُ فَقَالَتْ: إِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللّٰهَ لِي أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا.(الحديث ٥٦٥٢)[١٨٦٢].

[١٨٦١] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: ثواب المؤمن فيما يصيبه ..رقم: ٢٥٧١.
[١٨٦٢] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب ثواب المؤمن ...رقم: ٢٥٧٦.

عەتای كوڕی ئەبوڕەباح -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: ئیبنوعەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- پێی فەرمووم: بازنێكی بەهەشتیت پێ نیشانبدەم، گوتم: ئادەی بفەرموو، فەرمووی: ئەم ژنە ڕەشە هاتە لای پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عەرزی كرد: قوربان! من فێم لێ دێ، و كاتێ پەركەمەكە دەمگرێ گیانم دەردەكەوێ، لەخودا بپاڕێرەوە بۆم، كەچاكم بكاتەوە. فەرمووی: (ئەگەر حەزدەكەی ددان بگرە بەخۆتا و ئۆقرە بگرەو ئارام بگرە لەسەر ئەم نەخۆشینو ئێشو ئازارە، لەتۆڵەی ئەوەدا خودا بەهەشتت پێ خەڵات دەكا. ئەگەر حەزیش دەكەی ئەوا لەخوا دەپاڕێمەوە بۆت كەخودا چاكت بكاتەوە!) ژنە ڕەشەكە فەرمووی: (باشە ئارام دەگرمو لەژێر باری خودادا صەبر دەگرم، بەلام لەكاتی خوولێهاتنەكەدا لەشم دەردەكەوێ، لەخودا بپاڕێرەوە كە ئیتر لەشم دەرنەكەوێ، پێغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- نزای ئەوەی بۆیكرد...). (تاج/٤ ل/١٧٤ ز/٥٢ ژ/٩ -ش).

١٨٦٣- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ قَالَ: إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ.(الحديث ٥٦٥٣)[١٨٦٣].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەرم بیست دەیفەرموو: (خودای گەورە، لەفەرموودەیەكی قودسیدا، دەفەرموێ: كاتێ دووچاو بەو شیرینو نازدارییە، لەبەندەی خۆمم سەندەوە و گیرۆدەی داوی كوێریم كردو، ئەویش مەردانە لەژێر باری تاقی كردنەوەی مندا، ئارامی گرتو ددانی گرت بەخۆیداو، بەبەشی من ڕازی بوو، ئەوە منیش هەقی بۆ دەكەمەوەو لەباتی

[١٨٦٣] لم يوافقه مسلم على إخراج حديث أنس في الحبيبتين (فتح/١١ ص/٢٧٦ خاتمة كتاب المرضى، ط.ج). -المترجم

ئـەو دووچـاوە لەقیامـەتا، بەهەشـتی دەدەمـێ!. (تـاج/٤ ل/١٧٥ ژ/١٠ ز/٥٢ ش/ت).

١٨٦٤- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي لَيْسَ بِرَاكِبِ بَغْلٍ وَلَـا بِرْذَوْنٍ.(الحـديث ٥٦٦٤ سبق طرفـه في: رقـم: ١٤٣ تجريد = ١٩٤ فتح = بەرگی /١ ل/١٦٤)[١٨٦٤].

لێـرەدا دەفـەرموێ: نـەخۆش بـووم پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- لەگـەڵ ئەبوبـەکری صـدیقا، بـەپێ تەشـریفیان هـات بـۆ هەواڵپرسـینم، نەبـە سواری هێستر بوون و نە بەسواری بارگیر بوون).

١٨٦٥- عَنْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنها قَالَتْ: وَا رَأْسَاهْ فَقَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاكِ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَأَسْتَغْفِرَ لَـكِ وَأَدْعُـوَ لَـكِ فَقَالَـتْ عَائِـشَةُ وَا ثُكْلِيَاهْ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِي وَلَوْ كَانَ ذَاكَ لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّسًا بِبَعْضِ أَزْوَاجِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَلْ أَنَا وَا رَأْسَاهْ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَابْنِهِ وَأَعْهَدَ أَنْ يَقُولَ الْقَائِلُونَ أَوْ يَتَمَنَّى الْمُتَمَنُّونَ ثُمَّ قُلْتُ يَـأْبَى اللَّهُ وَيَدْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ أَوْ يَدْفَعُ اللَّـهُ وَيَـأْبَى الْمُؤْمِنُـونَ.(الحـديث ٥٦٦٦ طرفـه في: ٧٢١٧)[١٨٦٥].

جارێ حەزرەتی عائیشە سەری دێشێ، لـەتاو ژانـی سـەری دەفـەرموێ: وای سـەرم! حـەزرەتی عائیـشە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: کـەمن وام گـوت پێغەمەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی: (نەخۆشـی نیشانەی مردنـە ئەگـەر تـۆ لـەپێش منـا بمریـت ئـەی عائیـشە! بێگومـان لـەخوای گـەورە بـۆت دەپاڕێمەوە کە گوناهەکانت بپۆشێ و نـزای باشـت بـۆ دەکـەم!) منـیش گـوتم:

[١٨٦٤] اخرجه مسلم في الفرائض (عيني/٣/٨٧/٥٧). -المترجم-

[١٨٦٥] لم يوافقه مسلم في تخريج حديث عائشة انها قالت: واراساه -الى قوله -بل انا و ارساه-). خاتمة كتاب المرضى فتح/١١ ص/٢٧٦). -المترجم-

ئای کۆستم کەوێ! بەخوا وادەزانم حەز دەکەیت کەمن بمرم، خۆ ئەگەر شتی وا ڕوویدات، من بمرم‌و تۆ زیندوو بیت، ئەوەندە خەم بۆ من ناخۆی هەر ئەو ڕۆژە منت بیردەچێتەوە، دوورنیە لەکۆتایی ئەو ڕۆژەدا کەلەگەڵ یەکێك لەژنەکانتا زەماوەن بکەیت، واتە: بچیتە لای‌و دروست ببیت لەگەڵی!!.

دیارە کەئەم جۆرە قسەو گفتوگۆیە، لە ڕووی نازو ڕازو گلەیی بەینی ژن‌و مێدەوە بووەو بۆ خۆشی‌و سوعبەت بووە بۆیە خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- بەقسەکەی عائیشە زەردەخەنە دەیگرێ. ئەوجا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەعائیشە دەفەرموێ: (واز لەم قسانە بێنە تۆ زۆرت ماوە لەژیاندا، ئەگەر ڕاستیت دەوێ، من وای سەرم! مەرگ گرِی من دەدا نەوەك تۆ، کەواتە هەتا زووە مشورێکی من بخۆ! پێغەمەر بەسرووش -وحی- ئەمە دەزانێ. عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (ئیتر بەرە بەرە نەخۆشینی سەرەمەرگی دەستی پێکرد).

پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ویستی کە دووپاتی بکاتەوە بۆ عائیشە کە مەرگی نزیکە، ئەوەتا بیر لەدیاریکردنی جێنشین بۆ خۆی دەکاتەوە لەهەمان کاتا دەیەوێ دڵی بداتەوە، بەوە کە باوکی مورشەحە بۆ ئەوە، وەك عائیشە خۆی ئەمە ڕوون دەکاتەوە و دەفەرموێ: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لە نەخۆشینی سەرەمەرگا کەتیا مرد، فەرمووی: ئەی عائیشە ئەبوبەکری باوکت‌و براکەتم بۆ بانگ بکە، هەتا وەسێتنامەیێ بنووسم بۆ ئەبوبەکر، کەلەپاش مەرگی خۆم ئەوجێ نشینم بێ، نەبادا هەرکەسە بۆخۆی هەوڵ بدا بۆ شوێنەکەم و بڵێ: هەقی منەو بۆ من ڕەواترە و بڕوبیانوو بۆ ئەمە بدۆزنەوە! لەپاشا فەرمووی: وەڵ نا، پێویست بەنامە و ڕاسپێری ناکا، چونکە خودا ئەوە ناکات و موسوڵمانیش شتی وا قەبوڵ ناکەن‌و جگە لە ئەبوبەکر بەکەسی تر ڕازی نابن کەلەپاش خۆم ببێ

بەجێنشینم، ئەوە بوو وابوو لەپاش حەزرەت ئەبوبەكر كرا بەجێنشین. (تاج/٥ ز/٣ ل/١٧ ز/٥) + (ریاض/٢ ل/٣٥٠ ز/٩١٦).

١٨٦٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللَّه عَنْه قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي.(الحديث ٥٦٧١). (ریاض/١ ز/٣ ل/٥٨ ز/٤٠ -ش)[١٨٦٦]

ئەنەسی كوڕی مالك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەگەر تووشی ناخۆشی بوون خۆزگە بۆ مردن مەخوازن، ئەگەر هەرناچار بوون شتی وابكەن بڵێن خوایە هەتا ژیانم بۆم باشە بم ژێنە، وەكاتێ مردنم باشتر بوو بۆم بم مرێنە). (تاج/١ ل/٥١٦ ز/١٩١ ژ/١ ش/د/ت/ن).

١٨٦٧- عَنْ خَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيَا وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ.(الحديث ٥٦٧٢ اطرافه في: ٦٣٤٩، ٦٣٥٠، ٦٤٣٠، ٦٤٣١، ٧٢٣٤)[١٨٦٧].

خەبباب -ڕەزای خوای لێ بێ- لەحەوت شوێن سكی خۆی داخ كردبوو فەرمووی: هاوڕێ پێشینەكانمان، بەروو سووری مردنو سەریان نایەوە، بەهۆی خۆشیی جیهانەوە لەپاداشی دوا رۆژیان بەهیچ جۆرێ كەم نەبۆوە چونكە تێكەڵاوی دنیا نەبوو بوون. بەڵام ئێمە بەپێچەوانەوەی ئەوانەوە، ئەوەندە سامان و دارایمان كەڵەكە كردووە، جێ نەماوە تێی كەین، مەگەر خانووی پێ بكەین، وە لەبەر ئەوە نەبێ كە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر

[١٨٦٦] و الحديث اخرجه مسلم في الدعوات (العيني/٢١ ص/٢٢٥). -المترجم-

[١٨٦٧] و الحديث اخرجه مسلم في الدعوات (العيني/٢١ ص/٢٢٦). -المترجم-

بێ- ڕێگری کردووه لێمان که مهرگ بهئاوات بخوازین، دهنا مهرگی خۆمم بهئاوات دهخواست). (تاج/١ ز/١٩١ ل/٥١٦ ژ/١).

١٨٦٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَنْ يُدْخِلَ أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَلَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتِبَ.(الحديث ٥٦٧٣ سبق في: ٣٧ ب/١ ل/٥٦)[١٨٦٨]

ئهبو هورهیره -ڕهزای خوای لێ بێ- فهرمووی: ژنهوتم له خۆشهویست - دروودی خوای لهسهر بێ- دهیفهرموو: (قهت کردهوهی کهسێ نایباته بهههشت)، هاوڕێیان فهرموویان: ههتا تۆیش ئهی پێغهمهری خودا! بهکردهوهی باشی خۆت ناچیته بهههشت؟ فهرمووی: (بهڵێ، ههتا منیش بههۆی کردهوهی خۆمهوه ناچمه بهههشت، مهگهر خودا بهمیهرو سۆزو ڕهحمهتی خۆی بم پۆشێو نوقمی میهرهبانی خۆیم بکات، جا کهواته ههر لهئێستاوه ملی ڕێگهی ڕاست بگرنو ئهوهندهی بۆتان دهلوێ درێغی لهکردنی کاری باش مهکهنو مزگێنی وهربگرن).

ههرگیز کهستان مهرگ بهئاوات مهخوازن، چونکه ئهوهی خۆی باشهو چاکهکاره، سا بهڵکوو باشتر دهبێو پتر چاکه دهکا، ئهوهیشی که خۆی خراپهکاره و پیاو خراپه، سا بهشکوو خودای گهوره موڵهتی بدا، تا تهوبه دهکاو دهگهڕێتهوه بۆلای خودا). (ریاض/١ ز/١٤٠ ل/١٣٥ ژ/١٤٥) + (تاج/١ ز/٩ ل/٥١٧ ژ/٢).

١٨٦٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَتَى مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ قَالَ أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ

[١٨٦٨] سبق في: رقم/٣٧ تجريد/٣٩ فتح - بهرگی ١/ ل/٥٦. -المترجم-

إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا .(الحديث ٥٦٧٥ اطرافه في: ٥٧٤٣، ٥٧٤٤، ٥٧٥٠)[١٨٦٩].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- وابوو، کاتێ دەچوو بۆلای نەخۆشێ، یا فەرمووی کاتێ نەخۆشێکیان دەهێنا بۆ لای ئاوا نزای چاکبوونەوەی بۆی دەکرد دەیفەرموو: (أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا: ئەی خودای من! ئەی پەروەردگاری هەرچی ئادەمیزادە، ئەی لابەری ئێشو ئازار! شیفای بدەو خۆش‌و چاکی بکەرەوە، شیفادەری بەراستی هەرخۆتیت‌و خۆشبوونەوە هەربەدەستی تۆیە، بێجگە لەتۆ شیفادەری تر نییە، ئەگەر خواستی تۆی لەسەر نەبێ دەرمان‌و نووشتە پارەناکا، شیفایەکی تەواوی وا کەهیچ دەردێ نەهێڵێ!). (تاج/٤ ز/٧٤ ل/٢١٦).

[١٨٦٩] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب رقية المريض، رقم: ٢١٩١.

پـايـانىَ - الخَـاتِمَةُ

پێشەوای عەسقەلانی -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نەخۆشەکان چل‌و هەشت فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەوتیان هەڵسپێراو (معلق)ن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: موصولن. سیی‌و چوار ڕێگەیان دووبارەن، پوختەکەیان: (٤٨ — ٣٤ = ١٤) چواردە فەرموودەیە، موسلیمیش وەك بوخاری ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە جگە لەمانەیان.

١. ژمارە: ١٨٥٩ تجرید / ٥٦٤٥ فەتح = من یرد الله به خیرا یصب منه.

٢. حدیث عطاء: إنه رأى أمّ زفر. انظر: الطریق الأخرى من رقم: ٥٦٥٢ فتح.

٣. رقم: ١٨٦٣ تجرید = ٥٦٥٣ = حدیث أنس في الحبیبتین، ژمارە: ١٨٦٥ ت=٥٦٦٦ ف=حدیث عائشة: وأرساه هەروا دەفەرموێ: چەند بیستراو -اثر-ێکی صەحابیشی واتیادا.

روونكردنەوە:

لەم فەرموودە پیرۆزەدا حەقیقەتێكی پزیشكی واتیادا، كەئەویش ئەوەیە، خوای گەورە هەنگوین و نەشتەرگەری و داخكردنی كردووە بەهۆی چاكبوونەوەی نەخۆشی و دردی زۆر. ئێستا هەنگوین بەرێژەیەكی دیاری كراوی جیاجیا، لە زۆرینەی دەرمانە نوێ سەردەمییەكاندا هەیە، وە نەشتەرگەری و كردەوە نەشتەرگەییەكان، كەناسراون بە عەمەلیاتی جیراحی، ئەوەندە زۆربوون لەڕادەبەدەرن، بگرە شێوەكارە كۆنەكان والە بیردەچنەوە، وەك كەڵەشاخ گرتن و خوێن بەدان و زالوگرتن، وەداخ كردنیش ئێستا گەشەی كردووە، وە بووە بەهونەرێكی گەلێ پێشكەوتووی سەردەمی نوێ، بەڕاستی ئێستا كە زۆرینەی راستیەكان بەئەزموون و بەموشاهەدە چەسپاون، مرۆڤ بەدڵنیاییەوە دەتوانێ بڵێ: (ئەوەی لەم فەرموودەیەدا ئاماژەی بۆكراوە راستیەكی پزیشكی و زانستییە چونكە: نەشتەرگەری و هەنگوین و داخ كردن، بەهەموو جۆرو شێوەكانیەوە رۆح و گیانی پزیشكی ئەمڕۆن).

١٨٧٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ: قَدْ فَعَلْتُ؟ فَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ.(الحديث ٥٦٨٤ طرفه في: ٥٧١٦)[١٨٧٢].

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ هاتە لای پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- گوتی: برایەكم هەیە سكی دێشێ؟ فەرمووی: هەنگوینی بدەرێ، بۆ جاری دووهەم هاتەوە خزمەتی و دیسان فەرموویەوە: هەنگوینی بدەرێ، بۆجاری سێهەم هاتەوە خزمەتی: دیسان فەرموویەوە: هەنگوینی بدەرێ، بۆجاری چوارەم هاتەوە گوتی: قوربان!

(١٨٧٢) اخرجه مسلم في السلام، باب: التداوي بسقي العسل رقم: ٢٢١٧.

هەنگوینی دەدەمێ، کەچی زیاتر ڕەوانی دەکا؟ فەرمووی: -دروودی خوای لەسەر بێ-: خودا لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ: (فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ - لەهەنگوینا شیفاو دەرمان هەیە. کەواتە: ئەم فەرمایشتەی خودا ڕاستە بەڵام ئەوەی کە تۆ هەنگوین دەدەی بەبراکەت و سکی چاك نابێ، سکی براکەت درۆدەکا، دیسان هەنگوینی پێ بدە، جا هەنگوینی جارێ تر دەداتێ، وەسکی چاك دەبێ). (تاج/٤ ل/١٩٥ ژ/٣).

١٨٧٣- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنها أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ. قُلْتُ: وَمَا السَّامُ؟ قَالَ: الْمَوْتُ.(الحديث ٥٦٨٧)[1873].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ڕەشکە دەرمانی هەموو دەردێکە، مەرگی لێ دەرچێ). عەرزم کرد: مەبەست لەمەرگ چیە؟ فەرمووی: مەبەست لەمەرگ مردنە). (تاج/٤ ژ/٦٢ ل/٢٠٠ ژ/١ ش/ت).

١٨٧٤- عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنها قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلَدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. وَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنٍ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ فَبَالَ عَلَيْهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَرَشَّ عَلَيْهِ.(الحديث ٥٦٩٢ أطرافه في: ٥٧١٣، ٥٧١٥، ٥٧١٨، و الحديث ٥٦٩٣ طرفه في: ٢٢٣)[1874].

ئوم قەیسی کچی میحصەن -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: لەپێغەمەرم بیست، دەیفەرموو: عوودی هیندی بەکاربهێنن، چونکە حەوت دەرمانی پێوەهەیە، بەم شێوەیە بەکاردەهێنرێ: دەیکوتن و بەڕۆن زەیتوونەوە، یان

[1873] و اخرجه مسلم في الطب، (العيني/٢١ ص/٢٣٩). -المترجم-

[1874] اخرجه مسلم في السلام، باب: التداوي بالعود الهندي.. رقم: ٢٢١٤.

ڕۆنەکەی دەگرن بۆ دوومەڵی مەلاشووی منداڵ دەیتکێننە کونە لووتی، وە ڕۆنەکەشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە، لەگێڕانەوەیەکدا: کوڕێکی خۆمم پێبوو، دوومەڵ لەناو قوڕگی هاتبوو، بەزەبری پەنجە دوومەڵەکەم تەقاند، کە چوومە خزمەتی حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (بۆچی بەزەبری پەنجە دوومەڵی گەرووی منداڵتان دەتەقێنن و ئازارێکی زۆریان ئەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعودی هیندی دەرمانی بکەن، ئەم عوودی هیندییە، کە بەکوردی پێی دەگوترێ: دارەهیندی، دەرمانی حەوت دەردی واپێوە، بۆ دومەڵی گەرووی منداڵ، دەیتکێننە ناو کونەلووتی، وە ئاوەکەیشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە). (تاج/٤ ل/٢٠٢ ز/٦٣).

لەگێڕانەوەیەکی ئێرەدا دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمەر درودی کوڕێکی ساوای خۆمم پێ بوو، نانە خۆرە نەبوو بوو، میزی کرد بەجلەکانیدا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- داوای ئاوی کردو لێی پرژاندو ئیتر نەیشۆرد).

عودی هیندی واتە: قوسط، بۆ واتای ئەم وشەیە بڕوانە: ژمارە: ٢٠٥ تەجرید = ٣١٣ فەتح = بەرگی/١ ل/٢١٤ + ژ/١٦٢ تجرید = ٢٢٣ - بەرگی/١ ل/١٨٣.

١٨٧٥- عَنْ أَنَسٍ رَضِي اللَّه عَنه أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَجْرِ الْحَجَّامِ فَقَالَ احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ وَأَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَكَلَّمَ مَوَالِيَهُ فَخَفَّفُوا عَنْهُ وَقَالَ: إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ وَقَالَ: لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْغَمْزِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَعَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ.(الحديث ٥٦٩٦ طرفه في: رقم: ٩٥٣ تجريد = ٢١٠٢ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/٢٧)[١٨٧٥].

[١٨٧٥] و الحديث من أفراده (العيني/٢١ ص/٢٤١). -المترجم-

پرسیارکرا لەئیمامی ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ-: ئایا کرێی کەڵەشاخگر حەڵاڵە یا چییە؟ فەرمووی: (کرێی کەڵەشاخ گر دروستە، چونکە ئەبو طەیبە کەڵەشاخی گرت لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- جا حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- لەباتی ئەوە دوومەن خۆراکی پێیدا، وە قسەی لەگەڵ ئاغا ئازادکەرەکانی کرد، لەبارەی پارمەتی دانیەوە، چونکە ئەم خزمەتە باشەی پێشکەش بە پێغەمەری خودا کردووە، ئەوانیش ئەوسەرانەی کەدایان نابوو لەسەری بەرامبەر بەئازادکردنی بۆیان کەم کردەوە).

وە خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (بەڕاستی باشترین نموونە بۆ دەرمانی باش، بۆ ئێوەی دانیشتووانی گەرمیان کەڵەشاخ گرتنە، وە هەروەها عوودی دەریایی، کە بەعەرەبی پێی دەگوترێ: قوسطی بەحری). وە هەروەها حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (منداڵتان ئەگەر تووشی دوومەڵی گەروو بوو، یا ئاڵووی کەوت، بەگوشینی پەنجە ئازاریان مەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعوودی هیندی واتە: بە قوسط دەرمانی بکەن. (بڕ: تاج/٢ /٢٩٩ + ژ/١٨٧٤ + تاج/٤ ل/٢٠١ ژ/١).

ڕوونکردنەوە:

ئەو بەهرانەی لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١. کەڵەشاخ گرتن و خوێن بەردان و خۆ داخکردن و زالوو بەکارهێنان، لەشەرعا ڕێگەیان پێ دراوە، وەهەتا ئێستاش نیازمەندان بەکاریان دەهێنن، وە سودیان لێ وەردەگرن، وە پزیشکی و دوکتۆریش ڕێگەی شتی وا دەدا.

٢. هەرکاتێ باشتر هەبوو، کاربەو بکرێ نەوەك کار بە باش بکرێ. وەك لەم فەرموودەدا دەردەکەوێ: کە عەرەبەکان بە ئەزموون لەکۆنا، دوومەڵی گەروو، وە یائاڵوو کەوتنیان، بەگوشینی سەری پەنجەو بەتەقاندن دەرمان و چارەسەر کردووە، بەلام ئەوەتا پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- دەفەرموێ:

لەوە باشتر هەیە، ئەوە دەبێ بەهۆی ئازار، تیمارکردنی ئەوجۆرە نەخۆشییانە بەدارە هیندی بکرێ بێ ئێشترو باشترە. بڕوانە: ژمارە: ٩٤٧=بەرگی/٣ ل/٢٠.

٣. لەفەرموودەکەوە دەردەکەوێ کەکەڵەشاخ گرتن، لەوڵاتی گەرمیان بەسوودترە، هەتا کوێستان، هەروەها بۆلاو بەسوودترە هەتا بۆ پیر.

٤. وەکی تریش ئێستا هەموو شتێ گۆڕاوە، وەئەم ڕێنماییە پزیشکیانە، پەیوەندی بەعیباداتەوە نییە، لەبەرئەوە دەتوانرێ خۆ دەرمان کردنو خۆ چارەسەرکردن بەشێوەیەکی سەردەمانە بێت نەك بەم شێوانە.

١٨٧٦- عَنْ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُما قَالَ قال: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَجَعَلَ النَّبِيُّ وَالنَّبِيَّانِ يَمُرُّونَ مَعَهُمُ الرَّهْطُ وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ قُلْتُ: مَا هَذَا؟ أُمَّتِي هَذِهِ. قِيلَ: بَلْ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ قِيلَ: انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ فَإِذَا سَوَادٌ يَمْلَأُ الْأُفُقَ ثُمَّ قِيلَ لِي انْظُرْ هَا هُنَا وَهَا هُنَا فِي آفَاقِ السَّمَاءِ فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأُفُقَ قِيلَ هَذِهِ أُمَّتُكَ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ فَأَفَاضَ الْقَوْمُ وَقَالُوا: نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاتَّبَعْنَا رَسُولَهُ فَنَحْنُ هُمْ أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ فَإِنَّا وُلِدْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَبَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ فَقَالَ هُمِ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَكْتَوُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فَقَالَ عُكَاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ أَمِنْهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا؟ قَالَ: سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ. (الحديث ٥٧٠٥ أطرافه في: ٣٤١٠، ٥٧٥٢، ٦٤٧٢، ٦٥٤١)[١٨٧٦].

ئیبنوعەباس -ڕەزای خودایان لێبێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- ڕۆژێ لەماڵ دەرچوو هات بۆ ناو مان زفەرمووی: (لەخەوما نەتەوەکانم یەکە یەکە پێ نیشان دران و ڕانوێنران لەبەرچاوم. دیارە

(١٨٧٦) اخرجه مسلم في الإيمان، باب: الدليل على دخول طوائف من المسلمين...رقم: ٢٢٠.

کەخەوی پێغەمەرانیش هەقەو راستەو دروستە، تەماشام کرد: پێغەمـەری وا هەبوو، نزیکەی دەپیاوی لەگەڵ بوو، وە هەبوو دوو پیاوی لەگەڵدا بوو، وە پێغەمەری واهەبوو کەیەك پیاوی لەگەڵدابوو، وەهەموو گەلەکەیان بریتی بوون لەو چەند کەسە، یالەو دووپیاوە، یالەو تاقە زەلامە! هەتا پێغەمـەری وا هەبوو کەتەشریفی بەبەردەمما ڕەت دەبوو، کەسی لەگەڵ نەبوو، چونکە لەدنیادا لەگەلەکەی کەس باوەڕی پێنەهێنابوو!

هەتا لەدوای ئەوان تارماییو عەشاماتێکی زۆرم بینی، تا چاوبڕکا ئاسۆیان داگرتبوو، گوتم دەبێ ئەم گەلە زۆرە کێبێ، تۆ بڵێی گەلی ئیسلامی من بێ؟ دەی خوادا ئەوان بن. بەڵام پێم گوترا ئەمە مووساو گەلی مووسان. ئەنجا پێم گوترا: ئادەی تەماشای ئێرەوە بکە و چاوبگێڕە بە ئاسۆی ئاسمانا کاتێ تەماشام کرد تارمایی عەشاماتێکی زۆرم دی، هەتا چاو بڕکا ئاسۆی داپۆشی بوو، دیسان گوتیانەوە پێم: ئادەی تەماشای ئەم لاولای خۆشت بکە، جا دیسان کەتەماشام کرد تا چاوبڕکا بەراست و بەچەپا، بەهەر چوارلادا، تارمایی عەشاماتێی بێشمار ئاسۆی داگرتبوون پێم گوترا.. ئەمە هەمووی نەتەوە (ئوممەت)ی تۆن، لەمانە حەفتا هەزار کەسیان بەبێ لێپرسینەوە دەچنە بەهەشت).

جا لەپێش ئەوەدا کەپێغەمەر –درودی لەسەر- باسی ئەوحەفتا هەزار کەسەیان بۆ بکا، کەکێنو کێ نین و چ کارەن، خۆی رۆیشتەوە بۆ ماڵەوە، یارانیش بڵاوەیان لێکرد، وەلەناو خۆیانا کردیان بەمقۆمقۆ و گوتیان:

ببێ واتە: نەبێ ئەوانە ئێمەین، چونکە ئێمە بەردی بناغەی ئیسلاممان دامەزراند: بڕوامان هێنا بەخودا و پەیڕەوی پێغەمەرەکەیمان کرد، هەندێکی تریان گوتیان: ئێمە هەرچەند باوەڕمان هێناوە بەخوداو، بەپێغەمەری خودا، لەم ڕووەوە شایانی ئەوەین کەئێوە دەیڵێن، بەڵام لەبەر ئەوەی کەئێمە لەسەردەمی فرە خودایی (شرك) دا لەدایك بووین، ڕەنگ بێ لەبەرئەوە

ئەوانە ئێمە نەبین، بەڵکوو ئەوانە نەتەوەی ئێمە بن، کەیەکسەر لەئیسلامەتیدا لەدایك بوون. جاکاتی ئەم وتووێژە گەیشتەوە بەپێغەمەر – درودی لەسەر- تەشریفی هات، فەرمووی: (ئەوانە کەسانێکن لەنەتەوەی ئیسلام، کە نووشتەناکەن و نووقڵانەی خراپ لێنادەن و لەبەر هەندێ نەخۆشی کەوا باوە خەڵکی تر هەندێ شوێنی تایبەتی خۆیان بەنیازی چارە سەرو دەرمان خۆیان داخ دەکەن، ئەوان ئەوەناکەن و خۆیان لەبەرشتی واداخ ناکەن، بەڵکو هەمیشە بۆ جێبەجێ بوونی کارو فرمانیان پشت بەلوتفو کەرەمو بەخششی خودا دەبەستنو بەس!).

جا عەککاشەی کوڕی میحصەن –رەزای خوای لێبێ- هەڵسا فەرمووی: ئەی پێغەمەری خودا! ئایا من لەم دەستەیەم یانا؟ فەرمووی: (بەڵێ تۆ لەوانی) پیاوێکی تریش هەڵسا گووتی: ئەی پێغەمەری خودا! ئایا من لەوانم یانا؟ فەرمووی: (وەکاشە دەست پێشکەش کەری لێکردی و ئەو بەهرە گەورەیەی بۆخۆی برد) (بڕ: تاج/٤ ز/٨٠ ل/٢٤٠ ز/١) + (ریاض صالحين/کوردی/١ ز/١٠ ژ/٧٤ ل -٨٧- چاپی دووەم).

روونکردنەوە:

یەکەم: وەك لەفەرموودەی تری زۆری صەحیحەوە دەردەکەوێ: کەنوشتەکردن بەئایەتەکانی قورئان و بەناوە جوانەکانی خوداو بە پاڕانەوەی رێکی شەرع دروستە، یاخۆ داخکردن لەبەرهەندێ نەخۆشی دروستە، وەك داخکردنی لاجانگی منداڵ، بەمووروو\ی ئاقیق، یاداخکردنی دوگمەی مەیاسیری و زۆر شتی تری لەم بابەتە، بڕوانە: ژمارە:١٠٠٦ تجرید=٢٢٧٦ فەتحولباری=بەرگی/٣ ل-٨١ + تاج/٤ ز-٧٣ ل-٢١٣).

دووەم: عوککاشەی کوڕی میحصەن –رەزای خودای لێ بێ- لەموسوڵمانە پێشینەکانە، پیاوێکی زۆر جوان بوو، سوارچاکی وەك خۆی نەبوو،

لەکۆچکارانە، ئامادەی جەنگی بەدرو جەنگەکانی تری پاشی بووە، پاڵەوانانـە لەجەنگی بەدردا دەجەنگێ، شمشێرەکەی لەدەستیدا دەشکێ، چونکە زۆرینەی جـەنگاوەرەکانی ئـەو رۆژگـارە زریـەی ئاسـنین و مـەتاڵیان لەبـەردابوو، کاتـێ شمـشێر بەتونـدی بـەری دەکـەوت وەك بیکێـشی بەئاسـنو بـەردا وابـوو، جاپێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر- بڕەدارێکـی قـەوی دەداتـێـون پـێ‌ێ دەفەرموێ: (بەمە جەنگ بکە) ئیتر لەخواوە ئەو بڕەدارە دەبێ بەشمشێرێکی درێژی پشت ئەستووری سپی ئیتر وەکاشە شەڕی پێ دەکا هەتا خودا سەریان دەخـات، لـەوەدوایش ئـەم شمـشێرە لـەلای وەکاشـە دەمێنـێ، هـەتا لەشـەڕی هەڵگەڕاوەکانا، کەناودارە بەحوروبی ریددە، لەبوزاخە، لەسەردەمی جێنشینی ئەبوبـەکری صـەدیقا بەدەسـتی تولەیحـەی کـوڕی خووەیلیـد کـوژرا، ئـەم تولەیحەیـە ئەوکاتـە لافـی پێغەمـەرێتی لێدەدا، بـەڵام لەئـەنجاما موسـوڵمان بـۆوە، وە موسـوڵمانێکی دروسـتی لێدەرچـوو، وەکاشـە لـەم شـەڕەدا، لەگـەل سابیتی کوڕی ئەقرەمدا، پێش قەرەوڵی ئیمامی خالیـدی کـوڕی وەلیـد بـوون، تولەیحە و سەلەمەی بـرای هـەر دووکیـان کوشـتن، لەشـوێنێ کـەناوی بوزاخـە بوو، لەوڵاتی یەمامە، کـەوا لەیەمـەن. لەئیـستیعابا دەڵێ: (کاتـێ پێغەمـەر - درودی لەسەر- مەرگ بوو بەمیوانی عوکاشە، تەمەنی چلو چوار ساڵ بـوو، ساڵێ لەوەدوا شەهیدکرا). لەساڵی دوازدەی کۆچیدا شەهید بووە، دیارە کـە گۆڕەکەی لەودەفەرەیە، لەگەڵ گۆڕی شەهیدەکانی تری حوروبی ریددەدا،

لێرەدا شتێ هەیە شایانی روونکردنەوەیە، ئەویش ئەوەیە: کەلەزۆر شـوێن خـزنو گـۆڕی پـیرۆزو شـەخس هەیـە بـەناوی (وەکاشـە)وە، وەخـەڵکی ئـەو دەفەرە، بەتایبەتی رەشـەخەڵك و خـەڵکی عـەوام، خاوەنی ئـەوگۆڕو قسنانە بـــەم حـــەزرەتی عەکاشـــەیە دەزانـــن لەبەرئـــەوە زۆر بەچـــاوی رێـــزو خۆشەویـستیەوە تەماشـای شەخـسی نـاو ئـەو گۆڕانـە دەکـەنو بەگـەرمی

سەردانیان دەکەن، هەتا مەلاو زانایانیش بەشداری لەم هەستو سەردانانەدا دەکەن.

وەمن بەچاوی خۆم دوو مەرقەدم دیوە بەم ناوە، کەیەکێکیان وا لەقەراخ، وا لەنێوانی برایماوەو هەرگێنەدا، لەبەهارانا خەڵکێکی زۆر لەهەموو چینێ، لەژنو پیاو، لەگەورەو منداڵ، لەشێخو مەلاو ئۆمی، لەرۆژی چوارشەمەدا، لەم گوندانەوە، هەتا ئێستاش دێن بۆسەردانی ئەم وەکاشەیە، وەچەندین گۆڕی تری وەکاشە ناوی تریش لەشوێنیانی تریش هەیە. گۆڕێکی تریشم بەم ناوە لەناوچەی شوان، لەپارێزگای کەکوك دیوە، لەبەهارانا بەتایبەتی لەم گوندانەوە دێن بۆئەم وەکاشەی کەوا لەپاڵ هەرگێنەدا: لەتیمارو گەرمزیل و گلەزەردەو قەلاسوورەو سەرزەلو داریکەلی و تەنگی سەرو فیکە دەرەو برایماوە و هەرگێنەو کانی رۆشنایی و هاڵدەرە و چەندین گوندی تری ئەم دەڤەرەوە، سەرجەم خەڵکی ئەم گوندانە، بەخاو خێزانەوە، دەهاتن بۆسەردانی گۆڕی وەکاشەشە.

لەپاش مەراسیمی زیارەت، دەبوو بەسەیران، هەبوو هەڵ دەپەڕین، هەبوو نیشانیان دەنایەوە، ئیتر هەرکەسە بەجۆرێ تالەدوا نوێژی عەسر، دووبارە زیارەتیان دەکردەوە و ئەوجا بلاوەیان لێدەکرد. وەمن بەچاوی خۆم دیومە کەشێخ محمودی مەلیكو عائیشە خێزانی، لەگەڵ کۆمەڵێ چەکداری خۆیانا لەبەهارا، لەدرایکەلییەوە هاتبوون بۆ زیارەت و سەیران بۆ سەرئەم وەکاشەیە! ئامینە خانی سەرزە لیشیان لەگەڵدا بوو، کەژنێکی شاژنی خاوەن دیوەخان و هەڵوێستی مەردانەبوو لەزۆر کەسی خەڵکی برایماوە و خەڵکی سەرزەلو مەلاکانی ئەوناوچەیەم بیستووە: کە کۆمەڵێ پەیدا بوو بوون، دژایەتی گۆڕی پیاوچاکانیان دەکرد، ئەم جۆرە مەرقەدەپیرۆزەیان دەرووخان، وەنەیاندەهێشت خەڵك سەردانیان بکا، گوتیان: یەکی لەوکۆمەڵە ناوی بەکر بوو کوڕی مەلا رەئوفی هەرگێنەبوو، کەوالەپاڵ مەرقەدەکەدا، ئەو گۆڕی ئەم

وەكاشـەیەی تێـك داو، بـێ رێـزی پـێ كـرد، گوتیـان: سـاڵ وەرنەگـەڕا، كەبـەر موشەكێ كـەوت، یـەك پەنجـەیان بەئەنگوسـتیلەكەیەوە دۆزییـەوە، كەبـەهۆی ئەوپەنجەیەوە خوشكێكی ناسییەوە!!.

وەكاشـەكەی تـریش لەناوچـەی شـوان، حیزبـی بـەعس رووخانـدی، لەگـەل ئەوگونـدە كوردانـەی كەلەوچـەبوون، گوایـە موخـەریبین ئـەو مەرقـەدە بـۆ خۆیـان دەكـەن بەبنكـەو بارەگـا، ئەگـەر نـەروو خێنـرێ، وە حیزبـی بـەعس بەهـەزاران مزگـەوتو مەرقـەدی پیاوچـاك و شـوێنی پیرۆزیـان لەكوردسـتان رووخانـد، تەنانـەت زۆر لەمـەلاو زەیـوانو خزمـەتگوزارانی ئەوشـوێنە پیرۆزانەشیان كوشت، لەهەمووی سەیرتر ئێستا كەسانێ هەن، بۆ ئـەو رژێمـە خوێنرێژو خوێنمژە دەگرینو خۆزگەی بۆدەخوازن، بێگومان كەچارەنووسی ئەمانیش وەك چارەنووسی حیزبی بەعس دەبێ، ئەگـەر خـراپتریش نەبێكـە ئەویش هەموومان دەزانین كەچی بەسەرهات!. وە وەكوو بیـستوومە لەكەسـی متمانـەپێكراو، خزنـی وەكاشـە نـاوی تـریش هەیـە بەهـەمان نـاوو نیشان، وە ئەمانە هـەموویان گـۆڕی پیـاو باشـانن وە هیـچیان گـۆڕی ئـەم وەكاشـەیە نـین كەلەم فەرموودەیەدا ناوی هەیە.

١٨٧٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ وَلَا هَامَـةَ وَلَـا صَـفَرَ وَفِـرَّ مِـنَ الْمَجْـذُومِ كَمَـا تَفِـرُّ مِـنَ الْأَسَـدِ.(الحـديث ٥٧٠٧، اطرافـه في: ٥٧١٧، ٥٧٥٧، ٥٧٧٠، ٥٧٧٣، ٥٧٧٥)[١٨٧٧].

ئـەبوهورەیرە –رەزای خـوای لێ بـێ- لەخۆشەویـستەوە –درروودی خـوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (نە نەخۆشی تەنینەوە لەخۆیەوە هەیەو، نەنوقلانەی خـراپ هەیـەو، نـەپێ رەشـیو بـەدقوومی هەیـەو، نـە (هامـە) هەیـەو،

[١٨٧٧] اخرجه مسلم في السلام، باب: لاعدوى ولا طيرة ولا هامة ولا صفر ... رقم: ٢٢٢٠.

نەپاشخستنی مانگی موحەرەم هەیە بۆكاتی مانگی سەفەرو نەبەپێچەوانەوە مانگی سەفەر پێش بخرێ بۆ كاتی مانگی موحەرەم. لەگەڵ ئەوەیشە ئەمە واتای وانییەكە پارێز لەنەخۆشی نییە، بەڵكوو پارێزكردن لەپەتاو نەخۆشی كاری باش‌و دروستە، دەی كەواتە هەتا بۆت دەكرێ پارێز لەگول بكەو، لەبەری هەڵبێ هەروەك چۆن لەترسا لەبەر شێر هەڵ دێیت ئاوا!). (تاج/٤ ل-٢٣٠ ز-٧٦ ژ-٥+١+٢+٣+٤+٦).

پوختەی قسەی ساخ ئەمەیە: ئەفسانەی كۆنی سەردەمی نەزانی‌و شتی تری لەم بابەتە بێ بایەخە، هەموو شت لەبنەڕەتدا بەدەست خودا خۆیەتی، بەڵام بەپێی یاسای ئاسایی‌و، بەپێی حاڵ‌و عادەت‌و باوو بەراورد دەبێ بۆ ئیحتیات واتە: دووربینی خۆت لەدەردو نەخۆشی بپارێزی نەبادا تۆش تووش ببی، بەتایبەتی لەنەخۆشیی خراپ وەكوو گول‌و گەڕی. ئەمە پوختەی فەرموودەی ئیمامی نەوەوییە، لەم شوێنەدا، پڕگۆڕی پیرۆزی لەنووری خودابێ. هامەش بەزۆر واتا هاتووە، هەموو واتاكانی قسە لەبەد قوومی و ئەفسانە گەری دەكا، كەشتی وا لەشەرعا بێ بایەخە (بڕ: تاج/٤ ل-٢٢٧ ز-٧٦).

١٨٧٧- مكرر- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه في رِواية: قَالَ: فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا بَالُ إِبِلِي تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الظِّبَاءُ فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ بَيْنَهَا فَيُجْرِبُهَا؟ فَقَالَ: فَمَنْ أَعْدَى الأَوَّلَ. (الحديث ٥٧١٧، طرفه في: ٥٧٠٧)[(١٨٧٧-م)].

دیسان ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەگێڕانەوەیەكا، فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەربێ- فەرمووی: نەنەخۆشی تەنینەوە هەیەو، نەمانگی صەفەردەبێ بەمانگی موحەررەم و نەكوندە بوو بەدبوومە، عارەبێكی دەشتەكی گووتی: ئەی پێغەمەری خودا: وادەبێ كە وشترەكان لەناو

[(١٨٧٧-م)] قال في التاج الجامع للأول في أحاديث الرسول: رواه الشيخان: -المترجم-

لم دان، لەبەر گورج و گۆڵی و پاکیو پوختی دەڵێی ڕەوە ئاسکن، چ دەردو بەڵایان نییە، کەچی کە وشترێکی لاوەکی گەڕیان تێکلاو دەبێ هەموویان گەڕ دەکا ئەی ئەگەر نەخۆشی ناتەنێتەوە ئەوە بۆ وایە؟ فەرمووی: (ئەی باشە نەخۆشییەکە لەکێوە تەنییەوەو گەیشت بەیەکەم وشتر!!). (تاج/٤ ل-٢٢٩ ز-٧٦ ژ-٣).

١٨٧٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ الْحُمَةِ وَالْأُذُنِ قَالَ أَنَسٌ كُوِيتُ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيٌّ وَشَهِدَنِي أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَسُ بْنُ النَّضْرِ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَبُو طَلْحَةَ كَوَانِي. (الحديث ٥٧٢٠، ٥٧٢١)[١٨٧٨].

ئەنەس -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -درودی لەسەر- ڕێگەی ماڵێکی ئەنصاریدا، کەناسراون بەئالی عەمری کوڕی حەزم، کەنزاو نوشتە و دەمبەستی مارو دووپشك و جڕوجانەوەری تری زەهردار و نوشتەی گوێ ئێشە بۆ خۆیانو بۆ خەڵکی تریش بکەن، ئەنەس دەیفەرموو: (نەخۆشی پاڵووم بوو کەبەعەرەبی پێی دەگووترێ -ذات الجنب- ئەبو طلحەی زڕبابم بەداخێکی تایبەتی، بۆ چارەی ئەم نەخۆشی پاڵووە بەدەستی خۆی داخی کردم، ئەو سەردەمە پێغەمبەر -درودی لەسەر- لەژیانا بوو، ئەنەسی کوڕی نەزری مامەم و زەیدی کوڕی سابیتیش لەلام ئامادەبوون لەکاتی داخکردنەکەدا). (تاج/٤ ز-٧٣ ل-٢١٤ ژ-٢+٦+١+٣+ ز-٧٤ ل-٢١٦).

[١٨٧٨] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: رخص لأهل بيت في الرقية (فتح/١١ ص/٤٢١ خاتمة كتاب الطب، ط.ج). -المترجم-

١٨٧٩- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ رَضِي اللَّه عَنهمَا أنها كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا أَخَذَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَيْبِهَا و قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَبْرُدَهَا بِالْمَاءِ. (الحديث ٥٧٢٤)[١٨٧٩].

فاتيمەی کچی مونزیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەستووری ئەسمای کچی ئەبوبەکر -ڕەزای خوای لێ بێ- وابوو کاتی ژنێکی تاداریان دەهێنا بۆلای، لەکاتی تالێ هاتنەکەدا، هەتا دۆعای بۆ بکا، دەچوو ئاوی دەهێناو، لەیاخەیەوە دەیکرد بەباخەڵیا بۆ سەرلەشی، وەدەیگوت: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمانی کردووە پێمان کەتادار بەئاو فێنك بکەینەوە!). (تاج/٤ ل/٢٠٥ ز/٦٦ ژ/٢).

١٨٨٠- عَنْ أَنسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. (الحديث ٥٧٣٢ طرفه في: رقم/١١٦٥ تجريد = ٢٨٣٠ فتح = بەرگی/٣ ل/٢٩٦)[١٨٨٠].

له ژماره: ١١٦٥ دا بەتەواوی رابوورد.

١٨٨١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ. (الحديث ٥٧٣٨)[١٨٨١].

حەزرەتی عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- فەرمانی پێم کردووە، یا فەرمووی فەرمانی بەموسوڵمانان کردووە، کە چاوەزار بکرێ بۆ رزگاربوون لەچاوی پیس).

[١٨٧٩] اخرجه مسلم في السلام، باب: لكل داء دواء و استحباب التداوي. رقم: ٢٢١١.

[١٨٨٠] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: بيان الشهداء، رقم:١٩١٦.

[١٨٨١] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة ..رقم: ٢١٩٥.

١٨٨٢- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ. (الحديث ٥٧٣٩)[١٨٨٢].

ئوم سەلەمەی هاوسەری پێغەمەر -دروودی خودا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خودا لەسەر هەموو هاوسەرەکانی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەماڵی من بوو، کچۆڵەیەکی دی خەرکانە لەدەموچاوی هاتبوو، فەرمووی: (چاوەزاری بۆبکەن، ئەمە بووە بەچاوەوە). •تاج/٤ ز/٦٦ ل/٢٠٧ ژ/٦).

١٨٨٣- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: رَخَّصَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ. (الحديث ٥٧٤١)[١٨٨٣].

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- ڕێگەی داوە بە موسوڵمانان کە نوشتەو چاوەزار و دەمبەست بکەن بۆ هەموو جانەوەرێکی زەهردار، وەك مارو دووپشك و زەردەواڵەو هەموو چزوودار و زەهر دارێکی تر).

١٨٨٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ لِلْمَرِيضِ بِسْمِ اللّٰهِ تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا. (الحديث ٥٧٤٥ طرفه في: ٥٧٤٦)[١٨٨٤].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەگەر کەسێ ئێشێ، ئازارێکی ببوایە، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- ئەنگوشتی شایەتمانی بەتفی خۆی تەڕ دەکردو دەمینایە سەرخاك و پەنجەی تۆزی خۆڵی پێوە دەلکا، ئەوجا پەنجەی بەخۆڵو تەڕاییەکەی دەمیەوە دەهێنا بەسەر شوێنی ئازارەکەدا و

[١٨٨٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة ... رقم: ٢١٩٧.

[١٨٨٣] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة.. رقم: ٢١٩٣.

[١٨٨٤] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة... رقم: ٢١٩٤.

لەوکاتەدا ئەم نزایەی دەخوێندو دەیفەرموو: (بسم الله، تربة أرضنا، بريقة بعضنا، يشفى سقيما بإذن ربنا: بە پیرۆزی ناوی خوای گەورە، دۆعات بۆدەکەم، ئەمە خاکی زەوی خۆمانە، لەگەڵ تەڕایی دەمی موسوڵمانێ لەخۆمان بەفەرمانی پەروەردگارمان، دەبێ بەچارەو دەرمان بۆ نەخۆشمان). (تاج/٤ ز/٧٤ ل/٢١٧ ژ/٤ ش/د/ت).

١٨٨٥- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا طِيَرَةَ وَخَيْرُهَا الْفَأْلُ قَالُوا وَمَا الْفَأْلُ قَالَ الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ.(الحديث ٥٧٥٤ طرفه في: ٥٧٥٥)[١٨٨٥].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەرم بیست دەیفەرموو: (نوقلانەی خراپ بایەخی نییە، باشترین نوقلانەیش نوخشە لێدانە). گوترا: ئەی پێغەمەری خودا! نوخشە لێدان وەکوو چی؟ فەرمووی: (وەك ئەوە دەتانەوێ کارێ بکەن، لەکاتی نیازی کردنەکەیا، وشەیەکی باش بەرگوێتان بکەوێ). (تاج/٤ ز/٧٨ ل/٢٣٢ ژ/١).

بۆ نموونە یەکی بچێ بۆ حەج، لەکاتی باسکردنی ئەم سەفەرەدا، بەرگوێ دەکەوێ، کەسێ ئەم ئایەتە دەخوێنێ: ﴿فقدِ استَمْسَكَ بالعُرْوَةِ الوُثقى﴾ ئەوە جۆرە نوقلانەیەکی باشە لەخوداوە، نیشانەی ئەوەیە کە حەجەکەی بەنسیب دەبێ، زۆرجار پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ ئەرکێکی دەسپارد بەکەسێ، ئەگەر ناوەکەی بەدڵی بوایە پێی خۆش بوو، ئەوەی بەنوخشەی باش لێدەدا، وە ئەگەر ناوەکەی بەدڵی نەبوایە پێی ناخۆش بوو، بەوێنە: ئەگەر سەرکارێکی دابنایە ناوی سەرکەوت بوایە پێی خۆش بوو، بەڵام ئەگەر ناوی ژێرکەوت بوایە پێی ناخۆش بوو.

[١٨٨٥] اخرجه مسلم في السلام، باب: الطيرة و انفال و مايكون فيه من الشؤم، رقم: ٢٢٢٣.

١٨٨٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ اقْتَتَلَتَا فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِحَجَرٍ فَأَصَابَ بَطْنَهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَقَتَلَتْ وَلَدَهَا الَّذِي فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى أَنَّ دِيَةَ مَا فِي بَطْنِهَا غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ فَقَالَ وَلِيُّ الْمَرْأَةِ الَّتِي غَرِمَتْ كَيْفَ أَغْرَمُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ وَلَا نَطَقَ وَلَا اسْتَهَلَّ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا هَذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ.(الحديث ٥٧٥٨ أطرافه في: ٥٧٥٩، ٥٧٦٠، ٦٧٤٠، ٦٩٠٤، ٦٩٠٩، ٦٩١٠)[١٨٨٦].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دوو ژنی هوزەیلی بوو شەڕیان، یەکێکیان بەردێکی گرتە ئەوی تریان و خۆی و سکەکەوی کوشت، جاکە بۆ داخوازیی و دادگایی، دادیان بردە لای پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بڕیاری دا: کە خوێنی سکەکەی دەکاتە سەرێ، ئیتر ئەو سەرە بەندەبێ، یا کەنیزەك بێ دەبێ، وە بڕیاریشی دا خوێنی ژنە کوژراوەکەو خوێنی سکەکەی لەسەر خوێنڕسانی ژنە تاوانبارەکەیە، نەك لەسەر ژنەکە خۆی. وەکەلەپووری ژنە کوژراوەکەیشیدا بەمناڵەکانیو بە خزمەکانی تری، جا حەمەلی کوڕەزای نابیغەی هوزەیلیش گوتی: ئەی پێغەمەری خوا؟ من چی ببژێرم ئەمە کەلەسکی دایکیدا کوژراوە، نە چەشکەی نانو ئاوی کردووە و نە ورتەی لەدەم دەرهاتووە و نەنقەی لێوە هاتووە، شتی وا خوێی نییە!.

پێغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەمە بەم قسە قوتانەیدا، وادەردەکەوێ کەلەدەستەی کوڵەنانیو کاهینانە!). (تاج/٣ ز/٨٤ ل/٢٢٠ ژ/٢).

پەیوەندی ئەم فەرموودەیە بەسەر باسەکەوە، کەباسی پزیشکییە، لەو ڕووەوەیە، کە کوڵەنانێتی و کەهانەش وەك سیحرو جادووبازی لەکاری

[١٨٨٦] اخرجه مسلم في القسامة، باب: دية الجنين و وجوب الدية في قتل الخطاء ..رقم:١٦٨١.

جنۆكـەو شـەياتينين، دەتـوانرێ لەرێگـەی نـزاو نووشـتەكردن بەئايـەتو سوورەتەكانی قورئانەوە چارەسەر بكرێن، و ئەمانە نەخۆشی دەروونی يان لێ دەكەوێتەوە، وە بەپزيشكی گيانی (طبي روحي) چارەسەر دەكرێن.

١٨٨٧– عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَدِمَ رَجُلَانِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَخَطَبَا فَعَجِبَ النَّاسُ لِبَيَانِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا أَوْ إِنَّ بَعْضَ الْبَيَانِ لَسِحْرٌ.(الحديث ٥٧٦٧ طرفه في: ٥١٤٦).

عەبـدوڵلای كـوڕی عومـەر -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: لـەلای خۆرهـەڵاتی مەدينـەوە دووپيـاوی هۆشمەنـد هـاتن بـۆ خزمـەتی پێغەمـەر - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- يـەكێكيان نـاوی زيبريقـان و ئـەوی تريـان نـاوی عەمری كوڕی ئەهتـەم بـوو، سـەرو وتاريـان دا، خەڵكەكە لەقسە نەستەقیو ڕەوانبێژی ئەوان واقـی وڕمـانو سەرسام بـوون. پێغەمـەريش -دروودی خـوای لەسەر بێ- بەم بۆنەيـەوە فـەرمووی: (هەقتانـە كـەوا سەرسـام بـوون، چونكە هەنـدێ قـسەی جـوانو وتـاری ڕەوان دەق وەك سـيحرو جـادوو وان، گـوێگر دەحەپەسێنن و سـەرنجی كێش دەكـەن بـۆلای خۆيـان). (تـاج/١٠ ز/٧٠ ل/١٧٤ ژ/١+٢).

١٨٨٨– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُورِدَنَّ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ.(الحديث ٥٧٧١ طرفه في: ٥٧٧٤)[١٨٨٨].

ئەبو هورەيرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەويستەوە دەفەرموێ: (نـەخۆش نەكرێتـە ناوسـاخەوە، نـەبادا سـاخەكانيش نـەخۆش بكـەونو دەردەكـە لـە نەخۆشەكانەوە بتەنێتەوە بـۆ سـاخەكانيش). (تـاجی كـوردی/٤ ز/٧٦ ل/٢٢٩ ژ/٤).

[١٨٨٨] اخرجه مسلم في السلام، باب: لا عدوى و لا طيرة و لاهامة... رقم: ٢٢٢١.

١٨٨٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.(الحديث ٥٧٧٨، طرفه في: ٦٤٩ تجريد = ١٣٦٥ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/٧٢) + (الحديث ٦٤٧ تجريد = ١٣٦٣ فتح = بەرگی/٢ ل/٧١)[١٨٨٩].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (کەسێ لەکێویکەوە، یالە بەرزاییەکەوە، بەنیازی خۆکوشتن، خۆی بەربداتەوەو خۆی بکوژێ، ئەوە کاتێ دەمرێ هەمیشە لەو کێوەوە خۆی هەڵ دەداتە خوارەوە بۆ ناو ئاگری دۆزەخ، هەتا هەتایە ئەمە کارو پیشەیەتی و بە ئێجگاری لەئاگری دۆزەخا دەمێنێتەوە لەسەر ئەم حاڵە، وە کەسێ زەهر بخوا، یا بخواتەوەو بەزەهر خۆی بکوژێ ئەوە لەئاگری دۆزەخیشا، زەهرەکەی کە لەدونیادا خۆی پێکوشتووە، هەروا لەناودەستیاو پەیتا پەیتا دەیخوا، یا دەیخواتەوە و هەتا هەتایە بەئێجگاری لەئاگری دۆزەخ دا، دەبێو هەمیشەیش ئەمە حاڵو کارو پیشەی دەبێ).

(وەکەسێ بەپارچە ئاسنێ خۆی بکوژێ، وەك ئەوە بەخەنجەرێ یا بەکێردێ، یا بەدەمانچەیێ، بەقەستی خۆی بکوژێ، ئەوە لەئاگری دۆزەخیشا ئەو پارچە ئاسنە دەگرێ بەدەستیەوە و خۆش خۆش، بەردەوام دەیکا بەورگی خۆیا، ئیتر هەتا هەتایە لەئاگری دۆزەخدا دەمێنێتەوەو، ئەوە حاڵیەتی). (تاج/٣ ز/٨١ ل/٢٠٣ ژ/٧).

[١٨٨٩] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: غلظ تحريم قتل الانسن نفسه، ...رقم: ١٠٩.

روونكردنەوە:

مەبەست هەڕەشەكردنە لە خۆكوشتنن دەنا هەر كەسێ لەسەر باوەڕو ئیمان بمرێ، بەهیچ تاوانێ لەڕەحمەتی خوداو لەبەهەشت نائومێد نابێ. عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- ئاوا تەئویلی ئەم فەرموودەیە دەكا: (ئەمە سزای ئەوكەسانەیە كەئەم تاوانە گەورەیە ئەنجام دەدەن، مەگەر خودا بەمیهرەبانی خۆی چاو پۆشی لێ بكاو، لە دۆزەخی هەمیشەیی ڕزگاری بكاو بیباتە بەهەشتی بەرینی نەبڕاوە).

١٨٩٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخَرِ دَاءً.(الحديث سبق طرفه في: ١٣٣٤ تجريد=٣٣٢٠ فتح= بەرگی/٣ ل/٤٥٩)[١٨٩٠]. واتەكەیشی لەوێ بەتەواوی ڕابورد، لێرە ووشەی (إناء = دەفرو قاپو حاجەت)ە و بەس. ئەویش ئەوە دەگەیەنێ لە باتی خواردنەوە هەموو شلەیێ، لەم ڕووەوە، با خواردنەوەش نەبێ، وەك شلەو شۆربا، بڕیاری ئاوو خواردنەوەی هەیە. واتە: ئێرە عام ترو گشتی ترە.

[١٨٩٠] راجع رقم: ١٣٣٤ تجرید - بەرگی/٣ ل/٤٥٩. -المترجم-

پـايـانـێ - الخَاتِمَةُ

مامۆستای عەسقەلانی –ڕەزاو –ڕەحمەتی خوای گەورەی لێ بێ- لێرەدا لەم پایانەدا دەفەرموێ: (نامەی پزیشکی) سەدو هەژدە فەرموودەی بەرز کراوەی تیادایە، هەژدە ڕێباز (طريق)یان بێڕشتەن (معلق)ن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول)ن.

هەشتاو پێنج ڕێبازیان دووبارەن، هەیانە لەم نامە خۆیدا دووبارە بوونەتەوە، هەیانە لەپێشتر دووبارە بوونەتەوە، پوختەکەیان: (١١٨ — ٨٥ = ٣٣) سیی و سێ فەرموودەن، پێشەوا موسلیم وەك پێشەوا بوخاری، -ڕەزاو ڕەحمەتی خودا لەهەردووکیان بێ- ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەم هەشتەیان:

١. فەرموودەی ئەبوهورەیرە، ژمارە: ١٨٧٠ تەجرید = ٥٦٧٨ فەتح = في نزول الداء و الشفاء.
٢. ژمارە: ١٨٧١ تەجرید = ٥٦٨٠ فەتح = الشفاء في ثلاث.
٣. ژمارە: ١٨٧٣ تەجرید = ٥٦٨٧ فەتح = حديث عائشة في الحبة السوداء.
٤. ژمارە: ١٨٧٧ تەجرید = ٥٧٠٧ فەتح الباری = حديث أبي هريرة (فرَّ من المجزوم). لاحظ ما جاء في هامش هذا الرقم من إخراج مسلم له في باب السلام برقم/٢٢٢٠.
٥. ژمارە: ١٨٧٨ تەجرید = ٥٧٢٠ فەتح = حديث أنس (رخص لأهل بيت في الرقية).
٦. ژمارە: ١٨٧٨ کۆتاییەکەی = حديث أنس (أن أبا طلحة كواه) = فەتح/٥٧٢١.
٧. حديث عائشة في الصبر على الطاعون = ٥٧٣٤ فتح الباري.
٨. حديث أنس: (اشف و أنت الشافي) = ٥٧٤٢ فتح.

هەروەها دەفەرموێ: شازدە بیستراو –أثر- یشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٠- نامەی جلو بەرگ * كتاب اللباس

نامەی جلو بەرگ لە تاجول ئوصولدا وا لەبەرگی چواردا، ل/٩٧ ز/٢٩ هەتا ل/١٥٤ ز/٤٩ + ریاض/٢ ل/٢٧٣ ز/١١٧ هەتا ل/٢٩٦ ز/١٢٦.

١٨٩١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ.(الحديث ٥٧٨٧)(١٨٩١).

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەر جلو بەرگێ درێژییەكەی بكەوێتە خوار دوو قاپە ڕەقڵەی پیاوەوە، ئەوە شوێنەكەی لەقیامەتا والەناو ئاگری دۆزەخا). (ریاض/٢ ل/٢٨٠ ژ/٧٩٣) + (تاج/٤ ز/٣٨ ل/١٢٧ ژ/) + (تجرید/٤ ل/٧٤ ژ/١٣٨٨ = ٥٧٩ فەتحولباری + ب/٤ ل/١٤١ ژ/١٤٥٣).

١٨٩٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللَّه عَنه قَالَ كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ أَنْ يَلْبَسَهَا الْحِبَرَةُ.(الحديث ٥٨١٣ طرفه في: ٥٨١٢)(١٨٩٢).

ئەنەسی كوڕی مالك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەگشت جلو بەرگێ زیاتر حەزی لە لەبەركردنی حیبەرەبوو). (تاج/٤ ل/١٠٥ ز/٣١ ش/ن).

(١٨٩١) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (ما أسفل من الكعبين...). (فتح/١١ ص/٦٠٢ ط.ج خاتمة كتاب اللباس) -المترجم-

(١٨٩٢) اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: فضل لباس ثياب الحبرة، رقم/٢٠٧٩.

حیبـەرە جۆرە قوماشـێکی نایـابی یەمەنیـیـە، ڕەنگبـێ جۆرێ بـێ لـەو قوماشەی جاران پێیان دەگوت شیرداخ.

١٨٩٣- عَنِ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تُوُفِّيَ سُجِّيَ بِبُرْدٍ حِبَرَةٍ.(الحديث ٥٨١٤)[١٨٩٣].

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ مەرگ بوو بەمیوانی دایان پۆشی بەشاڵی یەمانی. (تاج/٤ ز/٢٠٢ ل/٥٤٣ ژ/١ ش/د).

ڕوونکردنەوە:

ئیمامی نەوەوی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: کاتێ مردوو گیانی دەردەچێ واباشە جلەکانی لەبەری دابکەنرێ، هەتا بەهۆی ئەو جلانەوە ئەندامەکانی دەق نەگرێ، وە پاش ئەوە بەچەرخێ هەموو لەشی دابپۆشرێ، هەتا شەرمگای دەرنەکەوێ، وەك لەم فەرموودەیەدا ئاماژە بۆ ئەوە کراوە.

١٨٩٤- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ أَبْيَضُ وَهُوَ نَائِمٌ ثُمَّ أَتَيْتُهُ وَقَدِ اسْتَيْقَظَ فَقَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ قُلْتُ وَإِنْ زَنَى ....(الحديث ٥٨٢٧ طرفه في: رقم: ٥٩٨ تجريد = ١٢٣٧ فتح = بەرگی/٢ ل/٢١ + رقم/١٠٤٧ تجريد = ٢٣٨٨ فتح = بەرگی/٣ ل/١٤٠)[١٨٩٤].

لەم دوو شوێنە ئەم فەرموودەیە بەتەواوی ڕۆیشت، لێرەدا ئەوەی هەیە لەسەتا ئەبو زەڕە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (چووم بۆلای پێغەمەر -

[١٨٩٣] اخرجه مسلم في الجنائز، باب: تسجية الميت... رقم: ٩٤٢.

[١٨٩٤] سبق في رقم: ١٢٣٧، اخرجه مسلم في الإيمان، باب: من لايشرك بالله شيئا دخل الجنة، رقم: ٩٤.

دروودی خـوای لەسـەر بـێ- نوسـتبوو، بـەرگێکی سـپی لەبـەردابوو، لەپاشـا چوومەوە بۆ خزمەتی لەخەو هەڵسا بوو....).

١٨٩٥- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْحَرِيرِ إِلَّا هَكَذَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعَيْهِ اللَّتَيْنِ تَلِيَانِ الْإِبْهَامَ قَالَ فِيمَا عَلِمْنَا أَنَّهُ يَعْنِي الْأَعْلَامَ.(الحديث ٥٨٢٨ أطرافه في: ٥٨٢٩، ٥٨٣٠، ٥٨٣٤، ٥٨٣٥)[١٨٩٥].

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی دەکرد، لەئاوریشم و لەبەرکردنی، مەگەر بۆ ئەمە. پێغەمـەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بـەو دوو پەنجەیـەی کـەدێن بـەدوا پەنجەکەڵەی دا ئاماژەی کرد. واتە: بەپەنجەی شایەتمان و بەپەنجەی ناوەڕاست، ئاماژەی کرد، واتـە: ئەگەر ئاوریشم بـۆ پـەراوێزو تـەطریـز و شـتی تـری وابـوو دروسـتە). (تـاج/٤ ل/٩٩ ژ/٥).

١٨٩٦- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا فَلَنْ يَلْبَسَهُ فِي الْآخِرَةِ.(الحديث ٥٨٣٤ أطرافه في: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٠، ٥٨٣٥)[١٨٩٦].

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسـەر بێ- فەرمووی: (هەر پیاوێ لەموسوڵمانان لـەم جیهانـەدا، ئاوریـشم لەبـەربکا، لەوجیهاندا لەبەهەشتا لەبەری ناکا، واتـە: ناچـێتە بەهەشـت چـونکە بـەرگی بەهەشتیەکان ئاوریشمە). (تاج/٤ ژ/٢٩ ل/٩٧ ژ/١).

[١٨٩٥] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال إناء الذهب ...رقم/٢٠٩٦.

[١٨٩٦] رواه الخمسة إلا أبا داود: (تاج/٤ ل/٩٧). -المترجم-

روونكردنەوە:

لەتاج دا دەفەرموێ: بوخاری و موسلیم و نەسائی ئەم فەرموودەیەیان گێڕاوەتەوە، لەوەجهێكی ئەم فەرمودەیەدا، كەلە ئیمامی ئەنەسەوەیە، عەینی دەفەرموێ: (و الحديث من أفرَادِه واتە: ئەم فەرموودەیە بوخاری بەتەنیا گێڕاویەتەوە، موسلیم نەیگێڕاوەتەوە). ئەم دوو فەرمایشتە بەدیمەن جیایە، دەگەڕێتەوە بۆ خاڵێكی گرنگ لە زانستی فەرموودەدا، كە ئەویش ئەم یاسا ناسراوەیە، لەناو فەرموودە شوناسەكاندا:-

(فەرموودە بەدوو شێوەی سەرەكی دابەش دەكرێ و هەربەشەی ناوێكی لێ دەنرێ:

یەكەم: بەناوی مخرجی یەكەمی، كە زۆرینەی كات یەكێكە لەسەحابەكانی پێغەمەر، وەك دەگوترێ: حەدیسی عومەر، حەدیسی عائیشە، حەدیسی زەید، حەدیسی ئەبو سەعید، بەناوی سەحابیەكەوە فەرموودەكە ناودەبرێ، جا ئەوەی كەلێرەدا، واتە: لە پەراوێزی فەرموودەكاندا، لەم كتێبەدا، لەتەخریجەكەدا دەفەرموێ: (أخرجه مسلم) مەبەست ئەم جۆرەیە، واتە: ئیمامی موسلیم هەمان فەرموودەی لەهەمان صەحابەوە بەسەنەدی خۆی دەرهێناوە، بەڵام مەرج نییە سەنەدو مەتن ئەمیش بەهەمان لەفظ و بەهەمان دەق و مەتن و بەهەمان سەنەدی بوخاری بێ، بەڵكو وادەبێ ڕشتەو دەقی فەرموودەكە لەلای هەردوو ئیمام یەك شتە بەبێ زیادو كەم، جاری وایش دەبێ هەم لەڕشتەكەدا، هەم لەدەقەكەدا جیاوازی هەیە، بگرە زۆر جار جیاوازی زۆریش هەیە، بەڵام چونكە مخرجی حەدیسەكە و تەوەرەی حەدیسەكە یەك شتن دادەنرێ بە متفق علیه، تەنانەت ڕێ دەكەوێ ئیمامی موسلیم، لەیەكێ لە گێڕانەوەكانی خۆیدا بۆ فەرموودەكە، پار چەیێ لەدەقی فەرموودەكە، نەقڵ دەكا، وە هەموو فەرموودەكە لەشوێنێ تر نەقڵ دەكا، وە ئیمامی بوخاریش هەروا: لەهەندێ ریوایەتی خۆیدا پارچەیێ لەفەرموودەكە

نــەقڵ دەكـا، كــە ئەوپارچــەیە لەوفەرموودەیــەدا تایبەتــە بــە خۆیــەوە، لەفەرموودەكەی ئیمامی موسلیمدا ئەو پارچەیە یا ئەو زیادەیە نییـە، لەبـەر ئــەوە خوێنــەر ســەری لێ تێــك دەچــێ، دەڵــێ: كــەی ئــەم دوو حەدیــسەیە لەموتەفقو عەلەیهن. جا بۆ روونكردنەوەی تەواوی ئەم باسە عەرزتان دەكەم، ئیمامی موسلیم فەرموودەی ژمارە: ١٨٩٤ تەجرید، بەم سەنەدە ئیخراج دەكا:

١. زوهەیری كوڕی حەرب و ئەحمـەدی كوڕی خـیراش، هـەردوو شـێخی موسلیمن.

٢. عەبدولصەمەدی كوڕی عەبدولواریث.

٣. لە عەبدولواریثی باوكی عەبدول صەمەدەوە.

٤. حوسەینی موعەللیم.

٥. ئیبنو بورەیدە.

٦. یەحیای كوڕی یەعمەر.

٧. ئەبولئەسوەدی دیلی.

٨. ئەبو زەڕ.

بەڵام ئیمامی بوخاری بەسەنەدو مەتنی خۆی ئاوا دەیگێڕێتەوە:

١. ئەبو مەعمەر (شێخ = مامۆستا) ی بوخاری.

٢. عەبدولواریث.

٣. حوسەینی موعەللیم.

٤. عەبدوڵلای بورەید.

٥. یەحیای كوڕی یەعمەر.

٦. ئەبولئەسوەدی دیلی – دوئەلی

٧. ئەبو زەڕ

لەگێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیەدا، سەنەد -ڕشتەی- موسلیم ئاوایە:

١. محمدی کوڕی موثەننا.

٢. محمدی کوڕی جەعفەر

٣. شوعبە.

٤. و اصیلی ئەحدەب

٥. مەعروور

٦. ئەبوزەڕ.

یەکەم: دیارە کەئەم ڕشتانە جیاوازی زۆریان هەیە، بەڵام هەموویان سەر ڕشتەکەیان دەچێتەوە سەر ئەبوزەڕ، ئەلغەفاری، مەتنی ڕیواتەکانیش جیاوازی زۆریان هەیە.

دووەم: فەرموودەکە تەوەرە و بابەتەکەو واتاکەی یەکە، یا زۆر لەیەکەوە نزیکە، بەڵام لەچەند سەحابەیەکەوە ئیخراج کراوە، وەك فەرموودەی ژمارە:١٨٩٦ تەجرید، کە لەبوخاریدا لەچەند کەسێکەوە ریوایەت کراوە، ژمارە:٥٨٣٠ فەتح لە عومەرەوە، لەگەڵ تەرەفەکەی: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٤، ٥٨٣٥.

ژمارە: ٥٨٣٢ فەتح لەئەنەسی کوڕی مالیکەوە.

ژمارە: ٥٨٣٣ فەتح مورسەلی ئیبنووزوبەیر.

جابەم جۆرە فەرموودەیە دەگوترێ: ریوایەت و موسلیم. جا ئەوەی کە لەتاجولئوصولا زۆر جار دەفەرموێ: بوخاری و موسلیم، ریوایەتیان کردووە، مەبەست هەردوو شێوەکەیە، جاری واهەیە بەشێوەی یەکەمە، کەپێی دەگوترێ متفق علیە جاری واهەیە بەشێوەی دووەمە، کە پێی دەگوترێ: ریوایەت بەمەهنا، چونکە ئالی هەردوو فەرموودەکە لەواتاو مەعنادا یەك دەگرێتەوە.

سێیەم: مامۆستای عەسقەلانی –رەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: لەبارترین فەرمایشت لەم لایەنەوە: (کەسزای ئەوکەسە لەقیامەتا ئەوەیە کەلەو نازو بەهرەیە بێبەش دەبێ، بەلام وادەبێ ئەم هەڕەشەیە نایەتەجێ، بەهۆی تۆبەوە، یا بەهۆی چاکەوە، یا بەهۆی شەفاعەتەوە یا بەهۆی پاڕانەوەی منالەوە بۆی). فەرمایشتی شێخی عەسقەلانی تەواو. لەڕاستیدا ئەم جۆرە هەڕەشانە هەموویان هەروان، مەرج نییە لەقیامەتدا دەقاو دەق جێبەجێ بکرێن، بەلام هەشیانە وەك خۆی جێبەجێ دەکرێ، ئەگەر کابرای گوناهبار هەتا مردن لەگومڕا هیدابێ و ئاوڕێ لەئایینو خواپەرستی و چاکە خوازی نەداتەوە.

چوارەم: (بڕوانە: تێبینی) کۆتایی پایانی پاش ژمارە: ١٩٦٣ تەجرید - بەرگی/٥ ل/٢٢٥).

١٨٩٧- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه قَالَ: نَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةَ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ، وَأنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَ عَنْ لُبْسِ الحرير و الديباج و أن نجلس عَلَيْهِ. (الحديث ٥٨٣٧ سبق طرفه في: رقم: ١٨١٣ تجريد = ٥٤٢٦ فتح = بەرگی/٥ ل/٨٥).[١٨٩٧]:

(بڕ: تاج/ ٤ ل/٥٧ ز/٢٩ ز/٢٢) + (ریاض/٢ ل/٢٩٣ ز/٨٠٨)، فەرموودەکە لەوێ بەتەواوی رۆیشت، لێرە لە ئاخرەکەیەوە ئەمەی پترە: (لەسەر ئاورێشم دامەنیشن).

جلو بەرگی زەعفەراناوی

١٨٩٨- عَنْ أنَسٍ رَضِي اللَّهُ عَنه نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ. (الحديث ٥٨٤٦)[١٨٩٨].

[١٨٩٧] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب تحريم استعمال إناء الذهب، رقم: ٢٠٦٧.

[١٨٩٨] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: نهى الرجل عن التزعفر، رقم: ٢١٠١.

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی پیاوی نەئەدا، کەبەزەعفەران خۆی بۆنخۆش بکا، یا جل‌و لەشی خۆی پێ ڕەنگ بکا). (بڕ: تاج/٤ ل/١٤٣ ز/٤٤ ژ/٤).

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەم ئاماژانە کەدەیکەین بۆ ئەطرافو گێڕانەوەکانی تری فەرموودەکان‌و بۆ شوێنی ئەم فەرموودانە، لەریاض الصالحین و لەتاج الأصول داو، لەسەر چاوەکانی تردا، کار ئاسانی‌یە بۆ پسپۆڕان و کەسانێ کە بیانەوێ، لەفەرموودەکان بەتەواوی حاڵی ببن‌و، بڕیارە شەرعییەکانیان لێ وەربگرن‌و، بەتایبەتی بۆ وەرگێڕان‌و وتار خوێنان و بەحس نووسان‌و لێکۆڵەرەوان، هەتا بتوانن بەئاسانی تەوفیق، یا جەمع، لەنێوانی گێڕانەوە جیاجیاکانا بکەن و بەهرەی تەواویان لێ وەربگرن. زۆر لەپسپۆڕان جەخت لەسەر ئەم لایەنە دەکەن‌و داوای لەبەندە دەکەن، دەڵێن: چونکە کارئاسانی‌یەکی زۆر باشی واتیادا، بەتایبەتی بۆ خوتبەو وتارو ئامۆژگاری و...تاد.

بۆنمونە: ئەوەتا بەپێی ئەم فەرموودەیەی ئێرە، بۆ پیاو، خۆڕەنگ کردن‌و خۆ بۆنخۆشکردن بە زەعفەران، کە گیایەکی بۆنخۆشە، گوڵێکی زەردی بۆنخۆشی هەیە، ناباشە و نەیی لێ کراوە، کەچی بەپێی فەرموودەکەی تاجول ئوصوول پێغەمەر خۆی شتی وای کردووە، وە ئیبنو عومەر شتی وایکردووە. کەبەباشی لەبابەتەکە دەکۆڵینەوە دەبینین: هۆی ئەم هەمکە ڕاجیایی‌یە، لەم مەسەلەیەدا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەم گێڕانەوە جیاجیایانە، وەهەروەها لەشوێنەکانی تریشدا، وە لەڕاستیشدا ئەم ڕاو بۆچوون‌و بڕیارە جیاجیایانە بۆ مەردوم بوونە سەرچاوەی کارئاسانی و بارسووکی، وە بەپێی پێویست‌و بارودۆخ و شوێن و کەس، سوودو بەهرەیان لێ وەردەگیرێ. وەك دەگوترێ: (إختلاف ڕەحمەتە).

باسی سۆل (نەعل)

١٨٩٩- وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنه أَنَّهُ سُئِلَ: أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ.(الحديث ٥٨٥٠ سبق طرفه في: رقم: ٢٤٦ تجريد = ٣٨٧ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٢٥٩)[١٨٩٩].

١٩٠٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ لِتَكُنِ الْيُمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ.(الحديث ٥٨٥٥)[١٩٠٠].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کاتێ کەپێڵاو لە پێدەکەن، لەپێشا بیکەنە پێی ڕاستتان، لەکاتی داکەندنیشا، لەپێشدا پێی چەپتان دابکەنن، واتە: بەپێچەوانەی لەپێکردنەوە، باپێی ڕاست لەکاتی لەپێکردندا یەکەم بێو لەکاتی داکەندندا دووەم بێ. (تاج/٤ ل/١٢٠).

١٩٠١-و عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ لِيُحْفِهِمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا.(الحديث ٥٨٥٦)[١٩٠١].

دیسان ئەبوهورەیرە دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەشێوەی گشتی بەیەك تاك پێڵاوەوە مەڕۆن، یاهەردوو تاکەکان پێکەوە داکەنن و ئەوسا ئەگەر ناچار بوون بەپێی پەتی بڕۆن، یاهەردوو تاکەکان لەپێ بکەنو بەئاسایی بڕۆن. (تاج/٤ ل/١٢٠ ژ/٢ ز/٣٦) + (ریاض/٤ ل/٨٧ ز/٢٩٩ ژ/١٦٤٩، ١٦٥٠).

[١٨٩٩] اخرجه مسلم في المساجد ومواضع الصلاة.. رقم: ٥٥٥.

[١٩٠٠] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: إستحباب لبس النعل في اليمنى أولا ..رقم/ ٢٠٩٧.

[١٩٠١] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: استحباب لبس النعل في اليمنى اولا ..رقم: ٢٠٩٧.

روونكردنەوە:

مەبەستی سەرەكی لـەم باسی سۆلە باسی پـێڵاوە بەگشتی، وە مەبەست لەم وردەكاریيانە لەم بابەتانەدا ئەوەیە: كە مـرۆڤ بەشێوەی گشتی، بـەپێی كات و سات و سەردەمی خۆی، موهەندەم بێ و، لەجل و بـەرگ و شـتیوادا رێك و پێك بێ و، شرۆشێواو نەبێ. دەنا بەهیچ شێوەیێ مەبەست ئەوەنییە كـەمرۆڤ لەكاروباری ئاسایی و عادەتیدا، وازلەباوو یاساو رێسای سەردەم و وڵاتی خۆی بهێنێ و، خۆی ببەستێتەوە بەعادات و نەریت و دەستووری جل و بـەرگ و شتی تری وای سەردەمی پێغەمەرەوە. چونكە (عادات) جیایـە لـە (عبـادات). جل و بەرگیش بەشێكە لەعادات.

ئەنگوستیلە سوننەتە

١٩٠٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُـولَ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَقَالَ: إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًـا مِنْ وَرِقٍ وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلَـا يَنْقُـشَنَّ أَحَـدٌ عَلَـى نَقْـشِهِ. (الحـديث ٥٨٧٧ سبق طرفه في رقم:٥٨ = ٦٥ فتح = بەرگی/١ ل/٨٣)[١٩٠٢].

ئەنەسی كوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفـەرموێ: پێغەمـەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەنگوستیلەیەكی زیوینی دروست كـرد، نەخـشەكەی مۆری (محمد رَسُولُ اللَّه) بوو. ئەوجا فەرمووی: (من ئەمووستیلەیەكی زیوینم لـەلای وەستا بۆخۆم دروست كردووە، مـۆری محمد رَسُولُ اللَّه : موحەمـەد پێغەمـەری خودایـەم لێ هەڵكەنـدووە، بـەڵام نابـێ كەسـی تـر چـاولەمن بكـاو ئـەم مـۆرە لەئەموستیلەی خۆی هەڵبكەنێ). (تاج/٤ ل/١١٨ ژ/٥).

[١٩٠٢] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: لبس النبيُ صَلى اللهُ عَليهِ وَسلمَ ... رقم: ٢٠٩٢.

ژن و پیاو لەجل و بەرگ و شتیوا دا حەرامە لاسکایی یەکتر بکەنەوە

١٩٠٣- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَقَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ. قَالَ: فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلَانًا وَأَخْرَجَ عُمَرُ فُلَانًا.(الحديث ٥٨٨٦ طرفه في: ٥٨٨٥، ٦٨٣٤)[١٩٠٣].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەفرەتی کردووە لەپیاوی سەرژنانی و، لە ژنی کوڕانی، وە فەرمووی: (ئەم جۆرە کەسانە مەهێڵن بێنە ماڵتان، ئەگەر هاتیشنە ماڵتان دەریانکەن). گوتی: پێغەمەر خۆی فیسارە کەسی وەدەرنا، وە عومەریش فیسارەژنی وەدەرنا). (ریاض/٤ ل/٧٧ ژ/١٦٣١ ز/٢٩٢) + (تاج/٤ ل/١٥٠ ز/٤٧ ژ/١).

١٩٠٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ وَفِّرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ.(الحديث ٥٨٩٢)[١٩٠٤].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەپێچەوانەی بتپەرستان و فرە خواپەرستان بکەن، بەم رەنگە: ئێوە ریش تەواو بهێڵنەوە، سمێڵ تەواو کورت بکەنەوە). (تاج/٤ ل/١٣٧ ز/٤٢ ژ/٢ ش/د/ت/ن).

[١٩٠٣] قال الإمام النووي -رحمه الله- في رياض الصالحين: (رواه البخاري) يعني: (من افراده). -المترجم-

[١٩٠٤] أخرجه مسلم في الطهارة، باب: خصال الفطرة، رقم: ٢٥٩.

قژو موو بۆیەو ڕەنگکردن و
هەندێ بابەتی تری لەم بابەتە

١٩٠٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ.(الحديث ٥٨٩٩ سبق طرفه في: ١٣٨٠ = ٣٤٦٢ فتحولباری = بەرگی/٤ ل/٦٥) + (ریاض/٤ ل/٧٩ ز/٢٩٣ ژ/٣/١٦٣٦)[١٩٠٥].

١٩٠٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَالَ: كَانَ شَعَرُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ رَجِلاً، لَيْسَ بِالسَّبِطِ، وَلاَ الجَعْدِ، بَيْنَ أُذُنَيْهِ و عَاتِقِهِ.(الحديث ٥٩٠٥ طرفه في: ٥٩٠٦)[١٩٠٦].

قەتادە -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: عەرزی ئەنەسی کوڕی مالیکم کرد: مووی پێغەمەر چۆن بوو؟ فەرمووی: قژە سەری کەمێ لوول بوو، نەزۆر کرژو نەزۆر خاو بوو، هەتا لای گوێچکەو ناو شانی دەهات). (تاج/٤ ل/٢٥٨ ز/٨٤ ژ/١+ بڕ: بەرگی:٤ ل/٢٤١ تەجریدی صەریح بەکوردی، بڕگەی: سێیەم).

١٩٠٧- عَنْ أَنَسِ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَخْمَ الْيَدَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ حَسَنَ الْوَجْهِ لَمْ أَرَ بَعْدَهُ وَلَا قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَكَانَ بَسِطَ الْكَفَّيْنِ.(الحديث ٥٩٠٧ أطرافه في: ٥٩٠٨، ٥٩١٠، ٥٩١١)[١٩٠٧].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەستو پێی قەوی بوون، ڕووی زۆر جوان بوو، لەجوانیو نازداریدا، نەلەوەو پاشو نەلەوەو پێش مانەندی ئەوم نەبینیوە، هەردوو لەپەکانی بەسروشت کراوە بوون).

[١٩٠٥] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: في مخالفة اليهود في الصبغ، رقم: ٢١٠٣.

[١٩٠٦] اخرجه مسلم في الفضائل، باب في صفة النبيّ و مبعثه، ....رقم: ٢٣٤٧.

[١٩٠٧] عدّة العينى طريقا آخر لحديث أنس السابق (العيني/٢٢ ص/٥٣). -المترجم-

١٩٠٨- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِي اللَّه عَنهمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّـهِ صَلَّى اللَّـه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ قَالَ: الراوي: القَزَعُ، إذا حُلِقَ الصَّبِيُّ، وتُرِكَ هَاهُنَا شَعَرَةٌ، وَ هَاهُنَا، وَهَاهُنَا، فَأَشَارَ إِلَى نَاصِيَتِهِ وَجَانِبَيْ رَأْسِهِ.(الحديث ٥٩٢٠ طرفه في: ٥٩٢١)[١٩٠٨].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمبەرم ژنەوت، نەهی دەکرد لەقوچکە تاش، گێڕەرەوە دەفەرموێ: کاتێ سەری منالْ دەتاشرێ، لەپێشە سەری و لەهەردوو لاجانگی، هەنێکی دەتاشرێ، و هەنێکی ناتاشرێ. (تاج/٤ ل/١٤١ ژ/٦) + (ریاض/٤ ل/٨١ ز/٢٩٥ ژ/١٦٣٨، ١٦٣٩).

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەم فەرمووده پیرۆزەیە ئەوەیە کەموسوڵمان لەهەموو شتێکا ئاسایی بێ، شتێ کەلەگەڵ زەوقی سەلیم‌و سروشتی پاکی مرۆڤدا ڕێک نەکەوێ‌و دابنرێ بەڕێز پەڕو یاساو ڕێسا بەزێن، لێی دووربێ‌و، پێشەنگ نەبێ لەداهێنانی خووی ناشیرین‌و ڕەفتاری ناهەموارا، دەنا بەهیچ شێوەیێ مەبەست ئەوە نییە کەچەشنە داب‌و نەریتی تایبەتی بەناوی ئایینەوە بسەپێنرێ بەسەر خەڵکەکەدا، عورفی صەحیح و خووی شیرینی ناو کۆمەڵ ئایین پەسەندی دەکا، ئیتر لەهەر ولاتێ چی باوبێ، لەبارەی جل‌و بەرگ‌و قژ پەروەردەکردن‌و شتی واوە، شەرع ڕێگەی پێدەدا، بەمەرجێ دژی شەرعی خوداو سروشتی پاکی مرۆڤ نەبێ (مَارَآهُ الْمُسْلِمُونَ حَسَناً فَهُوَ عِنْدَ اللهِ حَسَنٌ: هەرچی موسوڵمانان بەجوانی بزانن لای خواش جوانە).

[١٩٠٨] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: كراهة القزع، رقم: ٢١٢٠.

١٩٠٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّه عَنهَا قَالَتْ كُنتُ أُطَيِّبُ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَطْيَبِ مايَجِدُ، حَتَّى أَجِدُ وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ.(الحديث ٥٩٢٣ سبق طرفه في: رقم: ١٨٩ تجريد = ٢٧١ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٢٠٣)[(١٩٠٩)].

عائیشەی هاوسەری پێغەمەر -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خودای گەورە لەعائیشەی هاوسەری بێ- دەفەرموێ: بەدەستی خۆم بۆنی خۆشم دەدا لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- تەنانەت لەباشترین بۆنی خۆشم ئەدا لەسەرو لەڕیشی، هەروا لەبەرگو جەستەی، گەلێ جار ئەوەندە بەتۆخی لێم ئەدا، بریقەی بۆنەکەم ئەدی بەسەرو ریشیەوە (تاج/٤ ل/١٦٩ ز/٥١ ژ/٧ ش/د/ت/ن باسی بۆنی خۆش زۆر پەسەندە).

١٩١٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِي اللَّهُ عَنه أَنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَ يَرُدُّ الطِّيبَ.(الحديث ٥٩٢٩ سبق طرفه في رقم: ١١٠٣ تجريد= ٥٨٢ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/١٩٣).

١٩١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنهَا قَالَتْ طَيَّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي بِذَرِيرَةٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِلْحِلِّ وَالْإِحْرَامِ.(الحديث ٥٩٣٠ سبق طرفه في رقم: ٧٣٩ تجريد = ١٥٣٩ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/١٦٤).

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: لەحەجی مالآوایىدا بەدەستی خۆم، تۆزێ بۆنی زەریرەم ئەدا، لەجەستەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کەجۆرە تۆزێکی بۆنخۆشی گیراوە بوو، لە هیندەوە دەهات، هەم بۆکاتی ئیحرام شکاندنی و هەم بۆکاتی ئیحرام دابەستنی). (تاج/٤ ل/١٦٨ ژ/٥ -ش).

(١٩٠٩) اخرجه مسلم في الحج، باب: الطيب للمُحْرِم عند الإحرام ..رقم: ١١٩٠.

١٩١٢- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِي اللّٰه عَنهمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ.(الحديث ٥٩٥١ طرفه في: ٧٥٥٨).

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوانەی کەئەم وێنانە دروست دەکەن، لەڕۆژی قیامەتا لەسەر ئەو تاوانە سزاو ئازار ئەدرێن، وەبەتەوسەوە، بۆتەعجیزو دەسەو سانکردن پێیان دەگوترێ: ئادەی ئەگەر راست ئەکەنو درۆناکەن گیان بکەن بەبەر ئەم گیانلەبەرانەدا کەوێنەکاناتن دروست کردون. (بڕ: تاج/٤ ل/١٥٩ ز/٥٠ باسی وێنە نادروستەو مەنعی فریشتە ئەکا) + (ریاض/٤ ز/٣٠٥ ل/١٠٩ ژ/١٦٧٨/١/).

١٩١٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ قَال الله تعالى: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً﴾ وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَلْيَخْلُقُوا شَعِيرَةً. (الحديث ٥٩٥٣ طرفه في: ٧٥٥٩).

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (خوای گەورە دەفەرموێ: دەبێ کێ لەوکەسە ستەمکارتربێ کەدەچێ دروستکراوێ دروست دەکا، وەك دروستکراوانی من، ئەگەر ئەوان ڕاست دەکەنو درۆناکەن فەرموون با میرووچەیێ دروست بکەن، یاگەردیلەیێ دروست بکەن، یا تۆمەیێ دروست بکەن، یادەنکە جۆیێ دروست بکەن). (تاج/٤ ل/١٦٠ ژ/٢ – ش. باسی وێنە نادروستو ناڕەوایە) + (ریاض/٤ ل/١٠٩ ز/٣٠٥ ژ/١٦٧٨ هەتا ژ/١٦٨٧).

پـايـانی - الخَاتِمَةُ

مامۆستای گەورەو مەزن، ئیبنو حەجەری عەسقەلانی لەم پایانەدا دەفەرموێ: نامەی جلو بەرگ، دووسەدو بیست و دوو فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، چل‌و شەشیان بێڕشتن، یامانەندی بێڕشتن، ئەوانی تریان هەموو پەیوەستن، واتە: موصولن. سەدو هەشتاو دوویان دووبارەن، پوختەکەیان (٢٢٢-١٨٢ = ٤٠) چل فەرموودەیە، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری –ڕەزاو ڕەحمەتی خوادایان لێ بێ- ئەم پوختەیەی هەموو تەخریج کردووە، بێجگە لەمانەیان:

١- ژمارە: ١٨٩١ تجريد = ٥٧٨٧ فتح الباری = فەرموودەی ئەبوهورەیرە: ما أسفل من الكعبين مِنَ الإِزَارِ.

٢- ژمارە: ٥٨٣٩ فتح الباري = حديث الزبير في لبس الحرير. (راجع: رقم/١١٩٩ تجريد = ٢٩١٩ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/٣٢٣ و هامشه الرقم/٢٥٤).

٣- ژمارە/٥٨٩٦ وطرفاه : ٥٨٩٧، ٥٨٩٨ = حديث أم سلمة في شَعَرِ النَّبِيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

٤- ژمارە/ ١٩١٠ تجريد = ٥٩٢٩ فتح الباری = حديث أنس كان لا يَرُدُّ الطِيبَ.

٥- ژمارە/ ٥٩٣٣ فتح الباری = حديث أبي هريرة في لعن الواصِلَةِ.

٦- ژمارە/ ٥٩٤٦ فتح وطرفه في: ٥٩٣٧ = حديث أبي هريرة: لاتُشِمْنَ.

٧- ژمارە: ٥٩٥٢ فتح = حديث عائشة في نقض الصُّوَرِ.

٨- ژمارە: ٥٩٦٠ فتح = حديث ابن عمر في وَعْدِ جبريل، وَ طرفه في: ٣٢٢٧. بڕوانە: بەرگی/٤ ل/٣ ژ/٥: إِنَّا لا ندخل بيتا فيه صُورَةٌ وَلاَ كَلْبٌ. وقد اخرجه مسلم من حديث عائشة.

٩- حديث: صَاحِبُ الدَّابَّةِ أَحَقُّ بِصَدْرِ الدَّابَّةِ إِلاَّ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ. يقع قبل رقم/ ٥٩٦٦ فتح مُبَاشَرَةً.

هەروا عەسقەلانی دەفەموێ: نۆزدە بیستراوی صەحابە و کەسانی دوائەوانی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨١- نامەی ویڵە جوانەکان ٭ كتاب الأدَبِ

رەحمەتو چاکیو دڵسۆزی بۆ باوكو دايكو كەسوكار و سيلەی رەحم

١٩١٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰـهِ صَـلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أَبُوكَ.(الحديث ٥٩٧١)[١٩١٤].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ هات بۆ خزمەتی حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: ئەی پێغەمەری خودا: کێ شایانترین کەسە کە بەجوانی هاوڕێتی بکەم؟ فەرمووی: (دایکت)، گوتی: ئەوجاکێ؟ فەرمووی: (دیسان هەر دایکت)، گوتیەوە: ئەوجا کێ؟ فەرموویەوە: (دیسان هەردایکت)، گوتی: ئەوجاکێ؟ فەرمووی: (ئەوجا باوکت). (ریاض/١ ل/٢٥٨ ژ/٣١٦ ز/٤٠ -ش).

١٩١٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِي اللّٰه عَنْهمَا قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللّٰهِ صَـلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰـهِ وَكَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ: يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ. (الحديث ٥٩٧٣)[١٩١٥].

[١٩١٤] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: بر الوالدين وانهما احق به، رقم/٢٥٤٨.

[١٩١٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان الكبائر و اكبرها رقم/٩٠.

عەبدوڵڵای كوڕی عـەمر -ڕەزای خوایـان لێ بـێ- دەفـەرموێ: پێغەمـەر - دروودی خوای لەسـەر بێ- دەفـەرموێ: تـاوانێكی گـەڵ گەورەیـەو لـە گوناهـە هەرە گەورەكانە، كەپیاو جنێو بە باوك‌و دایكی خۆی بدات. یاران فەرموویان: ئەی پێغەمەری خودا: جا چۆن چۆنی پیاو جنێو بەباوك‌و دایكی خـۆی ئـەدا، بـۆ هەیـە كەشـتی وا بكـا؟ فـەرمووی: ئـا هەیـە، بـەم رەنگـە دەچـێ جنێـو بـە باوك‌و دایكی كابرایەكی تـر دەداو، كـا براكـەیش جمێن بـەباوك‌و دایكی ئـەو دەداتـەوە، ئـاوا دەبـێ بـەهۆی ئـەوە كەخـەڵك جنێـو بـە بـاوك‌و دایكی بـدەن. (ریاض/١ ل/٢٧٢ ز/٤١ ژ/٣٣٨).

١٩١٦– عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لاَ يَدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ. (الحديث ٥٩٨٤)[1916]:

جوبـەریری كـوڕی مـوطعیم -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی: ئـەوەی رشـتەی خزمایـەتی بپـسێنێ و سیلەی رەحم ببڕێ دووپێـی ناچێتە نـاو بەهەشت. (ریـاض/١ ل/٢٧٢ ژ/٣٣٩ ز/٤١ —ش- باسی ناڕەوایی دڵڕەنجاندنی دایك‌و باوك ...).

١٩١٧– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الرَّحِمَ شَجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَقَالَ اللَّهُ: ﴿مَنْ وَصَلَكِ وَصَلْتُهُ وَمَنْ قَطَعَكِ قَطَعْتُهُ﴾. (الحديث ٥٩٨٩)[1917]:

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: رەحم‌و بەزەیی، رەگ‌و ریشەی دەچێتەوە سەر رەحمانی ناوی خودای میهرەبان، كە خاوەنی سۆزو بەزەیی یە، جا لـەم دیدو

[1916] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: صلة الرحم و تحريم قطيعتها، رقم: ٢٥٥٦.

[1917] قال العيني: (الحديث من أفراده) ج/٢٢ ص/٩٣ . -المترجم-

روانگەیەوە خودای میهرەبان بەرەحم دەفەرموێ، کە پارچەیەکە، لەناوی رەحمانە خۆی: هەرکەسێ تۆ بەسەر بکاتەوە، منیش ئەو بەسەر دەکەمەوە، هەرکەسێکیش پەیوەندی لەگەڵ تۆ ئەی رەحم! ببڕێ منیش پەیوەندی لەگەڵ ئەو دەبڕم.

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئەم جۆرە فەرموودانە، لەسەرشێوەی مەجاز و نمایش‌و تەمسیلن، لە جۆری ئەو ئەمسالانەن، کە خودای گەورە لەم ئایەتەدا ئاماژەیان بۆ دەکا، کە دەفەرموێ: ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ﴾. مەبەستی سەرەکی لەم جۆرە دەربڕین‌و ئاخاوتنە دووپاتکردنەوەی بابەتەکەیە، کە پەیوەندیدارانی گرنگی پێبدەن‌و پشت گوێی نەخەن، هەتا پاداشتی گەورەی لای خوا دەردەست بکەن، دەنا بەپێچەوانەوە ئاو قەدی سزای سەختی لای خودا دەبن.

وەکی تریش پەیوەندی خزمایەتی و جێبەجێ کردنی سیلەی رەحم بەزۆر شێوە دەبێ، وەك بەهاموشۆکردن‌و بەیارمەتی سامانی‌و بە ئامۆژگاری خێرو بەهاوبەشی کردن لەشین‌و شادی یانا. (بڕ: ڕاڤەی ژمارە/١٦٩٨ تجرید = ٤٨٥٠ فەتح = بەرگی/٤ ل/٤٩٣).

١٩١٨- عَنْ عَمْرُ بْنِ العَاصِ رَضِي اللّٰهُ عَنه قَال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِهَاراً غَيْرَ سِرٍّ، يَقُولُ: إِنَّ آلَ أَبِي لَيْسُوا بِأَوْلِيَائِي. إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللّٰهُ وَصَالِحُ الْمُؤمِنِينَ، وَلَكِنْ لَهُمْ رَحِمٌ أَبُلُّهَا بِبِلاَلِهَا. (الحديث ٥٩٩٠)[١٩١٨].

عەمری کوڕی عاص -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: بەگوێی خۆم بەئاشکرا بەدەنگی بەرز، نەك بەنهێنی و لەژێر لێوەوە، لەزاری پیرۆزی

[١٩١٨] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: مُوَالاة المؤمنين و مقاطعة غيرهم و البراءة منهم، رقم/٢١٥.

پێغەمەرم بیست دەیفەرموو: خانەوادەی نەوەی فیسارەکەس سەروەرو پشتو پەنای من نین، سەروەرو خاوەنی من تەنیا خودایەو بەس، لەدوا خودا کەسو پشتو پەنای من هەموو موسوڵمانێکی خواناسی باشە، کەلەکاتی پێویست دا دەبن بەپارێزەرانی ئایینی پیرۆزی ئیسلام، ئەوەندە هەیە خزمو کەسوکارە ئەوان مافی خزمایەتیان لەسەرم هەیە، هەتا خۆم ماوم لە دنیادا، بەپێی شەرعی خودا، سیلەی رەحمیان بەجێ دەهێنم. (ریاض/١ ل/٢٦٥ ژ/٣٣٠ ز/٤٠- ش).

مەبەست لەم فەرموودەیە جەخت کردنە لەسەر ئەم سێ شتە:

١. پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کەسایەتیەکی خێڵەکی نییە، کەبەکەسوکار و هۆزی خۆیەوە بنازێ.

٢. هەمیشە خودای گەورە پشتیوانی ئایینی پیرۆزی ئیسلامە، وە بەپێی بەڵێنی خۆی: وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ لەکاتی پێویستدا پشتیوانی ئەم ئایینە پیرۆزە دەکا، هەروەها موسوڵمانان بەشێوەی گشتی.

٣. بەجێ هێنانی سیلەی رەحم رەفتارێکی بەرزی ئیسلامیە، وە پێغەمەر خۆی لەوبوارەدا سەرمەشق و پێشەوایە.

١٩١٩- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنِ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا. (الحديث ٥٩٩١)[١٩١٩]:

عەبدوڵڵای کوڕی عەمر -رەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەوکەسە خزم دۆست نییە، کە بەدەستیاو خزم بەسەر دەکاتەوە، بەڵام خزم دۆست ئەوکەسەیە، کە

[١٩١٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر و (ليس الواصل بالمكافئ)، خاتمة كتاب الأدب، فتح/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

خزمەکەی پەیوەندی لەگەڵیا دەبڕێ، بەڵام ئەو خزمایەتیەکە تازە دەکاتەوە. (ریاض/١ ل/٢٦١ ز/٤٠ ژ/٣٢٢).

١٩٢٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنها قَالَتْ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: تُقَبِّلُونَ الصِّبْيَانَ؟ فَمَا نُقَبِّلُهُمْ، فقالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوَ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ. (الحديث٥٩٩٨)[١٩٢٠].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: عارەبێکی دەشتەکی هات بۆلای پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: ئایا ئێوە منالانی خۆتان ماچ دەکەن؟ ئێمە شتی واناکەینو منالی خۆمان ماچ ناکەین!! پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرموو: جامن دەسەلاتی چیم هەیە بۆت؟ تۆیە کەخودا خۆی ڕەحمەتی لەدڵت سڕیوەتەوە، من دەسەلاتی چیم هەیە بۆت.

١٩٢١- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه: قَدِمَ عَلَى النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْيٌ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ قد تَحْلُبُ ثديَهَا تَسْعَى إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ: النبيّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرَوْنَ هَذِهِ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ، فَقَالَ: لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا. (الحديث ٥٩٩٩)[١٩٢١].

عومەری کوڕی خەتاب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەغەزایەك هاتەوە، هێندێ ئافرەتی بەتالانی گیراوی هێنایەوە، ئافرەتێ لەدیلەکان منالّ بەبەر بوو، بەڵام منالەکەی لەوڵاتی خۆی لێ بەجێمابوو، زۆر هرۆیی منالەکەیی دەکرد، لەبەرئەوە هەردەسووڕایەوە

[١٩٢٠] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: رحمته صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ الصبيان و العيال ...رقم/٢٣١٧.

[١٩٢١] اخرجه مسلم في التوبة، باب: في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبة، رقم/٢٧٥٤.

بەناو ژنە دیلەکاندا کە منالێکی کۆرپەی شیرە خۆری دەست دەکەوت لەجیاتی منالەکەی خۆی و لەحەیبەتی ئەو، ئەوساوایەی هەڵ دەگرت‌و دەینووساند بەسینگ‌و بەرۆکی خۆیەوەو مەمکی دەدایە. جا پێغەمە -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئایا بەڕای ئێوە ئەم ئافرەتەی کە ئێستا ئاوا بەپەرۆشە بۆ منالەکەی، ئەگەر منالەکەی لەم کاتەدا دەست بکەوێتەوە، تووڕی دەداتە ناوئاگری سوورەوە؟. گوتمان نەبەخوا شتی واناکا، جا فەرمووی: دەسا بزانن کەخودای گەورە، بەبەندەکانی خۆی گەلێ بەڕەحمترە، هەتا ئەم ژنە بەمنالەکەی خۆی. (ریاض/٢ ل/٨ ز/٥١ ژ/٤١٨ ش-باسی ئومێد بەرەحمەتی خودا).

١٩٢٢- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَاحَمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ. (الحديث ٦٠٠٠ طرفه في: ٦٤٦٩)[١٩٢٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە زاری پیرۆزی خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: خودای گەورە رەحمەت‌و سۆزو میهرەبانی خۆی دابەش کردووە بەسەد بەشەوە، نەوەدو نۆ شیانی لای خۆی هێشتۆتەوە، وە تاقەیەك بەشیانی ناردۆتە خوارەوە بۆ ناو زەوی، ئیتر ئەمەی کە دەیبینین مەخلووقات و دروستکراوانی خودا، لەناو خۆیانا رەحم بەیەکتری دەکەن‌و، بەزەییان بەیکتریدا دێتەوە، ئەمە هەمووی لەوتاقە بەشەیە، تەنانەت ئەوەیشە کەولاخ سمی خۆی دەپارێزێ، نەبادا بەر بەچکەکەی بکەوێ، ئەوەیش هەر لەو بەشەیە.

[١٩٢٢] اخرجه مسلم في التوبة، باب: في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبه، رقم/٢٧٥٢.

لەگێڕانەوەیەکی ریاض الصالحیندا دەفەرموێ: خودا سەد رەحمەتی هەیە، یەك ڕەحمەتی لەوسەدە داناوە، لەناو پەری و جنۆکەو ئادەمیزاد و گیانلەبەران و جانەوەرو مارو مێروودا، ئیتر بەهۆی ئەم تاقە رەحمەتەوەیە، کەئەم شتانە لەناو خۆیاندا میهرو بەزەیی لەگەڵ یەکتر دەنوێنن و بەزەیی یان بەیەکتریدا دێتەوە، تەنانەت ئەوەیش کەدرندە بەزەییبە بەچکەی خۆیدا دێتەوە، هەر بەهۆی ئەم تاقە ڕەحمەتەوە یە، بەلام نەوەدو نۆ رەحمەتی تری هەیە، هەڵی گرتوون بۆ رۆژی قیامەت، لەو رۆژەدا بەورەحمانە رەحم دەکا بەبەندەکانی خۆی. (ریاض/٢ ل/٩ ز/٥١ ژ/٤٢٠ — ش).

١٩٢٣ – عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِي اللّٰه عَنهمَا قال: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْخُذُنِي فَيُقْعِدُنِي عَلَى فَخِذِهِ وَيُقْعِدُ الْحَسَنَ عَلَى فَخِذِهِ الْأُخْرَى ثُمَّ يَضُمُّهُمَا ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا. (الحديث ٦٠٠٣ سبق طرفه في: رقم/١٤٧١ تجريد = ٣٧٣٥ فتح الباري، و سبقت ترجمته هناك كاملة)[١٩٢٣].

١٩٢٤ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةٍ وَقُمْنَا مَعَهُ فَقَالَ: أَعْرَابِيٌّ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا فَلَمَّا سَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِلْأَعْرَابِيِّ لَقَدْ حَجَّرْتَ وَاسِعًا يُرِيدُ رَحْمَةَ اللّٰهِ. (الحديث ٦٠١٠)[١٩٢٤].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لە مزگەوت پێشنوێژی بۆمان دەکرد، عارەبێکی دەشتەکی لەپشتیەوە نوێژی دەکرد، لەناو نوێژەکەدا گوتی: خودایە: بەس رەحم بەمن و مەحەممەد بکە و رەحم بەکەسی تر مەکە لەگەڵمانا. پێغەمبەر -دروودی

[١٩٢٣] سبقت ترجمته بالكامل في بەرگی/٤ ل/١٦١ ژ/١٤٧١.

[١٩٢٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة (قام اعرابي فقال: اللهم ارحمنا..) (خاتمة كتاب الأدب ج/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

خـواى لەسـەر بـێ- کەسـڵاوی نوێژەکـەی دایـەوە، بەعـەرەبـە دەشـتەکیەکەی فەرمووی: ئەی براله: رەحمەتی خودا گەڵێ گەورەیە، هەموو شتێکی گرتۆتـەوە، تۆ بۆ وا تەسك و بچووکی دەکەیتـەوە. (تـاج/٩ ل/٤٧ ز/١٤ ژ/٤ –ش/د/ت/ن – باسی غەیبەتی بەدکار دروسته).

١٩٢٥– عَنْ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَى الْمُـؤْمِنِينَ فِـي تَـرَاحُمِهِمْ وَتَـوَادِّهِمْ وَتَعَـاطُفِهِمْ كَمَثَـلِ الْجَـسَدِ إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى. (الحديث ٦٠١١).[١٩٢٥]:

نوعمـانی کـوڕی بەشـیر -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دەبـێ موسوڵمانان لـەناو خۆیانـدا، وەك برا، تەباو دۆستو دڵسۆزی یەکتری بنو، لەگەڵ یەکتری بەرەحم و بە بەزەیی و میهرەبان بن، نموونەی باڵاو سەرمەشقێکی جوان بن، بۆ بەتەنگەوە بـوونی یەکتری، وەك چۆن جەستـەیەك ئەگەر ئەندامێکی بێتـە ژان، بەوێنـە چاوژان بکا، ئیتر هەموو گیانی وەك یەك دێنـەژانو، هـەموو ئەندامـەکانی تـری شـەو نخوونی لەگەڵ دەکێشن و، لـەتاوی ئـازاری ئـەو، ئـەوانیش تایـان لێ دێ، دەبـێ موسوڵمانانیش لەگەڵ یەکتریدا ئاوابن! (ریاض/١ ل/٢٠٧ ز/٢٧ ژ/٣/٢٢٤).

١٩٢٦– عن أنس بن مالك رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قال: ما من مسلم غرس غرسا فأكل منه إنسان أو دابة إلا كان له صدقة. (الحديث ٦٠١٢ سبق طرفـه و ترجمتـه في رقـم: ١٠١٩ تجريـد = ٢٣٢٠ فـتح البـاري = بەرگی/٣ ل/١٠٦)[١٩٢٦]:

[١٩٢٥] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: تراحم المؤمنين و تعاطفهم و تعاضدهم، رقم: ٢٥٨٦.

[١٩٢٦] سبق في رقم: ١٠١٩ تجريد = بەرگی/٣ ل/١٠٦. -المترجم-

١٩٢٧- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه عَنِ النَّبِيّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مَنْ لايَرْحَمُ لاَ يُرحَمُ. (الحديث ٦٠١٣ طرفه في: ٧٣٧٦)[١٩٢٧]:

جەریری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوەی رەحم بەکەس نەکا، ئەوە کەسیش رەحم بەوناکا.

مافی دراوسێو ڕاسپێری باش دەربارەی

١٩٢٨- عَنْ عائيشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنها عَنْ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ قال: مَازَالَ جِبْرِيلُ يوصيني بِالجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ. (الحديث ٦٠١٤)[١٩٢٨]:

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەمیشە جوبرائیل ئامۆژگاری خێری دەکردم دەربارەی دراوسێ، تەنانەت وامزانی کەهاوسێ میراتو کەلەپوور لەهاوسێ دەگرێ.

(تاج/٩ ل/٢٤ ز/٧ ژ/٥ + ریاض/١ ل/٢٥٢ ز/٣٩ ژ/١/٣٠٣).

١٩٢٩- عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ. (الحديث ٦٠١٧ طرفه في: رقم/١٠٥٩ تجريد = ٢٥٦٦ فتح = ب/٣ ل/١٨٦)[١٩٢٩]:

[١٩٢٧] اخرجه مسلم في الفضائل: رحمته صلى الله عليه وسلم، الصبيان والعيال، رقم/٢٣/١٩.

[١٩٢٨] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: الوصية بالجار...رقم: ٢٦٢٤.

[١٩٢٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي شريح: (من لا يأمن جاره) فتح الباري/١٢ ص/٢٦٠ خاتمة كتاب الأدب). -المترجم-

ئـەبو شـورەيح -ڕەزای خـوای لێ بێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بێ- سێ جـار لەسـەریەك فـەرمووی: بـەخودا بـاوەڕو ئیمـانی نییـە! عـەرزیان کـرد: کـێ؟ ئـەی پێغەمـەری خـودا! فـەرمووی: کەسـێ کەهاوسـێ لـەزیان و وەزەنـی بترسـێ. (تـاج/٩ ل/٢٤ ز/٧ ژ/٣ – ش + ریـاض/١ ل/٢٥٣ ز/٣٩ ژ/٣٠٥/٣ متفق علیه)

١٩٣٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال: قال رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُـؤْذِي جَـارَهُ وَمَـنْ كَـانَ يُـؤْمِنُ بِاللَّـهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَـانَ يُـؤْمِنُ بِاللَّـهِ وَالْيَـوْمِ الْـآخِرِ فَلْيَقُـلْ خَيْـرًا أَوْ لِيَصْمُتْ. (الحديث ٦٠١٨ طرفه في: رقم: ١٧٧٢ تجريد = ٥١٨٥ فتح الباري).

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ باوەڕی ساغی بەخوداو بەرۆژی دوایـی هەیە، با بۆ دراوسێی خۆی باش بێ و ئـازاری نـەدا، هەرکەسێکیش بـاوەڕی سـاغی بـەخوداو بـەرۆژی دوایـی هەیـە، بـارێزی میـوانی خـۆی بگـرێ، هەرکەسێکیش باوەڕی تەواوی بەخوداو بەرۆژی دوایی هەیە، با یاقسەی بـاش بکا، یا بۆ خۆی بێ دەنگ بێ! (ریـاض/١ ل/٢٥٤ ژ/٣٠٨/٦ ز/٣٩ + ژمـارە/١٧٧٢ تەجرید).

کورد گوتنی: کەقسەی چاك نازانی، قسەی خراپیش مەکە، کە گوڵ نیت درك مەبە.

زۆری ڕێگەی خێرو فرەیی جۆری چاکە

١٩٣١- عَنْ جَابِرِ بْنْ عَبْدَاللهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما، عَنْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ. (الحديث ٦٠٢١)[١٩٣١]:

جابیری كوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: كردنو گوتنو پەخشی ئەوەی كەیاسانامەی خودا، پەسەندی بكا، بەچاكەو بەخێر دادەنرێ!. (ریاض/١ ل/١٢٩ ز/١٣ ژ/١٣٤/١٨) + (ژ/٦٦٦ هەتا ٦٩٢ تجريد).

روونكردنەوە:

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- ئەم نموونانە دەهێنێتەوە، بۆ ئەو خێرو چاكەیەی كەلەم فەرموودەیەدا ئاماژەی بۆكراوە، وە زۆرینەیان بەفەرموودەی تر دەچەسپێنێ:

١. ئەو خەرجی و مەسرەفەی مرۆڤ دەیكا بۆ خزمو كەسوكاری خۆی.

٢. هەرچی ببێ بەهۆی پاراستنی نامووس و ڕێزی خۆی.

٣. ڕووی خۆش لەگەڵ دۆستو برادەرو موسوڵمانانندا.

٤. چۆڕێ ئاو لەسەتڵەكەت بكەیتە سەتڵو دۆڵچەی هاوڕێكەت.

٥. هەموو قسەیەكی باشو، هەموو كارێكی چاكو هەموو خوو و عادەتو ڕەوشت و نەریتی جوانی باش.

٦. نەكردنی خراپە و خۆدوور خستنەوە لەشەڕە، بەتایبەتی لەو كاتانەدا كەهۆكاری ئەوە سازابێت.

٧. مەعرووف هەموو كارێكە كەشەرع و هۆشی ساغ بەباشی دابنێن.

٨. دەست پێوەگرتن، كەدژی دەستبلاویيە.

[١٩٣١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر (كل معروف صدقة) (فتح ١٢ ص٢٦٠ خاتمة كتاب الأدب.

-المترجم-

٩. هەمووكارێ كە بەڵگەی شەرعی بچەسپێ و ساغ بێتەوە كەهەق و ڕەوایە و كردنی بەپێی شەرع ڕەوایە و باشە.

١٠. ئیتر كورتو پوخت: هەموو شتێ، شەرع بەحەڵاڵ و جوانی بزانێ، كردنی، گوتنی، بڵاوكردنەوەی، لەلایەن هەركەسێكەوە بێ، بەمەرجی نیازی خێروباش، دادەنرێ بەخێرو سەدەقە.

١١. مەعرووف هەموو شتێكە كەشەرع رێگەی پێدەدا، یا پێشگیری لەكردنی دەكا، كردنی بەشی یەكەم و نەكردنی بەشی دووەم، بەنیازی پەیرەوی شەرعی خوا دادەنرێ بەخێرو چاكەو سەدەقە.

١٩٣٢- عَنْ عائيشة رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَالَ:تْ: قَال لي النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّهِ. (الحديث ٦٠٢٤ سبق في رقم: ١٢٠٥ تجريد = ٢٩٣٥ فتح = بەرگی/٣ ل/٣٢٨)[١٩٣٢]:

١٩٣٣- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَان يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ أَوْ طَالِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا وَلْيَقْضِ اللّٰهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ. (الحديث ٦٠٢٧ سبق في رقم: ٦٨٧ تجريد ١٤٣٢ فتح = بەرگی/٢ ل/١١١)[١٩٣٣]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان قەڵایە بۆ موسوڵمان، دەبێ وەك چینی دیوار چنگ بدەنە یەك!. ئەوجا پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پەنجاكانی هەردوو دەستی خۆی تێك پەڕاندو، ئاماژەی كرد، كەدەبێ ئاوا پشتی یەك بگرن. (بڕ: ژمارە/٢٩٢ تجرید = ٤٨١ فەتح = بەرگی/١ ل/٢٩٩).

[١٩٣٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: النهي عن ابتداء أهل الكتاب بالسلام.. رقم: ٢١٦٥.

[١٩٣٣] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب تراحم المؤمنين. رقم: ٢٥٨٥.

مەندەی فەرموودەکە لەپێشەوە رابورد (بڕ: بەرگی/٢ ل/١١١).

خووشیرنی و رەفتاری جوان و زمانپاکی

١٩٣٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّابًا وَلَا فَحَّاشًا وَلَا لَعَّانًا كَانَ يَقُولُ لِأَحَدِنَا عِنْدَ الْمَعْتِبَةِ مَا لَهُ تَرِبَ جَبِينُهُ. (الحديث ٦٠٣١ طرفه في: ٦٠٤٦)[١٩٣٤].

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- جمێن فرۆش و هەرزەگۆ و نەفرینکەر نەبوو، کاتێ گلەیی لەکەسێکمان بکردایە، پێی دەفەرموو: ئەوە چییەتی بۆچی وادەکا لووتی بەقوڕا چێت!. (بڕ: تاج/٩ ل/٦١ ز/٢١ ژ/٢).

١٩٣٥- عَنْ جابر رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَال: مَاسُئِلَ النَّبِيُّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ، فَقَالَ: لاَ. (الحديث ٦٠٣٤)[١٩٣٥].

جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەرگیز نەبووە کەشتێ لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- داوابکرێ و بڵێ: نا! (تاج/٤ ل/٢٦٩ ز/٩٠ ژ/٤ — باسی رەفتارە شیرینەکانی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ-).

١٩٣٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: خَدَمْتُ النَّبِيَّ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي: أُفٍّ، وَلاَ لِمَ صَنَعْتَ؟ وَلاَ: أَلاَ صَنَعْتَ؟ .(الحديث ٦٠٣٨ طرفه في ٢٧٦٨)[١٩٣٦].

[١٩٣٤] و الحديث من أفراده (العيني /٢٢ ص١١٧). -المترجم-

[١٩٣٥] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: ما سئل رَسُولُ اللهِ شيئا قط..رقم: ٢٣١١.

[١٩٣٦] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: كان رَسُولُ اللهِ صَلَى اللهُ عَلَيهِ وَسَلمَ احسن الناس خلقا ..رقم/٣٠٩.

ئیمامی ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەساڵی ڕێك بەردەستیو خزمەتی پێغەمەرم کرد، نەبووە کەپێم بڵێ: ئۆف لەدەست تۆ، یا بۆئەوەت واکرد؟ یانەدەبوو کەئاوا بیکەیت.

١٩٣٧- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ.(الحديث ٦٠٤٥ طرفه في رقم: ١٣٩٥ تجريد = ٣٥٠٨ فەتح = ب/٤ ل/٨٣)[١٩٣٧]:

لێرەدا دەفەرموێ: زنەوتم لەخۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەو موسوڵمانەی بەبرای ئایینی خۆی، یا بە خوشکی ئایینی خۆی بڵێ: ئەی ناموسوڵمان و تۆمەتی بێبڕوایی بداتە پاڵی، یا تۆمەتی بەدکاری لێبدات، ئەوە ئەگەر تۆمەت بۆکراوە کەوا بوو، ئەوە بەرئەودەکەوێ، دەنا تۆمەتبارکردنە ناهەقەکەی دەگەڕێتەوە بۆ خۆی. (ریاض/٤ ل/١٤٠ ز/٣٢٦ ژ/١/١٧٣٢ + ژ/٢/١٧٣٣ + ز/٢٦٤ ژ/٤/١٥٥٤).

ڕوونکردنەوە:

پوختەی مەبەست لەفەرموودەکانی ئەم بابەتە چەند مەبەستێکە:

١. موسوڵمان زمانپاك بێ، جمێن فرۆش و زمان شڕنەبێ.
٢. تۆمەتی ناڕەوا لەکەس نەدا، دەنا ئۆباڵی ئەوە بەملی خۆیەتی.
٣. ئەم جۆرە فەرموودانە بۆ هەڕەشەیە، وە بەپێی نیازی گوتەری ئەم تۆمەتو جنێوو شایەتییە ناهەقانە، بەرپرسی دەکەوێتە سەری.

١٩٣٨- عَنْ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى مِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ كَمَا

[١٩٣٧] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان حال إيمان من رغب عن ابيه وهو يعلم، رقم/٦١.

قَالَ، وَلَيْسَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَذْرٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ فِي الدُّنْيَا عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ، وَمَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ. (الحديث ٦٠٤٧ سبق طرفه في رقم: ٦٤٧ تجريد = ١٣٦٣ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/٧١)[١٩٣٨].

لێرەدا ئەم دووزیادەی هەیە:

١. شت هەتا نەبێ بەماڵی مرۆڤ نەزرو بەخشینی دانا مەزرێ، وەك تۆ بڵێیت: ئەو مەلەبەحەواوە بۆ تۆ، کەمەلەکە هی تۆنەبێ، یا ئەگەر ئەم سکەی ژنە کەم کچ بوو مارەم کرد لە کوڕەکەی تۆ، یا ئەگەر لەیلام مارەکرد بۆ خۆم لەپاش شەوێ تەڵاقی کەوتبێ.

٢. لەعنەت کردن لەموسوڵمان بەقەد کوشتنەکەی تاوانێکی گەورەیە و گوناهی بەقەد ئەو هەیە، بەڵام واتای وانییە: ئەگەر کەسێ لەعنەت لەکەسێ تر بکا لەسەر ئەوە دەکوژرێ، هەروەك چۆن کەسێ بەناهەق کەسێ بکوژێ دەکوژرێتەوە.

غەیبەت و دووزمانی

١٩٣٩- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ. (الحديث ٦٠٥٦)[١٩٣٩].

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەوتم لە زاری پیرۆزی خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: مرۆی دوو زمان دووپێی ناچێتە ناوبەهەشت. (ریاض/٤ ل/١١٣١ ژ/١/١٥٣٦).

[١٩٣٨] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه، رقم: ١١٠.

[١٩٣٩] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان غلظ تحريم النميمة، رقم/١٠٥.

١٩٤٠- حديث ابي هريرة (وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ وَلَا يُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا. (الحديث ٦٠٦١ سبق بالكامل في رقم: ١١٢٢ تجريد = ٢٦٦٢ فهتح)[١٩٤٠]:

بهخیلیو كینه كێشان

١٩٤١- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثة أَيَّامٍ. (الحديث ٦٠٦٥ طرفه في: ٦٠٧٦)[١٩٤١]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: رقو كینەو دەغەز لەیەكتری مەكێشن و پشت مەكەنە یەكتری و لەیەكتری لووتە لا مەبن، وەك برای باشو تەبا بەندەی باشی خودابن، دروست نییە بۆ موسوڵمان كە زیاتر لەسێ رۆژ قسە لەبرای ئایینی خۆی دابڕێ. (بڕوانە: ریاض/٤ ز/٢٦٩).

١٩٤٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. (الحديث ٦٠٦٤ طرفه في ٥١٤٣، ٦٠٦٦، ٦٧٢٤)[١٩٤٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دووربن لەگومانی خراپ، چونكە گومانی خراپ دەق وەك قسەی درۆ وایەو وەكوو درۆ تاوانێكی گەورەیە، هەستیش

[١٩٤٠] اخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: النهي عن المدح...رقم/٣٠٠٠.

[١٩٤١] اخرجه مسلم في البر والصلة، باب: تحريم التحاسد و التباغض، رقم: ٢٥٥٩.

[١٩٤٢] قال في التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول، رواه الأربعة (تاج/٥ ص/٢٩) وهم الشيخان و أبوداود و الترمزي. -المترجم-

هەڵمەگرن بەنیازی خراپو، بەشوێن عەیبو نەنگی خەڵك دا مەگەڕێنو، سیخوڕی و جاسووسی مەکەنو، بەربەرەکانێ و قینەبەری مەکەنو بەخیلی بەیەکتری مەبەنو کۆستە کۆستە لەیەکرتی مەکەنو پشت مەکەنە یەکتری، وە وەك برا تەبابن و بەندەی باشی خودابن. (تاج/٩ ل/٤٩ ز/١٦).

غەیبەتی ڕەوا و پۆشینی نەنگی موسوڵمان

١٩٤٣- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنها قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا. (الحديث ٦٠٦٧ طرفه في: ٦٠٦٨)[١٩٤٣].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەی عائیشە گومان نابەم کە فیسارەکەسو ئەو فیسارەکەس هیچ لەم ئایینی ئیسلامەی ئێمە بزانن. (تاج/٩ ل/٤٦).

١٩٤٤- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ يَا فُلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ.(الحديث ٦٠٦٩)[١٩٤٤].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئۆمەتی من هەموویان بەرعەفوو لێبوردنی خوا دەکەون، مەگەر ئەوانەیان کە سڕی خۆیان هەڵ دەماڵن، وەك ئەوە کابرایەك لەشەودا کارێکی ناشیرین دەکا، وە خودا بۆی دەپۆشێ، کەچی کابرا بۆ بەیانی دەچێ تاوانی خۆی ئاشکرا دەکاو، دەیگێڕێتەوە بۆ ئەم و ئەو

[١٩٤٣] لم یوافقه مسلم علی تخریج حدیث (ما اظن فلانا و فلانا) (خاتمة کتاب الأدب – ج/١٢ ص/٢٦٠ فتح الباري: ط.ج = طبعة جدیدة. -المترجم-

[١٩٤٤] اخرجه مسلم في الرهد و الرقائق، باب: النهي عن هتك الأنسان..رقم/١٩٩٠.

و دەڵێ: ئەی فیسار! من دوێ شەو، ئیشێکی وا وام کرد! لەگەڵ فلان‌و ئەو فلانا، ئارەقمان خواردەوە، یا قومارمان کرد مەسەلا!!

تەماشاکەن ئەو کابرایە خودا بەشەو پەردەی بۆدەکاو بە پەردەی رەحمەتی خۆی گوناهو نەنگی دەپۆشێ، کەچی ئەو ئەوەندە بێ باك‌و بێ ئاگایە، دەچێ بەرۆژ پەردەی خودا لەسەر نەنگ و شوورەیی خۆی هەڵ دەداتەوە!. (ریاض/١ ل/٢١٥ ز/٢٨ ژ/٢٤١/٢/ -ش=متفق علیه).

روونکردنەوە:

کردنی گوناەو تاوان بەئاشکرا، خۆی تاوانێکی دووهەمە، وە تۆڵەی گوناهەکە قورستر دەکا. هەندێ شت هەیە لەزاتی خۆیدا دروستە، کردنی حەڵاڵە، بەڵام گێڕانەوە و گوتنی ئەوکارە حەڵاڵە نهێنییە لەلای ئەم‌و ئەو، بەبێ مەهانەی ڕەوا، حەرامەو تاوانەو، دەبێ بەهۆی سزای سەختی لای خودا. (بڕ: تاج/٣ ز/٤٣ ل/١٠٢ ژ/١٣) ئەوەیش وەك کەسێ لەگەڵ حەڵاڵ حەڵاڵی خۆی دا دروست ببێ‌و قسەی ژن‌و مێردی خۆیان بکەن، کەچی بچێ ئەم باس‌و خواسە بۆئەم و ئەو بگێڕێتەوە.

باسی قسەدابڕین و قسەنەکردن لەگەڵ یەکتری

١٩٤٥- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ. (الحديث ٦٠٧٧ طرفه في: ٦٢٣٧)[١٩٤٥]:

[١٩٤٥] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: تحريم الهجر فوق ثلاث بلاعذرٍ شرعي. رقم: ٢٥٦٠.

ئـەبو ئـەیيوبی ئەنـصاری -ڕەزای خـوای لیّ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەفـەرموێ: دروسـت نییـە بۆ پیـاوی موسـوڵمان، هـەروا بـۆ ژنـی موسـوڵمان، کـە زیـاتر لەسـێ شـەو، قـسە دابـڕێ لـەبرای موسوڵمانی، یـا لەخوشـکی موسـوڵمانی و قسەی لەگـەڵ نـەکا، گریمـان ئەگـەر لەشـوێنێ تووشـی یـەکتری بـوون، ئـەمیان بـەم لاداو ئـەویان بـەولادا روو وەرگێـڕێ! پیـاو باشـی ئـەم دووبـرا موسـوڵمانە لەیـەك تـۆراوەیش ئەوەیانـە کەلەپێش دا ئاشت دەبێتەوەو ڕۆژ باشی و سلاو لـەوی تریـان دەکـا. (ریـاض/٤ ل/١١٧٥ ز/٢٨٠ ژ/٢).

زەمی درۆو پەسنی ڕاستی

١٩٤٦- عَنْ عَبْدِاللَّهِ رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا. (الحديث ٦٠٩٤)[١٩٤٦].

عەبدوڵلای کوڕی موسعوود -ڕەزای خوای لیّ بـێ- دەفـەرموێ: حـەزرەتی - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەفـەرموێ: لەڕاسـتی ڕەحمـەت دەبـارێ، هەمیـشە ڕاستی بکەن بەپیـشە، چـونکە ڕاسـتی ئـادەمیزاد دەخاتـە سـەر ڕێگـەی چـاکە، کردەوەی چاکەیش ئـادەمیزاد ەخاتـە سـەر ڕێگـەی بەهەشـت! پیـاوی واهەیـە ئەوەنـدە ڕاستگۆیە و ئەوەنـدە سۆراخی راستی دەکاو ئەونە عەوداڵی ڕاستییە، هەتا لەلای خـودا بـەپیاوی ڕاسـتو ڕاسـتاڵ لەقەڵـەم دەدرێو، لـەدیوانی خـودا نـاوی بەڕاسـتاڵو ڕاسـتی پـەروەر دەنووسـرێ، وە هـەروەها ژنـیش، ومنەکـەن درۆبکەن، چونکە درۆ هـەوێنی بەدکاریـە، پیـاو دەخاتـە سـەر ڕێگـەی خراپـە، کردەوەی خراپەیش پیـاو دەخاتـە سـەر ڕێگـەی ئـاگری دۆزەخ، هـەروا ژنـیش،

[١٩٤٦] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: قبح الكذب و حسن الصدق، رقم: ٢٦٠٧.

موسوڵمانی واهەیە سەر دەکاتە درۆکردن و هەر درۆدەکا، هەتا بەرەبەرە دەبێ بەردرۆ زن‌و لەلای خودا بەدرۆزن لەقەڵەم دەدرێ. (ریاض/١ ز/٤ ل/٦٩ ژ/١/٥٤ ش.باسی ڕاستی + تاج/٩ ز/٣٤ ل/٨٨ ف/١ باسی ڕاستگۆیی).

خۆگرتن لەبەرباری ئازاری مەردوم دا

١٩٤٧- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ أَحَدٌ أَوْ لَيْسَ شَيْءٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا وَإِنَّهُ لَيُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ. (الحديث ٦٠٩٩ طرفه في: ٧٣٧٨)[١٩٤٧].

ئەبو مووسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کەس نییە کە وەك خودای گەورە بەئارم و بەحەوسەڵە بێ، لەسەر ئەو هەموو ئازارو قسە ناڕەوایانەی کەبەو دەکرێ‌و بەگوێی خۆی دەیانبیستێ، ئەوەتانێ بتپەرستان و هاوبەش پەیداکاران بۆی، بڕیاری هاوتاو منداڵی بۆ دەدەن‌و دەڵێن: خودا منداڵی هەیە، خودا شەریك‌و هاوبەشی هەیە، کەچی لەگەڵ ئەم تانەو توانجەش دا، ئەوەتانێ خودا رزق‌و ڕۆزیی یان دەدا، ساخلەمیان دەکا، خۆشی‌و نازو بەهرەی خۆی دەڕژێنێ بەسەریانا، واتە: ئارام‌و حەوسەڵە و هێمنی سیفەتی خوداو پێغەمەران‌و پیاو چاکانە. (تاج/٩ ز/٣٠ ل/٨١ ش-باسی صەبرو ئارام‌و لێبوردن‌و بەحەوسەڵەیی‌و ئازارکێشی).

تووڕەبوون

[١٩٤٧] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و احكامهم: باب: لا احد اصبر على اذى من الله ..رقم/٢٨٠٤.

١٩٤٨- عَنْ ابي هريرة رَضِيِ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: أَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ. (الحديث ٦١١٤)[١٩٤٨]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لیٚ بیٚ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بیٚ- دەفەرمویٚ: ئەوکەسە ئازانییە کە پاڵەوانی چاکەو، کەس لەزۆرانبازیدا دەرەقەتی نایێ، بەلاّم ئەوکەسە ئازایە، کەلەکاتی تووڕەیی دا، خۆی پیٚدەگیریٚ و، رقی خۆی دەخواتەوە. (ریاض/١ ل/٦٤ ز/٣ ژ/٤٥/٢١).

١٩٤٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيِ اللّٰه عَنْه أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْصِنِي. قَالَ: لَا تَغْضَبْ. فَرَدَّدَ مِرَارًا، قَالَ: لَا تَغْضَبْ. (الحديث ٦١١٦)[١٩٤٩]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لیٚ بیٚ- فەرمووی: پیاویٚ هاتە خزمەتی پیٚغەمەر -دروودی خوای لەسەر بیٚ- عەرزی کرد: شتیٚکی وام فیٚربکە، کەتیٚی بگەم، کەکەم‌و پوخت بیٚ، بەشکم لیٚی حالّی ببم، ئەویش فەرمووی پیٚی: تووڕەمەبە. پیاوەکە چەند جاریٚ ئەم قسەیەی دووبارە کردەوەو پیٚی دەگوت: شتیٚکم فیٚربکە، بەلاّم زۆرنا، بەشکم لیٚی حالّی ببم و ببیٚ بەهۆی چوونە بەهەشتم؟ پیٚغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بیٚ- هەربەم وەلاّمە وەلاّمی دەدایەوەو دەیفەرموو: تووڕەمەبە. (ریاض/١ ز/٣ ل/٦٦ ژ/٤٩/٢٥).

[١٩٤٨] أخرجه مسلم في البر والصلة و الآداب، باب: فضل من يملك نفسه رقم/٢٦٠٩.

[١٩٤٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: لا تغضب.. - خاتمة كتاب الأدب ج/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

شەرمو شکۆ

١٩٥٠- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأنصاري رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ. الحديث ٦١٢٠)[١٩٥٠]:

ئەبو مەسعودی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەو فەرمایشتە جوانو قسە نەستەقەی کە دەفەرموێ: ئەگەر شەرم ناکەی چی دەکەی بیکە. ئەم فەرمایشتە لەفەرموودەی پێغەمەرە پێشینەکانە. (تاج/٩ ز/٣٨ ل/٩٥ ژ/٣ باسی شەرمو شکۆ) + (ریاض/٤ ز/٣٧٠ ل/١٣٣٣ ژمارە/١٨٤٤/٣٧).

١٩٥١- عَنْ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ. (الحديث ٦١١٧)[١٩٥١]:

عیمرانی کوڕی حوصەین -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: شەرمو شکۆ هەرخێر دێنێو بەس. (تاج/٩ ز/٣٨ ژ/١ ل/٩٤ ش/د-باسی شەرمو شکۆ).

سوعبەت و گاڵتە کەمە دروستە

١٩٥٢- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِي اللّٰه عَنه قَال: إِنْ كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ. (الحديث ٦١٢٩ طرفه في: ٦٢٠٣)[١٩٥٢]:

[١٩٥٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث رقم/٣٤٨٤ فەتح راجع (بەرگی/٤ ل/٧٨ تسلسل/١٨). -المترجم-

[١٩٥١] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان عدد شعب الإيمان و افضلها وَ ادناها..رقم/٣٧.

[١٩٥٢] و الحديث اخرجه مسلم في الصلاة (العيني ج/٢٢ ص/١٧٠) — المترجم -.

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی لەئێمە جیانەدەکردەوە، تەواو تێکەڵاوی دەکردین، ئەوەندە بێ دەمارو بێ فیزو بێ دەعیە بوو، گاڵتەو سوعبەتی لەگەڵمان دەکرد، تەنانەت برایەکی بچکۆلەم هەبوو، نازناوی ئەبو عومەیر بوو، بۆ خۆشی پێمان دەگوت: باوکی عومەیر، دایك برام بوو، بەمنداڵی لەسەردەمی پێغەمەردا مرد، ئەبو عومەیر کێشکەیەکی هەبوو، گەمەی پێ دەکرد، ڕۆژێ کێشکەکە مرد، حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- هات بۆ ماڵمان، تەمشای کرد ئەبو عومەیر خەمبارە، فەرمووی: ئەوە چییەتی؟ عەرزیان کرد: مەلیچکەکەی مردووە! فەرمووی: ئەی باوکی عومەیر! مەلیچکەکەت چی بەسەرهات. (تاج/٩ ل/٩١ ز/٣٥ ژ/٣ – ش/د/ت/ باسی سوعبەت دروستە).

موسوڵمان دەبێ زرنگ و وریابێ

١٩٥٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ. (الحديث ٦١٣٣)[١٩٥٣].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان دەبێ زرنگو هۆشیارو وریاو دووربینبێ، ئەگەر دنیابوو، کەسێ خەڵەتانی، نابێ جارێ تر باوەڕی پێبکاو دووبارە بیخەڵەتێنێتەوە! چونکە مرۆڤی ژیر دووجار لەسەریەك لەیەك کونەوە شت پێوەی نادات!. (ریاض/٤ ل/١٣٢٨ ژ/١٨٣٤/٢٧ ز/٣٧).

ڕوونکردنەوە:

[١٩٥٣] اخرجه مسلم في الزهد و الرقائق. باب: لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين. رقم/٢٩٩٨.

جێگەی داخە گەلی کورد لەم لایەنەوە خۆش باوەڕە، رۆژ نییە دەرو دراوسێکانی وەك مارەکەی شێخ هۆمەر پێوەی نەدەن، کەچی ئەو وەك ئەبای دیبێ و نەبۆران، جار لەگەڵ جارا باشتر دەستی دەکاتەوە بەکونی هەژدیهاکەدا.

چەند بابەتێکی ئەدەب

١٩٥٤- عَنْ أَبِي بِنْ كَعْبٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْه أَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِكْمَةً. (الحديث ٦١٤٥)[١٩٥٤]:

ئوبەیی کوڕی کەعب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەڕاستی بازێ لەشیعر حیکمەتە، هەندێ لەهەڵبەست دانایی یەکی شیرینی واتیادا. (تاج/١٠ ل/١٧٤ ز/٧٠ ب/د/ت — باسی- هەندێ هەڵبەست پڕە لە حیکمەت و دانایی).

١٩٥٥- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللّٰه عَنْهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شِعْرًا. (الحديث ٦١٥٤)[١٩٥٥]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست —درוודی خوای لەسەر بێ- فەرمووی لەڕاستیدا ناودڵی مرۆڤ پڕبێ لەکێم و زووخاو، هێشتا ئەوەی باشترە لەوەی کەناو دڵی پڕبێ لەهەڵبەست و هۆنراوە!. (تاج/١٠ ل/١٧٢ ز/٦٨).

[١٩٥٤] لم يوافقه مسلم. على ما قاله مؤلف التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول صَلّى الله عَلَيْهِ وَسَلَمَ (بەرگی/١ ل/١٧٤ ز/٧٠ — ب/د/ت — يعنى رواه البخارى وأبو داود و الترمزي ولم يروه مسلم. -المترجم

[١٩٥٥] لم يوافقه مسلم على تخريج الحديث ابن عمر: لأن يمتلىء... . خاتمة كتاب الأدب: فتح/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم

خۆشەویستان پێکەوە حەشر دەکرێن

١٩٥٦- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَائِمَةٌ؟ قَالَ: وَيْلَكَ وَمَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ: مَا أَعْدَدْتُ لَهَا إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. قَالَ: إِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ. فَقُلْنَا وَنَحْنُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. (الحديث ٦١٦٧ سبق في ١٤٥٩ تجريد = ٣٦٨٨ فەتح)[١٩٥٦]:

ئالای بەد ئەمەکی و بێ پەیمانی

١٩٥٧- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما عَنْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الْغَادِرَ يَنْصِبُ اللَّهُ لَهُ لِوَاءً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَان. (الحديث ٦١٧٨ أطرافه في: ٦١٧٧، ٣١٨٨، ٦١٧٨، ٦٩٦٦، ٧١١١)[١٩٥٧]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خودایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: لەرۆژی قیامەتدا هەموو ستەمگەر و بێ پەیمانێ، ئالایەکی تایبەتی خۆی هەیە، هەڵدەکرێ لە دیاری، پێی دەناسرێتەوە، دەڵێن: ئەمە نیشانەی ناپاکیو پەیمانشکێنی فیسارەکەسە، هەتا ئاوا ناوی بەدیی بزڕێ و ریسوا ببێت.

هەندێ گوتەی ناپەسەند

١٩٥٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تُسَمُّوا العِنَبَ الْكَرْمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ. (الحديث ٦١٨٢ طرفه في: ٦١٨٣)[١٩٥٨]:

[١٩٥٦] سبق في رقم: ١٤٥٩ = بەرگی/٤ ل/١٤٨. -المترجم-

[١٩٥٧] اخرجه مسلم في الجهاد و السير، باب: تحريم الغدر رقم/١٧٣٥.

[١٩٥٨] اخرجه مسلم في الألفاظ من الأدب، باب: كراهة تسمية العنب كرما، رقم: ٢٢٤٧.

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەترێ و داری مێو مەڵێچن: (کەرم)، کە بەواتا ڕێزداری و نازداریيە، چونکە دڵی موسوڵمان شایستەی ئەم ناوە جوانەیە. (تاج/١٠ ز/٨٣ ل/١٩٤).

١٩٥٩ – وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه: أَنَّ زَيْنَبَ كَانَ اسْمُهَا بَرَّةَ، فَقِيلَ: تُزَكِّي نَفْسَهَا، فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْنَبَ. (الحديث ٦١٩٢)[(١٩٥٩)].

دیسان ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: زینەبی هاوسەری پێغەمەر، لەپێشا ناوی بەڕەبوو، واتە: ژنەخاس، دادە باشە، گوترا: بەررەخۆی بەچاك و باش دادەنێ! جا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا "زەینەب".

١٩٦٠– عَنْ أَنَس بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ فِي الثَّقَلِ وَأَنْجَشَةُ غُلَامُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسُوقُ بِهِنَّ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يا أَنْجَشُ رُوَيْدَكَ سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ. (الحديث ٦٢٠٢ أطرافه في: ٦١٤٩، ٦١٦١، ٦٢٠٩، ٦٢١٠، ٦٢١١)[(١٩٦٠)].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: کۆمەڵێ ژن، کەیەکێکیان ئوم سولەیمی دایك بوو، بەسواری وشتر لەسەفەرێکا، لەناو بارو بنەکەدا بوون، ئەنجەشە کە نۆکەری پێغەمەر بوو، بەدەنگە خۆشەکەی خۆی، بەهۆرە، وشترەکانی ژێر ئافرەتەکانی لێ دەخوڕی، وەك زانراوە وشتر ئەگەر بەدەنگی خۆش هۆرەی بۆ بکرێ، تەواو خێرا دەبێ، هەروەك چۆن ران بەدەنگی شمشاڵی خۆش باش دەلەوەڕێ ئاوا. جا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بۆ ئەوەی ئەنجەشە، پێی لێ هەڵ نەبڕی و بەئاسایی، و شترەکان لێ بخوڕێ

(١٩٥٩) اخرجه مسلم في الأداب، باب: استحباب تغيير اسم القبيح..رقم: ٢١٤١.

(١٩٦٠) اخرجه مسلم في الفضائل، باب: رحمة النبيُّ صَلى اللهُ عَليهِ وَسَلمَ للنساء ..رقم/٢٣٢٣.

پێی فەرموو: ئەی ئەنجەشە! هێواش لەسەرە خۆبە، وڵاخەکان بەهێواشی لێ بخورە، چونکە باریان ئافرەتە کە وەك شووشە و مینا ناسکن و بەرگەی ئەم هەڵبەز هەڵبەزە ناگرن!. (تاج/١٠ ل/١٨٨ ز/٧٨ ژ/٢).

١٩٦١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْنَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللّٰهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ. (الحديث ٦٢٠٥ طرفه في ٦٢٠٦)[١٩٦١]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: لە ڕۆژی زیندووبوونەوەدا لەهەموو کەسێ خوێڕی ترو، لەهەموو ناوێ دزێوو ناشیرینتر، لەلای خودا، ئەو پیاوەیە کە بەخۆی بڵێ: ملك الأملاك. واتە شاهەنشاه: شای شایان. (تاج/١٠ ل/١٥٨ ز/٦٣ ژ/٢) + (ریاض/٤ ز/٣٢ ل/١٢٥٤ ذ/١).

١٩٦٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقِيلَ لَهُ، فَقَال: هَذَا حَمِدَ اللّٰهَ وَ هَذَا لَمْ يَحْمَدِ اللّٰهَ. (الحديث ٦٢٢١ طرفه في: ٦٢٢٥)[١٩٦٢]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەخزمەت پێغەمەردا -درودی خوای لەسەر بێ- دوو پیاو پژمین، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نزای خێری بۆ یەکێکیان کردو، نزای بۆ ئەوی تریان نەکرد، واباوە کەیەکێ دەپژمێ پێی دەگوترێ: یرحمك الله: ڕەحمەتی خودات لێ بێ. ئەوەیان کە پێغەمەر نزای بۆی نەکردن گوتی بە پێغەمەر: بۆچی کە ئەو پژمی نزات بۆیکرد، کەچی بۆمن، کەپژمیم نزات بۆ نەکردم؟ فەرمووی: چونکە ئەو لەپاش پژمینەکەی سوپاسی خودای کردو حەمدوسەنای خوای

[١٩٦١] اخرجه مسلم في الآداب، باب: تحريم السمّى بملك الأملاك و ملك الملوك. رقم/٢١٤٣.

[١٩٦٢] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: تشميت العاطس و كراهة التثاؤب، رقم: ٢٩٩١.

کرد، بەلام تۆ سوپاس و حەمدو سەنات نەکرد. (ریاض/٢ ل/٣٣١ ز/١٤٢ ژ/٨٨١/٤).

پژمینو باوێشك

١٩٦٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ كان حقاً عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يقول: يرحمك الله وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فإذا تثاءب أحدكم فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فإنَّ أحدكم إذا تثاءبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ. (الحديث ٦٢٢٦ سبق في: ١٣٢٦ تجريد = ٣٢٨٩ فتح = بەرگی/٣ ل/٤٥٤)[١٩٦٣].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودا پژمەی پێ خۆشەو حەزی لە پژمینی بەندەیە، بەلام باوێشکی پێ خۆش نییە، چونکە نیشانەی خاوبوونی لەشو داهەزانی لەشە، جاکاتێ یەکێکتان پژمیو سوپاسی خودای کرد، ئەوە دەبێ بەماف لەسەر هەموو موسوڵمانێ کە گوێی لێیەتی پێی بڵێ: (یرحمك الله) خودا ڕەحمت پێ بفەرموێ. بەلام باوێشك لەشەیتانەوەیە، جا ئەگەر کەسێکتان باوێشکی هات، با هەتا دەتوانێ بەری بگرێو بیداتەوە دوواوە، چونکە کاتێ ئێوە باوێشك دەدەن، شەیتان لەخۆشیاندا پێتان پێ دەکەنێ. (ریاض/٢ ل/٣٢٩ ز/١٤٢ ژ/٨٧٨/١).

[١٩٦٣] اخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: تشميت العاطس و كراهة التثاؤب، رقم: ٢٩٩٤.

پـایـانیّ - الخَـاتِمَةُ

مامۆستا عەسقەلانی لێرەدا، لەفەتحولباری شـەرحی صـەحیحی بوخاریـدا دەفـەرمویّ: نامـەی ئـەدەب و وێڵـە جوانـەکان، دوو سـەدو پـەنجاو شـەش فەرموودەی بـەرزەوە بـوو (مـەرفووع)ی واتیـادا، حـەفتاو پێنجیـان بێرِشـتەن، واتە: معلقـن، ئـەوانی تریـان پـەیوەسـتن واتـە: موصـولن، دووبـارە کانیـان دوو سەد و یەك فەرموودەن، پوختەکەیان: (٢٥٦ – ٢٠١ = ٥٥) دەکاتە پەنجاو پێـنج فەرموودە. پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری -رەزاو رەحمەتی خوا لـە هـەردووکیان بـێ- ئـەم پوختەیـەی هـەموو گێڕاوەتـەوە، جگـە لەمانـەیان کـە نـۆزدە فـەرموودەن: واتـە: (٥٥ – ١٩ = ٣١) مـو سـلیمیش (٣١) فـەرموودەی لـەو پوختەیە وەك بوخاری گێڕاوەتەوە.

١. فەرموودەی عەمری کوڕی عاص: (عُقُـوقُ الوَالِـدَيْنِ مِـنَ الكَبَـائِرِ) بـابی ژمارە (٦) لەکتابی ئەدەب، وا لەنێوانی ژمارە: ٥٩٧٤ و ٥٩٧٥ دا.

٢. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (مَـنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ فِي رِزْقِـهِ) = ٥٩٨٥ فـتح الباری، له تەجریدەکەدا نییە.

٣. فەرموودەی ژمارە: ١٩١٧ تەجرید = ٥٩٨٩ فتح (الرَّحِمُ شَجْنَةٌ).

٤. فـەرموودەی عەبـدوڵلای کـوڕی عـەمر: (لَـيْسَ الوَاصِـلُ بِالمكَـافِيءِ) = ژمارە/١٩١٩ تەجرید = ٥٩٩١ فەتح.

٥. فەموودەی ئـەبوهورەیرە: (قام أعرابي فقال اللهم ارحمنـا) = ژمـارە/١٩٢٤ تەجرید = ٦٠١٠ فەتحولباری.

٦. فەرموودەی ئەبو شورەیح: (من لاَيأمَنْ جَارُهُ...) = ژمارە/١٩٢٩ تەجریـد = ٦٠١٧ فەتح.

٧. فـەرموودەی جـابیر: (كُـلُّ مَعْـرُوفٍ صَـدَقَةٌ) = ١٩٣١ تەجریـد = ٦٠٢١ فەتحولباری.

٨. فەموودەی ئەنەس: (لَـمْ يَكُـنْ فَاحِـشاً...) ژمـارە/١٩٣٤ تەجرید = ٦٠٣١ فەتح.

٩. فەرموودەی عائیشە: (مَا أظن فلانا وفلانا يعرفان من ديننا...) = ١٩٤٣ تەجرید = ٦٠٦٧ فەتح. لەتەجریدەکەدا نییە.

١٠. فەرموودەی ئەنەس: (كَانَتِ الأَمَةُ مِنْ إِمَاءِ أَهْلِ المدينة...) = ٦٠٧٢ فەتح. لەتەجریدەکەدا نییە.

١١. فەرموودەی حوزەیفە: (إِنَّ أَشْبَهَ النَّاسِ دَلاًّ وَسَمْتاً...) = ٦٠٩٧ فەتح.

١٢. فەرموودەی ئیبنو مەسعود: (إِنَّ أحسن الحديث كتاب الله) = ٦٠٩٨ فەتح.

١٣. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (إذا قَال الرجل: يا كافر...) = ٦١٠٣ فەتح.

١٤. فەرموودەی ئیبنو عومەر لەهەمان بابەت، ژمارە/٦١٠٤ فەتح.

١٥. فەموودەی ئەبوهورەیرە: (لا تغضب) = ١٩٤٩ تەجرید = ٦١١٦ فەتح.

١٦. فەرموودەی ئیبنوعومەر: (لأَنْ يمتَلِيءَ...) = ١٩٥٥ تەجرید = ٦١٥٤ فەتح.

١٧. فەرموودەی سەعیدی کوڕی مسَب لەباوکیەوە: (لەبابەت ناوی حزنەوە) = ٦١٩٠ فەتح.

١٨. فەرموودەی عەبدوڵڵای کوڕی ئەبی ئەوفا: (رَأَيْتُ إِبراهِمَ ابْنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) = ٦١٩٤ فەتح.

هەروا کۆمەڵێ بیستراو -أثر- ی صەحابەو چینەکانی تریـوا تیادا، سەرجەمیان یازدە بیستراوە، بازێکیان پەیوەستن و بازێکیان بێ ڕشتەن.

تێبینی/ کە دەڵێین موسلیمیش وەك بوخاری فیسارە فەرموودەی گێڕاوەتەوە، مەبەست ئەوە نییە، کە رشتە (سەنەد) و (دەق)ی هەردووکیان وەك یەك بێ، بەبێ کەمو زیاد، نەخەیر مەبەست ئەوەنییە، گەرچی ئەم بابەتە باسێکی دوورودرێژو کەمێ پێچیدە و ئاڵۆزە، بەڵام لەبەر گرنگیو بۆ سوودو بەهرە وەرگرتنی تەواو لەم ئامازەو هێمایا نەئەم چەند خاڵە روون دەکەینەوە، بەپشتی خودا، دەڵێین:

١. ریوایەت بەمەعنا، ئەوەیە کەچەند فەرموودەیەك، چەند کەسێ، هەرکەسێ بەرشتەی تایبەتی خۆیو بەدەقی تایبەتی خۆی دەیگێڕێتەوە، وەهەر فەرموودەیێ لەو فەرموودانە لەمەسنەدی کەسێکە، بەڵام لەئەنجاما هەموو گێڕاوەکان سەبارەت بەباتێکن، ئەم جۆرە هەر زۆر زۆرە، وەك ئەو کۆمەڵە فەرموودە زۆرەی کەلەبارەی (محمدی مهدی)یەوەن، بەهەموویان دەگەنە تواتری معنوی، گەرچی لەناو خۆیانا چفیف و قویان واتیادا.

٢. فەرموودەی واهەیە چەند فەرموودە شوناسێ، دەری دەهێنێ، بەوێنە: بوخاری لەئەبوهورەیرەوە دەری دەهێنێ، موسلیم لەئیبنوعەباسەوە دەری دەهێنێ، بۆ نموونە: فەرموودەی ژمارە: ١٩٥٥ تەجرید = ٦١٥٤ فەتح، بوخاری بەم شێوەی ئێرە لەدوو صەحابەوە دەری هێناوە، لەئبنوعومەرەوە، ئەوجا لەئەبو هورەیرەوە، بەژمارە: ٦١٥٥ فەتح. رشتەو مەتنی فەرموودەکەی ئیبنوعومەر، لای بوخاری ئاوایە:

حَدَّثَنَا عبدالله بن موسى، أَخبَرَنَا حَنْظَلَةُ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحاً، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيءَ شِعْراً.

رشتەو مەتنی فەرموودەکەی ئەبوهورەیرە لای بوخاری ئاوایە:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، قَال: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه، قَال: قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحاً، حَتَّى يَرِيَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيءَ شِعْراً.

موسلیمیش هەمان فەرموودەی لەم سێ هاوڕێی پێغەمەرەوە دەرهێناوە:

١. ئەبو هورەیرە
٢. سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص
٣. ئەبو سەعیدی خودری

بەسێ مەتن، کەیەکەم و دووەمیان وەکو گێڕانەوەکەی ئەبو هورەیرە وایە لای بوخاری، لەگەڵ ئەم دوو جیاوازییە زۆرکەمەدا، جیاوازی دەقی یەکەم: (جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحاً) لە (يَرِيَهُ). جیاوازی دەقی دووەمی موسلیم: (جَوْفُ

أَحَدِكُمْ قَيْحاً يَرِيَهُ). بەڵام دەقی سێیەمی موسلیم، سەرەتاکەی تەواو جیایە، بەڵام کۆتاکەی رێك وەك یەکەم و دووەم وایە، لەگەڵ کەمێ جیاوازی (بڕوانە: صحيح مسلم بشرح النووی، ج/١٥ ص/١٤-١٥).

جا ئەوەی کە شێخی عەسقەلانی —ڕەحمەتی خودای لێبێ- لە خاتیمەکانی نامەو سەرباسەکاندا، ئاماژە دەکا، بۆ ئەوە کەئەم حەدیسە و ئەو حەدیسە موسلیم دەری نەهێناوە، بوخاری دەری هێناوە، تەنیا ئەم لایەنە یە، کە لەو صەحابەوە دەری نەهێناوە، چونکە هەموو صەحابەیێ مسندی خۆی هەیە. لەوانەیە موسلیمیش هەمان فەرموودەی دەرهێنایە بەڵام لەصەحابەیەکی ترەوە. جا لەم روانگە و بۆچوونەوەیە، کە عەسقەلانی لەخاتیمەی کتابی ئەدەبدا دەفەرموێ: (لم يوافقِ البخاريَ مُسْلِمَ في تخريج حديث ابن عمر: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ....) بەڵام مامۆستای عەینی لەکاتی شەرحی ئەم فەرموودەیەدا، بەدەق دەفەرموێ: (وَ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيرَةً). فەمووەدەی وایش هەیە هەر لایەکیان دەری هێناوە، ئەویتریان نە بەڕشتە، نەبە دەق، بەبەمەعنا دەری نەهێناوە، وە هۆکانی دەرهێنان و دەرنەهێنانیش زۆر زۆرن.

وەکی تریش (طرفە) و (أطرافە)ی حەدیس، ئەوەیە کە بوخاری، یا موسلیم، یا فەرموودە زانێکی تر، لەکتێبەکەی خۆیدا، حەدیسی لەچەند شوێنێ، بەچەند بۆنەیەکەوە دەگێڕێتەوە، بەیەك رشتە، یا بەچەند رشتەیەکی جیاجیا، بەڵام هەموو رشتەکان مەتنەکەیان هی یەك کەسن و لەموسنەدی یەك کەسن، بەڵام دەچنەوە سەریەك کەس لەکۆتایی‌دا، مەتنی طەرەف و ئەطرافەکانیش، مەرج نییە لەهەموو جێگە کاندا یەك بن، بەڵکو و جاری واهەیە فەرموودەکە بەش بەش دەکرێ، لەهەر شوێنێ بەشێکی ریوایەت دەکرێ، لەتەنیا یەك شوێن دەقی مەتنەکە بەتەواوی دەنووسرێ: (بڕوانە: ژمارە/٤٩ تەجرید = ٥٣ فەتح= بەرگی/ ل/٧٥) کە لەزیادە شوێنا، بەیازدە بۆنەوە، هەرجارەی بوخاری طەرەفێ واتە: بەشێ لەو فەرموودەیە دەگێڕێتەوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٢- نامەی ڕێخوازی

(بڕ: تاج/١٠ ز/٢٦ هەتا زنجیرە/٣٩).

باسی سلاو کردن ٭ كِتَابُ الأسْتئْذَان

١٩٦٤- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنه عَنْ النَّبِيَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَال: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. (الحديث ٦٢٣١ طرفاه في: ٦٢٣٢، ٦٢٣٤)[١٩٦٤].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بابچوك سلاو لەگەورە بكا، لەكاتی بەیەك گەیشتندا، ڕابردوو لەدانیشتوو سلاو بكا، كەمیش سلاو لەزۆر بكا. لە گێڕانەوەیەكی تاج و ریاض دا: باسوار سلاو لەپیادە بكا. (ریاض/٢ ل/٣١٨ ز/١٣٣ — دەستووری سلاوكردن ژ/١/٨٥٧) + (تاج/١٠ ل/١١٨ ز/٣٢ ژ/٣-لەپێشا سلاوكردن ئنجا قسەكردن).

وَ عَنْهُ رَضِي اللّٰهُ عَنه في رِوَايَة: قَال: قَال رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَلِّمُ الراكب عَلَى الماشِي، وَ الْمَاشِي عَلَى القَاعِدِ، وَ القَلِيلُ عَلَى الكَثِيرِ. (الحديث ٦٢٣٢ طرفه في: ١٩٦٤ تجريد = ٦٢٣١ فتح). واتاكەی بەتەواوی لەژمارە: ١٩٦٤ دا ڕابوورد.

١٩٦٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِي اللّٰه عَنهمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ

[١٩٦٤] اخرجه مسلم في السلام، باب: يسلم الراكب على الماشي و القليل على الكثير، رقم: ٢١٦٠.

وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ. (الحديث ٦٢٣٦ سبق طرفه في رقم/١٢ تجريد = ١٢ فتح = بەرگی/١ ل/٣٣)[١٩٦٥]:

لەوێ بەتەواوی رۆیشت، هێنانەوەی لێرە بەسەرچوونە، بە پێچەوانەی ئەم مەرجەی دانەری تەجریدە، کە لەپێشەکییەکەی خۆیدا دەفەرموێ: (و إذا اتى الحديث المتكرر أثبته في اول مرة و ان كان في الموضع الثاني زيادة فيها فائدة ذكرتها و الا فلا...).

ڕێخوازی سوننەتە

١٩٦٦- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه، قَالَ: اِطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ جُحْرٍ فِي جُحَرِ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِدْرىً يَحُكُّ بِهِ رَأْسَهُ، فَقَالَ: لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْظُرُ، لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنَيكَ إِنَّمَا جُعِلَ الإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ البَصَرِ. (الحديث ٦٢٤١ طرفاه في: ٥٩٢٤، ٦٩٠١)[١٩٦٦]:

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ پیاوێ لەدرزی دەرگاکەی ماڵی پێغەمەرەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- سەرەتاتکێی دەکردو، تەماشای ناوەوەی دەکرد، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- شانەیەکی ئاسنینی بەدەستەوە بوو سەری خۆیی پێ دادەهێنا، فەرمووی: ئەگەر دەمزانی کەتۆ تەماشای ناوەوە دەکەی لەدرزی دەرگاکەوە، ئەم شانەیەم دەکرد بەناوچاوتا، چونکە خودای گەورە لەبەرچاو، ڕێخوازی (ڕێپێدان = إِستِئذَانِ)ی داناوە. (ریاض/٢ ل/٣٢٦ ز/١٤٠ ژ/٨٧١/٢/٢ – ش + تاج/٣ ل/٢٢٧ ز/٧ + تاج/١٠ ل/١١٠ ز/٢٨).

[١٩٦٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان عدد شعب الإيمان و افضلها و أدناها.. رقم: ٣٧.

[١٩٦٦] قال النووي في رياض الصالحين: (متفق عليه). -المترجم-

داوێنپیسی ئەندامەکان بێجگە لەدامەن

١٩٦٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما قَالَ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَذِّبُهُ. (الحديث ٦٢٤٣ طرفه في: ٦٦١٢)[١٩٦٧]:

له ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- پرسیار کرا: مەبەست لە (لَمَمْ) لەم ئایەتەدا چییە، کە دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... (٣١/٥٣) سورة النجم – واتە: خودا لەگوناهە وردەکانی ئەوکەسانە خۆش دەبێ، کە لەگوناهە گەورەکانو لەگوناهە ناشیرینە حەیابەرەکان خۆیان دەپارێزن﴾. لێیان پرسی مەبەست لە (لەمەم) لەم ئایەتەدا چییە؟ فەرمووی: شتێکی وام نەدیوە کەلە (لەمەم) بکا، وەك ئەمەی، کە ئەبوهورەیرە، لە پێغەمبەرەوە دەیگێڕێتەوە کە دەفەرموێ: (هەموو ئادەمیزادێ خودا بەشی خۆی داوێنپیسی لەچارەی نووسیوە، خواە ناخواە دەشێ ئەوەی تووش ببێ، جا داوێنپیسی چاو برێتییە لەتەمشا کردنی نادروست، داوێنپیسی زمان بریتیە لەقسەکردنی نادروست وە دڵیش ئارەزووی ئەوە دەکاو، دەروونیش ئاوات بۆ ئەو بێ شەرعییە دەخوازێ، لەئەنجاما دامەن (فەرج = عەورەت = شەرمگا)یش ئەمە بەکردەوە بەدی دەهێنێ، یا رەفزی دەکا. (ریاض/٤ ل/١١٩٨ ز/٢٩٠ ژ/١).

[١٩٦٧] اخرجه مسلم في القدر، باب: قدر على ابن آدم حظه من الزنا و غيره، رقم/٢٦٥٧.

سلاو لەمنالان

١٩٦٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّهُ مَرَّ على صِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال: كان النبيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يفضلهُ. (الحديث ٦٢٤٧)[١٩٦٨]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- جارێ لەلای کۆمەڵێ منالەوە ڕەت بوو، سڵاوی لێ کردن‌و، فەرمووی: جارێ لەگەڵ پێغەمەردا دەڕۆیشتم، لەلای کۆمەڵێ منالەوە ڕەت بوو، سڵاوی لێ کردن. (ریاض/٢ ل/١٥٦ ز/٧١ ژ/٣/٦٠٤ + ب/٢ ز/١٣٦ ل/٣٢١ ژ/١/٨٦٢ - باسی سڵاوکردن لەمنالان).

دەستورو چۆنێتی ڕێخوازی و دانیشتنی ناو کۆڕی دانیشتن

١٩٦٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عبدالله رَضِيَ اللَّهُ عَنهما قَال: أَتَيْتُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَقْتُ البَابَ، فَقَالَ: مَنْ ذَا، فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ: أَنَا، أَنَا، كَأَنَّهُ كَرِهَهَا. (الحديث ٦٢٥٠ سبق طرفه في رقم/٩٦٣ تەجريد = ٢١٢٧ فتح = بەرگی/٣ ل/٣٦)[١٩٦٩]:

لێرەدا جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەپاش مردنی عەبدوڵلای باوکم، هەتا ڕاوێژی پێبکەم، لەبارەی دانەوەی ئەو قەرزەی کەوا لەسەر باوکم، جا لەدەرگام دا، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لە ژوورەوە فەرمووی: (ئەوە کێیە؟) منیش گوتم: منم. پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هاتە دەرەوەو وەك کەسێ وەڵامەکەی منی پێ ناخۆش بێ، لەبەر خۆیەوە فەرمووی: (منم منم!!). (ریاض/٢ ل/٣٢٩ ز/١٤١ ژمارە/٤/٨٧٧).

[١٩٦٨] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب السلام على الصبيان، رقم: ٢١٦٨.

[١٩٦٩] اخرجه مسلم في الآداب، باب: كراهة قول المستأذن أنا.. رقم: ٢١٥٥.

١٩٧٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ الرجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسَ فِيهِ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا. (الحديث ٦٢٦٩ سبق طرفه في: رقم/ ٤٨٠ تەجريد/٩١١ فتح- بەرگی/١ ل/٤٥٤)[١٩٧٠]:

لێرەدا ئەم پترییەی هەیە: بەڵام لەكاتی پێویست دا تەكە تەكە بكەن‌و، جێگەی یەكتری بكەنەوەو، كەمێ بڕەوێنەوە، هەتا شوێنی هاتوانی تر لە كۆڕەكەدا ببێتەوە.

١٩٧١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما قَال: رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفَنَاءِ الكَعْبَةِ مُحْتَبِياً بِيَدَهُ هكَذَا. (الحديث ٦٢٧٢)[١٩٧١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: لەحەوشەی كابەدا، پێغەمەرم دی، -دروودی خوای لەسەر بێ- بە چیچكانەوە دانیشتبوو، كوروشكەی كردبوو، هەردوو دەستی ئاوا گرتبوو بەبەرئەژنۆی خۆیەوە. واتە: بەدەستی راستی مەچەكی دەستی چەپی لەبەر ئەژنۆیا گرتبوو، لەسەر ئەو شێوەیە بەچیچكانەوە دانیشتبوو.

١٩٧٢- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رجُلانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ. (الحديث ٦٢٩٠)[١٩٧٢]:

عەبدوڵڵای كوڕی مەسعود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: كاتێ سێ كەس بوون، نابێ دوو كەستان بەبێ ئەوی ترتان سرتە بكەن‌و دوو بەدوو بەبێ ئەوی ترتان قسەی پەنهانی

[١٩٧٠] اخرجه مسلم في السلام، باب: تحريم إقامة الإنسان من موضعه المباح رقم/٢١٧٧.

[١٩٧١] قال العيني: هو من افراده (العمدة/٢٢ ص/٢٥٩) —المترجم-.

[١٩٧٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: تحريم مناجاة الإثنين دون الثالث بغير رضاه، رقم/٢١٨٤.

بکەن، چاوەڕوانکەن ئەگەر قسەیەکی نهێنی خۆتان هەبوو مەیکەن هەتا تێکەڵی خەڵکی تر دەبن، ئەوسا دوو بەدوو قسە نهێنیەکەی خۆتان بکەن، چونکە ئەگەر سێ کەس بن و دوانتان چپە چپ بکەن و لەوی ترتانی بشارنەوە ئەوە شتی وا دەبێ بەهۆی دڵتەنگی ئەوی ترتان. (ریاض/٤ ل/١١٧٩ ز/٢٨١ ژ/٣-ش).

کوژانەوەی ئاگر لەکاتی خەوتنا

١٩٧٣- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ عَلَى أَهْلِهِ بِالْمَدِينَةِ مِنَ اللَّيْلِ فَحُدِثَ بِشَأْنِهِمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ هَذِهِ النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ. (الحديث ٦٢٩٤)[١٩٧٣]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەمەدینە شەوێ ماڵێ سووتا بەسەرخاوەنەکەیدا، کەئەم رووداوە یان عەرزی پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- کرد فەرمووی: ئاگر دوژمنی ئێوەیە، کەدەخەون لەخۆتانی بکوژێننەوە. (ریاض/١ ز/١٦ ژ/١٦١/٦ ل/١٥٠- ش) + (ژمارە/١٣٢٤ تجرید = ٣٢٨٠ فەتح = بەرگی/٣ ل/٤٥٢).

١٩٧٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا قَالَ رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَنَيْتُ بِيَدِي بَيْتًا يُكِنُّنِي مِنَ الْمَطَرِ وَيُظِلُّنِي مِنَ الشَّمْسِ مَا أَعَانَنِي عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ. (الحديث ٦٣٠٢)[١٩٧٤]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- دەفەرموێ: لەسەردەمی پێغەمەردا -دروودی خوای لەسەر بێ- بەدەستی خۆم خانۆچکەیەکم دروست کرد بۆ

[١٩٧٣] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: الأمر بتغطية الإناء و إيكاء السقاء... رقم/٢٠١٦.

[١٩٧٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر في البناء (خاتمة كتاب الاستئذان ج/١٢ ص/٣٧٠). -المترجم-

خۆم، لەزستاندا پەنای لە باران دەدامو، لە هاوینا سێبەری لێ دەکردمو، هەتا ولێی نەدەدام، خۆم نەبێ کەسێکی تر لەدروستکراوانی خودای گەورە یاریدەی نەدام لە دروستکردنی. (تاج/١٠ ل/٢٩٦).

پایانێ - الخَاتِمَةُ

شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- لەم پایانەدا دەفەرموێ: نامەی ڕێخوازی (إستِئذان) هەشتاو پێنج فەرموودەی بەرزەوە کراوی لەخۆگرتووە، دوازدەیان یابێ ڕشتەن، یا لەبڕیاری بێڕشتەدان، ئەوانی تریان پەیوەستن واتە: موصولن، شەست و پێنج فەرموودەیان دووبارەن، پوختەکەیان بیست فەرموودەیە، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری -ڕەحمەتی خودا لە هەردوولایان بێ- ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان، کە ئێستا لەدواوە دەیانژمێرین، کە ئەم پێنج فەرموودەیەن:

١. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (رَسُولُ الرَّجُلِ إِذْنُهُ) وا لەپێش ژمارە: ٦٢٤٦ فەتح.

٢. فەرموودەی ئەنەس، لەبارەی موصافەحەو تەوقەکردنەوە = ٦٢٦٣ فەتح.

٣. ژمارە/١٩٧١ تەجرید = ٦٢٧٢ فەتح = فەرموودەی ئیبنو عومەر، لەبارەی (اِحْتِبَاء)ەوە.

٤. ژمارە/ ١٩٧٤ تەجرید = ٦٣٠٢ فەتح. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر - ڕەزای خوادایان لێ بێ- لەبارەی دروستکردنی خانووەکەی.

٥. فەرموودەی ژمارە/ ٦٣٠٠ فەتح = قُبِضَ النَّبِيُّ وَأَنَا خَتِينٌ.

بسم الله الرحمن الرحيم

نامەی نزاو دووعا

پێشەکی بڕوانە: بەرگی/٩ ل/١٨٠ ز/٦٦ -باسی دوعاو نزا- تاجول ئوصولْ بەکوردی. هەتا لاپەڕە: ٢٥٢ کۆتایی زنجیرە:٨٨ + ریاض/٣-کوردی ل/١٠٥٠ ز/٢٥٠ هەتا لاپەڕە/١٠٧٢ کۆتایی زنجیرە/٢٥٢) = كِتَاب الدَّعَوَاتِ چاپی یەکەم = چاپی دووەم ل/٣١٨ ژ/٣/١٤٦٧ هەتا ل/٣٤١ ژ/٧/١٥٠٢.

١٩٧٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلّم قال: لِكُلِّ نَبِيِّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَاو أُرِيدُ أَنْ أختبِئ دَعْوَتي لِـأُمَّتِي فِي الآخِرَةِ. (الحديث ٦٣٠٤ طرفه في: ٧٤٧٤)[١٩٧٥]:

له ئەبو هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەموو پێغەمەرێ نزاو پاڕانەوەیەکی تایبەتی خۆی هەیە، کە خودا گیرای دەکا لێی، هەموو پێغەمەرەکانی تر نزاکەی خۆیانیان بەزوویی لەدنیادا کردووەو نزاکەیان قەبوولکراوە، بەڵام من نزاکەی خۆمم هەڵگرتووە بۆ ڕۆژی قیامەت، لەوێ تکای پێ دەکەم بۆ ئۆمەتم، ئیتر ئەوەی لە ئۆمەتم لەسەر ئیمانو باوەڕی ڕاست بمرێ و هیچ هاوبەش بۆ خودا پەیدا نەکا -خودا حەزکا- ئەوە ئەوکەسە بەر ئەم تکاو شەفاعەتەی منە دەکەوێ!. (تاج/٤ ل/٢٧٧ ز/٩١ ژ/١ -باسی دڵسۆزی پێغەمەر بۆ گەلی خۆی).

١٩٧٦- عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِي اللّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللّـه عَلَيْـهِ وَسَـلّمَ قال: سَيِّدُ الِاسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ (اللّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلّا أَنْتَ) قَالَ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ

[١٩٧٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: أختباء النبيُ صلى اللهُ عليهِ وسَلمَ دعوة الشفاعة لأمته رقم: ١٩٨، ١٩٩.

مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (الحديث ٦٣٠٦ طرفه في: ٦٣٢٣)[(١٩٧٦)].

شەددادی کوڕی ئەوس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: پاڕانەوەی هەرە گەورەو سەرومری گوناهپۆشی ئەوەیە کە بەندە بە سۆزی دڵ بڵێ: (اللّهُمَّ أَنتَ رَبِّيَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَ أَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَ أَبُوءُلَكَ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْلِي فَإِنَّهُ لاَيَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنتَ: خوداوەندم! هەرتۆ پەروەردگاری منیت، لەتۆ زیاتر خوای ترنییە، من بەندەو عەبدی تۆم و تۆ منت لەنەبوون دروست کردووە، تا بتوانم پەیمان و بەڵێنی تۆ ناشکێنم! کە نەشم توانی ئەوە لەدەساوسانیمە، چونکە ستەمە کە بەندە بتوانێ تەواوی ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێ بهێنێ، پەنا دەگرم بەتۆ لەشەڕی کردەوەی خۆم، کەدەبێ بەمایەی سزاو تۆڵە بۆم، تۆ سەرچاوەی نازو نیعمەتی بۆمن و، هەمیشە چاکەو نیعمەتی بێ شوماری تۆم لەبەرچاوەو، پێ دەنێم لەگوناهباریی خۆم، کەواتە: لێم خۆش بە، بەڕاستی تۆ نەبی کەسی تر ناتوانێ و هیچ کەس رادەی ئەوەی ناکەوێ کە لەگوناهی بەندەی خودا خۆش بێ).

پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ لەرۆژدا ئەمە بەدەم بڵێ، وە بەدڵ باوەڕی تەواوی پێی هەبێ، وە بەر لەهاتنی شەو، لەو رۆژەدا بمرێ، ئەوە بەهەشتییە، وە هەرکەسێ -بەشەو- ئەمە بڵێ، وە بەدڵ باوەڕی پێی هەبێ، وە لەبەرهاتنی رۆژ بمرێ، ئەوە بەهەشتییە. (ریاض/٤ ل/١٣٨٦ ژ/٣٧١ -نامەی پاڕانەوەو داوای لێبووردن. چاپی یەکەم - چاپی دووەم ل/٢٦٥ ژ/١٨٧٥/٧/٧).

(١٩٧٦) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث شداد بن أوس (سيد الاستغفار..). خاتمة كتاب الدعوات، فتح/١٢ ص/٥٣٢. -المترجم-

روونكردنەوە:

شەددادی کوڕی ئەوسی کوڕی سابیت ی خەزرەجی، پیاوێکی زانای دانای تێکۆشەر بوو، بەتایبەتی لەخواپەرستیدا، برازای حەسانی کوڕی سابیتە، کە شاعیری پێغەمەر بوو، ئەوسی باوکیشی هاوڕێی پێغەمەر بوو، وە لەغەزای ئوحوددا شەهید کرا، شەدداد یەکێك بوو لەزانا حەلیمو هێمنەکان، شەدداد دەیفەرموو: جارێ زۆر نەخۆش بووم، لەگیانەلادا بووم، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- تەشریفی هات، فەرمووی: ئەی شەدداد ئەوە چیتە؟ گوتم: دنیام تەواو لێتەنگ بووە. پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: تۆقەی ناکەی، بەم نەخۆشینە نامریت، بەڵکوو چاك دەبێتەوە، شام ئازاد دەکرێ، بیتولەقدیس ئازاد دەکرێ، تۆو منالەکانی تۆ لەناویانا دەبن بەپێشەنگ و پێشەوایان. وە پێغەمەر چۆنی فەرموو وابوو، بەغەوی - بەرەحمەت بێ- دەفەرموێ: شەدداد لەحمص نیشتەجێ بوو، ئەبو نەعیم دەفەرموێ: لەفەلەستین مردووە، لەسەردەمی جێنیشینی موعاویەدا. ئیبنوحەبان دەفەرموێ: ساڵی پەنجاو هەشتی کۆچی لەبەیتول مەقدیس بەخاك سپێردرا تەمەنی حەفتاو پێنج ساڵ بوو. ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لێبێ- (بڕ: إصابة في تمييز الصحابة).

١٩٧٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً. (الحديث ٦٣٠٧)[١٩٧٧].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەخودا بەیەزدانی پاك من بەش بەحاڵی خۆم، زۆر دەپاڕێمەوە، ڕۆژی واهەیە پتر لەحەفتا جار لەخودا دەپاڕێمەوە و داوای

[١٩٧٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة في عدد الاستغفار كل يوم (خاتمة كتاب الدعوات ج/١٢ ص/٥٣٢). -المترجم-

لێخۆشبوونی لێ دەکەم‌و تەوبەی لەخزمەتدا نوێ دەکەمەوە، نەبادا بەهەڵە هەڵەیەکم کردبێ، یالەکردنی ئەرکی سەرشانی خۆمدا درێغیم کردبێ. (تاج/٩ ل/٢٥٣ ژ/٢ ز/٨٩ - باسی پاڕانەوەو پەشیمانی).

باسی: تەوبە و پەشیمانی

١٩٧٨- عَنْ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْه أَنَّهُ حَدَّثَ حَدِيثَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ قَالَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا ثُمَّ قَالَ لَلّٰهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلًا وَبِهِ مَهْلَكَةٌ وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ حَتَّى إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللّٰهُ قَالَ أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِي فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ. (الحديث ٦٣٠٨)[١٩٧٨].

حاریسی کوڕی سوومید -ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- دووفەرموودەی گێڕایەوە بۆمان: یەکێکیان فەرمایشتی پێغەمەر بوو، ئەوی تریان قسەی خۆی بوو، ئیبنو مەسعوود فەرمووی: مرۆی موسڵمان، گوناهی خۆی وەك کێوێ دەبینێ، کەلەبنیا دانیشتبێ، مەترسی ئەوەی هەبێ کە بڕوخێ بەسەریا. واتە: موسوڵمان دڵی ڕووناکە هیچ گوناهێ بەبچووك نازانێ، لەبەرئەوە هەمیشە پارێزدەکا لەگوناه. بەڵام بەدکار، گوناهی خۆی بێ ئەهمیەت دەبینێ، دەربەستی نییە بەلایەوە وەك مێشێ بەلای لووتیا بڕواو بەدەستی ئاوایەکی لێ بکا ئاوایە!!

[١٩٧٨] أخرجه مسلم في التوبة، باب: في الحض على التوبة و الفرح فيها، رقم: ٢٧٤٤.

ئەوجا ئیبنو مەسعوود فەرموویە وە: خودا پتر شادمان دەبێ بەتەوبەی بەندەی خۆی، کاتێ پەشیمان دەبێتەوە و دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا، هەتا ئەو پیاوە، کە لەهەواری دادەبەزێ، شوێنێکی تالووکەی لێدەبێ، نان و ئاوەکەی بەسەر وڵاخەکەیەوە دەبێ، سەری دەنێتەوە، تاوێ دەخەوێ، سەرخەوێ دەشکێنێ، کاتێ خەبەری دەبێتەوە، لەخەو هەڵ دەستێ، دەڕوانی وڵاخەکەی بەنان و ئاوەکەیەوە ڕۆیشتووەو نەماوە! جاکاتێ بەدوای دا دەگەڕێ و لێی نائومێد دەبێ و گەرماوتوونێتی زۆری بۆ دێنێ، یا ئەوەی کە حەزی خودای لەسەر بوو بەسەری دێ، وە دەگاتە حاڵی مردن. لەبەرماندوویی و شەکەتی و توونێتی و برسێتی، دەڵێ: بابگەڕێمەوە بۆ جێگەکەی پێشووی خۆم، دەگەڕێتەوە بۆئەوێ، لەوێ دەنوێ، لەپاشا کەخەبەری دەبێتەوە و سەری هەڵ دەبڕێ، دەبینێ وڵاخەکەی بەنان و ئاوەکەیەوە لەدیاری لەلایا ڕاوەستاوە، خودا بەتۆبەی بەندەی خۆی شادمانتر دەبێ، هەتا ئەم پیاوە لێقەوماوە بەدۆزینەوەی وڵاخەی بەنان و ئاوەکەیەوە، لەو بیابانە چۆڵ و هۆڵەدا. (تاج/٩ ز/٩٠ ل/٢٥٨ ژ/١-باسی گەورەیی تەوبەو پەشیمانی) + (ریاض/١ ز/٢ ل/٢٢ ژ/٣/١٥).

دەست دانان لەژێر کوڵمی ڕاستا

١٩٧٩- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِي اللَّه عَنْه قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ. (الحديث ٦٣١٤ أطرافه في: ٦٣١٢، ٦٣٢٤، ٧٣٩٤)[1979].

[1979] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث حذيفة في القول عند النوم خاتمة كتاب الدعوات ج/١٢ ص/٥٣٢ ط.ج. -المترجم-

حوزەیفـەی کـوڕی یـەمان -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: کـەلێ جـار حـەزرەت -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- کەبەشـەو دەچـووە سـەرپێخەفەکەی، دەستی ڕاستی دەنایە ژێر کولمی ڕاستی و ئەوجا دەیفـەرموو: (اللَّهُـمَّ بِاسْـمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا: خودایە! بە پیرۆزی ناوی تۆ دەمرمو دەژیم) کاتێ کەلەخـەویش خەبەری دەبۆوە دەیفەرموو: (الحمدُ لِلّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ: سـوپاس بـۆ ئەوخودایـەی کەلـەم خـەوە خەبـەری کردینـەوە، لـەپاش ئـەوە کەخـەوی لێ خـستین، هـەمووەمان لەئـەنجاما دەچـینەوە دیـوانی خـودا خـۆی! (ریاض/٢ ل/٢٩٧) = ز/١٢٧ ژ/٨١٧/٤.

نوستن لەسەر لای ڕاست

١٩٨٠- عَنْ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما قَـال: كـان رسـول الله صَـلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا أَوَى إِلى فِرَاشِهِ نَامَ على شِقِّهِ الأَيْمَنِ، ثم قَـال: (اللَّهُـمَّ أَسْـلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَا وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِـكَ الَّـذِي أَنْزَلْـتَ وَبِنَبِيِّـكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ). (الحديث ٦٣١٥ تقدم طرفه في رقـم: ١٧٨ تجريـد= ٢٤٧ فـتح الباري = بەرگی/١ ل/١٩٥ بالكامل)[١٩٨٠].

نزاکردن کاتێ لەخەو خەبەری بۆوە

١٩٨١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا قَالَ بِتُّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى حَاجَتَهُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ نَامَ ثُمَّ قَـامَ فَـأَتَى الْقِرْبَـةَ فَـأَطْلَقَ شِنَاقَهَا ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءًا بَيْنَ وُضُوءَيْنِ لَمْ يُكْثِرْ وَقَـدْ أَبْلَـغَ فَـصَلَّى فَقُمْـتُ فَتَمَطَّيْـتُ

[١٩٨٠] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: ما يقول عند النوم و اخذ المضجع، رقم/٢٧١٠.

كَرَاهِيَةَ أَنْ يَرَى أَنِّي كُنْتُ أَتَّقِيهِ فَتَوَضَّأْتُ فَقَامَ يُصَلِّي فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَأَخَذَ بِأُذُنِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَتَتَامَّتْ صَلَاتُهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ فَآذَنَهُ بِلَالٌ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ وَكَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي بَصَرِي نُورًا وَفِي سَمْعِي نُورًا وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ يَسَارِي نُورًا وَفَوْقِي نُورًا وَتَحْتِي نُورًا وَأَمَامِي نُورًا وَخَلْفِي نُورًا وَاجْعَلْ لِي نُورًا . (الحديث ٦٣١٦ سبق طرفه في: ٩٨ تجريد = ١١٧ فتح الباري = بەرگی/١ ل/١١٩ + رقم/١١٢ ت = ١٣٨ ف = بەرگی/١ ل/١٣٧ + ژ/١٨٣ تجريد = ١٣٨ فەتح = بەرگی/١ ل/١٥٩)[1981]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: شەوێ لەماڵی مەیموونەی پوورم بووم، کە هاوسەری پێغەمەر بوو، لەوێ نووستم، خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- هەستا، دەستی بەئاو گەیاند، ئەوجا هەردوو دەستو دەموچاوی خۆی شۆرد و ئەوجا خەوت، لەپاشا هەڵسا بۆشەو نوێژ، چوو بۆلای کوندەکە، دەمبێنەکەی کردەوە، ئەوجا خۆی لەئاوی کوندەکە بەبێ ئەوە کەسێ یاریدەی بدا دەسنوێژێکی مامناوەندی، نە زۆر تەواو، نەزۆر کەم و کورتی گرت، ئەوجا دەستی کرد بەنوێژ کردن، جا منیش بۆئەوەی کەنەبادا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابزانێ کە من لەوماوەدا سەرەنجی ئەوم داوەو تەماشایم کردووە، کەهەڵسام دەستم کرد بە خۆکشان و خۆبادان بەم دیو و ئەو دیودا، وەك کەسێ تازە لەخەو هەڵسابێ ئاوا، جا دەسنوێژێکم گرت، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هەڵسا نوێژی تری دابەست، منیش چووم لەلای چەپیەوە نوێژم لەپشتیەوە بەجەماعەت دابەست، جا حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- بەدەستی ڕاستی گوێچکەی گرتمو بردمی بۆلای ڕاستی خۆی، هەتا لەلای ڕاستیەوە لەجەماعەتەکەدا ڕابوەستم، جا تەواوی

[1981] اخرجه مسلم في صلاة المسافرين و قصرها، باب: الدعاء في صلاة الليل و قيامه، رقم:٧٦٣.

شەونوێژەکەی کەبوو بەسیازدە رکات ئیتر راکشایەوەو خەوتەوە، لەناو خەوەکەیدا دەستی کرد بە پرخە پرخ، چونکە زۆرجار کەپێغەمەر دەخەوت پرخە پرخی دەکردو، لەناو خەوەکەیدا پفی دەکرد، ئیتر ڕاکشا هەتا بیلال هات ئاگاداری کردەوە کەکاتی نوێژی بەیانی یە، بفەرموو وەرە بۆ نوێژ، ئیتر هەر بەدەسنوێژی شەونوێژەکەی نوێژی بەیانیشی کرد، وە دەسنوێژی تری نەگرتەوە. لەنزاو پاڕانەوەکەی شەوانەیشیا دەیفەرموو: (اللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُوراً، وَ فِي بَصَرِي نُوراً، وفِي سَمْعِي نُوراً، وَعَنْ يَمِينِي نُوراً، وعن يَسَارِي نوراً وَفَوْقِي نُوراً، وَتَحْتِي نُوراً، وَ أَمَامِي نُوراً، وَخَلْفِي نُوراً، واجْعَلْ لِي نُوراً: ئەی پەروەردگارم! پڕدڵ و زمان و گوێچکەو چاوم لەنوورو رووناکی بکە، هەروەها سەرو ژێرو راستو چەپو بەردەمو پشتم، هەروەها دڵ و دەروونو هەناوم لە نوور کەیلکەو نوقم و غەرقی ناو نوورم بفەرموو). (تاج/١ ل/٥٠٣ ز/١٨٤ ژ/٢-م/د/ت — خوێندنی قورئان و نزاو پاڕانەوە لەشەودا).

١٩٨٢– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ. (الحديث ٦٣٢٠ طرفه في: ٧٣٩٣)[١٩٨٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کاتێ یەکێ لەئێوە دەیەوێ بچێتە ناو نوێنەکەیەوە، بابەچمکی ناوەوەی جلەکەی، یا بە هەرشتێکی تر، نوێنەکەی بتەکێنێ، چونکە ئێوە نازانن کەلەپاش ئێوە نوێنەکە چی تری تێ دەچێ، لەوانەیە مارێ، یا دووپشکێ، یا گەزندەیێ، یا ئازارێکی تری تێ چووبێ، جا کە

[١٩٨٢] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: ما يقول عند النوم و اخذ المضجع، رقم: ٢٧١٤.

نوێنەکەی هەڵ تەکانە ئەوجا بابڵێ: بِإِسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ: ئەی پەروەردگارم! بە پیرۆزی ناوی پیرۆزی تۆ، تەنیشتی خۆم لەسەر ئەم نوێنە دادەنێم و دەخەوم، وە بەپشتی تۆ بەرزی دەکەمەوەو هەڵ دەسم لەخەو، خودایە: ئەگەر گیانم گل دەدەیتەوەو لەم خەوەدا گیانم دەکێشی، ئەوا بەڕەحمەتی خۆت ڕەحمی پێ بکە، وە ئەگەر بەرەڵای دەکەیتەوە و لەم خەوە خەبەرم دەکەیتەوە ئەوا بیپارێزە و بەوەی کە ئاگاداریی بەندە باشەکانی خۆتی پێ دەکەی ئاگاداری ئەویش بکە. (تاج/٨ ل/٢٦ ز/٨ ژ/٣ – دەستووری نزای نووستن).

جەخت کردن لەنزادا

١٩٨٣– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ. (الحديث ٦٣٣٩ طرفه في: ٧٤٧٧)[١٩٨٣]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەحەزرەتەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کەستان مەڵێن، لەکاتی نزاو پاڕانەوەدا، خودایە! ئەگەر خۆت ئارەزوو دەکەی لێم خۆشبە: خودایە: ئەگەر خۆت ئارەزوودەکەی ڕەحمم پێبکە، داواکەتان یەك لایی بکەنەوەو سوور بن لەسەری و بەجەخت داوا لەخودا بکەنو ئەگەر و مەگەر لەدووعا و پاڕانەوەدا مەکەن، بەڵکوو بەبێ بەندو مەرجو تەعلیق بەشتێکەوە، داوای شت لەخودا بکەن، وەك ئەوە بڵێن: خودایە: لەگوناهمان خۆشبە، زیندوومان سەلامەتکە، لەمردوومان خۆشبە،

[١٩٨٣] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: العزم بالدعاء، ولا يقل: إن شيئت... رقم/٢٦٧٩.

شیفای نەخۆشمان بدە، دڵو ماڵو وڵاتمان ئاوەدان بفەرموو، چونکە کەس زۆری لەسەر خودانییە، تۆ بڵێیت و نەڵێیت، خودا ئەگەر مەیلی لەسەر شتێ نەبێ نایکا. (تاج/٩ ل/١٨٦ ز/٦٧ ژ/١٠ – دەستوورو یاسای نزاو پاڕانەوە).

١٩٨٤– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِـي. (الحديث ٦٣٤٠)[(١٩٨٤)]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: نزاو پاڕانەوەو دۆعاتان گیراو قبوڵ دەبێ، بەمەرجێ پەلە پەل نەکەن، وەك ئەوە بڵێن: من هەر دووعا دەکەم و هەرگیرانەبوو!. واتە: بەردەوام بوون لەسەر دووعاو کۆڵ نەدان لەپاڕانەوە نیشانەی گیرابوونیەتی. (تاج/٩ ز/٦٧ ل/١٨٦ ژ/١١) + (ریاض/٣ ل/١٠٧٠ ز/٢٥٢ ژ/٤).

نزای کاتی خەمو خەفەت

١٩٨٥– عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّه عَنهمَا قَالَ كَانَ أنَّ رسول الله صَـلَّى اللَّـه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يقول عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّـهُ رَبُّ العرش العظيم لا إله إلا الله رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الكريم. (الحديث ٦٣٤٥ أطرافه في: ٦٣٤٦، ٧٤٢٦، ٧٤٣١)[(١٩٨٥)]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خودا لەخۆیو باوکی- دەفەرموێ: دەستوری پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابوو: لەکاتی سەختەتی و دڵتەنگیو مەینەتدا دەیفەرموو: (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ العَظِيمُ الحَلِيمُ، لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللهُ رَبُّ العَـرْشِ العَظِيمِ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ وَرَبُّ العَرْشِ الكَرِيمِ: خودای

(١٩٨٤) اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء.. باب: بيان انه يستجابُ لكُمْ مالَمْ.. رقم/٢٧٣٥.

(١٩٨٥) اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: دعاء الكرب، رقم/٢٧٣٠.

بەهەق بەس یەزدانی پاکە، کە خودایەکی گەورەو خاوەن حیلمو حەوسەڵەیە، خودای بەهەق هەر یەزدانی پاکە، کە خاوەنی عەرشی مەزنە، کە تەختو بارەگای حوکمڕانی خۆیەتی، خودای بەهەق بەس یەزدانی پاکە، کە خاوەنی یەك بەیەکی گشت ئاسمانەکان و زەمینە، کە خاوەنی عەرشو بارەگای نازداری خودایە). (ریاض/٣ ل/١٠٧١ ز/٢٥٢ ژ/٧ = چاپی دووەم ل/٣٤١ ژ/٧/١٥٠٢ + = تاج/٩ ل/٢١٤ ز/٧٢ ژ/١ – نزاکانی مەینەتبار).

چۆنیتی پەناگرتن بەخوا

١٩٨٦– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال: كانَ رسول الله صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ. وَدَرَكِ الشِّقَاءِ وسوءِ القضاء، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ. (الحديث ٦٣٤٧ طرفه في: ٦٦١٦)[١٩٨٦].

ئەبو هورەیەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: یاساو دەستووری پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابوو: ئاوا زۆرترین کات پەنای دەگرت بەخودا: دەیفەرموو: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ جَهْدِ الـبَلاَءِ وَ دَرَكِ الـشِّقَاءِ وَسُـوءِ القَـضَاءِ وَشَـمَاتَةِ الأَعْـدَاءِ: خودایە: پەنادەگرم بەتۆ لەبەلای بڕسبڕو، لە توشبوونی نەگبەتیو، لەیەخەگرتنی چارە ڕەشیو، لە چارەنووسی خراپو، لەپێخۆشبوونو شادەکامیی دوژمنان. (تاج/٩ ل/٢٠٧ ز/٧١ ژ/١-ش/ن) + (ریاض/٣ ل/١٠٥٤).

١٩٨٧– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النبيّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُمَّ فَأَيُّمَا عَبْدٍ مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (الحديث ٦٣٦١)[١٩٨٧].

[١٩٨٦] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: التعوذ من سوء القضاء. رقم/ ٢٧٠٧.

[١٩٨٧] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: من لعنه النبيُّ صَلَى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَمَ او شبه ..رقم/٢٦٠١.

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: بـەگوێی خـۆم ژنـەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەی خودایە! هەرموسوڵمانێ، لەبەر هەر هۆیێ، جمێنـێکم پـێدا، یا نـەفرەت و لەعنـەتێکم لێکرد، یاهـەر ئـازارێکی تـرم دا، ئـەوەی بـۆ بکە بەکـەفارەتی گونـاە و بـەهۆی نزیکبوونەوە لەخۆت لەرۆژی قیامەتدا.

١٩٨٨- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِي اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ بِهؤُلاَءِ الكَلِماتِ: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِـنَ الْجُبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ وَأَعُـوذُ بِـكَ مِـنْ فِتْنَـةِ الـدُّنْيَا يَعْنِـي فِتْنَـةَ الدَّجَّالِ وَأَعُـوذُ بِـكَ مِـنْ عَـذَابِ الْقَبْـرِ). (الحديث ٦٣٧٠ أطرافه في: ٢٨٢٢، ٦٣٦٥، ٦٣٧٤، ٦٣٩٠)[١٩٨٨].

سەعدی کوڕی ئـەبو وەقـاص -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی پێمان دەکرد کەئەم رستەو وشانە لـەنزاو پاڕانەوەماندا بڵێین و پەنابگرین بە خوالێیان: اللَّهُمَ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْـلِ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْزَلِ العُمُرِ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِـنْ فِتْنَـةِ الدُّنْيَا، وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ عَـذَابِ القَبْـرِ: خودایـە: پـەنا دەگـرم بـەتۆ لـە ڕەزیلـی و چرووکی و، لەترسنۆکی و لـەوەی کـە بگەمـە تەمـەنی کەسیفی، هـەروا پـەنا دەگرم بە تۆ لە ئاژاوە گەورەکەی جیهان، واتە: لەجـەجاڵ، و پـەنادەگرم بـەتۆ لە سزای گۆڕ.

١٩٨٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّه عَنْهَا أَنَّ النَّبِـيَّ صَـلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ كَـانَ يَقُولُ: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَـأْثَمِ وَالْمَغْـرَمِ وَمِـنْ فِتْنَـةِ الْقَبْـرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى وَأَعُوذُ بِكَ مِـنْ فِتْنَـةِ

[١٩٨٨] قال النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري)(رياض/٣ ل/٢٨٥ ژ/١٤٢١/١٤).
-المترجم-

الْفَقْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ). (الحديث ٦٣٧٧ سبق طرفه في رقم/٤٤٧ تجريد = ٨٣٢ فتح الباري = بەرگى/١ ل/٤٢٦)[١٩٨٩]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرموی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەستووری وابوو دەیفەرموو: خودایە: پەنادەگرم بەتۆ لەتەمەڵی و تەوەزەلی‌و، لەتەمەنی کەسیفی‌و ئیفتادەیی‌و، لەگوناهباری واتاوانباری‌و لەقەرزاری‌و قەرزکوێری‌و، لەئاژاوە و فەرتەنەی ناوگۆڕو، لەسزای گۆڕو، لەگرفتار بوون بەئاگری دۆزەخ‌و، لەسزای ئاگری دۆزەخ‌و، لەشەڕی ئاژاوەو ئاشووبی دەوڵەمەندیی ماڵی غەزەب، هەروەها پەنادەگرم بە تۆ لەگرفتاری هەژاری، کەمرۆ تووشی ئاژاوە دەکا، پەنادەگرم بەتۆ لەفەرتەنەی جاڵە کوێر، خودایە: لەباتی من، بەرەحمەت‌و سۆز و میهرەبانی خۆت گوناهەکانم بەئاوی بەفرو تەرزە بشۆرەوە، وەك چۆن شتێ بەئاو بەئاوی بەفرو تەرزە بشۆردرێ، تەواو پاك دەبێتەوە ئاوا، دڵم لەتاوان پاك بکەرەوە، وەك بلووری بێ گەرد و بلووری پاکی سپی، هەروەها لەگوناه دوورم بخەرەوە وەك دووریی خۆرهەڵات و خۆرئاوا لەیەکتری. (تاج/٩ ز/٧١ ل/٢٠٨ ژ/٣ – ش/د/ت/ن – ئەو گوتە حەدیسی یانەی کە بەکاردەهێنرێن بۆ پەناگرتن بەخودای گەورە).

[١٩٨٩] اخرجه مسلم في المساجد و مواضع الصلاة، باب: ما يستعاذ منه في الصلاة، رقم/٥٨٩.

نزای کۆکیر - جوامع الدعاء

١٩٩٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. (الحديث ٦٣٩٩ طرفه في ٦٣٩٨)[١٩٩٠]:

١٩٩١- عَنْ أَبِي مُوسَى الأشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي هَزْلِي وَجِدِّي وَخَطَايَايَ وَعَمْدِي وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي). (الحديث ٦٣٨٩ – سبق طرفه في: ١٦٤١ تجريد = ٤٥٢٢ فتح = بەرگی/٤ ل/٤١٨ لەوێ ڕابورد)[١٩٩١]:

ئەبو موسا ی ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرموی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەلێ جار ئەم نزایەی دەکرد، دەیفەرموو: اللهم اغفر لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَ إِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللهُمَّ اغْفِر لي هَزْلِي وَجِدِّي، وَخَطَايَايَ، وَعَمْدِي، وكُلُّ ذلِكَ عِنْدِي: ئەی پەروەدگارم: خۆشبەلێم، خۆشبە لە تاوانم، لەنادانی و نەفامیم، لە زیادەڕەوی و پێلێهەڵبڕینم لەهەموو کارێکا، لەوەی کەتۆ خۆت باشتری دەزانی لەمن، خودایە: تاوانەکانم هەموو ببۆشە، چ بەعەمد و ئەنقەست بن، چ بە نەزانی بن، چ بە گاڵتەوەبن، وە ئەم جۆرە تاوانەشم هەموو هەن. (تاج/٩ ل/١٩٥ ز/٧٠ ژ/٣ – نزای پڕواتا).

١٩٩٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَالَ (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ

[١٩٩٠] و اخرجه مسلم من طريق اسماعيل بن علية عن عبدالعزيز (فتح الباري – ج/١٢ ص/٤٨٧ شرح الحديث ٦٣٨٩) –المترجم-

[١٩٩١] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب/ التعوذ من شر ما عمل، رقم/٢٧١٩.

يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ. (الحديث ٦٤٠٣ طرفه في: ٣٢٩٣)[١٩٩٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ هەر ڕۆژێ سەد جار بڵێ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) هەرخودا خودایەو بەس، هاوبەشی نییە، موڵك و پاشایی و سوپاس هەر بۆخۆیەتی، وەخودا تەواناى هەموو شتێکی هەیە، هەرکەسێ هەر ڕۆژێ سەدجار ئەم یادە پیرۆزە بڵێ، خێری ئازادکردنی دە بەندە (کۆیلە)ی هەیە، وەسەد چاکەی تریشی بۆ دەنوسرێ، وە سەد خراپەیشی لێ دەکوژێتەوە، وە ئەوڕۆژەیش هەتا ئێوارێ ئەو زیکرە دەبێ بەپەرژین و پەنا بۆی و دەیپارێزێ لەشەیتان وە کەسیش ئەو ڕۆژە کردەوەی باشتری نەهێناوە بۆ دیوانی خودا، مەگەر کەسێ کەلەو یادو زیکرەی زیاتر کردبێ!.

١٩٩٣- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ، و ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما، قَالا في هذا الحديثِ عَنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: مَنْ قَالَ عَشْراً كَانَ كَمَنْ أَعتَقَ رَقَبَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ. (الحديث ٦٤٠٤)[١٩٩٣].

ئەبو ئەیوبی ئەنصاریو ئیبنو مەسعوود —ڕەزای خودایان لێبێ- فەرموویان لەم فورموودەیەدا، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی (کەسێ دەجار لەم زیکرە بڵێ وەك کەسێ وایە کە گەردنی کۆیلەیەکی لەکۆتی دیلیو بەندەیی ئازادکردبێ، کەئەو کۆیلەیە لەبنەڕەتدا لەنەوەی حەزرەتی ئیسماعیل باپیرەگەورەی پێغەمەر بێ، دیارە کە ئازادکردنی کۆیلەی وا

[١٩٩٢] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة: باب: فضل التهليل و التسبيح والدعاء، رقم: ٢٦٩١.

[١٩٩٢] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم:٢٦٩٣.

کەلەنەوەی ئیسماعیل پێغەمەر بێ -دروودی خوای لەسەر بێ- خێری زیاترە، لەئازاد کردنی کۆیلەی ئاسایی.

١٩٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَالَ (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ) فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ. (الحديث ٦٤٠٥)[١٩٩٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەرکەسێ، هەر ڕۆژێ، سەد جار بڵێ: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ) پاکیو پیرۆزی و بێگەردی لەهەموو نەنگو کەمو کوڕییەك و سوپاسو ستایش، هەر بۆیەزدانی پاکە، هەرکەسێ، هەر ڕۆژێ سەدجار ئەم یادە بڵێ، گوناه و تاوانەکانی لێ هەڵ دەروەن، با بەوێنەی کەفی دەریاش گوناهی زۆربن. (ریاض/٣ ل/١٠٤١ ژ/٢٤٨ ژ/١ – باسی ویرد خوێندنی بەیانیان و ئێواران = چاپی دووەم ل/٣٠٨ ژ/١/١٤٥١).

روونکردنەوە:

زاناکان دەفەرموون: مەبەست لەوتاوان و گوناهانەی کە خودای گەورە بەهۆی گوتنو کردنی ئەم جۆرە زیکرو ویردانەوە، لەبەندە دەیانسڕێتەوە، ئەو جۆرە گوناه و تاوانەیە کە پەیوەندیان بەمافی خوداوە هەبێ، نەك گوناهێ کە پەیوەندی بە مافی بەندەوە هەبێ. وەکی تریش بەئەزموون دەرکەوتووە کەسانێ کە خوو بگرن بەخواپەرستی و زیکرو یادکردنی خوداوە، بەتایبەتی ئەم جۆرە یادە پیرۆزانە، دوورترین کەسن لەگوناە و نافەرمانی خودا، هەروا بەبەرچاوەو بەتەجرەبە و ئەزموون دەرکەوتووە کە درۆزن و پیاو خراپ و دزو حیزو خوێنڕێژ و خراپەکاریش دوورترین کەسن لەیادو

[١٩٩٤] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم: ٢٦٩١، ٢٦٩٢.

زیکری خوا بەتایبەتی لەکردنی ئەم جۆرە زیکرە تایبەتییانە، کابرای زۆرداری ملهوڕ، نەك هەر ئەم زیکرانەناکا بەڵکوو گاڵتەیشی پێ دێ، مەگەر کەسێ کەخودا هیدایەتی بداو تەوبەی راستیی بکا، ئەوانەش بەخوا زۆر کەمن، چونکە بە راستی گوناه و تاوانی زۆر بەرەبەرە وادڵو دەروونی مرۆڤ رەقو رەش دەکەن، هەتا لووتیان نەتەقێ بەبەردی ئەلحەد و گۆڕپچەدا سەرهۆش خۆیان نایەنەوە!

زۆرمان دی، کەلەگەڵ ئێمەدا فەقێ بوون، نوێژکارو باشکار بوون، بەڵام بەبەرە تێکەڵاوی دنیا بوون، گوناه و تاوان دڵی رەشو رەق کردن، وەك گەردە لوولێ فتگلاشکەیی لوول بدا، ئاوا لافاوی گوناه و تاوان ڕاپێچی کردن، هەتا فریای شایەتمانی سەرەمەرگ نەکەوتن، بەدەم سەرخۆشیو بەدمەستی یەوە گیانیان دەرچوو!.

گەورەیی یادی خوا

١٩٩٥- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ. (الحديث ٦٤٠٧)[١٩٩٥]:

ئەبو مووسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: وێنەی کەسێ کەزیکرو یادی خودا بکا، وەك مرۆڤی زیندوو وایە، وێنەی کەسێ کەزیکرو یادی خودا نەکا، وەك مرۆڤی مردوو وایە. (تاج/٩ ل/١٤١ ز/٥٨ ژ/٣ – باسی گەورەیی یادو زیکری خودا).

١٩٩٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا

[١٩٩٥] أخرجه مسلم في صلاة المسافرين و قصرها، باب/ استحباب صلاة النافلة في بيته...رقم/٧٧٩.

يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي؟ قَالُوا يَقُولُونَ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيَحْمَدُونَكَ وَيُمَجِّدُونَكَ قَالَ فَيَقُولُ هَلْ رَأَوْنِي؟ قَالَ فَيَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ قَالَ فَيَقُولُ وَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ يَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَأَشَدَّ لَكَ تَمْجِيدًا وَتَحْمِيدًا وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا قَالَ يَقُولُ فَمَا يَسْأَلُونِي؟ قَالَ يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَأَعْظَمَ فِيهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ؟ قَالَ يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا وَأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً قَالَ فَيَقُولُ فَأُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ قَالَ يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فِيهِمْ فُلَانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ قَالَ هُمُ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ.(الحديث ٦٤٠٨)[١٩٩٦].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودای گەورە چەشنە فریشتەیەکی تایبەتی هەیە، ئیشیان ئەوەیە بەرێو بانا دەسووڕێنەوەو بەشوێن ئەهلی زیکردا دەگەڕێن، جا هەرکاتێ دیبان کەوا کۆمەڵێ یادی خودا دەکەن و کۆڕی زیکریانت دابەستووە، قاو لەیەکتری دەکەن و بەیەکتر دەڵێن: وەرن بەلای کاری خۆتانەوە، ئەمە ئەوەیە کە ئێوە بۆی دەگەڕێن. فەرمووی: ئیتر کەڵکە دەکەن لەدەوریان و هەتا ئاسمانی خوارو بەباڵ دەخولێنەوە، بەدەوریاندا، جا پەروەردگاریان لێیان دەپرسێ (هەرچەن خۆی باشتر حاڵەکە دەزانێ)، دەفەرموێ: ئەم بەندانەی من دەڵێن چی؟ فەرمووی -درووودی خوای لەسەر بێ- فریشتەکان دەفەرموون: (سبحان الله) دەکەن و تۆبەپاك و پیرۆز و بێخەوش دەزانن و (الله أكبر) دەکەن و خودای خۆیان بەگەورە دەگرن و (الحمد

[١٩٩٦] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل مجالس الذكر، رقم: ٢٦٨٩.

لله) دەکەن‌و سوپاسی تۆدەکەن‌و بەهەموو جۆرێ بەشان‌و شکۆی تۆدا هەڵ دەدەن، جا دەفەرموێ: ئایا ئەمانەمنیان بینیوە؟ دەفەرموون: نەبەخوا نەتیان دیوە، جا دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بم بینن چۆنە؟ فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بتبینن باشتر بەندەییت دەکەن‌و باشتر سوپاس و ستایش‌و باسی گەورەییت دەکەن‌و، پتر تەسبیحاتت دەکەن‌و، زیاتر باسی بێ خەوشیت دەکەن، جا خودا دەفەرموێ: ئەی باشە داوای چیم لێدەکەن؟ فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: داوای بەهەشتت لێدەکەن. فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئایا دیویانە؟ فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: نەبەخودا ئەی خودایە! نەیان دیوە. فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بیبینن باشتر سوور دەبن، لەسەری و باشتر هەڵپەی بۆدەکەن‌و زیاتر حەزی لێدەکەن، دەفەرموێ: ئەی لەچی دەترسن‌و خۆیانی لێ دەپارێزن؟ فەرمووی: دەفەرموون: لەئاگر دەترسن‌و پەنا دەگرن بەخودا لێی. فەرمووی: دەفەرموێ: ئایا ئاگریان دیوە؟ فەرموویی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: نەبەخودا نەیان دیوە، دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی: دەفەرموون: ئەگەر بیبینن زیاتر لەدەستی هەڵدێن‌و باشتر کۆی لێدەکەنەوە. فەرمووی: ئەوجا دەفەرموێ: دەتێوە بەشایەت بن ئەوا من لێیان خۆش بووم، جا فریشتەیێ لەفریشتەکان دەڵێ: کابرایەکیان لەناو دایە لەوان نییە، پیاوێکی خراپە، بۆ زیکری خودا نەهاتبوو؟ دەفەرموێ: کۆمەڵی کۆڕی وا، هاونیشینیان لەبەر خاتری ئەوان لەبەدبەختی رزگاری دەبێ‌و بەهۆی ئەوانەوە ئەویش خۆش بەخت دەبێ! (ریاض/٣ ل/١٠٣٣ ز/٢٤٧ ژ/١ = چاپی دووەم ل/٣٠٠ ژ/١٤٤٧/١ - ش- باسی بەهرەو خێری کۆڕی زیکر.. + تاج/٩ ل- ١٣٨ ز/٥٨ ژ/٢-ش/ت-باسی گەورەیی یادو زیکری خودا).

پـايـانێ - الخَاتِمَةُ

ماموٚستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نزاو دووعا، سەدو چل و پێنج فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، چل و یەکیان بێ ڕشتەن، واتە: معلقن، و ئەوانی تریان پەیوەستن -موصول-ن، دووبارەکانیان سەدو بیستو یەك فەرموودەن، پوختەکەیان (١٤٥ - ١٢١ = ٢٤) دەکاتە بیست و چوار فەرموودە. موسلیمیش ئەم پوختەیەی تەخریج کردووە وەك بوخاری، بێجگە لەمانەیان کەهەشت فەرموودەن:

١. فەرموودەی شداد (سید الاستغفار = ژمارە/١٩٧٦ تەجرید = ٦٣٠٦ فتح الباری).

٢. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (في عدد الاستغفار کل یوم = ژمارە = ١٩٧٧ تەجرید=٦٣٠٧ فتح الباری).

٣. فەرموودەی حوزەیفە: في القول عند النوم= ژمارە/١٩٧٩ تەجرید=٦٣١٤.

٤. فەرموودەی ئەبو زەڕ: اللهم باسمك أموت و أحیا. =٦٣٢٥ فتح الباری.

٥. فەرموودەی: صلوا کما صلینا وجاهدوا کما جاهدنا...= ژمارە/٦٣٢٩ فتحالباری/ریوایەتەکەی ئەبودەرداء و بەس.

٦. فەرموودەی ئیبنوعەباس: في اجتناب السجع=رقم/٦٣٣٧ فتح الباری.

٧. فەرموودەی جابیر لەبارەی استخارەوە = رقم/٦٣٨٢ فتح الباری.

٨. فەرموودەی ئەبو ئەییوبی ئەنصاری: من قال عشرا کان کمن اعتق... رقم/١٩٩٣ تجرید/٦٤٠٤ فتح الباری.

هەروەها عەسقەلانی دەفەرموێ: نۆ بیستراو -أثر-ی صەحابەو تابیعینیشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٤- نامەی دڵنەرمکارەکان
كتاب الرقاق

١٩٩٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ. (الحديث ٦٤١٢)[1997]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دوو بەهرەی گەورەو گرانبەها هەن، زۆرکەس لەو دوو بەهرەیەدا بەهەڵەدا چوون و هەرزان فرۆشیان کردوون، وەك کەسێ لەسەودایەکا تێ بشکێ ئاوا، یەکەمیان لەشساخی و تەندروستییە، دووەمیان دەست بەتاڵییە، کەسێ لەشی ساخ بێو دەستی بەتاڵ بێو، تێنەکۆشێ بۆ ڕەزای خودا، بۆ سوودی هەردوو جیهان، ئەوە ئەو دوو نیعمەتەی تاڵانفرۆش کردووە! (تاج/٩ ل/٢٨٦ ز/٩٤ ژ/٢ + ریاچ/١ ل/١٠٦ ز/١١ ژ/٣/٩٧).

١٩٩٨- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ. (الحديث ٦٤١٦)[1998]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- سەشانی گرتم و فەرمووی: لەم جیهانەدا خۆت بەئاوارە دابنێ،

[1997] قال الإمام النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري). -المترجم

[1998] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر : (كن في الدنيا كأنك غريب..) فتح الباري/١٣ ص٣١٠ ط/ج خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم

یاخۆت بەڕێبوار و ڕەفتەنی بزانە! بەڵکوو لەوە پتریش، وای دانێ کەمردووی ناو گۆڕستانی، کەواتە: لەم کاروانسەرایەدا پشتی لێ مەکەرەوەو بەماڵی خۆتی مەزانە! ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- خۆشی دەیفەرموو: ئێوارێ بەتەمای بەیانی مەبە، بەیانی بەتەمای ئێوارێ مەبە، کاتێ لەشت ساخە هەوڵ بدە بۆکاتی نەساغیت، ژیانت بەهەل بزانەو، هەوڵو کۆششی تیابدە بۆ پاش مردنت. (تاج/٩ ل/٢٨٦ ز/٩٤ ژ/١ + ریاض/٢ ل/٥٢ ز/٥٥ ذ/٤٧١/٥/٥).

١٩٩٩ - ٥٩٣٨ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطًّا مُرَبَّعًا وَخَطَّ خَطًّا فِي الْوَسَطِ خَارِجًا مِنْهُ وَخَطَّ خُطَطًا صِغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسَطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسَطِ وَقَالَ هَذَا الْإِنْسَانُ وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخُطَطُ الصِّغَارُ الْأَعْرَاضُ فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا.(الحديث ٦٤١٧)[١٩٩٩]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - درووودی خوای لەسەر بێ- خەتێکی چوار گۆشەی کێشاو، لە ناوئەوخەتە چوارگۆشەیەوە، خەتێکی تری درێژی ڕکێشا هەتا دەرەوە، ئەنجا لەدیوی ناوەوە، چەند خەتێکی تری وردی لەسەر خەتەکەی ناوەوە کێشا، ئەوجا فەرمووی -درووودی خوای لەسەر بێ- ئەمە وێنەی مرۆڤو هیوایەتی، ئەم خەتەیان کەوا لەناو خەتە چوارگۆشەکەدا و خەتە وردەکانی والەسەر، ئەمەیان وێنەی ئادەمیزادەو، ئەم خەتە چوار گۆشەشیان وێنەی ئاکامەکەیەتی، ئەوەتانێ بەری لێبڕیوەتەوەو لەهەر چوارلاوە ئابڵوقەی داوە، یا فەرمووی: گەمارۆی داوەو دەوری گرتووە، ئەم خەتەیشیان کە دەرچووەتە دەرەوە هیواکەیەتی، ئەم خەتو کێرکێرە وردیلانەیش دەردو بەڵاو مەینەتن، گریمان ئەگەر لەهەندێ لەم دەردو ئازارانەیش قوتاری بوو لەهەندێ تریان

[١٩٩٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن مسعود في الخط المربع طبعة جديدة:) فتح الباري/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

قوتاری نابیٚ، سەرنجام پێش ئەوەی کەبگات بەئاواتی خۆی، یەکیٚ لەم دەردو بەلاّیانە وەك مار دەیگەزیٚ. (تاج/٩ ل/٣٠٤ ز/٩٧-باسی: زینهار: خۆتان بپارێزن چاو برسێتی و هیوای دوو رو درێژی + ریاض/٢ ل/١٣٤ ز/٦٥ ژمارە/٥٧٧/٤ – باسی بیرکردنەوە لەمردنو هیواکورتی).

ئەم شکلّە ئەو وێنەیە:

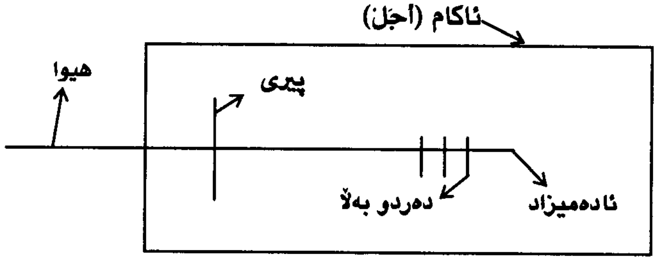

بەم بۆنەیەوە بەندە گووتومە:

بەقەد نووحیش بژی رۆژیٚ تەمەن هەردیٚتە کۆتایی

دەبیٚ شینی لەبۆ بکریٚ ئەوەی کەبۆی کرا شایی

هەتا دەکریٚ بکەن چاکەو مەکەن کاریٚ خراپ دەرچیٚ

تکام لێتان بەهیچ جۆریٚ بەژینی وامەبن بایی

٢٠٠٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطُوطًا فَقَالَ هَذَا الْأَمَلُ وَهَذَا أَجَلُهُ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَهُ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ. (الحديث ٦٤١٨)[٢٠٠٠]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لیٚ بیٚ- فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بیٚ- چەند خەتێکی کێشا، فەرمووی: ئەم یەکەیان ئادەمیزادەو، ئەمەشیان هیواو ئاواتەکەیەتیو، ئەمەشیان ئاکامەکەیەتی،

[٢٠٠٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أنس في الخط (فتح/١٣ ص/٣١٠ –المترجم.

لەوكاتەدا كەئاوا خەريكەو هەرساتەى لەسەر بارێكەو، بەدواى هيواى دووردو درێژدا وێڵە، لەپڕخەتە نزيكەكەيان دەگاتە سەرىو مردن پڕى پيادەكاو يەخەى پێ دەگرێ و دەمرێ.! (رياض/٢ ل١٣٤ ز/٦٥ ژ/٥٧٦/٣/٢).

٢٠٠١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَعْذَرَ اللَّهُ إِلَى امْرِئٍ أَخَّرَ أَجَلَهُ حَتَّى بَلَّغَهُ سِتِّينَ سَنَةً. (الحديث ٦٤١٩)[٢٠٠١]:

ئەبو هورەيرە -ڕەزاى خواى لێ بێ- لەخۆشەويستەوە -درودى خواى لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوكەسەى كەخودا ئاكامى دوابخا، هەتا تەمەنى دەگاتە شەست ساڵ، ئيتر ئەوە خودا بيانووى بڕيوەو بەهانەى ئەوەى نەماوە، كەبڵێ: ئەگەر تەمەن بەبەريەوە هەبێ، فەرمانەكانى خودا بەجێ دەهێنم و تەوبە دەكەم!. (تاج/٩ ل/٣٠٦).

٢٠٠٢- وعنهُ رَضِيَ اللّه عَنْه قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ. (الحديث ٦٤٢٠)[٢٠٠٢]:

ديسان فەرمووى: خۆشەويست -درودى خواى لەسەر بێ- فەرمووى: ئادەميزاد هەتا پيرتر ببێ ئەم دوو ڕەوشتەى تيادا گەنجتر دەبێتەوە: خۆشەويستيى جيهانو هيواى دوورودرێژ. (تاج/٩ ز/٩٧ ل/٣٠٣ ژ/٢).

٢٠٠٣- عَنْ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: قَال رَسُولُ اللّهِ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يُوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ

[٢٠٠١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (اعذر الله إلى امرىء) (فتح/١٣ ص/٣١٠ -خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

[٢٠٠٢] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: كراهة الحرص على الدنيا رقم: ١٠٤٦.

اللّهِ إِلّا حَرَّمَ اللّهُ عَلَيْهِ النَّارَ. (الحديث ٦٤٢٣ طرفه في رقم: ٣٩ تجريد= ٤٢ فتح= بەرگی/١ ل/٥٩)[٢٠٠٣]:

عیتبانی کوڕی مالیکی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەربەندەیێ لەرۆژی قیامەتدا، کەدێ بۆ دیوانی خودا، لەگەڵ خۆی وشەی پیرۆزی (لاَ إلَـهَ إلاّ اللّـهَ) بهێنێ، وە لەگوتنی ئەو وشەیە، مەبەستی رەزای خودای گەورە بووبێ، مسۆگەر کە خودا ئاگری دۆزەخی لێ حەرام دەکا).

٢٠٠٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّهُ عَنه أَنَّ رَسُولَ اللّهِ صَلّى اللّه عَلَيْـهِ وَسَلّمَ قَالَ يَقُولُ اللّهُ تَعَالَى مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلّا الْجَنَّةُ. (الحديث ٦٤٢٤)[٢٠٠٤]:

ئەبو هوریرە- رەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە، دەفەرموێ -دروودی خوای لەسەر بێ- (خودای گەورە دەفەرموێ: کاتێ لەبەندەی موسوڵمانی خۆم، خۆشەویستەکەیی لێ دەسەنمەوەو گیانی دەکێشم، وەك منداڵو براو خۆشەویستی تری مرۆڤ ، کە ئەم جۆرە کەسانە بەسروشت لەجیهانا لەلای مرۆڤ زۆر خۆشەویستن، ئەویش ئارامو سەبر لەسەر ئەم کۆستکەوتنە بگرێو ناسوپاسیو ناشوکری لەسەر نەکاو، بیکا بە توێشووی قیامەتی، ئەوە لەپاداشتی ئەوەدا بەهەشتی دەدەمێ). (ریاض/١ ز:٣ ل-٥٤ ژمارەی فەرموودە:٨/٣٢).

[٢٠٠٣] سبق في رقم: ٣٩ تجريد - بەرگی/١ ل/٥٩. -المترجم-

[٢٠٠٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة: نا مالعبدى المؤمن عندي جزاء. فتح/١٣ ص/٣١٠ ط.ج- خاتمة كتاب الرقاق. -المترجم-

٢٠٠٥- عَنْ مِرْدَاسٍ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ وَيَبْقَى حُفَالَةٌ كَحُفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوِ التَّمْرِ لَا يُبَالِيهِمُ اللَّهُ بَالَةً. (الحديث ٦٤٣٤ طرفه في: ٤١٥٦)[٢٠٠٥].

میرداس ئەسلەمی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (پیاوچاکان یەك لەشوێنی یەك بەرودوا لەدنیا دەردەچن، تادەمێنێتەوە خوێری‌و سەرسەرییەکان، کەوەك سەرکۆزەری خەرمانی جۆ وان، یافەرمووی: کەوەك بنبێژنگ‌و بنبۆڵ‌و پووچەڵی خورما وان، یەك تۆسقاڵ چییە خودای گەورە دەربەستیان نایەت‌و گوێیان پێ نادات!). (تاج/٩ ل-٣١١ ز:٩٨ ژمارە:٦ - باسی بەهرەی هەژاری‌و هەژاران) + (ریاض/٤ ز:٣٧٠ ژ:١٨٢٨/٢١).

ڕوونکردنەوە:

١- میرداسی کوڕی مالیکی ئەل- ئەسلەمی، لەکۆمەڵەی پەیمانی بەیعەتول شەجەرەیە، لەئەنجاما لەکوفە نیشتەجێ بوو، وەبەخەڵکی ئەوێ دادەنرا، یەك فەرمودەی هەیە کە ئەم فەرموودەیەی ئێرەیە، قەیسی کوڕی ئەبو حازم لەوەوەگێڕاویەتەوە).

٢- بەپێی فەرمایشتی شەرحەکان، ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە، کەیەکێ لەمەرجەکانی هاتنی قیامەت‌و نیشانەکانی ئەوەیە: پیاو چاك نامێنن، دەمێننەوە خراپ‌و گەندوپیسەکان، بەرە بەرە وەك کەرو گاو ئاژەڵیان لێ دێ، بەبەرچاوی یەکەوە لەیەکتر هەڵدێن!

[٢٠٠٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث مرداس: يذهب الصالحون الأول ... راجع بەرگی/٤ ل/٤٠٥ ژمارە:٢٩. -المترجم-

٢٠٠٦- عَنْ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّه عَنهمَا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى ثَالِثًا وَلَا يَمْلَأُ جَـوْفَ ابْـنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ. (الحديث ٦٤٣٨)[٢٠٠٦].

ئیبنو عەباس- ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی خۆشەویستم ژنەوت دیفەرموو: ئەم ئادەمیزادە ئەوەندە چاوچنۆك و بەتەماعە، بەهیچ شتێ تێرناخواو چاوی تێرنابێ، گریمان پڕبەشیوێ زێـڕی هەبێ، حەز دەکا بیکا بە دووشیو، پڕ بە دووشـیو سـامانو زێـڕی هـەبێ حـەز دەکا کە بیکا بەسێ شیو، وەهەروەها هەتا پتری هـەبێ هـەوڵو هەڵپـە بـۆ پـتر دەکا!! ئیتر مەگەر گڵ چاوی ئـادەمیزاد پڕبکـا. ئـادەمیزاد مەگـەر بـەگڵی گـۆڕ تێربخـوا، مەگـەر بـەمردن تـەماعی نـەمێنێ، هەرکەسـێکیش لەهـەر گوناهـێ تەوبە بکـا -وەك ئـەوە تەوبـە لەچاوچـنۆکە بکـا- خـودا تەوبـەی گـیرا دەکـاو، پەشیمانی لەهەموو کەسـێ قەبووڵـە. (ریـاض/١ ل/٤٤ ز/٣ ژ/٢٣/١١ + تـاج/٩ ل/٢٩١ ز/٩٤ ژ/١٤).

٢٠٠٧- عَنْ ابْنِ مسعود رَضِي اللَّهُ عَنه قَال: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْـهِ قَالَ فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ وَمَالُ وَارِثِهِ مَا أَخَّرَ. (الحديث ٦٤٤٢)[٢٠٠٧].

عەبـدوڵلای کـوڕی مەسـعوود -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کامتان ماڵی میراتبەرەکەی لەماڵی خـۆی خۆشتر دەوێ؟ عەرزیان کرد: قوربان! هەمووومان ماڵی خۆمانمان خۆشـتردەوێ لەماڵی میراتبەرەکانمان، فەرمووی -دروودی خوای لەسـەر بێ- : دەبـزانن مـاڵی ئادەمیزاد ئەوماڵەیەتی کەلەپێـشخۆیەوە ڕەتـی دەکـاو، ڕەوانـەی دەکـا بـۆ ئـەو

(٢٠٠٦) اخرجه مسلم في الزكاة، باب: لو أن لابن آدم واديين لابتغى ثالثا... رقم/١٠٤٩.

(٢٠٠٧) قال النووي في رياض الصالحين، في نهاية هذا الحديث: (رواه البخاري). ويعني ذلك انه من أفراد البخاري. -المترجم-

جیهانی، ماڵی میراتبەرەکانیشی ئەوەیە کە بەچنگەکڕێ هەرکۆی دەکاتەوە، هەتا لەپڕ خۆی دەمرێو ماڵەکەی لەپاشی بەجێ دەمێنێ و دەبێ بەهی کەلەپوورگرەکانی! (تاج/٩ ل/٢٩٤ ز/٩٤ ژ/٢٠) + (ریاض/٢ ز/٦ ل/١٠٨ ژ/٥٤٥/٢/٢ - باسی سەخاوەتو بەخشینەوە...).

٢٠٠٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ أَللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمِ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِي وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقْ وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لِي فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ قَالُوا أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةُ قَالَ أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي قَالَ وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلٍ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا فَسَاءَنِي ذَلِكَ فَقُلْتُ وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا فَإِذَا جَاءَ أَمَرَنِي فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُدٌّ فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا فَاسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ يَا أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ خُذْ فَأَعْطِهِمْ قَالَ فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ قُلْتُ صَدَقْتَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اقْعُدْ فَاشْرَبْ فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ فَقَالَ اشْرَبْ فَشَرِبْتُ فَمَا زَالَ يَقُولُ اشْرَبْ حَتَّى قُلْتُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا قَالَ فَأَرِنِي فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَسَمَّى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ. (الحديث ٦٤٥٢ سبق طرفه في رقم: ١٨٠٠ تجريد = ٥٣٧٥ فتح الباري = بەرگی/٥ ل/٦٧)[٢٠٠٨]:

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: بەوخودایـەی کەکەسـی لەڕەنگ نییە، گەلێ جار وام بەسـەرهاتووە لەبەرسانا، لاگەی سـەرم هـاتووە و خۆم کوتاوە بەزەویدا و لەپێ کەوتووم، یا لەتاو برسـێتی بـەردم شـەتەك داوە بەسەرسکمەوە، وە رۆژێ لەسـەر سـەرە ڕێـی موسـوڵمانانـدا دانیـشتم، لەسـەر ئەوڕێگەیەی کە لێیەوە دەچوون بۆ مزگەوت، سابەشکوو بەبیانووی شتێکەوە، یـەکێکیان لەگـەڵ خـۆی بمباتـەوەو تێرنـانو ئـاوم بکـا، جـا ئەبوبـەکر هـات ئایـەتێکی قورئـانم لێپرسییەوە، مەبەسـتم ئـەوە بـوو کـە ئەوپرسیارە بکـەم بـەبیانوو هـەتا لەگـەڵ خۆیـدا بمباتـەوە تێـرم بکـا، بـەڵام ڕۆیـشت و تێـری نەکردم، ئەنجا عومەر ڕەت بوو لەلامەوە، ئایەتێکم لەویش پرسییەوە ئەویش هەروەها، ئەنجا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەلامەوە ڕەتبوو، کـەمنی بینی زەردەخەنەیێ گرتی و تێ گەیشت کەچی لەدڵمایە و ڕەنگم بۆچی وایە: فـەرمووی: ئـەی ئـەبو هـیرڕ! گـوتم: بفـەرموو ئـەی پێغەمـەر خـودا! سـەرم لەڕێتایـە، فـەرمووی: شـوێنم کـەوە. ئـیتر ئـەوپێش کـەوتو مـنیش شـوێنی کەوتم، تا گەیشتە ماڵەوەو چووە ژوورەوەو روخـسەتی بـۆ مـنیش خواسـتو منیش چومە ماڵەوە خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕوانـی واهەنـدێ شیر لەجامێکا دانراوە، فەرمووی: ئەم شیرەتان لەکوێ بوو؟ گوتیان: هـی مـاڵی فیسارەپیاوە، یا فیسارە ژنە بەدیاری بۆتۆ هاتووە. فەرمووی: ئەبو هیرڕ! گـوتم: بفـەرموو ئـەی پێغەمـەری خـودا: سـەرم لەڕێتایـە، فـەرمووی: بگـەرە دانیشتوەکانی صوففە بانگیانکە بۆم. ئەبو هورڕەیرە فەرمووی: دانیشتوەکانی

[٢٠٠٨] سبق طرفه في رقم: ١٨٠٠ تجريد = ٥٣٧٥ فتح الباري. —المترجم

صوففه ئەوانە بوون کەمیوانی ئیسلام بوون، کەسوکارو ماڵو منداڵ و خانە خوێو ئەمانەیان نەبوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەگەر خێر (صەدەقە)ی بۆ بهاتبایە دەینارد بۆ ئەوان و خۆی دەستی بۆی نەدەبرد، بەڵام ئەگەر دیاری بۆ بهاتبایە دەینارد بەشوێنیاناو خۆشی لێی دەخواردو بەشی ئەوانیشی لێ دەدا، منیش ئەمجارە کە ناردمی بەشوێنیاندا ئەمەم لەشان گران بوو، چونکی لەدڵی خۆمدا گوتم: ئەم تۆزە شیرە چییە بۆئەم حمکە دانیشتوانی صوففەیە، ئەم کەم و ئەوان زۆر بەچی دەردێکیان دەخوات. ئەمە بەمن ڕەواتربوو کەژەمێکی لێبخۆمەوەو، هەناوێکم تێ بێتەوە پێی، خۆ کە ئەوانیش هاتن، خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمانم پێدەکاو، دەبێ من شیرەکە بەسەریاندا بگێڕم، جاکەوابێ دەبێ چی لەم شیرە بەمن ببڕێ، بەڵام فەرمانی خوداو فەرمانی پێغەمەری خودا چاری نییە و دەشێ جێبەجێ بکرێ، بۆیە چووم بانگم کردن، ئەوانیش هاتن و لەدەرگاوە روخصەتی چوونە ژوورەوەیان خواستو ڕێگە خوازی یان کردو، خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی دانیشتنی دانو، لەماڵەوە دانیشتن و کۆڕیان بەست لەهۆدەکەدا، فەرمووی: ئەی ئەبو هیرڕ: گوتم: بفەرموو ئەی پێغەمەری خودا! فەرمووی: جامە شیرەکە هەڵگرەو بگەڕێ بەسەریانەوەو شیریان پێبدە بابخۆنەوە، منیش جامەکەم هەڵگرتو گەڕانم بەسەریانەوە، دەمدا بەرهەر پیاوێ لێی دەخواردەوە تاتێر شیری دەخواردەوە، ئەوجا جامەکەی دەدامەوە، هەتا پیاوگەلەکە، یەك لەدوا یەك تێر شیریان خواردەوە، هەتا گەیشتمەوە سەر پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- جا جامەکەی لێ وەرگرتمو لەسەر بەری دەستی خۆی داینەاو سەیرێکی منی کردو زەردەیەك گرتی، لەوەی کەهات بەخەیاڵی مندا، کە گوایە شیرەکە بەشمان ناکات، فەرمووی: ئەی ئەبوهیرڕ: گوتم: بەڵێ قوربان! فەرمووی: ماینەوە خۆمو خۆت، گوتم: بەڵێ ڕاست دەفەرموویت ئەی پێغەمەری خودا! فەرمووی: دەی

دانیشه بخۆرەوە. منیش دانیشتمو لەشیرەکەم خواردەوە، فەرمووی: دیسان بخۆرەوە، دیسان خواردمەوە، ئیتر هەر دەیفەرموو: (پتریش بخۆرەوە) تاخۆم گوتم: ئیتر ناخۆمەوە، بەوکەسەی کەتۆی کردووە بەم پێغەمەرە ڕاستو دروستە و ئەم ئایینە راستەی لەگەڵدا ڕەوانەکردووی، کەیەزدانی پاکە، ئیتر جێگەی ناکرێتەوە بۆم!.

فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەبیدە بەمنیش، منیش جامەکەم داپێی، جا سوپاسی خودای کرد لەسەر ئەوە کەئەو جامە شیرە پیتو فەڕێکی وای تێ کەوت کەبەشی دەوری حەفتا کەسی کرد، ئەوجا ناوی خودای هێناو ماوەکەی کەلەجامەکەدا مابوو خواردەوە. (تاج/١٠ ز/١ ل/٣ ژ/١- باسی کۆمەڵەی صوففە = ئەهلی صوففە).

٢٠٠٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ اللّٰهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا. (الحديث ٦٤٦٠)[٢٠٠٩].

ئەبو هوريرە- رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر- دیفەرموو: خودایە! رزقو رۆژی خێزانو کەسوکاری موحەممەد ئەوەندە بدە کەسەرو بەرپێی بژینو بەس. (ریاض/٢ ل-٧٣ ز:٥٦ ژمارەی فەرمودە: ٥٠١/١١ -ش)

٢٠١٠-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يُنَجِّيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ وَالْقَصْدَ

[٢٠٠٩] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: في الكفاف و القناعة و في أوائل الزهد و الرقاق، رقم: ١٠٥٥.

الْقَصْدَ تَبْلُغُوا. (الحديث ٦٤٦٣ طرفه في رقم/٣٧ تجريد = رقم/٣٩ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٥٦). (قَال العيني: الحديث من أفراده -المترجم-)[٢٠١٠]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کەستان کردەوەی خۆی ڕزگاری ناکات). یاران عەرزیان کرد: هەتا تۆیش؟ ئەی پێغەمەری خودا! فەرمووی: هەتا منیش بەکردەوەی خۆم ناچمە بەهەشت، مەگەر خودا بەبەرگی ڕەحمەتی خۆیدامپۆشێو نوقمی ڕەحمەتی خۆیم بکا، هەوڵو تەللایەکی ڕێكو پێکی مامناوەندی بدەنو لەکاری خێرا درێغی مەکەنو ئەوەندەی بۆتان دەلوێ بەڕاسالی کۆتایی لەکردنی کاری چاك مەکەن، ئێوەش وەك ڕێبواری چالاك لەم سێ کاتەدا تێکۆشن و خواپەرستیو بەندەگی خۆتان بکەنو بیکەن بەدەسمایەو سەرمایەی خۆتان: سەرلەبەیانیان و سەرلەئێواران و دەمەو پارشێو! میانەکاربن میانەکار دەگەنە هەوار، کاروانی ئەگەر میانەڕەونەبێ، هەم خۆی هەم وڵاخەکانی دەپڕووکێنو لەپێ دەکەون. (ریاض/١ ل/٩٧ ژ/٨٦/٢/٢ زنجیرە ژمارە: ٨-باسی ڕاسالی، واتە: ئیستیقامەت).

٢٠١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عنها أنها قالت: سئل النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أيُّ الأعمالِ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ؟ قال: أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ. (الحديث ٦٤٦٥ سبق طرفه في رقم: ٩٠٩ تجريد = ١٩٦٩ فتح= بەرگی/٢ ل/٢٩٠) + (بڕوانە/ ژمارە/٩١٠ تەجرید = بەرگی/٢ ل/٢٩١)[٢٠١١]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پرسیارکرا: کام کردەوە زۆر خۆشەویستە لەلای خودای گەورە؟ فەرمووی: هەرکارێکی چاکە خاوەنەکەی بەردەوام بێ لەسەری، ئەوە لەلای خودا

[٢٠١٠] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و احكامهم، باب: لن يدخل احد الجنة بعمله..رقم/٢٨١٦ (راجع رقم/٣٧ تجريد). -المترجم-

[٢٠١١] راجع رقم: ٩٠٩ تجريد. -المترجم-

خۆشەویستترین کردەوەی چاکەی ئەوچاکە کارەیە، با ئەوکردەوەیە کاریکی کەمیش بێ. (تاج/١ ل/٦٤ ز/١٠ ژ/٧-ش/ت).

٢٠١٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً وَاحِدَةً فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيْئَسْ مِنَ الْجَنَّةِ وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ. (الحديث ٦٤٦٩ طرفه في: ٦٠٠٠)[٢٠١٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەورۆژەی کەخودا رەحمەتو سۆزو بەزەیی دروست کرد، کردی بەسەد بەشەوە، نەوەدو نۆ بەشیانی لای خۆی هێشتۆتەوە، هەڵی گرتوون بۆ رۆژی قیامەت، لەو رۆژە سەختەدا رەحمیان پێدەکا بەبەندەکانی خۆی، وەتاقەیەك بەشیانی ناردۆتە خوارەوە بۆناو زەوی، ئیتر ئەمەی کەدەیبینن دروستکرا وان لەناو خۆیانا هەموو رەحم بەیەکتری دەکەنو، بەزەیی یان بەیەکترییدا دێتەوە، ئەمە هەمووی بەشێکە لەوتاقە بەشە. جائەگەر بێبڕوا واتە: کافر — دەیزانی کە خودا چەنێ رەحمەتی زۆرە لەبەهەشت نائومێد نەدەبوو، هەروەها ئەگەر بڕواداریش دەیزانی کەخودا چەنێ بێ باکەو چەنێ سزای زۆر و تۆڵەی سەختی لەلا هەیە، کەس لەچوونە ناوئاگری دۆزەخ دڵنیانەدەبوو. (ریاض/٢ ل/٩ ز/٥٣ ژ/١/٤٤٣-باسی کۆکردنەوەی ترس و هیوا) + (تاج/٩ ز/٩ ل/٢٦ ژ/١ + تاج/٩ ل/٢٧٤ ز/٩٣ ژ/٢+٣+٤).

[٢٠١٢] و الحديث من أفراده (العيني/٢٣ ص/٦٧). —المترجم

٢٠١٣- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ. (الحديث ٦٤٧٤ – طرفه في: ٦٨٠٧)[(٢٠١٣)]:

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ زامنی‌ی زمانی و زامنی‌ی داوێنی خۆیم بۆبکا، لەشەڕو خراپە ئەم دوو ئەندامەی خۆی بپارێزێ، منیش خۆم دەبم بەزامنی‌ی بەهەشت بۆی! واتە: موسوڵمانی داوێنپاك و زمانپاك بەهەشتیە. (تاج/١٠ ز/٢ ل/٨ ز/٤ + تاج/٣ ز/٩٢ ل/٢٣٧ ز/٢) + (ریاض/٣ ز/٢٥٤ ل/١١٠٣ ژمارە/١٥١٣- باسی غەیبەت و پاشەملە –ش).

٢٠١٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ. (الحديث ٦٤٧٨ طرفه في: ٦٤٧٧)[(٢٠١٤)]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ -دروودی خوای لەسەر بێ- وارێ دەکەوێ کەبەندەیێ قەسەیێ دەکا، لەو جۆرە قسانەی کەدەبن بەمایەی رەزای خودا، ئەوەندەیش دڵی ناداتێ، بەهۆی گوتنی ئەوقسەیەوە، خودا ئەوبەندەیێ چەندین پایە بەرز دەکاتەوە، وەهەروەها ڕێ دەکەوێ کەبەندەیێ قسەیێ‌دەکا، لەوجۆرە قسانەی کەدەبن بەهۆی تووڕەیی و رەنجاندنی خودا، ناچێتە بنج‌و بناوانی و بەباشی لێی ورد نابێتەوە، تابزانێ

(٢٠١٣) أ- متفق عليه: البخاري (٦٤٧٤، ولم أجده في مسلم هامش رياض الصالحين. تخريج حديث رقم/٣/١٥١٣. -المترجم-

ب- ولم يوافقه مسلم على تخريج حديث سهل بن سعد: من لم يضمن لي. فتح/٣ ص/٣١٠. -المترجم-

(٢٠١٤) قال النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري) يعني من افراده. -المترجم-

قسەکەی کوێدەگرێتەوە، کەچی بەهۆی ئەوقسەیەوە دەخزێتە ناوئاگری دۆزەخەوە!. (تاج/١٠ ز/٢ ل/٧ ژ/١-پاراستنی زمان + ریاض/٣ ز/٢٥٤ ل/١١٠٥ ژمارە/٦/١٥١٥).

٢٠١٥- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلِي وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمًا فَقَالَ رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ النَّجَاءَ فَأَطَاعَتْهُ طَائِفَةٌ فَأَدْلَجُوا عَلَى مَهْلِهِمْ فَنَجَوْا وَكَذَّبَتْهُ طَائِفَةٌ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَاجْتَاحَهُمْ. (الحديث ٦٤٨٢ طرفه في: ٧٢٨٣)[٢٠١٥]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نموونەی منو ئەم ئایینە پیرۆزەی کەخوا بەمنا ناردوویەتی، وەك نموونەی پیاوێکی ڕاستگۆ وایە، کەبە دڵسۆزی هۆزەکەی خۆی لە مەترسییەکی گەورەی نزدیك هۆشیار بکاتەوە، بچێتە ناویان و بڵێ: بەچاوی خۆم ئەو سوپایەم دی، کە هاتووە بۆسەر ئێوە، وەمن ترسێنەرێکی ڕاستو دروست و پەتیم بۆ ئێوە، دەی هەتازووە خۆتان ڕزگارکەن، درەنگە درەنگ!! جا کۆمەڵێ لەهۆزەکەی بڕوای پێبکەن و بەگوێی بکەنو ڕزگاریان ببێ، بەم شێوەیە: لەسەرەتای شەوەوە لەسەرەخۆشە ورەوی بکەنو خۆ قوتارکەن، کۆمەڵێکی تریشیان هۆشیار کردنەوەکەی بەردرۆبزانن و باوەڕ بە ئامۆژگاریەکانی نەکەن وبێئاگا پشتی لێبکەنەوە، هەتا لەگەڵ بەیانا سوپاکەبدا بەسەریانا و تەفرو تونایان بکەنو بەفەتارەتیان بەرن.

٢٠١٦- عَنْ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ. (الحديث ٦٤٨٨)[٢٠١٦]:

[٢٠١٥] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: شفقة صَلى اللهم عَلَيهِ وَسَلمَ على امته، رقم/٢٢٨٣.

[٢٠١٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: الجنة اقرب إلى احدكم -خاتمة كتاب الرقاق ج/١٣ ص/٣١٠. -المترجم-

عەبدوڵلا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەرکەسێ لەئێوە بگری بەهەشتی لێوە نزیکترە لە بەنپێڵاوی کەوشەکانی، دۆزەخیش هەروەها. (ریاض/٢ ز/٥٣ ل/٣١ ژ/٣/٤٤٥- کۆکردنەوەی ترس‌و هیوا لەدڵا).

روونکردنەوە:

واتە: کەس نازانێ بەهۆی چییەوە خوالێی دەڕەنجێ، یابەهۆی چییەوە خوا لێی خۆش دەبێ، کەواتە: مرۆڤ تادەتونێ کاری خێر زۆر بکا، سا بەشکوو بەهۆی یەکێکیانەوە خوالێی خۆش بێ، وەهەروەها تادەتوانێ لەخراپە، لەگەورەو بچووکی، لەکەم‌و لەزۆری، دووربێ، نەبادا خوانەخواستە، بەهۆی یەکێکیانەوە ببێ بەدۆزەخی؟ (تاج/١٠ ز/١٤ ل/٤٨ ژ/٣-ترسی خودای گەورە).

٢٠١٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَ حُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ. (الحديث ٦٤٨٧)[٢٠١٧]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئاگری دۆزەخ بەئارەزووبازی پەرژین کراوە، بەهەشتیش بەبێ دڵی کردنی دەروون پەرژین کراوە. (تاج/١٠ ل/٤٧ ز/١٤ ژ/٢-ش/ت).

٢٠١٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ. (الحديث ٦٤٩٠)[٢٠١٨]:

[٢٠١٧] اخرجه مسلم في أول كتاب الجنة وصفة يفعها و اهلها رقم/٢٨٢٢، ٢٨٢٣.

[٢٠١٨] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، رقم: ٢٩٦٣.

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خـوای لەسەر بـێ- دەفـەرموێ: ئەگـەر تەماشـای کەسـێکتان کـرد، کەلـەماڵو سـامانو شـێوە جوانیـدا، بـاوی هـەبوو بەسـەر ئێـوەوە، باتەماشـای خـوار خۆشـتانەوە بکـەن، نـەبادا بـەهۆی ئـەوەوە خۆتـان بەمەغـدوور بـزانن‌و، ئـەونازو بـەهرەو نیعمەتەی کە خواپێی بەخشیون بەکەم بزانن‌و سەبارەت بەوە تووشی هەڵەو ناسوپاسی ببن!. (تاج/٩ ز/٩٦ ل/٢٩٩ ژ/٢+ل-٣٠٠ ژ/٣).

٢٠١٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً. (الحديث ٦٤٩١)[٢٠١٩].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوا لەخۆیو بابی بێ- فەرمووی: لەفەرموودەیەکی قودسیدا، کە پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەیگێڕێتـەوە لـەخودای گـەورەو پـیرۆزەوە، فـەرمووی: خـودای گـەورە دەفـەرموێ: خـودا هـەموو چاکەیەك‌و هەموو خراپەیەکی لە (لوح المحفوظ) نوسیوەو بەم شێوەیە ڕوونی کردۆتەوە، بۆ هەموو کەسێ: ئەگەر کەسێ ویستی چاکەیێ بکاو بۆی نـەکرا، ئـەوە خـودا لـەلای خـۆی چـاکەیەکی تـەواوی بـۆ دەنوسـێ، وەئەگـەر کەسـێ ویستی چاکەیێ بکـاو لەهـەمان کاتـدا کـردی ئـەوە خـودای سـەردارو سـەروەر لەلای خـۆی لـە دە چاکەوە تـا حـەوت سـەد چاکە، تـا ئەوەنـدەی خـودا خـۆی حەزدەکا چاکەی بۆ دەنوسـێ، وەئەگـەر کەسـێ ویـستی خراپـەیێ بکـات بـەڵام نـەیکرد ئـەوە خـودا لـەلای خـۆی چاکەیەکی تـەواوی بـۆ دەنووسـێ، وەئەگـەر

[٢٠١٩] اخرجه مسلم في الايمان، باب: إذا هم العبد بحسنة كتبت ...رقم/١٣١.

کەسێ ویستی خراپەیێ بکا، وەکردی، ئەوە خودا بەیەك خراپە دەینووسێ لەسەری. (ریاض/١ ز/١ ژ/١١/١١ ل/١٦-ش. باسی: نیازو نیاز پاکی...).

٢٠٢٠- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَةِ قَالَ يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ثُمَّ أَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ لَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ مَا أَجْلَدَهُ مَا أَظْرَفَهُ مَا أَعْقَلَهُ وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيَّكُمْ بَايَعْتُ لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ وَلَئِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ وَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ لِأُبَايِعَ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا. (الحديث ٦٤٩٧ طرفاه في: ٧٠٨٩، ٧٢٧٦)[٢٠٢٠].

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەری خودا — درووودی خودای لەسەر بێ -دوو فەرمایشتی لەبارەی سپاردەوە پێمان فەرموو، یەکێکیانم بەچاوی خۆم دی کەهاتە دی، کەبریتی بوو لە هاتنی سپاردە (ئەمانەت) وە چاوەنواڕی ئەوی تریشیانم کە بێتە دی، بریتی یە لەنەمانی ئەمانەت، واتە: سپاردە. یەکەم: ئەوە بوو فەرمووی پێمان: (ئەمانەت —واتە: سپاردە— کەهاتە خوارەوە، لەناخی دڵی پیاو چاکان وەك چینی سەحابەو تابیعین بەسروشت سپاردە پەروەر بوون، بەرە بەرە قورئانیش دەهاتە خوارەوە، سوننەتی پێغەمبەریش لەدوا ئەو دەهات، ئیتر ئەوانیش

[٢٠٢٠] أخرجه مسلم في الايمان، باب: رفع الأمانة و الإيمان من بعض القلوب، رقم/١٤٣.

بـەفێربوونی قورئـانو بـەزانینی شـەریعەت، سـپاردەیان بەباشـیو بـەجوانی پەروەردەکرد).

فەرمایشتی دووەم ئەوە بوو باسی نەممانی ئەمانەتی بۆ کردین، فـەرمووی -دروودی خوای لەسەر بێ- (کاتـێ ئەمانـەت هـەڵ دەگیرێ بەرەبـەرە نامێنـێ، پیـاو دەبـێ خـەوی لێ دەکـەوێ، لـەو خـەوەدا سـپاردە لـەدڵی وەردەگیرێتـەوە، بەرەبەرە شوێنەکەیشی لەناو دڵا کوێر دەبێتەوە، لەسەر ئەم شێوەیە:

یەکـەمجار شـوێنەکەی وەك نیتکەیـەکی ڕەش دەمێنێتـەوە، دووەمجـار کەخەوی لێ دەکەوێ ئەوەیشی کە ماوە لەدڵیا ئەوەیش دەڕواو هیـچی نامێنـێ، ئیتر شوێنەکەی وەك تلۆقی لێ دێ، نـووری ئەمانـەت، ڕوونـاکی ی سـپاردە، کـە لەدڵ بار دەکا، وەك ئەو پشکۆیە وایە کەبینێیت بەقاچی خۆتـاو، شـوێنەکەی هەڵتۆقێ، سەیر دەکەیت قاچت بلۆق دەکاو، بلۆقەکەو شوێن بلۆکەو، تاماوەیێ دەمێنێ، بەلام پشکۆکە نەماوەو سکلەکە دیار نییە، ئەمانەتیش کە لەدڵ باری کرد ئاوایە!

ئەوجا بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەستە کە پـتر، چەوێکی هـەلگرتو تلاینـەوە بەسەر قاچی خۆیاو، نیشانی دا کەپشکۆکە ئاوابنێ بەقاچی خۆیا. فـەرمووی: ئیتر بەرە بەرە کەس متمانە بەکەس ناکا، تاوای لێ دێ، خەڵك مامەڵەو سەودا لەگەڵ یەکتری دەکەن، بەلام خەریك دەبێ کەکەس ئەمانەت بـەجێ نـەهێنێ، تاوای لێ دێ پیاوی ئەمینو دەستپاك واکەم دەبێ، دەڵێن: لەناوفیـسارە خێڵدا پیاوێکی دەستپاکی ئەمین ماوە! وای لێ دێ دەبێ بەپاشاگەردانییەکی وا، قسەو گوتاریان بایەخی نامێنێ، پیـاوی واپەیـدا دەبـێ سـەنگی دەنکـە خەرتـە لـەیێ چییە، باوەڕوئیمان لەدڵیا نییە، کەچی پێی دەڵێن: ئای لەم شا پیـاوە، چەنـدە ژیرو هۆشیارە، یاچەنـدە سەلارو ناسكو نازدارە، یاچەنـدە بەجەرگو ڕەشـیدو ئازایە! (بەڕاستی ئێستا ڕێك وایە).

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەیفەرموو: ئەو سەردەمە نەماوە کەمن دەربەست نەبووم، کەلەگەڵ هەر کامێکتانا مامەڵەو سەودام بکردایە، ترسم نەبوایە، چونکە مامەڵە کارەکە ئەگەر خۆی موسڵمان بوایە، ئایینو دینەکەی نەیدەهێشت کەگزیو ناپاکیم لێ بکا، خۆئەگەر گاورو جوولەکەش بوایە، سەرکارەکەی سەری، نەیدەهێشت کەگزیو ناپاکیم لێ بکا! بەلاّم ئەمڕۆ مەگەر لەگەڵ فیسارە کەسو فیسارەکەس بتوانم مامەڵەو سەودا بکەمو لێیان دلنیابم!) . (تاج/١٠ ل/٦٩ ز/١٨ ژ/١ ش/ت باسی سپاردە هەڵ دەگیرێ) + (ریاض/١ ل/١٨٣ ز/٢٥ ژ/٢/٢٠٠ باسی فەرمانکردن بەدانەوەی ئەمانەت – سپاردە-)

٢٠٢١– عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً. (الحديث ٦٤٩٨)[٢٠٢١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ئەو خەڵکە بێ متمانەن، متمانەیان پێ ناکرێ، مەگەر چۆنەها، هەروەك چۆن لەسەرد وشتردا، وشترێکی رەسەنت دەست ناکەوێ کەدەست بدا بۆ سواری ئاوا!).

٢٠٢٢– عَنْ جُنْدَبٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يُرَاءِ يُرَاءِ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ.(الحديث)[٢٠٢٢]:

جوندوب -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرکەسێ بۆ ناوبانگو شۆرەت چاکەوخودا پەرستی بکا، خودا لەجیهانا دەیکا بەپەندو، لەقیامەتیشا بێ پاداشتی دەکا،

[٢٠٢١] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: قوله صَلى اللهُ عَلَيهِ وَسَلمَ (الناس كإبل مائة...)، رقم/٢٥٤٧.

[٢٠٢٢] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: من اشرك في عمله غير الله: رقم/٢٩٨٦.

وەهەرکەسێ بۆ ڕواڵەتو ریابازیی هەرکارێ بکا، خودا لەڕۆژی قیامەتدا پەردەی لەروو هەڵ دەماڵێو ریابازییەکەی ئاشکرا دەکا). (تاج/١ ل/٧٣ ز/١٣ ژ/١ ش/ت هەڕەشە کردن لەریا کاری وریابازی).

٢٠٢٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ تبارك وتعالى قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدُّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ. (الحديث ٦٥٠٢)[٢٠٢٣]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: کەسێ گەڕ بکا بەخۆشەویستێکی منو دوژمنایەتی بکا لەگەڵ دۆستێکی من دا، یاشەڕ پێ بفرۆشێ، ئەوە دوژمنایەتی لەگەڵ مندا دەکاو شەڕ بەمن دەفرۆشێ، کەواتە باخۆی ئامادە بکا بۆ شەڕکردن لەگەڵ خۆمدا، من خۆم شەڕی تێ دەبەستمو لەجیاتی ئەو دۆستە نازدارەم بۆی دەچمە مەیدانی جەنگو شەڕی لەگەڵ دەکەم، وە عەبدو بەندەی من بەهیچ شتێکی باشو خۆشەویست وەك ئەوە خۆی لەمن نزیك ناکاتەوە، کەوەك بەکردن ئەو شتانەی فەرزو پێویستم کردووە لەسەری خۆی لەمن نزیك بکاتەوە، باشترین هۆکار بۆ نزیکبوونەوە لەخوای پەروەردگار، جێ بە جێ کردنی فەرزەکانە وەبەرە بەرە بەندەی من بەکردنی سوننەتەکان خۆی لەمن نزیك دەکاتەوەو خۆی دێنێتە پێشەوە، هەتا خۆشەویست دەبێ لەلام، جاکاتێ بەندە، بەکردنی عیباداتی جوان،

[٢٠٢٣] لم يوافقه مسلم على حديث أبي هريرة، (من عادى الي وليا..). (فتح/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق – طبعة جديدة). -المترجم-

گەیشتە ئەو پایەی کەببێ بەخۆشەویستو دۆستی من، ئیتر خۆم دەبم بەگوێو چاوو دەست پێ بۆی! هەرچی بەدڵی من نەبێو بۆ ڕەزای من نەبێ، نەگوێ ی دەداتێو نەتەماشای دەکاو نەدەستی بۆ دەباو نەبۆی دەچێ! ئیتر منیش بێ دڵی ئەو ناکەمو دڵی ناشکێنم، هەرچیم لێ داوابکا، بەبان چاو دەیدەمێو بەدەستی خۆم دەیدەمێو بەپێ ی خۆم بۆی دەبەم، ئەگەر پەنام بۆ بێنێ پەنای دەدەم، لە کردنی هیچ شتێ وەك ئەوە سێو دوو ناکەم، وەك ئەوە کە لە کێشانی گیانی موسوڵمانا، سێو دوو دەکەم، چونکە ئەو حەزی لەمردن نییە، وەمنیش هەرچەند حەزم لەبێ دڵی ئەو نییە بەلاّم مردنیش کارێکی ناچارییە، هەردەبێ ببێ). (ریاض/١ ز/٤٧ ژ/٣٨٦/١/ = ل/٣٠١ چاپی دووەم + ز/١١ ژ/٩٥ ل/١٠٥ -باسی تێکۆشانو لێبڕان بۆ خوا، باسی نیشانەی خۆشەویستی خوا).

٢٠٢٤- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ. (الحديث)[٢٠٢٤]:

ئەم فەرموودەیە لە ریاض الصالحين دا، لەعائیشە وە ئاوایە: عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر —دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو رەزای خودا لەهەموو هاوسەرە پاکیزەکانی— فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ حەز بەدیداری خودا بکات، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وەهەرکەسێ حەز لەدیداری خودا نەکات، خودایش حەز لەدیداری ئەو ناکاتو حەزی لەچارەی نییە، عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: جا خۆئەی پێغەمبەری خودا! کەسمان حەز لەمردن ناکەین، گوایە دەبێ خوداش حەز لەئێمە نەکا؟

[٢٠٢٤] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب/ من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه... رقم/٢٦٨٣.

خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (مەبەست ئەمە نییە کە تۆ تێ ی گەیشتویت، بەلاّم مەبەست ئەوەیە کاتێ موسوڵمان لەسەرە مەرگا فریشتەی —ڕەحمەتی خودای لێبێ- موژدەی رەحمەتو ڕەزامەندیی و ڕێزلێگرتنی خودای دەدەنێ لەگەڵ نازو نیعمەتو بەهرەی بەهەشتا، ئیتر ئەویش هیچی وەك ئەو دنیا پێ خۆش نابێ، وەحەز لەدیداری خودا دەکاو، خوداش حوز بەدیداری ئەو دەکا، ناموسوڵمانیش کاتێ کەمردن قورتمی دەگرێ، وەموژدەی سزای سەختی خودای پێ دەدرێ، ئیتر هیچی تری وەك ئەو جیهان پێ ناخۆش نابێ، وەحەز لە دیداری خودا ناکاو، خوداش حەز لەچارەی ئەو ناکا). (ریاض/٤ ل/١٣٣٦ ز/٣٧٠ ژ/١٨٤٨/٤١ -موسلیم).

٢٠٢٥- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْها قَالَتْ: كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْأَعْرَابِ جُفَاةٌ يَأْتُونَ النبِي صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَسأَلُونَهُ: مَتَى السَّاعَةِ، فَكَانَ يَنْظُرُ إِلَى أَصْغَرِهِمْ فَيَقُولُ: إِنْ يَعِشْ هَذَا لَمْ يُدْرِكْهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ سَاعَتُكُمْ (يعني موتهم). (الحديث ٦٥١١)[٢٠٢٥]:

عائیشە — رەزای خوای لێ بێ — فەرمووی: گەلێ جار پیاو گەلێکی سارا نشینی عەرەب، کەبەسوشتو شكو رەقن، دەهاتنە خزمەتی پێغەمبەر — دروودی لەسەر — پرسیاریان لێ دەکرد: کاتێ قیامەت کەی دێ؟ ئەویش تەماشای هەرە بچکۆلەکەیانی بەتەمەن دەکردو دەیفەرموو: (ئەگەر ئەم کورە بژی، بەر لەوەی پیر ببێ کاتی قیامەتی ئێوە دێ). هیشامی کوڕی عوروە دەیفەرموو: واتە: کاتی مردنی ئێوە دێ. (تاج/١٠ ل/٢٧٥ ز/١٠٥ —باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت).

٢٠٢٦- ع عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَتَكَفَّؤُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ

[٢٠٢٥] اخرجه مسلم في الفمن و أشرط الساعة، باب/ قرب الساعة، رقم/٢٩٥٢.

أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نُزُلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ بَلَى قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا ثُمَّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِدَامِهِمْ قَالَ إِدَامُهُمْ بَالَامٌ وَنُونٌ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ ثَوْرٌ وَنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةِ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا. (الحديث ٦٥٢٠)[٢٠٢٦].

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ڕۆژی دەستا خێز (قیامەت) گۆی زەوی دەبێ بەیەك كولێرە، خودا وەندی بەزەبرو زەنگ، بەدەستی خۆی ئەم دەستاو ئەو دەستی پێ دەكا، وەكوو چۆن یەكێ لەئێوە لەسەفەرا، كولێرە بنئاگرە لەبن ئاگردا دەبرژێنێو، كە دروستی دەكا، ئەم دەستەو ئەو دەستی پێ دەكا، هەتا تۆزێ پان ببێتەوە ئاوا، خودا ئەم كولێرەی گۆی زەوی یە دەكا بەنانی میوانداریی بۆ بەهەشتیەكان، لەئێستگای مەحشەردا بەر لەچوونە بەهەشت، وەك بەركولێ دەیخۆن! لەو كاتەدا، پیاوێكی جوولەكە هات گوتی: ئەی باوكی قاسم! خودا پێت فەڕ بەسەرتا بڕێژێ، باعەرزت بكەم كە لەڕۆژی قیامەتا یەكەم زیافەتی بەهەشتیەكان چییە؟ فەرمووی: (ئادەی بڵێ) گوتی: گۆی زەوی دەبێ بەتاقە كولێرەیەك. جوولەكەكەش فەرمایشتەكەی پێغەمەری، سەبارەت بەبوونی زەوی بەكولێرە دووبارە كردەوە. پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- تەماشایەكی واتا بەخشی ئێمەی كردو تەواو پێكەنی، هەتا خرێ پاشینەكانی وەدەركەوتن، چونكە قسەی جوولەكەكە گوتەی تەورات بوو، ڕێكی فەرمایشتەكەی پێغەمبەر بوو، پاشان جولەكەكە گوتی: باپێت بڵێم و عەرزت بكەم كەپێخۆرەكەشیان چییە؟!، كابرای جووە گوتی: پێخۆرەكە یان بالام و نوونە، هاوڕێیان فەرموویان: بالام چییەو نوون چییە؟

[٢٠٢٦] أخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم باب/منزل أخل الجنة، رقم: ٢٧٩٢.

كابراى جووه گوتى : بالام گاجووتەو نونيش ماسىو نەهەنگە، لەپارچە گۆشتە زيادەكەى جگەرى ئەم دوانە، كە خۆشترين پارچە يانە، حەفتا هەزار بەهەشتى لێ ى دەخۆن). (تاجى كوردى/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٣ –باسى حەشر لەسەر زەوييەكى نوێ دەكرێ) + (تاج/١٠ ل/٤٧١ ز/١٤٧ ژ/١ باسى يەكەم خۆراكو يەكەم خواردنەوەى خەڵكى بەهەشت) + (تاجى كوردى/٦ ل/١١ ز/٣ ژ/٧ -تەفسيرى سوورەتى بەقەرە).

٢٠٢٧– عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ. (الحديث ٦٥٢١)[٢٠٢٧]:

سەهلى كوڕى سەعد -ڕەزاى خواى لێ بێ- فەرمووى: ژنەوتم لەزارى پيرۆزى پێغەمەر خوّى -دروودى خواى لەسەر بێ- دەيفەرموو: (ڕۆژى قيامەت، مەردوم هەموو لەسەر زەمينێكى سپى مەيلەو سوور، حەشر دەكرێن، كەوەك كولێرەى باراشى پاك كراوى بێژراوەى بێ سۆسو كەپەك وايە).

سەهل –يايەكێكى تر– لەگێڕەرەوەكانى ئەم فەرموودەيە فەرمووى: (ئەو زەوى يە، زەوى يەكى ترى نوێ يە جيايە لەم عەردەى ئێستاى خۆمان، كەئێستا لەسەرى دەژين لەبەر ئەوە نيشانەى خاوەنێتىو پەيوەندىو دياريكردنى جێگەو ڕێگەى پێوە نييە، بەهەر چوارلادا هەتا چاو بڕكا، دەشتێكى سافى بێ بەرزىو نزمىو بێ نيشانەو شوێنەوارە). (تاج/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٢ ش–حەشر لەسەر زەوييەكى نوێ دەكرێ).

٢٠٢٨– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ

[٢٠٢٧] أخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم باب: في البعث و النشور و صفة الأرض، رقم/٢٧٩٠.

وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّـارُ تَبِيـتُ مَعَهُـمْ حَيْـثُ بَـاتُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْـثُ أَمْـسَوْا. (الحديث ٦٥٢٢)[٢٠٢٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (تۆزێ لەپێش بەرپابوونی قیامەتدا، حەشری لەجیهاندا دەبێ، لەم حەشرەدا مەردوم بەسێ کۆمەڵ کۆدەکرێنەوە، دەستەی یەکەم: پێشەنگەکانن، ئارەزوومەندی دیداری خودان و لەڕابووردوویان بێزارن، چونکە ئەوەندە تامەزرۆی دیداری خودان، لەهەموو شتێکی تر بێزارن.

دەستەی دووەم: ئەوانەن کە دووکەس ، یا سێ کەس، یاچوار کەس، یاپێنج کەس، یاشەش کەس، یاحەوت کەس، یاهەشت کەس، یا نۆکەس، یادەکەس، بەسەرەو بەنۆرە بەرودوا سواری یەك وشتر دەبن، یاخود دووکەس دووکەس، یاسێ کەس سێ کەس، پێکەوە لەپاشکۆی یەکتری یەوە سواری یەك وشتر دەبن و... تاد. وەهەرچی لەمانە مایەوە ئەوە دەستەی سێیەمن و، ئایەخی هەرسێ دەستەکەن، ئەمانە پیادەن بەپێ دەڕۆن، ئاگر وەك شوان دەیانداتە بەرو وەك ڕات بەرەو سارای مەحشەرییان دەخورێ، ئیتر چەند ڕۆژ بەڕێوەبن ئاگرەکەش لەگەڵیاناە، لەهەرکوێ شەو بکەنەوە ئاگرەکەش بەدیاریانەوە شەو دەکاتەوە، لەهەر کوێ نیوەڕوان وچان بگرن، ئاگرەکەش لەوێدا لەگەڵیانا وچان دەگرێ، لەهەر کوێ بەیان بکەنەوە هەروەها، وەلەهەر کوێ ئێوارەیان لێ بێ هەروەها -ش. (تاج/١٠ ز/١١٧ ل/٣٥٨ ژ/٤).

٢٠٢٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتْ: قَـال رسـول الله صَـلَّى اللَّهـم عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا. قُالت عائشة: فقلـتُ يَـا رَسُـولَ اللَّـهِ الرِّجَـالُ وَ

[٢٠٢٨] اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/ فناء الدنيا وبيان الحشر يوم القيامة، رقم/٢٨٦١.

النِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ فَقَالَ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يهمهم ذاك. (الحديث ٦٥٢٧)[٢٠٢٩]:

عائیشه – ڕەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: پێغەمبەر- دروودی لەسەر – فەرمووی: (ئێوە ئەی بەرەی ئادەمیزاد! لەڕۆژی قیامەتا بەرووتو قووتیو بەپێخاوسیو بەسوننەت نەکراوی، حەشر دەکرێنو کۆدەکرێنەوە بۆ لێپرسینەوە.

عائیشە فەرمووی: منیش گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! پیاوان

و ژنان پێکەوە دەبن، خۆ ئەوە تەماشای شەرمگای یەکتری دەکەن! ئایا وایە یانا؟ فەرمووی: (لەبەر دیژواری هەڵوێستو سەختی ئەو دەمە، کێ دەیپەرژێتە سەر شتی وا، کێ وەك خودا لەقورئانا دەفەرموێ: (لكل امری منهم یومئن شأن یغنیه -٣٧/٨٠ – واتە: لەو ڕۆژەدا بارودۆخو هەڵوێست واشڵۆقو سەختو سەخڵەت دەبێ، کەس نایپەرژێتە سەر کەس، هەرکەسێ ئاڵاوە بەدەردی خۆیەوە نایپەرژێتە سەر شتی وا، مشووری کاری خۆی دەخواتو بەس!) . (تاجی کوردی/٧ ل/٢٣٧ ز/٦٣ -تەفسیری سوورەتی عەبەسە ز/٣) + (ریاض/١ ل/٣١٨ ز/٥٠ ژ/٤١١/١٦ –ترسان لەقاری خودا –ش).

٢٠٣٠– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ. (الحديث)[٢٠٣٠]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (لەڕۆژی ژیانەوەدا ئەو خەڵکە دەکەونە سەخڵەتیەکی

[٢٠٢٩] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نضيمها، باب: فناء الدنيا، وبيان الحشر يوم القيامة، رقم/٢٨٥٩.

[٢٠٣٠] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/ في صفة يوم القيامة، رقم/٢٨٦٣.

واوه ئارەق دەكەن، ئارەقێكی زۆر زۆر، تەنانەت حەفتا باڵ ئارەقیان بەناخی زەویدا دەچێتە خوارەوە، وەكی تریش پەنگاوی ئارەقی لەشیان وائەوق دەكاتەوە، هەتا دەگاتە لالغاوەیان، گەلێ جار دەگاتە بناگوێ یان!) . (ریاچ/١ ل/٣١٤ ژ/٨/٤٠٣ ش).

٢٠٣١- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ. (الحديث)[٢٠٣١]:

دیسان فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (لەڕۆژی قیامەتا، یەكەم شت كە ئادەمیزاد لەسەری دادگایی مەحكەمە دەكرێ، مەسەلەو پرسی خوێن ڕشتن‌و پیاكوشتنە. لەگێڕانەوەیەكی تاج دا دەفەرموێ: (یەكەم شت كەبەندە لەسەری بەرپرسیی (موحاسەبە) دەكرێ، مەسەلەی خوێن ڕشتنی ناهەق‌و كوشتنە). (تاجی كوردی/٣ ل/٢٠٠ ز/٨١ ژ/٢ - ش/ت/ن) + (ریاض/٤ ل/١٣٣٤ ز/٣٧٠ ژ/١٨٤٥/٣٨).

٢٠٣٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَصَارَ أَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ أُتِيَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ثُمَّ يُذْبَحُ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ. (الحديث)[٢٠٣٢]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- ڕەزای خودا لەخۆی‌و بابی – فەرمووی: خۆشەویست – دروودی خودای لەسەر – فەرمووی: (كاتێ بەهەشتیەكان لەبەهەشتا جێگیر دەبن‌و تیادا دا دەمەزرێن، وەهەروەها دۆزەخیەكانیش لەدۆزەخ دا مۆڵ ئەدرێن، ئەوجا جاتڕچییەك جاڕ هەڵ دەداو

[٢٠٣١] أخرجه مسلم في القسامة، باب/ المجازاة بالدماء في الآخرة ...، رقم/١٦٧٨.

[٢٠٣٢] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب: النار يدخلها الجبارون، ٢٨٥٠.

بەدەنگی بەرز بانگ دەکا: ئەی دانیشتوانی بەهەشت! گوێ بگرن، ئەوانیش گوێ قولاخ دەکەن‌و دەنوارن، دیسان بانگی دۆزەخیەکان دەکاو دەڵێ: ئەی خەڵکی دۆزەخ! گوێ بگرن، ئەوانیش گوێ قولاخ دەبن‌و دەنوارن! ئەوجا مردن دێنن، لەشێوەی بەرانێکی تەودا، لەسەر شوورەکەی نێنوانی بەهەشت‌و دۆزەخ کەپێی دەگوترێ ئەعراف، ڕایدەگرن، جارچییەکە بەهەردوولا دەڵێ: ئەمە دەناسن؟ دەڵێن: بەڵێ ئەمە مردنە، هەموویان بەباشی چاویان لێیەتی، جایە حیای کوڕی زەکەریا بەرانەکە پاڵ دەخاو سەری دەبڕێ، ئەنجا جارکیش بانگەواز هەڵ دەدا: ئەی خەڵکی بەهەشت! خۆشی لەئێوە، موژدەتان لێ بێ، ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە لەبەهەشتا بەخۆشی دەژین! وە ئەی خەڵکی دۆزەخ! قوڕبەبانی چاوتان، دەرگای ئومێدتان بەئێجگاری لێ داخرا، ئیتر مردنیش نەما، هەتا هەتایە ئەمە شوێنتانە! جابە هەشتیەکان بەم بۆنە خۆشەوە ئەوەندەی تر کەیفخۆش‌و شادمان دەبن‌و، دۆزەخیەکانیش بەهۆی ئەم ڕووداوە دڵ ئەزینەوە ئەوەندەی تر خەمبارو خەفەتبار دەبن). (تاج/٧ ل/١٩ ز/٢ ژ/٢ ش/ت -تەفسیری سوورەتی مەریەم).

٢٠٣٣- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبِّ وَقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ يَا رَبِّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا. (الحديث ٦٥٤٩ – طرفه في: ٧٥١٨)[٢٠٣٣]:

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- ووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- ووی: خودای پاك‌و پیرۆزو مەزن، بەبەهەشتیەکان

[٢٠٣٣] اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب: إحلال الرضوان على أهل الجنة، رقم: ٢٨٢٩.

دەفەرموێ: ئەی خەڵکی بەهەشت! ئەی بەهەشتینە! ئەوانیش بەیەك دەنگ دەڵێن: بفەرموو ئەی پەروەردگارمان! هەمیشە ئێمە بەندەی کەمەربەستەین‌و ئامادەین بۆ جێ بەجێ کردنی فەرمانەکانت، سەرچاوەی گشت خێرو خۆشی‌و بەهرەیی، والە هەردوو دەستی توانایی تۆدا، خودای گەورە دەفەرموێ: ئایا بەش‌و بارەی باشی خۆتان لەبەهەشتا رازین‌و پێی خوشنوودن؟ دەڵێن: ئەی بۆ ڕازی نابین، لەم بەش‌و بارە باشە، کەتۆداوتە بەئێمە دەبێ باشتر هەبێ؟ کێی تر بەش‌و بارەی وا زۆر باشی پێ دراوە؟ خودا دەفەرموێ: ئەدی دەڵێن چی ئەگەر لەوەیش باشترتان پێ خەلآت بکەم؟ دەڵێن: جاشتی واهەیە دەبێ چی شتێ هەبێ کەلەوە باشتر بێ؟! دەفەرموێ: (خۆشنودی و رەزامەندیی خۆمتان دەدەمێ‌و لێزەمەی لێڕازیبوونی خۆم دا دەبارێنم بەسەرتانداو لەناو بەهەشتی ریزوانی خۆما جێتان دەکەمەوەو ئیتر بەهۆی ئەوەوە هەتا هەتایەو هەرگیزاو هەرگیزو قەت قەت‌و بڕای بڕای لەم ڕۆ بەدواوە لێتان ناڕەنجێم). (ریاض/٤ ل/١٤٠٦ ز/٣٧٢ ز/١٨٩٤/١٥ -ش - ب+م = ئیمامی بوخاری‌و ئیمامی موسلیم -رەزاو رەحمەتی خودایان لێ بێ-).

٢٠٣٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا بَيْنَ مَنْكِبَيِ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ. (الحديث ٦٥٥١)[٢٠٣٤]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەرفەرموێ: (لەشی دۆزەخیەکان ئەوەندەزل‌و گەورەیە، تەنانەت بەینی هەردوو سەرشانی ناموسوڵمان، لەدۆزەخ دا، سێ ڕۆژە رێیگەیە، بەڕۆیشتنی سواری خێراو تیژ ڕەو). (تاجی کوردی/١٠ ل/٤٩٨ ز/١ ز/١٥٢).

[٢٠٣٤] اخرجه مسلم في الجنة، وصفة نعيمها، باب: النار يدخلها الجبارون و الجنة يدخلها الضعفاء، رقم:٢٨٥٢.

روونکردنەوە:

لەفەرمایشی دانەری تاجول ئوصوول‌و شێخی عەسقەلانی‌و مامۆستای عەینی‌و زانایان دەردەکەوێ کە: (کۆمەڵێ فەرموودەی بەهێز هەیە، کەمێ لەناو خۆیانا جۆرە جیاوازی یەکیان هەیە، قسە لەچۆنێتی‌و گەورەو بچووکی ئەندام‌و لەشی بێباوەڕان دەکەن لەناو دۆزەخا، وەك هەندێ فەرموودە باسی ئەوە دەکا کەهەندێ لەناموسوڵمانەکان زۆر زەبەلاح‌و فیلەتەنن، تەنانەت کاکیلەیەکیان بەقەد کێوی ئوحود دەبێ، یالەنەرمەی گوێ ی ناموسڵمانەوە، هەتا سەرشاخ، ماوەی حەوت سەد ساڵە ڕێگەیە، یائەستووریی پێستەکەی سێ ڕۆژە ڕێگەیە، یان ئەستوور پێستەکەی چل‌و دووباڵە، کابرایەکی زەبەلاح، یا جێ قنگی ناموسڵمان لەناو ئاگری دۆزەخ دا، بەقەد نێوانی رەبەزەو مەدینە دەبێ، یابە قەد نێوانی مەککەو مەدینە دەبێ، یازمانی ناموسڵمان، فرسەخێ، دوو فرسەخ رادەخرێ، خەڵکی بەسەریدا دەڕۆن‌و بەپێ دەیشێلن، وەهەندێ فەرموودەی تر باسی ئەوە دەکەن، کەجەستەی دەعیە زل‌و خۆبەزلزانەکان زۆر بچکۆلەن، وەك دەفەرموێ: خۆبەزلزانەکان، کاتێ حەشر دەکرێن، لەڕۆژی قیامەتدا، بەقەد مێرووچەیەك دەبن، لەسەر شەکڵ‌و شێوەی پیاو دەبن. وەگەڵێ فەرموودەی تری لەم بابەتانە هەیە، کەباسی چۆنێتی‌و چەندێتی ئەندام‌و لەش‌و قەبارەی ناموسوڵمانان لە دۆزەخادەکەن، لەگەڵ هەندێ جیاوازی لەهەندێ لایەنەوە، لەناو ئەم فەرموودانەدا، ئەمەیش قەیدی نییە چونکە:

١. لەپلەی یەکەما، مەبەست لەم دەربڕینانە، ئەوەیە کە موسوڵمان لەحاڵی شەڕی بێباوەڕان حاڵی ببێ، کەلەدۆزەخا چەندە سزایان سەختە، وەشەیتان‌و دەستەی شەیتان تەفرەی نەدەن‌و لەقارو بێباکی خودای گەورە بترسێ‌و، هەمیشە ئەو ڕۆژە ڕەشەو ئێش‌و ئازارو سزای دۆزەخی لەبەر چاوبێ.

٢. سزای دۆزەخیەکان لەدۆزەخ دا هەموو وەکوو یەك نین، بەڵکوو جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوانی چەندیو چۆنی ی سزای دۆزەخیەکاندا، سزای فیرعەونو نەمروودو شەددادو ئەبو جەهل، گەلێ قورسو سەختترە، لەسزای ناموسوڵمانێکی رەشۆکی، کەنەداوای خوایەتی کردبێ، نەزوڵمو زۆری لەکەسێ کردبێ، تەنیا لەسەر بێباوەڕیەکەی سزا بدرێ.

٣. گەلێ جار جۆری سزاو چۆنێتی لەشو جەستەیان، ئاماژەیە بۆ تاوانەکانی جیهانیان، وەك حەشرکردنی دەعیە زلان، لەسەر شێوەی پیاوێ بەقەد میروولەیێ بێ!

٤. بۆیە جەستەو ئەندامەکانی بێ باوەڕان گەورە دەکرێن، هەتا بەپێ ی ئەوە سزاو ئازار زیاتر بچێژن.

٥. ئەم جۆرە جیاوازی یانە هەموو تەئویل کراون، لەبەر ئەوە هیچ کێشەیێ دروست ناکەن، بۆ نمونە دەڵێن: هەندێ بێباوەڕ بەپێ ی تاوانەکەی، ئەستوری چەرمەکەی سێ ڕۆژە ڕێگەیە، وەهەندێکی تر، ئەستووریی پێستەکەی چلو دوو باڵە، بەپێ ی تاوانەکەی، وەهەندێ تر پێنج ڕۆژە ڕێگەیە لەبەر هەمان هۆ...تاد.

٦. کەسێ بەچاوی ژیری، سەرەنجی حاڵی ژیانی زۆرینەی دروستکراوان بدا، لەم جیهانی یەکەمەدا، کەبەتانو پۆی مەینەتو خەمو خەفەتو ئێشو ئازارو کارەساتی دڵتەزێن چنراوەو تەنراوە، بۆی دەردەکەوێ کەلایەنی تاریکی ژیان، نموونەیە کە لەژیانی ناو دۆزەخ، ئەو هەمکە ئێشو ئازارو ترس بارەو دەربارەو هەزار بارە دەبنەوە، تابلۆیەکن لەتابلۆکانی ژیانی دۆزەخ، یەك چرکە نییە لەم ژینەدا، کەئێشو ئازارو خەمو خەفەتو مەینەت، وەك قیسپ نەبارێ، وابەبەرچاوەوە کەڕۆژانە بەملیۆنەها ڕۆح دەکێشرێ، لەش بێ سەردەکرێ، کۆرپە لەبەر دایك هەڵدەگرێ، گیانلەبەرانی بێ تاوان دەبن بەژێر هەرەسی بوومەلەرزەو

رووخانی دارو پەردەوەوە، لافاوی مەرگ، بەهەزارویەك ناوەوە، گیانی نازداران دروێنە دەكا، ڕۆژانە بەهەزاران لاوو پیرو كچو كوڕو ژنو پیاو دەبن بەداوی شێر پەنجەو دەردی كوشندەی ترەوە، هەر موبتەلایە، بەسالّ، بەدەسالّ لەژێر باری ئیشو ئازاری گولّو گەڕیو دەردی بێ دەرمانا دەتلێتەوە، ئەم هەموو ئاژەڵە لەقەسابخانەكانا سەردەبڕێن، ئەم هەموو مەڵو مۆرو ئاسكو بزنو مەڕە، بەردەوام، گورگو شێرو پڵنگو هەڵوو دالّ، پەلپەلیان دەكەنو چاو و دڵو جەرگیان لەت لەت دەكەن! تەنانەت دەریاكان بەو زلیو پانیو پۆرپیەی خیان، سوور بوون بەخوێنی ماسی سك هەڵدڕاو و نەهەنگی شەقوپەقكراو، بەهاران ئەم هەمكە گیانلەبەرە خنجیلانە لەدایك دەبن، بەهەزارو یەك شێوە ڕازاونەتەوە، كەچی لەپایزا نا بەبێ تاوان، وەیشوومەو گەردەلوولی سەرماو سۆڵە، لەبەهەشتی ژین وە دەریان دەنێ!.

دەی ئەم كۆمێدی یە سەرمەدیە، ئەم شانۆی مەرگەساتەئەم بەردەوامبوونی ئەم هەموو ئێشو ئازارو ئەشكەنجەیە، بەڵگەیە لەسەر بێ باكی ی خودا، هەروەك نموونەیەكە لەژیانی ناو دۆزەخی ئەو جیهان. خواپەنامان بدا. (بڕ/تاج/١٠ ل/٤٩٧ ز/١٥٢ ژ/ ١+ ٢+٣+٤+٥ ز/١٥٥ ژ/١+٢+٣).

٢٠٣٥- عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَ مَا مَسَّهُمْ مِنْهَا سَفْعٌ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ. (الحديث)[٢٠٣٥]:

ئەنەسی كوڕی مالیك- ڕەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: خۆشەویست- دروودی لەسەر بێ- فەرمووی: (كۆمەڵێ دۆزەخی لەدۆزەخ دەردەچن، كەلەوەو بەر ئاگری دۆزەخ مۆری پیادا ناونو داخی كردوونو كردوونی

[٢٠٣٥] اخرجه مسلم من حديث ابي سعيد، وزاد فيه: فيدعون الله فيذهب عنهم هذا الاسم (عيني/٢٣ ص/١٢٣، فتح/١٣ ص/٢٥٤ ط.ج). -المترجم-

بەسووتە مەڕۆ، جائەمانە کەدەچنە ناو بەهەشت، بەهەشتیەکان پێیان دەڵێن لە ناو بەهەشتا: کۆنە دۆزەخی یەکان! جالە خوا دوا دەکەن ئەم ناوەیان لەکۆڵ دەکاتەوە).

٢٠٣٦- عن النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ يَخْطُبُ قال سَمِعْتُ النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ تُوضَعُ فِي أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ. (الحديث ٦٥٦٢)[٢٠٣٦]:

نوعمانی کوڕی بەشیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (لەڕۆژی قیامەتا، ئەو کەسەی کەلە هەمووان سزای سووکترە، کابرایەکە دوو پشکۆ ئاگر دەخەنە سەر هەر دوو بەری پێ ی، مێشکی پێیان دێتە کوڵ، وەك مەنجەڵو حەوجۆشی سەر ئاگر). (تاج/١٠ ز/١٥٥ ل/٥٠٧ ژ/١+٢+٣).

تێبینی: لەو دوولیستەدا، کە لەسەرەتای بەرگی دووەمو بەرگی چوارەمەوە، بۆ ژیاننامەی هاوەڵانی پێغەمەرو هەندێ لەپیاوانی رشتەکان نووسراون، لەزۆرینەی ژمارەکانا ئاماژە بۆ ژمارەی تەجریدەکەو فەتح کراوە ئاوا: (٣٠/٢٨ ئەبو زەڕی غیفاری = ژمارە/٢٨ تەجرید = ژمارە/٣٠ فەتحولباری). لەهەندێ ژمارەیش دا، ئاماژە بۆ ژمارەی تەجریدەکە بەتەنیا کراوە، یا بۆ ژمارەی فەتحەکە بەتەنیا کراوە، کەواتە: ئەگەر تەرجەمەی حاڵی کەسایەتی یەکە لەژمارەی تەجریدەکەدا نەبوو، تەماشای ژمارەی فەتحی فەرموودەکە بکرێ.

٢٠٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ لِيَزْدَادَ شُكْرًا وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً. (الحديث ٦٥٦٩)[٢٠٣٧]:

[٢٠٣٦] اخرجه مسلم في الايمان: باب: اهون أهل النار عذاباً رقم/٢١٣.

ئـەبو هـوريره -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هـەموو کەسـێ لەبەهەشتا، بە چاوی خـۆی جێگـەی خۆی لەناو دۆزەخا دەبینێ، پێی دەڵێن: ئەم شوێنی تۆ بوو، ئەگەر خراپـەکار بوویتایە، هـەتا زیـاترو باشتر سوپاسـی خـودا بکـا، لەسـەر ئـەو بـەهرەو نـازو نیعمەتەی کە واتیادا، هەروەها گشت دۆزەخییەکانیش، کەدەچنە نـاو دۆزەخ هەرکەسەیان لەناو بەهەشتا جێگـەی خـۆی نیشان ئـەدرێ، پێی دەڵێن: ئـەم شـوێنە خۆشـە جێگـەی تـۆ بـوو، ئەگـەر ڕێگـەی راسـتت بگرتایـەو لـەجیهانا ئیمانت بهێنایەو کاری باشت بکردایە، هەتا پتر داخو خـەمو خەفـەت بخـواتو ئاهی سەرد هەڵکێشێ). (تاج/١٠ ز/١٥٧ ل/٥١٠ ژ/٣).

٢٠٣٨- عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَا يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا. (الحديث ٦٥٧٩)[٢٠٣٨]:

عەبـدوڵڵای کـوڕی عـەمر -ڕەزای خوادایـان لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمبـەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (ئەندازەی گەورەیی حەوزی کەوپـەری من رێ ی مانگە ڕێ یەکـە، ئاوەکـەی لەچرِی شیر تـرە، بـۆنی لـەبۆنی میسك خۆشترە. گۆزەڵەو شـەربەکانی دەوری،کـە ئاویـان لێ دەخۆنـەوە،لـە ئەستێرەی ئاسمان زۆرترن،ئەوەی ئاوی کەوسەریان پێ بخواتەوە،هـەرگیز تینـووی نـابێ). (تاجی کوردی/١٠ ز/١٢٧ ل/٣٨٣ ژ/٤+١+٢+٣+٥+٦+٧).

[٢٠٣٧] لم يوافقه مسلم على تخريج ابي هريرة (لا يدخل الجنة اري مقعده..) (فتح/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

[٢٠٣٨] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا صلى اللهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و صفاته، رقم/٢٢٩٢.

٢٠٣٩- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهم عَنهمما عَنِ النَّبِيِّ صَلّٰى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ قَالَ أَمَامَكُمْ حَوْضٌ كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ. (الحديث ٦٥٧٧)[٢٠٣٩].

ئيبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (حەوزێ لەدەرگای بەهەشتا واله پشتیانەوە، لەجەرباوە هەتا ئەزروح دەبێ). (تاج/١٠ ل/٣٨٢ ز/١٢٧ ژ/١ -ش).

٢٠٤٠- عَن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ قَالَ قَدْرُ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ. (الحديث ٦٥٨٠)[٢٠٤٠].

ئەنەس کوری مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەندازەی حەوزەکەی من لەهەندێ شوێنیا، لەئەیلەوە کەوا لەشام، هەتا صەنعاو دەبێ کەوا لەیەمەن (ئێستە پێتەختی کۆماری یەمەنە) وەك ژمارەی ئەستێرەی ئاسمانیش پیالەو جامو مەسینەو سوراحی وا لەسەر). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ز/١٢٧ ژ/٣).

٢٠٤١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلّٰى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلّٰمَ قَالَ بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللّٰهِ قُلْتُ وَمَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ قُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللّٰهِ قُلْتُ مَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى فَلَا أُرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلِ النَّعَمِ. (الحديث ٦٥٨٧)[٢٠٤١].

[٢٠٣٩] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا و صفاته، رقم/٢٢٩٩.

[٢٠٤٠] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا و صفاته، رقم/٢٣٠٣.

[٢٠٤١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة فيمن يدفع عن الحوض (فتح/١٣ ص٣١٠ ط.ج خاتمة الرقاق). -المترجم-

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (جارێ لەخەوما، لەسەر حەوزی کەوپەرم ڕاوەستا بووم، بۆ پێشوازی لەهاتوانی ئۆممەتم، کە دێن بۆ دێنی منو نۆشین لەئاوی حەوزی کەوپەرم، ئەوەندەم زانی کۆمەڵێ خەڵك هاتن، کەهاتنە پێشەوە ناسیمنەوە، کەچی فریشتەیێی لەشێوەی پیاوێکا، کەوتە نیوانی منو نێوانی ئەوانەوەو، نەیهێشت پتر بێنە بەرەوە، ئەوجا فەرمووی بەو کۆمەڵە: دەی وەرن، منیش بەفریشتەکەم گوت: دەیاننێری بۆ کوێ؟ فەرمووی: بەخودا دەیانێرم بۆ دۆزەخ. گوتم: بۆ چییان کردووە، کەوا دەیانێری بۆ ئەو شوێنە؟ فەرمووی: ئەمانە لەپاش تۆ پاشەو پاش لەدین وەرگەڕا بوونو پاشگەز بوو بوونەوەو لەتۆ هەڵ گەڕابوونەوە، هەروا لەدوا ئەمانە کۆمەڵێ تریش دێن، ئەوانیش هەروا، خۆشەویست فەرمووی: (جا وابزانم زۆر کەم لەم کۆمەڵانە قوتاریان دەبێ، وەك چۆن وشترێ بەرەڵا کرابێ و پشت گوێ خرابێ، کەم وا دەبێ ئەو وشترە رزگاری ببێو سەری تیا نەچێو لەناو نەچێ). (تاج/١٠ ل/٣٨١ ز/١٢٦ ژ/٤).

٢٠٤٢- عن حارثة بن وهب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: سمعت النبي صَلّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ذكر الحوض فقال: كما بين المدينة و صنعاء. (الحديث ٦٥٩١)[٢٠٤٢]:

حاریثەی کوڕی وەهب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- باسی حەوزی کەوپەری بۆمان دەکرد، گوێم لێی بوو دەیفەرموو: (حەوزەکەم لەمەدینەوە هەتا صەنعای یەمەن دەبێ!). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ز/١٢٧ ژ/٢ -ش).

[٢٠٤٢] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا صَلى اللهم عَلَيهِ وَسَلمَ و صفاته، رقم: ٢٢٩٨.

روونكردنەوە:

باسی حەوزی كەوثەر، لەتاج داوا لەبەرگی/٥ ل/٣٨٧ هەتا ل/٣٨٣، ئەصڵە عەرەبی یەكە، كەبریتی یە لەتەواوی زنجیرەی/٢٢٥،٢٢٦،٢٢٧، كەئەم سێ زنجیرەیە لەبارەی ئەم حەوزەوە، بەرێز: ٥+ ٧+ ٣= ١٥ پازدە فەرموودەیان لەخۆ گرتووە، ئەم پازدە فەرموودەیە، ئەگەر بەریز لەیەكەوە هەتا پازدە ژمارەیان بۆ دابنرێ، ژمارە/٢+٣+٦+٧+٨ ئەم پێنجەیان موتتە فەقوعەلە یهین، واتە شێخی بوخاری و شێخی موسلیم ریوایەتیان كردوون، بوخاری لەصەحیحی بوخاریداو موسلیم لەصەحیحی موسلیم دا، كە ئەم دوو كتێبە پیرۆزە لەپاش قورئان دروستترین پەڕاوی سوننەتن. ژمارە/٤+٩+١٤ ئەم سێ یەشیان بوخاری گێڕاونیە تەوە. ژمارە/١٠+١١ ئەم دووەشیان موسلیم ریوایەتی كردوون. مامۆستای عەسقەلانی –ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: (قورگوبی و قازی عەیاج دەفەرموون، بەپێ ی دەفەرموون، بەپێ ی فەرموودەی ساخ ، حەوزەكەی پێغەمەر، كەمەشهوورە بەحەوزی كەوپەر چەسپاوە، پێویستە لەسەر هەموو موكەللەفێ بیزانێو باوەڕی پێی هەبێ، پتر لەسیی سەحابە باسی ئەم حەوزەیان لەپێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە).

پایانێ - خاتِمَة

مامۆستای گەورەو سەروەر شێخی عەسقەلانی –ڕەحمەتی خودای لێبێ- لەپایانی ئەم نامەی (رقاق) مدا دەفەرموێ: (ئەم نامەیە سەدو نەوەدوسێ فەرموودەی واتیادا، سیو سێ ڕێگە (طریق) یان بێ ڕشتەن، واتە: موعەللەقن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول)ن ، دووبارەكانیان سەدو سیی‌و چوار فەرموودەن، پوختەكەیان (١٣٩ – ١٣٤ = ٥٩) پەنجاو نۆ فەرموودەن، موسلیمیش فەرموودەكانی ئەم پوختە یەی وەك بوخاری گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان كەحەڤدە فەرموودەن:

١. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ-: (کن في الـدنيا كأنـك غريب)= ژ/١٩٩٨ تەجرید = ٦٤١٦ فەتحولباری).
٢. فەرموودەکەی ئیبنـو مەسعود لـەبارەی خەتکێشانەکەی پێغەمبـەرەوە. = ژ/١٩٩٩ تەجرید = ژ/٦٤١٧ فەتحولباری.
٣. هـەروا فەرمودەکـەی ئەنـەس لـەبارەی خەتکێـشانەوە = ژمـارە: ٢٠٠٠ تەجرید = ژمارە ٦٤١٨ فەتحولباری.
٤. فەرموودەکەی ئوبەیی کوڕی کەعب، سەبارەت بـەهاتنی سوورەتی (ألهكـم التكاثر)= ژ/٦٤٢٠ فەتحولباری، لەتەجریدەکە دانییە.
٥. فەرموودەکـەی ئیبنـو مەسـعوود: ایکـم مـال وارثـه أحـب إليـه = ژ/٢٠٠٧ تەجرید = ژ/٦٤٤٢ فەتحولباری.
٦. فەرموودەکـەی ئـەبو هوریرە(أعـن رالله إلى امـرىء...)ژ:٢٠٠١ تەجریـد = ٦٤١٩ فەتحولباری.
٧. فەرموودەکـەی: (الجنة أقرب إلى أحدكم مـن شـراك نملـة...) = ژمـارە: ٢٠١٧ تەجرید = ٦٤٨٨ فەتحولباری.
٨. فەرموودەی : (مالعبدى المؤمن إذا قبضت ضيفه) = ژمارە: ٢٠٠٤ تەجریـد = ژ: ٦٤٢٤ فەتحولباری.
٩. فەرموودەی: (لو كان لأبن ادم واد من ذهـب = ژمـارە: ٦٤٣٨ فـەتحولباری= حەدیپەکەی ابن الزبير
١٠. فەرموودەی سەهلی کوڕی سەعد: (مـن يـضمن) = ٢٠١٣ تەجریـد = ژ: ٦٤٧٤ فەتحولباری.
١١. فەرموودەی ئەنەس: (إنكم لتعلمون اعمالا = ٦٤٩٢ فةتح).
١٢. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (مـن عـادى لى وليـا) = ٢٠٢٣ تەجریـد = ژ:٦٥٠٢ فەتحولباری.

١٣. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (بعثت أنا والساعة كهاتين)- ژ: ٦٥٠٥ فەتحولباری.

١٤. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (في بعث النار) = ژمارە: ٦٥٣٠ فەتحولباری.

١٥. فەرموودەی عیمرانی کوڕی حوصەین: (فيدخلون الجنة يسمون الجهنميين) =٦٥٦٦ فەتحولباری.

١٦. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (لايدخل أحد الجنة إلا أرى مقعدة)= ٢٠٣٧ تەجرید =

١٧. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (فيمن يدفع عن الحوض) = ژ: ٢٠٤١ تەجرید = ٦٥٨٧ فەتحولباری.

هەروا دەفەرموێ: حەفدە بیستراو – أثر– یشی واتیا، کەهی سەحابەکان و زانایانی دوا ئەوانە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٥- نامەی چارەنوس - كتاب القدر

٢٠٤٣- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُعْرَفُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَوْ لِمَا يُسِّرَ لَهُ. (الحديث ٦٥٩٦ طرفه في: ٧٥٥١)[٢٠٤٣]:

عیمرانی کوڕی حوصەین -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ عەرزی حەزرەتی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا لەجیهانا بەهەشتی لەدۆزەخی جیا دەکرێتەوە، و هەرکەسەیان دەناسرێن یانا؟ فەرمووی: (بەڵێ) پیاوەکە فەرمووی: (کەوتە: کارو کردەوە سوودی چییە، مادەم هەرکەسێ لەئێستاوە جێگەی لەبەهەشتا یا لەدۆزەخا دیاری کرابێ؟ فەرمووی: (هەرکەسێ بۆچی دروست کرابێ، ڕێگەی ئەوە دەگرێو کارێ دەکا بیگەیەنێتە ئەوێ). (تاج/١٠ ز:٦ ل/٢١ ژ:٤).

ڕوونکردنەوە:

کەسی چوارەم لەڕشتە -سند- ی ئەم فەرموودەیەدا کەمامۆستای مامۆستای مامۆستاکەی بوخاریە، مەشهورە بە یەزیدی ڕشك. شێخی عەینی لەعومدەدا دەفەرموێ: (ناوی یەزیدی کوڕی سینانی قەسسامە، بۆیە پێی دەگوترێ قەسسام چونکە خانووی لەمەککە دابەش دەکرد، هەروا دەفەرموێ: ڕشك واتە ڕشکی وردە بەچکەی ئەسپێ، کەبەکوردی خۆشمان هەپێی دەگوترێ: ڕشك. هەروا عەینی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: دەڵێن: (ئەم یەزیدی ڕشکە ڕێشێکی درێژی گەورەی وای هەبوو، دووپشکێ دەچێتە ناوی، سێ ڕۆژ لەناوەیدا دەمێنێتەوە یەزید پێی نازانێ). هەروا دەفەرموێ:

[٢٠٤٣] اخرجه مسلم في القدر باب كيفية خلق الآدمي في بطن امه، رقم: ٢٦٤٩.

ئـەم يەزيـدە لەبوخاريـە ئـەم فـەرموودەی هەيـە لێـرەدا لەگـەڵ گەرەفەكـەی كەژمارە: (٧٥٥١) ە. هەزار رەحمەتی خودای لێ بێ - ئامين-.

٢٠٤٤ - عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًـا فَمَـا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا حَدَّثَهُ حَفِظَهُ مَـنْ حَفِظَـهُ وَنَـسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابُهُ هَؤُلَاءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُـلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ. (الحديث ٦٦٠٤)[٢٠٤٤].

حوزەيفـە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جـارێ خۆشەويـست -درووديی خوای لەسەر بێ- وتارێكی گرنگی دوورو درێژی دا، هيچ نەما كـەرووی دا بـێ، ياهەتا ڕۆژی قيامەت رووبدا، كەباسـی نـەكا بۆمـان، ئـيتر ئـەوی لـەيادی مابـێ ئـەوا لـەيادی مـاوە (و گەنجينـەی رازو نهێنـی يـەكان بـوو بـەماڵی) ئەوييـشی لەيادی چووبێتەوە ئەوا لەيادی چۆتەوە (و ئەنجی نـاو گەنجينـە يـەی بـەفيڕۆ داناوە) مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم جـاری وادەبـێ شـتێ لـەو بابەتانـە روودەدا، كەپێغەمەر لەو وتارەدا باسی كردبوون، وەمن ئەو شتەم لەياد نەما بوو، بەلام كەروو دەدات وشتەكە دەبينم، ئەوجا يادم دەكەوێتەوەو لـەدڵی خۆمـا دەڵێم: ئای ئەمە ئەوەيە كەپێغەمـەر -درووديی خوای لەسـەر بێ- لـەو وتـارەدا باسـی كرد بۆمـان، رێـك وەك چـۆن گـەڵێ جار وارێ دەكـەوێ مـرۆڤ پياوێ دەناسـێ، بەلام لەپاش ماوەيێ ئەو پياوەی لەبير دەچێ، هەتا كاتێ دێتەوە بـەر چاویو دەبينـێ، ديـسانەوە دەيناسـێتەوەو دەزانـێ كەئەمـە پياوەكـەی پێشووە ئـاوا) (تاج/١٠ ژ/٨٨ ل/٢١٦ ژ/١= خەبەردان لەفيتنە گەل...)

[٢٠٤٤] أخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: أخبار النبي صلى اللهم عليهِ وسلمَ فيما يكون... رقم: ٢٨٩١.

٢٠٤٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ النَّذْرَ لَا يُقَرِّبُ مِنِ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ قَدَّرَهُ لَهُ وَلَكِنِ النَّذْرُ يُوَافِقُ الْقَدَرَ فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مِنَ الْبَخِيلِ. (الحديث ٦٦٩٤)(٢٠٤٥):

ئەبو هوریره -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خوای گەوره دەفەرموێ: ئەو شتەی کەخودا نەینووسیبێ لەچارەی ئادەمیزاد، بەشت نەزرکردن بۆی نابێ، بەلاَم وادەبێ نەزرەکە لەگەلّ چارە نووسەکە یەك دەگرێو شتەکە ڕوودەداتو ئادەمیزاد وادەزانێ کەئەوە لەبەر نەزرەکەی ئەو ڕووی داوە، جا بەهۆی ئەمەوەو لەسەر ئەم بنیاتە، شتی لە پیاوی پیسکەو چرووك پێ دەردەهێنم، چونکە ئەگەر وانەبێ ئەو کابرا ڕژدو چرووکە خێرو نەزرناکا). (تاج/٣ ل/ ٣٣٤ ژ/٢+١ ز/١٣٠ - باسی نەزر).

ڕوونکردنەوە:

مامۆستای عەسقەلانی لەتەرەفی ئەم فەرموودەیەدا کەژمارە/(٦٦٩٤)ە، کەوا لە ل/٤٣٣ ج/١٣ و ل/٤٣٨ دا دەفەرمووێ: (هذا من الأحاديث القدسية ولكن سقط منه التصريح بنبته إلى الله) واتە: ئەمە فەرموودەی قودسی یەو فەرمایشتی خوای گەورەیە، بەلاَم دانەپالّ خودای لێ پەڕیوە.

٢٠٤٦- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا اسْتُخْلِفَ خَلِيفَةٌ إِلَّا لَهُ بِطَانَتَانِ بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْخَيْرِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَبِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ. (الحديث ٦٦١١- طرفه في:٧١٩٨)(٢٠٤٦):

(٢٠٤٥) اخرجه مسلم في النذر، باب: النهي عن النذر و انه لا يرد شيئاً، رقم/١٦٤٠.

(٢٠٤٦) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: ما استخلف من خليفة. فتح/١٣ ص/٣٥٨.

-المترجم-

ئـەبو سـەعیدی خـودری -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی : پێغەمبـەر - درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودا هەر پێغەمەرێکی ڕەوانە کردبێ، وەهەرکەسێکی کرد بێ بەجێنـشین، یـاخود بـە خـاوەن دەسـەڵاتی سەر وڵات، مسۆگەر کە دوو تاقمە دەستو پێوەنـدی بـووە: تاقمـە یـەکیان ڕێگـەی چاکەی پێ نیشان دەداو، هانی دەدا لەسەر گرتنی ڕێگەی چاکەو، کردنـی کـاری بـاش، تاقمەکـەی تریـشیان بەپێچەوەانەوە:ی خراپـەی پـێ نیـشان دەداو، گـاڵی دەدا لەسەر گرتنی ڕێگـەی خراپـەو کردنـی بـێ فـەرمانی خـودا. پـاك‌و پـاکیزەیش تـەنیا ئـەو کەسـەیە کـەخودای گـەورە بیپـارێزێ‌و بەسـۆزو میهرەبـانی خـۆی لەخراپە دووری بگرێ‌و بیخاتە سەرشـەقامە ڕێگـەی یاسـانامە خـوا دەناکـەس بەئازایی خۆی نییـە کـەپاك‌و پاکیزەیـەو لـەگوناه و تـاوان بـەدوورە). (تـاجی کوردی/٣ ل/٢٩٣ ز/١٠٨ ژ/١- باسی دڵسۆزی بۆ فەرمانڕەوا).

ڕوونکردنەوە:

١. پەیوەندی ئەم فەرموودەیە بەباتەکـەوە کەچارەنووسـە لەدوایـە کەیدایـە، کە دەفەرموێ: کـەس بـەئازایی خـۆی نییـە کـەپارێزراوە لـەتاوان، چـونکە شتی وا چارەنووسین خودایی یە ، دیارە ئەم بابەتەش باسی چارەنووسە.

٢. وەرگـەڕاوە کـە دەقـی تـەرەفی ئـەم فەرموودەیـە، کەژمارەکـەی لەفەتحولباریدا: (٧١٩٨) ە، والەبەرگی/ ١٣ ل/١٨٩ طبعة قديمة.

٣. عەسقەلانی دەفەرموێ: (لەگێڕانەوەی ئەوزاعی‌و معاویەی کوڕی سلام دا: (من وال) ە، ئەم گێڕانەوەیە گشتی تـرە) بۆیـە منـیش لـە تەرجەمەکەدا، وشـەی : (خـاوەن دەسـەڵاتی سـەروڵات) م لێ پـتر کـرد، مەبەسـتم لەروونکردنـەوەی ئـەم بڕگەیـە ئەوەیـە، کەبەهرەمەنـدی بـەڕێز دڵنیابێ، لـەخاڵو لەوشـە بەوشـەی وەرگـەڕاوە کوردی یەکە، خوایاربێ دوور دەبێ لەهەواو هەوەسکاری.

٤. لەڕاستیدا ئەم دوو تاقمەیە، مەرج نییە کە دوو تاقمەی دیاریکراوی تایبەتمەند بن‌و شەوو ڕۆژ هاودەم‌و هاونشینی کاربەدەستان بن، جێگەی داخە لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، بەتایبەتی لەنیشتمانی ئێمەدا، ڕاگەیاندنی بەهەموو لق‌و بەشەکانیەوە، هەروا هونەرو هونەرمەندا، بەهەموو جۆرەکانیەوە، وەك مۆسقاو مۆسقارو گۆرانی‌و گۆرانی بێژو شانۆو شانۆ نوسان، جێگەی داخە ئەمانە هەموو لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، لەکوردستانی ئازیزدا، بگانەی سووئن، هەرخەریکی پەخشی گەندەڵی رەوشتین، بوون بەبلوێری شەیتان!!

٢٠٤٧– عَنْ عَبْدِاللَّهِ قَالَ كَثِيرًا مِمَّا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْلِفُ لَا وَمُقَلِّبِ الْقُلُوبِ. (الحديث ٦٦١٧ طرفاه في: ٦٦٢٨، ٧٣٩١)[٢٠٤٧].

عەبدوڵلای کوڕی عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی زۆر جاران پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا سۆندی دەخوارد: (لا ومقلب القلوب = نائەو شتە ناکەم، یاخود نا ئەو شتە وانییە بەهەڵسووڕێنەری دلان!)

[٢٠٤٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث، ابن عمر: لا و مقلب القلوب، خاتمة كتاب القدر فتح/١٣ ص/٣٥٨. -المترجم-

پایانی - خاتمه

عەسقەلانی –ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی چارەنوس –كتاب القدر– بیستو نۆ فەرموودەی بەرزەوەکراوی وا تیادا، سێ لەمانە بێڕشتە (معلق) ن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول) ن. بیستو دوویان دووبارەن، پوختەکەیان حەوت فەرموودەیە: (٢٩-٢٢ = ٧). لەم حەوت فەرموودە پوختەیە موسلیم پێنجیانی گێڕاوەتەوە، ئەم دوانەیانی نەگێڕاوەتەوە:

١- ژمارە: ٢٠٤٦ تەجرید = ٦٦١١ فەتحولباری = فەرموودەی ئەبو سەعید (ماأستخلف من خليفة).

٢- ژمارە: ٢٠٤٧ تەجرید = ٦٦١٧ فەتحولباری = فەرموودەی ئیبنو عومەر: (لا ومقلب القلوب).

لەم پوختەیە کەحەوت فەرموودەن، لەتەجریدەکە دا : (٢٠٤٧- ٢٠٤٢ = ٥) پێنج فەرموودەیان هاتوون، سیانیان متفق علیهن کەژمارە: ٢٠٤٣ و ٢٠٤٤ و ٢٠٤٥ ن، دوانیشیان لەئەفرادی بوخارین کەژمارە: (٢٠٤٧،٢٠٤٦) ن.

هەروا عەسقەلانی دەفەرموێ: (هەروا لەم نامەیەدا پێنج بیستراو- ئەپەری صەحابەو تابیعینیش واتیادا. والله أعلم.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٦- نامەی سوێندو نەزرکردن
كتاب الإيمان والنذور

(بۆ باسی نەزر بڕ. بەرگی/٣ ل/٣٣٣ ز/١٣٠ هەتا لاپەڕە: کۆتـایی زنجیرە/ ١٣٥٠٣٤٨).

٢٠٤٨- عن عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَـالَ قَـالَ لِـي الـنبي صَـلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ فَإِنَّـكَ إِنْ أُعْطِيتَهَـا عَـنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِـينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ وَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْـرٌ. (الحـديث ٦٦٢٢ أطرافه في: ٦٧٢٢، ٧١٤٦، ٧١٤٧)[٢٠٤٨]:

ئـەورەحمانی کـوڕی سـەمموورە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی پـێم: ئـەی ئـەورەحمان! داوای فەرمانڕوایی (ئەمارەت = ئەمیریی) مەکە، چونکە ئەگەر لەسـەر داواکردنـی خۆت، فـەرمانڕەوایی‌و بەرپرسی وەربگریت لێـت دەبـێ بـەبار، بـەڵام ئەگـەر بـەبێ ئـەوە کـەخۆت هـەوڵی بـۆ بـدەی بکرێـی بەفـەرمانڕەوا، یابەسـەر کـاری سەرکارێ، ئەوا خودا زاڵت دەکا بەسەریا، ئـەی ئـەو ڕەحمان! ئەگـەر سـوێندت خـوارد لەسـەر شـتێ، وەلەپاشـا تەماشـات کـرد کەلەوشـتە باشـتر هەیـە، ئـەوە برێتـی – واتـە: کـەفارەتی- سـوێندەکەت بـدەو، ئـەوە بکـە کەبەباشـتری دەزانی).(تاج/٣ ل/٢٧٠ ز/ ژ/١ ش/د/ت/ن).

[٢٠٤٨] اخرجه مسلم في الايمان باب/ ندب من حلف يمينا فرأى غيرها خيرا منها ان يأتي الذي هو خير و في الامارة باب: النهي عن طلب ...رقم/١٦٥٢.

روونكردنەوە:

١. بەپێ ی ئەم فەرموودەیە، هەركاتێ كەسێ سوێندی خوارد لەسەر شتێ، كەبیكا، یانەیكا، ئەوە نابێ سوێندەكەی بخات، دەبێ سوێندەكەی بباتە سەر، بەڵام ئەگەر سوێندی لەسەر كردنی شتێ خوارد كەبیكات، دوایی وابەباشی زانی كەنەیكا، باكەفارەتی سوێندەكەی بداو شتەكە نەكا، وەهەروەها بەپێچەوانەوە ئەگەر سوێندی لەسەر نەكردنی شتێ خوارد.

٢. عەبدو رەحمانی كوری سەمورە -رەزای خوای لێ بێ- بەس ئەم فەرموودەی هەیە لەبوخاریدا، كەلەم سێ شوێنەی تردا دووبارە بۆتەوە:

أ- ژمارەی/٦٧٢٢ لەكەفارەتی ئەیماندا.

ب- ژمارە/٧١٤٦ لەئەحكام دا. ج- ژمارە/٧١٤٧ لە ئەحكام دا. لەموسلیمیش دا فەرموودەی هەیە.

عەبدولرەحمان لەمسلمی فەتحە، واتە: رۆژی ئازاد كردنی مەككە موسوڵمان بووە، لەفتوحاتی عێراقدا ئامادە بووە، لەسەر دەستی ئەودا سجستان ئازاد كراوە، لەسەردەمی جێنشینی ی عوپماندا، هەروا كابل لەسەر دەستی ئەودا غەزا كراوەو ئازاد كراوە، لەخزمەت پێغەمەر خۆی دا ئامادەی غەزای تەبووك بووە، خۆی فەرمودەی لەپێغەمەرو لەموعاژی كوری جەبەلە وەرگێراوە تەوە، ئەم زاتانەیش فەرموودەیان لەوەوە گێراوەتەوە: ئیبنو عەباس‌و سەعیدی كوری مسێب‌و محمدی كوری سیرین‌و حەسەنی بەحری‌و كەسانی تریش. ماڵی پەنجاو یەكی كۆچی لە بەحرە مردووە، رەزای خودای لێ بێ.

٢٠٤٩- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: نحن الآخرون السابقون يوم القيامة.(الحديث ٦٦٢٤ أطرافه ٢٣٨، ٨٧٦، ٨٩٦،

٢٩٥٦، ٣٤٨٦، ٦٨٨٧، ٧٠٣٦، ٧٤٩٥) وقال رسول الله صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ و الله لأن يلج أحدكم بيمينه في أهله آثم له عند الله من أن يعطى كفارته التي افترض الله عليه. (الحديث ٦٦٢٥ طرفه في: ٦٦٢٦)[٢٠٤٩]:

فەرموودەی: ٦٦٢٤ لەم ژمارەیەدا ڕابورد: ٤٦٥ تەجرید= ٨٧٦ فەتحولباری + ٤٧٥ تەجرید = ٨٩٦ فەتحولباری = بەرگی/١ ل/٤٤٠ + بەرگی/١ ل/٤٥١.

فەرموودەی ژمارە/٦٦٢٥ یش واتە: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەخودا ئەگەر کەسێکتان لەسەر شتێ سوێند لەکەسوکاری بخواو لەپاشا ووڕکی لێ بگرێو لێی پەشیمان نەبێتەوە، وەلحاڵ پەشیمانبوو نەوە لەوشتە باشتر بی، ئەوە پێلێدا گرتنە گوناهی زۆر تر دەگا لەلای خودا، هەتا ئەوەکە سوێندەکەی بشکێنێو ئەو کەفارەتە بدا کەخودا دایناوە بۆ سوێند لەکاتی شکاندنیدا. (تاج/٣ ل/٣٢٩ ز/١٢٦ ژ/١ -ب/م).

٢٠٥٠- عن عَبْدَاللّهِ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنّا مَعَ النّبِيّ صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلّا مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النّبِيُّ صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ لَا وَالّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ فَإِنّهُ الْآنَ وَاللّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النّبِيُّ صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ الْآنَ يَا عُمَرُ. (الحديث)[٢٠٥٠]:

عەبدوڵلای کوڕی هیشام – ڕەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: جارێ لەخزمەت پێغەمبەردا بووین، دروودی خودای لێ بێ، دەستی عومەری کوڕی خەتابی گرت، عومەر عەرزی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! بەخودا تۆم لەهەمووشتێ تر خۆشتر دەوێ، بەس نییە، سوێندم بەو کەسە کەگیانی

[٢٠٤٩] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: النهي عن الاصرار على اليمين، رقم/١٦٥٥.

[٢٠٥٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عبدالله بن هشام: كنا مع النبي صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ راجع رقم: ١١ ج/٤ ص/١٩٢ تجريد. الترجمة الكردية. -المترجم-

منی بەدەسە، دەبێ منت لەخودی خۆشت خۆشتر بوێ ئەوسا بەسە بۆ گەیشتن بەپلەو پایەی هەرە بەرز لەم لایەنەوە!). (بڕوانە ژمارە/١٠٨٠ تەجرید = ٢٥٠١ = بەرگی/٣ ل/١٧١ هەتا ١٧٣. ژیانامەی عەبدوڵڵای کوڕی هیشامی واتیادا).

٢٠٥١- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يقول فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ. قلتُ: ما شأنِي أيَرَى فيَّ شيءٌ، ما شأنِي؟ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ: فما استطعت أن اسكتَ و تغشاني ماشاء الله، فقلت: من هم بأبي أنت و وأُمّي يا رسول الله؟ قال: الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا. (الحديث ٦٦٣٨ طرفه في: ١٤٦٠)[٢٠٥١].

ئەبو زەڕ -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەری خودا، درووودی لەسەر بێ، لەسێبەری کابەدا بوو، چووم بۆ خزمەتی، کاتێ گەیشتمە لای لەو کاتەدا ئەیفەرموو: (سوێندم بەخودای کابە، کە یەزدانی پاکە، زیانەومەندی هەرە گەورە خۆیانن، سوێندم بەخودای کابە، کەیەزدانی پاکە زیانکردووی هەرە گەورە خۆیانن!) منیش لەبەر خۆمەوە بەخۆمم گوت: ئەوە چیمە، دەبێ شتێکی وا لە مندا هەبێ، کەشایەنی ئەوە بم ببم بەکەسێکی هەرە زەرەرمەند؟

کەلەخزمەتیدا دانیشتم، هەروای دەفەرموو، لەبەر ئەوە نەمتوانی کەبێ دەنگ بم، هەنێ خەیاڵی ناخۆشیش هات بەدڵما لەوەی کەمەیلی خودای لەسەر بوو، وەك ئەوە ئەبێ گوناهێکی وام کردبێ، جاعەرزی حەزرەتم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! بەباوك و دایکمەوە بەقوربانت بم ئەم نەگبەتانە کێن، کەهەرەزیانەو مەندانن؟ فەرمووی: (ئەوانەی کەماڵو سامانیان زۆر زۆرە،

[٢٠٥١] أخرجه مسلم في الزكاة، باب/تغليظ عقوبة من لايؤدي الزكاة رقم/٩٩٠.

مەگەر کەسێ لەوانە خودا ماڵی باشی زۆری پێ دابێ، ئەویش درێغیلێ نەکاو، بەهەر چوار لادا داغانی بکا، بەڕاستو بەچەپا، لەڕێگەی خودادا بیدا بەمو بەوو بیبە خشێتەوە و بۆکاری خێر درێغی نەکا). (تاج/٩ ز:٩٤ ل/٢٩٠ ژ/١٣) + (تاجی کوردی/١٠ ز/١٩ ل/٧٢).

٢٠٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ. (الحديث ٦٦٥٦ طرفه في: ١٢٥١)[(٢٠٥٢)]:

لەئەبو هوریرەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەر موسوڵمانێ سێ منالی بمرن، رەسیدە نەبووبن، مەگەر بۆ ئاهی سوێن بچێتە دۆزەخ) . (ریاض/٣ ل/٩ ژ/٢/٩٥٣- ٦- چاپی/٢ کوردی).

ڕوونکردنەوە:

پێشەوا نەوەوی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: مەبەست لەئاهی سوێن (تحلە القسم) لەم فەرموودەیەدا، ئەو سوێنەیە کەلەم ئایەتە پیرۆزەدایا دەفەهمرێتەوە، کەدەفەرموێ: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا.(١٩/٧١) سورة مريم﴾ واتە: کەس نییە لەئێوە کەبەناو دۆزەخا نەڕواو نەچێتە ناوی: ئەم چوونە ناودۆزەخە هەموانی (عمومی) یە، بڕیارێکی خودا نووسەو ڕەتبوونەوەی بۆ نییە. پوختەیێ لەژیانامەی ئیمامی نەوەوی -پرگۆڕی پیرۆزی لەرەحمەتو نووری خودا بێ- ناوو نەسەبی: (الأمام الحافظ، الأوحد، القدوة، شيخ الإسلام، علم الأولياء، محی الدين أبو زكريا يحي بن شرف، الأمام الرباني، الشافعی الثانی).

(٢٠٥٢) اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب/ فضل من يموت له ولد... رقم/٢٦٣٢.

لەمانگی موحەررەمی ساڵ٦٣١ کۆچی، لەگوندی نەوا، لەباوك و دایکێکی زۆر باش، لەدایك بووە، گوندی نەوا سەر بەشاری حۆرانە لەسوریا. لەتەمەنی دەساڵیدا دەستی کردووە بەلەبەرکردنی قورئان و خوێندنی پەڕاوەکانی شەرع (فقه) لەو دەمەدا شێخی خواناس: شێخ یاسینی مەڕاکیشی لەوێوە ڕەت دەبێ، دەڕوانێ واکۆمەڵێ منالّ زۆری لێ دەکەن کەلەگەڵیانا یاری بکات، ئەویش لەدەستیان ڕادەکاو، لەبەر خۆشیەوە قورئان لەبەر دەکا، لەبەر ئەوە شێخ یاسین دەچێ بۆلای باوکی ئیمامی نەوەوی و ئامۆژگاری دەکا، کەئاگای لێی بێ و تەرخانی بکات بۆ خوێندنی ئایینی، ئەویش بەگوێ ی دەکا، لەساڵی (٦٤٩) دا دەچێ بۆ دیمەشق و دەبێ بەفەقێ و لەوێ لەڕەواچیە دادەمەزرێ، بەنانی فەقێیەتی لەقوتابخانەکەی ڕەواچیە دەژی و کەلەتەنیشت مەسجیدول ئەمەوییەوە دەبێ. ئەوجا لە خزمەتی باوکیدا دەچێ بۆ حەج، زۆرینەی کات لەڕێگە نەخۆش دەبێ، چل و پێنج شەو لەمەدینە لەخزمەت پێغەمەردا دەمێنێتەوە، ئەمە ساڵی (٦٥١) کۆچی دەبێ، لەپاش حەجەکە دەگەڕێتەوە بۆ دیمەشق. خۆی دەفەرموێ: لەم ماوەیەدا، ڕۆژانە دوازدە وانەم لە خزمەت مامۆستاکانم دا دەخوێند، ئەو پەڕاوێزو حاشیانەی کە پێویست بوون بۆ ڕوونکردنەوەی واتای دەربڕین و جێگە قورسەکان خۆم دەمنووسینەوەوکتێبەکانم خۆش دەکرد، خودای گەورە پیت و فەڕی خستە کاتەکەم، ویستم کەخەریکی پزیشکی بم، خۆم خەریك کرد بەکتێبی (القانون في الطب) ەوە، کەدانراوی ئیبنوسینایە، بەڵام دڵم تاریك بوو، چەند ڕۆژێ نەمدەتوانی خەریکی هیچ ببم، تەنانەت بەزمییم بەخۆما هاتەوە، تا قانوونەکەم فرۆشت و لەو بیرو بیردۆزمیە پەشیمان بوومەوە، ئیتر خودا دڵی رووناك کردمەوەو ئەو حاڵەتەم نەما). لەتەمەنی سیی و چوار ساڵیدا، واتە: لەساڵی (٦٦٥) ك دا دەبێ بە سەرۆکی مەشیخەی دارول حەدیث، وەتاکاتی مردنی لەو پایەدا دەمێنێ. پێشەوانەوەوی هەتا خەیاڵ بڕ بکات خاوەنی

زوهدو وەرع‌و تەقوا بوو، بەواتای وشە بۆ خودا لێبڕا بوو. شێخ موحیەدین دەفەرمویٚ: (گلەییم لا کرد، کەبۆچی واگوزەرانت لەخۆت گران کردووە، لەخواردن‌و جل‌و بەرگ‌و گوزەرانا خۆت جەڕەبابەداوە، تەنانەت ناچێتە حەمامیش، دەترسم کەتووشی نەخۆشی ببیت‌و لەکارو ئیشت بکات!!).

کەچی فەرمووی: (فیسارەکەس ئەوەندە بەڕۆژوو بوو، وەئەوەندە خواپەرستی کردووە، هەتا پێستی شین هەلگەڕابوو!). میوەو خەیاری نەدەخوارد، دەیفەرموو: نەبادا جەستەم شێدار بکاو خەوم لیٚ بخات.)

ئەمەیش کورتەیەکی پوختی ژیاننێتی: (هەتا بلێیت زاهیدو دنیا نەویست، لەعیبادەت‌و ژیکرو ئەورادا کولا بوو، شەونوێژێکی زۆری دەگرت، شەوو ڕۆژ خەریکی کتێب دانان‌و وانە گوتنەوە بوو، بەهەناسە لەخوا بیٚ ئاگا نەبوو، مانگایەکی باشی هەبوو، هەمووی دەکرد بەخێر، سالٚ دوازدە مانگە بەڕۆژوو بوو، پێنج ڕۆژ نەبیٚ، ڕۆژی یەکەمی جەژنی ڕەمەزان‌و چوار ڕۆژەکەی جەژنی قوربان. ئەمەیش خواردن‌و خواردنەوەی بوو: ئێوارە ڕۆژووی دەشکان‌و ژەمی نانی ئێوارەی دەخوارد. لەپێش مەلا بانگانیشا، لەجیاتی پارشێو جامیٚ ئاوی دەخواردەوە).

ئەمەیش مالٚ‌و حالٚو دارایی‌و سامانی بوو: (ژنی نەهێناوە، منالٚی نەبوو، لەگۆشەی مزگەوتا دەژیا، گۆزەیەکی هەبوو بۆ ئاو خواردنەوە، حەسیریٚ لەسەری دەنوست، مەوجیٚ لەکاتی خەودا دەیدا بەخۆی دا، مێزەرێکی خام، جبەیەکی خام، دیشداشەیەکی خام، جووتیٚ سۆلٚ‌و ئاوبێنەو دەست بشۆ!!).

وەفاتی: لەسالٚی (٦٧٦) ك. دا گەڕایەوە بۆ نەوا، لەپێشا هەموو ئەو کتێبانەی لەئەوقافی خواستبوو گەڕاندنیەوە بۆی، چوو بۆ سەردانی گۆڕستانی مامۆستاکانی‌و بۆیان پاڕایەوەو لەسەریان گریا، سەردانی دۆستەکانی خۆشی کردو خواحافیزی لیٚ کردن، وەسەردانی باوکیشی کرد، ئەوجا دێن بەیتولەقدیس‌و خەلیلی کرد لەفەلەستین، ئەوجا گەڕایەوە بۆ

گوندی ئەوا، لەوێ نەخۆش کەوتو مەرگ بوو بەمیوانی لەبیستو چواری مانگی رەجەبی (٦٧٦)ك. واتە: چلو پێنج ساڵو چەند مانگێ ژیاوە. رەزاو رەحمەتی خودای لێ بێ.

٢٠٥٣- وعنه رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا وَسْوَسَتْ أَوْ حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمْ *. (الحديث ٦٦٦٤ سبق طرفه في: ١٠٨٦ تجريد = فتح الباري: ٢٥٢٨ = بەرطی/٣ ل/١٧٨)[٢٠٥٣]:

واتاکەی بەتەواوی لەوێ رابورد.

٢٠٥٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهم عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ. (الحديث ٦٦٩٦ طرفه في: ٦٧٠٠)[٢٠٥٤]:

عائیشە -رەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (کەسێ نەزری کرد کەفەرمانبەریی خودا بکا، ئەوە بانە زرەکەی بەجێ بێنێ، بەلام ئەگەر کەسێ نەزری کرد کەگوناهێ بکا، کەدیارە کردنی گوناە بێ فەرمانی خودایە، ئەوە با ئەو نەزرە جێ بەجێ نەکا). (تاجی کوردی بەرگی/٣ ل/٣٥٣ ژ/٣ ز/١٣٠ -باسی نەزر- ب/د/ت/ن).

٢٠٥٥- عن سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أنه اسْتَفْتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ فَتُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ فَأَفْتَاهُ أَنْ يَقْضِيَهُ عَنْهَا. (الحديث ٦٦٩٨ طرفه في: ٢٧٦١، ٦٩٥٩)[٢٠٥٥]:

[٢٠٥٣] اخرجه مسلم في الايمان: تجاوز الله عن حديث النفس... رقم: ١٢٧.

[٢٠٥٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة: من نذر ان يطيع الله فليطعه. خاتمة كتاب كفارات الإيمان ج/١٣ ص/٤٨٤. -المترجم-

[٢٠٥٥] اخرجه مسلم في النذر، باب: الأمر بقضاء النذر، رقم/١٦٣٨.

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودای گەورە لەخۆیو بابی- فەرمووی: سەعدی کوڕی عوبادە -ڕەزای خودای لێ بێ- لەپێغەمەری پرسی: دایکم نەزرێکی لەسەر بوو، لەپێش ئەوەدا کەجێ بەجێ ی بکا مرد، ئایا دەبێ ئێستا من خۆم بیگێڕمەوە بۆی؟ فەرمووی: (بەڵێ دەبێ ئێستا تۆ بۆی بگێڕەرەوە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣٣٧ ز/١٣١ ژ/١+٢+٣).

ڕوونکردنەوە:

کەسێ هەرخێرێ نەزربکا، وەك گرتنی ڕۆژووی سوننەتو ئازاد کردنو پارەو ماڵ بەخشینەوە، لەپاش مردنی خۆی بۆی قەزا دەکرێتەوە.

٢٠٥٦- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ وَلَا يَقْعُدَ وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ وَيَصُومَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ. (الحديث ٦٧٠٤)[٢٠٥٦]:

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆیو لەبابی- فەرمووی: جارێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ووتاری ئەدا، پیاوێکی بینی لەبەر هەتاوەکە ڕەق ڕاوەستابوو، پرسی: بۆچی ئەو پیاوە وا ڕەق ڕاوەستاوە؟). عەرزیان کرد: ئەوە ئەبو ئیسرائیلە، ئاە(نەزر) ی کردووە، کەبەپێوە لەبەر خۆر ڕەق ڕاوەستێو دانەنیشێو نەچێتە بەر سێبەرو قسە نەکاو لەهەمان کاتدا بەڕۆژووش بێن فەرمووی- دروودی لەسەر بێ-:(فەرمانی پێ بکەو لەزمانی منەوە پێی بڵێ: کە قسە بکاو بچێتە بن سێبەردا دابنیشێ، بەڵام باڕۆژووەکەی تەواو بکا). (تاجی کوردی/ ٣ ل/٣٣٨ ز/١٣٢ ژ/١ ش/د/ت/ن -نەزرکردنی شتێ کەلەدەستی نەبێ دانامەزرێ).

[٢٠٥٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث قصة ابي اسرائيل (خاتمة كتاب كفارات الأيمان: ج/١٣ ص/٤٨٤). -المترجم-

٨٧- نامەی کەفارەت‌و برێتیی سوێندەکان

كتاب كفارات الأيمان

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٧- نامەی کەفارەتو بریتیی سوێندەکان

كتاب كفارات الأيمان

٢٠٥٧- عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ الصَّاعُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُدًّا وَثُلُثًا بِمُدِّكُمُ الْيَوْمَ. (الحديث ٦٧١٢ طرفاه في: ١٨٥٩، ٧٣٣٠):

سائیبی کوڕی یەزید -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەردینی ی پێغەمەر خۆی -دروودی خوای لەسەر بێ- (مەن) واتە: صاع- موددیكو سێ یەکی مودێك بوو، بەموددی ئەمڕۆکەی ئێوە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣٤٦ ژ/١ ز/١٣٥ -دیاریکردنی ئەندازەی کەفارەتی سوێند).

٢٠٥٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ وَصَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ. (الحديث ٦٧١٤ طرفاه في: ٢١٣٠، ٧٣٣١)[٢٠٥٨]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودایە! پیتو فەڕو بەرەکەت بخەرە عەیارەو مەنو موددی خەڵکی شاری مەدینەوە).

[٢٠٥٨] و الحديث أخرجه مسلم... في المناسك (عيني/١١ ص/٢٤٩. -المترجم-

پایانیٚ = خاتمه

مامۆستای گەورەو مەزنم شێخی عەسقەلانی -غەریقی رەحمەتی خودا بیٚ- دەفەرمویٚ: (نامەی ئەیمان و نەزرو کەفارەت و پاشکۆی ئەم نامەیە، سەدو بیست و حەوت فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، بێرشتەکانی (هەڵسپێراوەکانی = معلقەکانی) بیست و شەش فەرموودەن، دووبارەکانیان سەدو پازدە فەرموودەن، پوختەکەیان: دوازدە فەرموودەن. پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری –ڕەزاو رەحمەتی خودایان لیٚ بیٚ- ئەم پوختەیەی هەموو گێڕاوەتەوە، بێجگە لەم شەشەیان:

٦) فەرموودەی عائیشە لەباوکیەوە: (ژمارە: ٦٦٢١ فەتح).

٧) فەرموودەی عائیشە: (من نذر أن يطيع الله فليطعه) ٢٠٥٤ تەجرید = ٦٦٩٦ فەتحولباری.

٨) فەرموودەی ئیبنو عەباس، سەبارەت بەداستانەکەی ئەبو ئیسرائیل = ژمارە/٢٠٥٦ تەجرید = ٦٧٠٤ فەتحولباری

٩) فەرموودەی ئیبنو عەباس:(أعوذ بعزتك).

١٠) فەرموودەی عەبدوڵڵای کوڕی عومەر: (في اليمين الغموس).

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٨- نامەی فەرائیز (میرات دابەشکردن)

کتاب الفرائض

نامەی فەرائیزو باسی میراتو کەلەپوور دابەشکردن، لەتاجی کوردیدا، وا لەبەرگی/٣ ل/٣ ز/١ هەتا زنجیرە/١٠ لاپەڕە/٢٤ + بڕوانە: ریاض صالحین/١ ل/١٨٧ ژمارە/٢٠٢/٤ هەتا لاپەڕە/١٩٢ + فیقهی ئاسان، بەرگی دووەم، لاپەڕە/٥٦٣ زنجیرە/٢٤١ هەتا لاپەڕە/٦٠٤ زنجیرە/٢٥٢).

٢٠٥٩- عن ابن عباس رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما عن النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: ألحقوا الفرائِضَ بأهلها، فمابَقِيَ فَهوَ لأولَى رجلٍ ذكر. (الحديث ٦٧٣٢ أطرافه في: ٦٧٣٥، ٦٧٣٧، ٦٧٤٦)[٢٠٥٩].

ئیبنوعەباس -ڕەزای خوالە خۆیو بابی بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەموو خاوەن بەشێ لەکەسو کاری مردوو، بەشی دیاریکراوی خۆی پێ بدەن، بەپێی دەقی قورئانەکە، ئەنجا هەرچی لەوان مایەوە، ئەوە بۆخزمترین کەسە بەمەرجێ کەنێرینە بێت. (تاجی کوردی/٣ ل/١١ ز/٤ ژ/٢ – ش/د/ت).

[٢٠٥٩] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: اعطاء المؤلفة قلوبهم..رقم: ١٠٥٩.

روونكردنەوە:

وەك پياوێ دەمرێ كچێك و ژنێك و مامێك و ئامۆزايەكی دەبێ، بەپێی دەقی قورئان لەكاتی وادا، كچ نيوەی ماڵی باوكەكەی بۆهەيە، ژنەكەی هەشت يەكی بۆهەيە، واتە: لەهەشت بەش چواری بۆ كچەكە، يەك بەشی بۆ ژنەكە، كۆی بەشی ئەم دوانە يەكسانە بە: ٤ + ١ = ٥. كەواتە: ٨ – ٥ = ٣ بەش دەمێنێ ئەم سێ بەشە دەدرێ بەمامەی مردووەكە، چونكە ئەو نزيكترين خزمی نێرينەيەتی، ئامۆزاكەشی بێ بەش دەبێ، چونكە ئەو بەپلەيە دوورترە لەمردووەكە.

٢٠٦٠– عن أبي موسى رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أنه سئل عن ابنة و ابنة ابنٍ و أختٍ، فقال: للإبنةِ النصف و للأختِ النصفُ، وأتِ ابن مسعود فسيتابعني، فسئل ابن مسعودٍ، وَ أخبر بقول أبي موسى فقال: لقد ضللتُ إذا، وما أنا من المهتدين أقضي فيها بما قضي النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: للابنةِ النصفُ ولإبنة الابنِ السّدس تكملة الثلثين، وما بقي فللأختِ، فأخبر أبو موسى بقول ابن مسعود، فقال: لا تسألوني مادام هذا الحبر فيكم. (الحديث ٦٧٣٦ طرفه في: ٦٧٤٢)[٢٠٦٠].

هوزەيلی كوڕی شەرەحيل -ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: پرسياركرا لە ئەبومووسای ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- مردوويەك هەيە كچێك و كچێكی كوڕ و خوشكێكی هەيە، كەلەپوورەكەيان چۆن لێ دابەش دەكرێ؟ فەرمووی: نيوەی لەبۆ كچەكەيەتی و ئەو نيوەكەی تريشی بۆ خوشكەكەيەتی، كچی كوڕەكەی هيچی ناكەوێ. بشچۆ بۆلای ئيبنو مەسعوود،

[٢٠٦٠] انفرد البخاري بتخريج حديث ابن مسعود في توريث بنت الابن. (كتاب الفرائض – خاتمة – ج/ ١٣ ص/٥٥١ فتح). -المترجم-

بۆ دڵنیایی تەواو لەویش بپرسە، دەبینی ئەویش هەروەك من دەڵێ و لەم پرسیارەدا پەیڕەوی من دەکا. جا پرسیارکرا لە ئیبنو مەسعوود، وە قسەکەی ئەبو مووساشیان گێڕایەوە بۆی، ئەویش فەرمووی: ئەگەر وابێ. دەبێ من ڕێگەی شەرعم هەڵەکردبێ و لەم لایەنەوە سەرم لێشێوا بێ، چونکە ئەم وەڵامە هەڵەیە، بەپێچەوانەی سوننەتو ڕێبازی پێغەمبەرەوەیە، شتی وایش وەك ئەم ئایەتە وایە کەدەفەرموێ: ﴿قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ لەبەرئەوە من لەم پرسیارەدا، وەك پێغەمبەر خۆی بڕیار ئەدەمو حوکم دەکەم: بۆ کچەکە نیوە هەیە، بۆ کچی کوڕەکەش شەش یەك هەیە، کە بەهەردوولا دەکەنە دووسێ یەکی تەواو، کە دوو سێ یەك بەشی دیاریکراوی دوو کچ و زیاترە، وە هەرچیش لەوان مایەوە بۆ خوشکەکەیە، جا چوینەوە بۆلای ئەبو مووسا و قسەکەی ئیبنو مەسعوود مان بۆ گێڕایەوە، فەرمووی: ئێوە کە ئەم زانا گەورەیەتان والەناوا، لەمن مەپرسن، لەو بپرسن، پرسیارەکەتان وەڵام دەداتەوە. (تاجی کوردی/٣ ل/٧ ز/٣ ژ/٣- باسی بەشە کەلەپووری منداڵ).

٢٠٦١- عن أنس بن مالك رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: ابن أخت القوم من أنفسهم. (الحديث ٦٧٦٢)[٢٠٦١].

خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: خوشکە زای پیاو یەکێکە لە کەسوکارەکەی. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٢ ز/٩ ژ/٢ – باسی دانی کەلەپوور بەخاڵوان (ذەویلئەرحام).

[٢٠٦١] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: اعطاء المؤلفة قلوبهم على الاسلام، رقم/١٠٥٩.

٢٠٦٢- عن أنس بن مالك رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مولى القومِ من أنفسهم. (الحديث ٦٧٦١)[٢٠٦٢]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئازاد کراوی هەموو کەسێ بەیەکێك لەخۆیان دادەنرێ و میرات و کەلەپوورەکەی لەپاش مردنی بۆ ئەوانە، ئەگەر میراتبەری خزمی نەبوو. (تاج/٣ ل/١٩ ز/٨ ژ/٢).

٢٠٦٣- عن سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: من أدعى إليَ غير أبيهِ، وهو يعلم أنَّهُ غير أبيهِ، فالجنة عليه حرامٌ. (الحديث ٦٧٦٦ سبق طرفه في: رقم: ١٥٩٣ تجريد = ٤٣٢٦ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٣٣٩. أنظر رقم/١٣٩٥ تجريد فذكر ذلك لأبي بكرة فقال: وأنا سمعته أذناي و وعاه قلبي من رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الحديث ٦٧٦٧ تقدم طرفه في: ١٥٩٣ تجريد = ٤٣٢٧ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٣٣٩). (انظر رقم/١٣٩٥ تجريد = ٣٥٠٨ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٨٣)[٢٠٦٣]:

ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە پێویستی بە ڕوونکردنەوەیەکی تایبەتە، پیاوێ هەبوو ناوی زیادی کوڕی باوکی بوو، یەکێ بوو لە سەرکردەکانی ئیمامی عەلی، دایك برای ئەبو بەکرە بوو، دایکی کەنیزەك بوو، ئەبوسوفیان لەسەردەمی ئیمامی

[٢٠٦٢] اشار في التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول إلى تخريج البخاري لهذا الحديث فقط و انفراده به من دون مسلم. -المترجم-

[٢٠٦٣] اخرجه مسلم في الإيمان باب: بيان حال إيمان من رغب عن أبيه ... رقم/٦٣.

عومەردا، گوتی: من دەزانم ئەم زیادەکێ سکی دایکی پڕی پڕکردووە، ئەگەر بمەوێ ناوی ئەوکەسە دەبەم، بەڵام لەعومەر دەترسم. مەبەستی ئەبوسوفیان ئەوەبوو، کە زۆڵە و لەخۆیەتی، لەوپیاوە نییە کە مێردی دایکی زیادبووە، جالەکاتی شەڕو هەراکانی نێوانی ئیمامی عەلیو معاویەی کوڕی ئەبوسوفیاندا، زیاد سەرکردەیەکی ئازای بەناو بانگ بوو، عەلی کردبووی بەسەرکاری سەروڵاتی فارس، موعاوییە پەیوەندی پێیەوە کرد، وە هەڵیگێڕایەوە لەعەلی، وەکردی بەبرای خۆیو ناوی نا زیادی کوڕی ئەبو سوفیانو کردی بە فەرمانڕەوای سەر بەصرە، ئەوجا کردی بەهی کووفە و ڕێزێکی زۆری گرت، زیاد پیاوێکی زۆر ڕەوانبێژ بوو. جا بەم بۆنەیەوە ئەبو عوسمانی نهدی ئەم فەرموودەیەی پێغەمەری لەسەعدی کوڕی ئەبو وەقاصەوە گێڕایەوە بۆ ئەبو بەکرە و گلەیی لێ کردو فەرمووی: ئەمە چی بوو کردتان؟ ئەبوبەکرەش فەرمووی: گوناهی منی تێدانییە، منیش ئەم فەرموودەیەم بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ژنەوتووە و بەدڵ تێی گەیشتووم. (بۆ ڕوونکردنەوە بڕ: ژمارە/٩٣٥ تەجرید = ب/٣ ل/١٠).

٢٠٦٤- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: لا ترغبوا عن آبائكم، فمن رغب عن أبيه فهو كفرٌ. (الحديث ٦٧٦٨)[٢٠٦٤]. (بڕ: ژمارە/١٣٩٥ و ١٣٩٦ لەبەرگی/٤ ل/٣٣٩).

(٢٠٦٤) أخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان حال ايمان من رغب عن أبيه...رقم/٦٢.

پایانێ = خاتمە

مامۆستای عەسقەلانی -رەزاو رەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی فەرائیض چل‌و سێ فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، تەنیا فەرموودەکەی تەمیمی داری بێپشتەیە، کە دەفەرموێ: (من أسلم على يديه رجل) ئەوانی تر هەموو پەیوەست (موصول)ن، دووبارەکەیان سیی‌و حەوت فەرموودەن، پالفتە (پوختە)کەیان: (٤٣ — ٣٧ = ٦) شەش فەرموودەن. ئیمامی موسلیم تەنیا ئەم دوانەیانی گێڕاوەتەوە:

١. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (في الجنين غرة) = رقم/٦٧٤٠ فەتح.

٢. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (ألحقوا الفرائض بأهلها) = ٢٠٥٩ تەجرید = ٦٧٣٢ فەتحولباری. بەڵام ئەم فەرموودانەی تری لەئەفرادی ئیمامی بوخارین —رەحمەتی خودای لێبێ-.

أ. فەرموودەی موعاز، سەبارەت بە بەشەمیراتی خوشك‌و کچ = ٦٧٣٤ + طرفه في ٦٧٤١ فتح الباری. لەتەجریدەکەدا نییە.

ب. فەرموودەی ئیبنوعەباس سەبارەت بەمیراتگرتنی کچی کوڕ = ٢٠٦٠ تەجرید = ٦٧٣٦ فەتحولباری.

ج. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (إن أهل الإسلام لا يسيبون) = ٦٧٥٣ فەتحولباری. لەتەجریدەکەدا نییە.

د. تەعلیقەکەی تەمیمی داری: (هو أولى الناس بمحياه و مماته = بەتەعلیقێ وا لەپێش ژمارە/٦٧٥٧ فەتحولباری).

هەروا دەفەرموێ: بیست و چوار بیستراو (اثر)ی صەحابەو کەسانی تری دوا ئەوانیشی واتیادا.

ئەمانەیش ژمارەی ئەو فەرموودانەن، کە لەسەراسەری ئەم (پەڕاوە = تەجریدە)دا، پەیوەندی بەزانستی کەلەپوورەوە هەیە:

١. ژمارە/ ١٤٣ تەجرید = ١٩٤ فەتحولباری = ب/١ ل/١٦٤.

٢. ژمارە/٦٢٢ تەجرید = ١٢٩٥ فەتحولباری = بەرگی/٢ ل/٤٧.

٣. ژمارە/٩٣٣ تەجرید = ٢٠٤٨ فەتحولباری = بەرگی/٣ ل/٥ هەتا ل/٧.

٤. ژمارە/١٠٠٩ تەجرید = ٢٢٨٩ فەتحولباری = بەرگی/٣ ل/٩٠.

٥. ژمارە/١٠٤٩ تەجرید = ٢٣٩٩ فەتحولباری = بەرگی/٣ ل/١٤٣.

٦. ژمارە/١٠٤١ تەجرید = ٢٧٦٤ فەتحولباری = بەرگی/٣ ل/٢٧٢.

٧. ژمارە/١١٤٣ تەجرید = ٢٧٧٦ = بەرگی/٣ ل/٢٧٤.

٨. ژمارە/١١٤٥ تەجرید = ٢٧٨٠ فەتح = بەرگی/٣ ل/٢٧٥.

٩. ژمارە/١٢٥٨ تەجرید = ٣٠٩٤ فەتحولباری. ب/٣ ل/٣٧٩.

١٠. ژمارە/١٣٩٥ تەجرید = ٣٥٠٨ فەتحولباری = بەرگی/٤ ل/٨٣.

١١. ژمارە/١٥٣٩ تەجرید = ٤٠٣٤ فەتحولباری = بەرگی/٤ ل/٢٧٣.

١٢. ژمارە/١٦٥٠ تەجرید = ٤٥٧٧ فەتحولباری = بەرگی/٤ ل/٤٣١.

١٣. ژمارە/١٩٢٨ تەجرید = ٦٠١٤ = بەرگی/٥ ل/...

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٩- نامەی تۆڵەی تاوان،
کە ناسراون بەحەددە شەرعییەکان - کتاب الحدود

ئـەم باسـە لـەتاجول ئوصـولدا، دەکەوێتـە بـەرگی سـێیەم لاپـەڕە/١٩٩ زنجیرە/٨١ هەتا زنجیرە/١٠١ ل/٢٦٦ + فیقهی ئاسان، بەرگی سێیەم، لاپـەڕە/٨٠٥ زنجـیرە/٣١٨ هـەتا/لاپـەیڕە/٨٣٩ زنجـیرە/٣٣٤ + تەجریـدی بوخـاری، بـەرگی/٥ ل/......نامەی خواردنەوەکان، ژمارە/١٨٤٠، ١٨٤١، ١٨٤٢، ١٨٤٣، ....تاد.

٢٠٦٥- عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ أتي النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ برجـل شرب، قال: (اضربوه) قال ابو هريرة: فمنـا الـضارب بيـده، و الـضارب بنعلـه و الضارب بثوبه، فلما انصرف قال بعض القومِ: أخزاك الله، قال: لا تقولوا هكذا، لا تعينوا عليه الشيطان. (الحديث ٦٧٧٧، طرفه في: ٦٧٨١)[٢٠٦٥].

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: کابرایـەکیان هێنـا بـۆلای پێغەمەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- ئـارەقی خواردبـۆوە، پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی: ئـادەی لێـی دەن. ئـیتر ئێمـەش دەسمـان کـرد بەلێدانی، هەمان بوو بەدەستی لێی دەدا، چەن شەقازللیەکی لێدەدا، هـەمان بوو بەجلەکەی لێی دەدا جلەکەی لوول دەکردو پیاودا دەماڵی، کاتێ کابراکە

[٢٠٦٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة: (اتى النبيُ صَلى اللهُ عَليهِ وَسَلمَ برجل قد شرب الخمر). (خاتمة كتاب الحدود - فتح/١٤ ص/١٦٣ طبعة جديدة). -المترجم

ڕۆیشت، هەندێ کەس گوتیان: خواروو زەردو شەرمەسارت کا، بۆ ئیشێ دەیکەیت!.

پێغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نا، وا مەڵێن، مەبن بە کۆمەکی شەیتان لەسەری!. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٥٢ ز/٩٦ – باسی: حەددی: بادەنۆش: ئارەقنۆش. ژ/ ٢+ ١ +٣ +٤ - ب/د = بوخاری و ئەبوداوود).

٢٠٦٦– عن علي بن أبي طالب رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قال: ما كنتُ لأقيمَ حداً على أحدٍ فيموت، فأجدَ في نفسي، إلا صاحب الخمر، فإنَّهُ لو مات وديتهُ، وذلك أن رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لم يسنَّهُ. (الحديث ٦٧٧٨)[٢٠٦٦].

ئیمامی عەلی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: داری حەدد لەهەرکەسێ بدەم، لەوکەسانەی کەداری حەدیان لێ دەدرێ، وەك بوختیانکەر و داوێنپیس، ئەگەر بەوداری حەددەی منە بشمرێ دەربەستی نیمو خەمو خەفەتی پێ ناخۆم، چونکە ئەوجۆرە حەددانە پێغەمەر خۆی دیاریکردوون و دایناون، بەڵام ئەگەر گریمان داری حەددی مەینۆشی لەکەسێ بدەمو بەوداری حەددەی منە بمرێ، ئەوە پەستم دەکا، وە خوێنی ئەو کابرایەش دەدەم کەلەکاتی وادا بمرێ، لەژێرداری حەددی مەینۆشیدا.

٢٠٦٧– عن عمر بن الخطاب رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ: أن رجلا على عهد رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان أسمه عبدالله، وكان يلقبُ حماراً وكان يضحك رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وكان النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قد جلَدَهُ في الشَّرابِ، فأتِيَ به يوماً فأمر بِهِ فَجُلِدَ، فقال رجلٌ من القومُ: اللهم العنهُ، ما أكثر ما يؤتى به؟! فقال النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لا تلعنوه، فوا الله ما علمتُ إلا أنه يحبُّ الله و رسولَهُ. (الحديث ٦٧٨٠)[٢٠٦٧].

[٢٠٦٦] اخرجه مسلم في الحدود، باب/حد الخمر رقم/١٧٠٧.

[٢٠٦٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عمر في قصة الشارب الملقب حمارا (خاتمة كتاب الحدود فتح الباري/١٤ ص/١٦٣. —المترجم—

عومەری کوڕی خەتاب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینێی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پیاوێ هەبوو ناوی عەبدوڵلا بوو، نازناوی حیمار بوو (واتە: کەر) جاروبار بەقسەی خۆش، یا بەنوکتەیێ، پێغەمەری دەهێنایە پێکەنین، گەلێ جار پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەسەر مەیخواردنەوە داراکاریی دەکرد، واتە: جەڵدەی مەینۆشێ لێدەدا، ڕۆژێ بەوحاڵەوە هێنابوویان، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی فەرموو جەڵدەیان لێدا، هەندێ کەس گوتیان: لەعنەتی خودای لێبێ، چەندە بەزۆری دەیهێنن لەسەر ئەم خووە پیسە! پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نەفرین (لەعنەت)ی لێ مەکەن، دەسا بەخودا من ئاگام لێیەتی کەخودا و پێغەمەری خودای خۆش دەوێ، ئەوەیش واتای وایەکە باوەڕی بەخودا و پێغەمەر هەیە، دەی لەعنەتی باوەڕداریش دروست نییە.

روونکردنەوە:

جاروبار و کەمەکەمە، قسەی خۆش و قسەی نەستەق و نوکتەی خۆش گێڕانەوە شتێکی پەسەندە، خەتیب دەفەرموێ: چونکە ئیمامی عەلی، سەبارەت بەم بابەتە دەفەرموێ: (روحوا القلوب و ابتغوها طرف الحكمة:) وچانی دڵ بدەن و بەقسەی خۆش و نەستەق باوەشێنی بکەن و فێنکی بکەنەوە. ئیمامی زوهری بەهاوەڵەکانی دەفەرموو: ئەگەر شیعرتان هەیە ئادەی بیهێنن، قسەی خۆش بگێڕنەوە چونکە گوێ کەرخ دەبێ. (بڕوانە: تەدریبی ڕاوی ئیمامی سیووتی – بەرگی/٢ ل/٥٨١).

هەندێ جار ئەم کابراسوعبەتچیە هیزۆڵکەیێ ڕۆن، یا دوو بەرەیێ هەنگوینی بەدیاری دەهێنا بۆ پێغەمەر، بەقەرز وەری دەگرت لەخاوەنەکەی،

کاتێ خاوەنەکەی دەهات بۆ پارەی هیزۆڵکە رۆنەکە، یا بۆ پارەی دووبەرە هەنگوینەکە، دەیبرد بۆلای پێغەمەرو پێی دەگوت: ئەی پێغەمەری خودا!! پارەی شتەکەیی پێبدە!! پێغەمەریش زەردەخەنەیکی دەکردو لەپاشا پارەی دیارییەکەی دەدا بەخاوەنەکەی!!

ئەم بەهرانە لەم فەرموودانەوەردەگیرێن:

١. قسەی نەستەق و قسەی خۆش و نوکتە و شتی وا، باش و رەواو دروستن، وە دروستە گوێ یان لێ بگیرێ، وە کەسێ بیانگێرێتەوە، یا کارێکی نوکتەو قۆشمە بکا دروستە، بەمەرجێ گاڵتەو سوعبەت و قسە نەستەقەکە هەق بێ، ناهەق نەبێ.

٢. خاوەنی گوناهی گەورە بەموسوڵمان دائەنرێ، چونکە رێگە نەدراوە کەلەعنەتی لێ بکرێ، وە فەرمانکراوە کەدوعای خێری بۆ بکرێ، بەلام گوناهەکەی لەسەر ئەنووسرێ.

٣. گوناهبارو تاوانبار، ئەگەر چاکەیان هەبوو، یا رەفتارێکی جوانیان تیابوو، دروستە باسی ئەوچاکە و ئەورەفتارە جوانەیان بکرێ.

٤. ئەم جۆرەکەسانە، کەخاوەنی گوناهە گەورەکانن، دروستە مامەڵەو گفتوگۆو مەرحەبایان لەگەڵ بکرێ، تەنانەت دیاریشیان لێ وەربگیرێ و تاموشۆو دراوسێتی یان بکرێ، ئەوەندە هەیە بەهیچ جۆرێ نابێ هان بدرێن و تەشجیع بکرێن لەسەرکردنی گوناە، بەڵکوو بە پێچەوانەوە دەبێ ئامۆژگاری خێر، بەپێی حاڵ بکرێن.

٥. دروستە ژن و ژنخوازی لەگەڵیان، وە تەلاقی موسوڵمان بەکردنی گوناهی گەورە ناکەوێ.

٦. بەکردنی گوناهی گەورە چاکەی مرۆڤ ناسڕێتەوە، ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ، وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾.

٧. هەتا لەسەردەمی پێغەمەردا، ئەم جۆرەکەسانەی تیادابووە.

٨. بەڕاستی لەم رۆژگارەی ئێمەدا خاوەنی گوناهی گەورە زۆر بوون، وە موسوڵمانان دەستیان ناڕوا بەسەریانا، لەکاتی وادا، واباشە موداراتیان لەگەڵ بکرێو چاوپۆشی لەهەندێ کاریان بکرێو، موسوڵمان بەخۆڕایی کێشەو بەرە بۆخۆی دروست نەکا.

٢٠٦٨- عن أبي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ عن النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ قال: لعَنَ الله السارق يسرق البيضة فتقطع يده، و يسرق الحبل فتقطع يده. (الحديث ٦٧٨٣)[٢٠٦٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نەفرینو لەعنەتی خودا لەدز، کەئەوەندە نەفسی سووکە، لەسەر دزینی هێلکەیێ، یا بەهۆی دزینی گوریسێکەوە دەستی دەبڕن بەپێی شەرعی خوا. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٣٣ ژ/١ ز/٩٠ –ش/د/ت/ن باسی دزی..).

٢٠٦٩- عن عائشة رَضِي اللّٰهُ عَنها عن النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ قال: تقطع اليد في ربع دينارٍ فصاعداً. (الحديث٦٧٨٩ طرفاه في: ٦٧٩٠، ٦٧٩١)[٢٠٦٩]:

[٢٠٦٨] اخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها، رقم/١٦٨٧.

[٢٠٦٩] اخرجه مسلم في الحدود، باب: حد السرقة و نصابها، رقم/١٦٨٤.

عائیـشه -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ خۆشەویـست -دروودی خـوای لەسـەر بێ- دەفـەرموێ: دەسـتی دز بـەپێی شـەرع، کاتـێ دەبـڕرێ کـە بـایی چارەکێ دیناری زێـڕ بـدزێ، یـا بـایی زیـاتر بـدزێ. (تـاجی کوردی/٣ ل/٢٣٤ ز/٩٠ ژ/٢ – باسی سزای دزی – ش/د/ت/ن).

٢٠٧٠- و عنها رَضِي اللّٰهُ عَنْها أن يد السَّارق لم تقطع في عهـد الـنبي صَـلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَـلَّمَ إلا في ثمـن مجـنٍ، حجفـةٍ أو تـرسٍ. (الحـديث ٦٧٩٢ طرفـاه في: ٦٧٩٣، ٦٧٩٤)[٢٠٧٠]:

دیـسان عائیـشه -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: بەسـەرینیی پێغەمـەر -درووودی خوای لەسەر بێ- دەستی دز نەدەبڕرا، لەکەمتر لەبەهای مەتاڵێ، ئیتر قەڵخانێبێ، کەبەچەرم جوتبەقێ کرابێ، یا قـەڵخانێ بـێ کەتەختـەو بـەرگی چەرمی تێ گیرابێ.

٢٠٧١-عن عبدالله بن عمر رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما أنَّ رسول الله صَـلّى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قطـع في مجـنٍ ثمنـه ثلاثـة دراهـم. (الحـديث ٦٧٩٥ أطرافـه في: ٦٧٩٦، ٦٧٩٧، ٦٧٩٨)[٢٠٧١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درووودی خـوای لەسەر بێ- دەستی دزێکی بـڕی، لەسـەر دزینـی قـەڵخانێ کـە بـایی سـێ درەم بوو! (تاجی کوردی/٣ ل/٢٣٤ ز/٩٠ ژ/٣ – ش/د).

[٢٠٧٠] أخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها رقم/١٦٨٥.

[٢٠٧١] أخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها رقم/ ١٦٨٦.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٠- نامەی موحاریبین
كتاب المحاربين من أهل الكفر و الردة

موحاريبين: واتە ئەوانەی كە دژایەتی دەكەن لەگەڵ خوداو پێغەمەردا، لەبێباوەڕان و پاشگەزبوان.

٢٠٧٢- عن أبي بردة الأنصاري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: لا يجلد فوق عشر جلداتٍ إلا في حدٍ من حدود الله. (الحديث ٦٨٤٨ طرفاه في: ٦٨٤٩، ٦٨٥٠)[٢٠٧٢]:

ئەبو بوردەی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جاران خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: مەگەر بۆ حەددی شەرعی، ئەگینا لەسەر هیچ سەرپێچییەكی تر، لەدەردار (جەڵدە) زیاتر لەكەس نادرێ. (تاجی كوردی/٣ ل/٢٥٤ ز/٩٧ ژ/١ – باسی: تەمێ كردن (تەعزیز = سووك كردن).

روونكردنەوە:

ئەبو بوردەی ئەنصاری ناوی هانی كوڕی نیارە، خاڵی بەڕائی كوڕی عازیبە، ئامادەی جەنگی بەدرو نەبەردەكانی پاش بەدر بووە، هەروا ئامادەی پەیمانی عەقەبەی دووەم بووە. فەرموودەی لەبوخاری و موسلیم داهەیە،

[٢٠٧٢] اخرجه مسلم في الحدود، باب/ قدر أسواط التعزيز، رقم/١٧٠٨.

لەبوخاریدا هەرئەم فەرموودەیەی هەیە، کەدوو تەرەفی هەیە، ژمارە: ٦٨٤٩ و ٦٨٥٠.

شەیخان: بوخاری و موسلیم -ڕەحمەتی خودایان لێبێ- لە صەحیحیندا، لەجابیری کوڕی عەبدوڵلاوە ریوایەتیان لێیەوە کردووە، بوخاری لە عەبدولڕەحمانی کوڕی جابیریشەوە تەرەفی ژمارە/٦٨٤٩ ی ئەم فەرموودەیەی ئێرەی لێوە ریوایەت کردووە، ئەبو بوردە بێ وەچەبووە، منداڵو منداڵەزای لەپاش بەجێ نەماوە.

ئەم زاتانە گێڕانەوەیان لێ ئەنجام داوە: بەرائی کوڕی عازیبو کەعبی کوڕی عومەیرو نەصری کوڕی یەسار، پشتگیری عەلی بوو لەهەموو نەبەردەکانیدا، دەڵێن: لەدەوروبەری ساڵی چلو یەك، یادوو، یا پێنج مردووە -ڕەزای و ڕەحمەتی خوای لێبێ-.

٢٠٧٣- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت أبا القاسم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: من قذف مملوكه، وهو بريءٌ مما قال، جلد يوم القيامة، إلا أن يكونَ كما قال. (الحديث ٦٨٥٨)[٢٠٧٣].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەگوێی خۆم ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: کەسێ بوختان بکا بۆ بەندەی خۆی، کۆیلەکەی ژن بێ یا پیاو، بەلام بەندەکەی بێ تاوان بێو پاك بێ، ئەوە لە رۆژی قیامەتدا، ئەو خاوەن کۆیلەیە دادەنرێ بەبوختیانکار، لەرۆژی قیامەتدا لەسەر ئەو بوختانە داری حەددی لێ دەدرێ. بەلام ئەگەر وەك دەڵێ، کۆیلەکەوابێ، ئەوە داری حەددی لێ نادرێ. (تاج/٣ ل/٢٥٠ ز/٩٥- باسی حەددی بوختیانو جمێن و جادوو بازیی).

[٢٠٧٣] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: التغليظ على من قذف مملوكه بالزنا، رقم/١٦٦٠.

پایانێ - خاتمةٌ

عەسقەلانی –ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی حودوودو موحاریبین، سەدو سێ فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەفتاو نۆیان پەیوەستن، واتە موصولن، لە ئیمامی بوخارییەوە هەتا سەر پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- رشتەکەیان بێ بچڕانە. ئەوانی تریان بێ ڕشتەو موتابەعاتن، دووبارەکانیان شەستو دووە، پوختەکەیان: (٧٩ – ٦٢ = ١٧) حەفدە فەرموودەن، ئیمامی موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لەم هەشت فەرموودەیەیان:

١. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (أتي النَّبِيُّ برجل قد شرب الخمر) = ژمارە/٢٠٦٥ تەجرید = ٦٧٧٧ فەتحولباری.

٢. فەرموودەی سائیبی کوڕی یەزید: (كنا نؤتي بالشارب على عهد رَسُولُ اللّٰهِ) = ٦٧٧٩ فەتحولباری.

٣. فەرموودەی عومەر: باسی کابرای نازناوی کەربوو = ژمارە/ ٢٠٦٧ تەجرید = ٦٧٨٠ فەتحولباری.

٤. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن) ژمارە/ ٦٧٨٢ فەتحولباری.

٥. فەرموودەی عەلی: (في رجم المرأة وجلدها = ٦٨١٢ فەتحولباری).

٦. فەرموودەی عەلی: (أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ القلم رفع عن المجنون = پێش ژمارە/٦٨١٥ فەتحولباری).

٧. فـەرموودەی ئەنـەس: (يـا رَسُـولُ اللّـهِ أصـبت حـدا فاقمـه علـيّ) = ژمارە/٦٨٢٣ فەتحولباری.

٨. فەرموودەی ئیبنوعەبباس لەبارەی چیرۆکەکەی ماعیزەوە = ٦٨٢٤.

هەروا دەفەرموێ: فەرمووده درێژەکـەی عومـەریش سـەبارەت بەداسـتانی سەقیفە کە سـەرەتاکەی سـەبارەت بەچـیرۆکی رەجـم متفـق علیـه یـه. هـەروا دەفەرموێ: بیست بیستراو (أثر)یشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩١- نامەی خوێنو خوێنبایی
كتاب الديات

باسی خوێنو و خوێنبایی لەتاجول ئوصوول دا، تەرجەمە كوردییەكەی دەكەوێتە: بەرگی/٣ ل/٢١٣ ز/٨٣ هەتا زنجیرە: ٨٩ لاپەڕە/٢٣٢. لەفیقهی ئاسانا والەبەرگی/٣ ل/٧٨٢ ز/٣٠٦ هەتا زنجیرە/٣١٧ ل/٨٠٣.

٢٠٧٤- عن ابن عمر رَضِي اللّٰهُ عَنهُما قال: قال رسول صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يزال المؤمن في فسحة من دينه مالم يصب دماً حراماً. (الحديث ٦٨٦٢ طرفه في: ٦٨٦٣)[٢٠٧٤]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان هەتا خوێن ڕشتنی ناڕەوا نەبێ بەتووشیەوە، هێشتا ئایینی بەبەریەوە دەمێنێ.

گێڕانەوەیەكی تری ئەم فەرموودەیە لە تاجا ئاوایە:

موسوڵمان هەتا خوێنی ناڕەوا بەقەستی نەڕێژێ، هێشتا كۆڵی سووكەو خۆش ڕەوتەو هەرباشە، بەڵام هەركاتێ خوێنی ناڕەوا بوو بە تووشیەوە، ئیتر لەپێ دەكەوێو دەوەستێ! (تاجی كوردی/٣ ل/٢٠١ ز/٨١ ژ/٣ – هەڕشەكردن لەمرۆڤ كوشتن).

[٢٠٧٤] و الحديث من أفراده (العيني - عمدة القاري ج/٢٤ ص/٣١). —المترجم-

٢٠٧٥- عن ابن عباس رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما قال: قال النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ للمقداد: إذا كان رجلٌ مؤمنٌ يخفي إيمانهُ مع قومٍ كفارٍ، فأَظهرَ إيمانه فقتلتهُ؟ فكذلك كنتُ أنت تخفي إيمانك بمكة من قبلُ. (الحديث ٦٨٦٦)[٢٠٧٥]:

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆی‌و بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەمیقدادی کوڕی ئەسوەدی فەرموو: ئەگەر پیاوێکی موسوڵمان، لەناو هۆزێکی ناموسوڵماندا بێ، باوەڕەکەی بشارێتەوە، هەتا نا موسوڵمانەکان پێی نەزانن‌و ئازاری نەدەن، بەڵام کاتێ باوەڕی خۆی ئاشکرا بکا تۆ بچی بیکوژی؟ دەی تۆیش ڕێك ئاوا بوویت کاتێ لەمەککە بوویت لەپێش کۆچ کردندا.

روونکردنەوە:

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم فەرموودەیە سەرنجی ژمارە: ١٥٣٥ تەجرید = ٤٠١٩ فەتح بدە = بەرگی/٤ ل ل/٢٦٩.

٢٠٧٥م- عن عبدالله بن عمر رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما عن النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: من حمل علينا السلاح فليس منَّا. (الحديث ٦٨٧٤ طرفه في: ٧٠٧)[٢٠٧٥م]:

[٢٠٧٥] راجع رقم: ١٥٣٥ تەجرید = ٤٠١٩ فەتح. —المترجم

[٢٠٧٥م] و الحديث من أفراده (العيني - عمدة القاري/٢٤ ص٣٧). —المترجم

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کەسێ چەکمان لێ هەڵبگرێ لەئێمە نییە. (تاجی کوردی/٨ ل/١٣٣ ز/٥٥ باسی: پەیمان شکاندن‌و بێ پەیمانی).

٢٠٧٦- عن عبدالله رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: قال رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يحل دَمُ امرِيءٍ مسلمٍ، يشهد أن لا إله إلاَّ اللهُ وَأَنِّي رسول الله، إلا بإحدى ثلاثٍ: النفس بالنفس، و الثيبُ الزاني، و المفارق لدينه التارك للجماعة. (الحديث ٦٨٧٨)[٢٠٧٦]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوادای لێبێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەر موسوڵمانێ شایەتمان بهێنێ و بڵێ: (أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ الله وَ أَشْهَدُ أَنَّ محمداً رَسُولُ اللّٰهِ: بەدڵ باوەڕم هەیەو بەزمان دەڵێم‌و شایەتی دەدەم کەهەرخودا خودایەو بەس، خودای تر نییە، موحەمەدی کوڕی عەبدوڵڵایش پێغەمەری ڕەوانەکراوی خودایە). هەرکەسێ ئەم شایەتییە بدا، ئیتر خوێنی ئەوکەسە حەرامەو بەهیچ شێوەیێ خوێنێ بەکەس ڕەوانابێ، مەگەر لەیەکێ لەم سێ کاتانەدا: بێوەی داوێنپیس، چ ژن بێ، چ پیاو، یاکەسێ بەناڕەوا کەسێ بەئارەزوو بکوژێ، یالەئایینی خۆی وەرگەڕابێ و لەکۆمەڵەی موسوڵمانان تەرا بووبێ! (فیقهی ئاسان/٣ ل/٨١٠ ز/٣١٩ باسی تۆڵەی شەروالپیسی).

[٢٠٧٦] أخرجه مسلم في القسامة، باب: ما يباح به دم المسلم، رقم/١٦٧٦.

٢٠٧٧- عن ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: أبغض النَّاس إلى الله ثلاثة، ملحد في الحرم، و مبتغ في الإسلام سنة الجاهلية، و مطلب دمِ امريءٍ بغير حقّ لِيهريق دمهُ. (الحديث ٦٨٨٢)[٢٠٧٧].

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆی و بابی- فەرمووی: خۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودا لەهەموو تاوانبارێ زیاتر، رقی لەم سێ تاوانبارەیە: یەكەم زەندیقی ناوبەستو حەرەمی مەككە، دووەم: كەسێ لەئیسلامەتیدا، منەیی ڕەوشتو یاسای سەردەمی نەزانی بكا، سێیەم: كەسێ منەی خوێنی كەسێ بكا، تا بەناڕەوا خوێنی بڕێژێ. (تاج/٣ ل/٢٠٥ ز/٨١ ژ/٩ – باسی هەڕەشە كردن لەكوشتنی ناڕەوا).

٢٠٧٨- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت رسول يقول: لو أطلع في بيتك أحدٌ، ولم تأذن له، حذفته بحصاةٍ، ففقأتَ عينه ما كانَ عليك من جناحٍ. (الحديث ٦٨٨٨ طرفه في: ٦٩٠٢)[٢٠٧٨].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەخۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەگەر كەسێ، بەبێ ڕێگە پێدانی خۆت، تەماشای ناوماڵی تۆ بكا، تۆ بە پەلەپیتكە چەوێكی تێبگریو چاوی قەلپووت بكەی، گوناهت ناگا. (تاجی كوردی/٣ ل/٢٢٧ ز/٨٧ ژ/٣ – باسی ئەوانەی كە خوێنیان بەفیڕۆ دائەنرێ).

[٢٠٧٧] و الحديث من أفراده (العيني - عمدة القاري/٢٤ ص/٤٤). —المترجم

[٢٠٧٨] اخرجه مسلم في الآداب، باب تحريم النظر في بيت غيره رقم/٢١٥٨.

٢٠٧٩- عن ابن عباس رَضِي اللّٰهُ عَنهُما عن النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ قال: هذه و هذه سواءٌ يعني الخنصر و الإبهام. (الحديث ٦٨٩٥)[٢٠٧٩]:

ئيبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆی و بابی- فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەمەو ئەمە یەکسانن و خوێنیان وەك یەکە. واتە: پەنجە تووتەو پەنجە کەڵە خوێنیان چون یەکە. (تاجی کوردی/٣/ ل/٢٢١ ز/٨٥ ژ/١ – باسی خوێنی ئەندامەکانی لەش – ب/د/ت/ن).

[٢٠٧٩] لم یووافقه مسلم علی تخریج حدیث ابن عباس: هذه وهذه سواء. (خاتمة کتاب الدیات فتح/١٤ ص/٢٦٢ ط-ج). -المترجم-

پایانی - خاتمه

شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی خوێن و قصاص، پەنجاو چوار فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەوتیان بێڕشتەو متابعاتن، ئەوانی تریان پەیوەستن لەئیمامی بوخارییەوە هەتا سەر پێغەمەر، ڕشتەکەیان تەواوەو پچڕانی تیادا نییە. دووبارەکانیان چل فەرموودەن، هەموویان موسلیمیش گێڕاویەتیەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ئیبنوعومەر: (إن من ورطات الأمور) = ژمارە/٦٨٦٣ فەتحولباری.

٢. ژمارە/٢٠٧٧ تەجرید = ٦٨٨٢ فەتح = فەرموودەی ئیبنو عەبباس (أبغض الناس إلى الله ثلاثة: ملحد في الحرم).

٣. ژمارە/٦٩٠٠ فەتحولباری = فەرموودەی ئەنەس: (لو أطلع عليك).

٤. فەرموودەی ئیبنو عەبباس: (هذه و هذه سواء) = ٢٠٧٩ تەجرید = ٦٨٩٥.

٥. فەرموودە مورسەلەکەی ئەبو قلابە: (ما قتل أحد قط إلا في إحدى ثلاث) = ژمارە: ٦٨٩٩ فەتحولباری = فەرموودە مورسەلەکەی تری: (دخل عليه نفر من الانصار).

هەروا شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: بیست و هەشت بیستراو (أثر)یشی واتیادا، هەندێکیان پەیوەستن و هەندێکیان بێڕشتەن.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٢- نامەی داوای پەشیمان بوونەوە لەپاشگەزو لەسەرکەش و شەڕکردن لەگەڵیان
كتاب استتابة المرتدين والمعاندين وقتالهم

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم باسە بنواڕە: فیقهی ئاسان - بەرگی سێیەم، زنجیرە/٣٣٩ هەتا ٣٤٤ =لاپەڕە/٨٤٧ هەتا ٨٦١.

٢٠٨٠- عن إبن مسعود رضي الله عنه قَال: قال رجل يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ؟ قَالَ: مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ. (الحديث ٦٩٢١)[٢٠٨٠].

ئیبنو مەسعود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ لەپێغەمبەری پرسی: قوربان! ئایا لەسەر ئەو کردەوە خراپانەی کەلە سەردەمی نەفامی پێش هاتنی ئیسلاما کردوومانن سزاو ئەشکەنجە دەدرێین لەدوا ڕۆژدا؟ فەرمووی: هەرکەسێ لەپاش موسوڵمانبوون ڕەفتارو کرداری جوان بێ، لەسەر کارو کردەوەی سەردەمی کافری پێش ئیسلامبوونی، سزا نادرێ‌و موحاسەبە ناکرێ لەسەری، بەلاّم هەرکەسێ لەسەردەمی ئیسلامەتی دا کردارو ڕەفتاری ناشیرین بێ، تۆڵەی بەرو دوای لێ دەسێنرێ.

[٢٠٨٠] اخرجه مسلم في الايمان، باب: هل يؤاخذ بأعمال الجاهلية، رقم/١٢٠.

پایانیٚ = خاتمة

مامۆستای عەسقەلانی، -ڕەحمەتی خودای لیٚ بیٚ- دەفەرمویٚ: نامەی إستتابەی مورتەددین، بیستو یەك فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، یەکیٚکیان بیٚڕشتەیە، ئەوانی تریان هەموو پەیوەستن، واتە: موصولن. حەڤدەیان دووبارەن، پوختەکەیان (٢١- ١٧ = ٤) چوار فەرموودەیە. ئیمامی موسلیم ئەم پوختەیەی هەموو گیٚڕاوەتەوە، حەوت بیستراوی هاوەلانو دوای هاوەلانیشی واتیادا، هەموویان پەیوەستن.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٣- نامەی خەوپەرژیٚن * کتاب التعبیر

نامەی خەونو خەوبینین و دەستوورەکانی خەوبینین والەتاجی کوردیدا بەرگی/٨ ل/٣ ز/١ هەتا ل/٣٦ ز/١٠.

٢٠٨١- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ. (الحديث ٦٩٨٣ طرفه في: ٦٩٩٤)[٢٠٨١].

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لیٚ بیٚ- دەفەرمویٚ: پیٚغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەفەرمویٚ: خەونی باشی پیاوی باش، بەشیٚکە لەچلو شەش بەش لەپیٚغەمەرایەتی. (تاجی کوردی/٨ ل/٣ ز/١ ژ/١ + ل/٦ ژ/٢ ز/٢) .

[٢٠٨١] اخرجه مسلم عن أبي هريرة (فتح/١٢ ص٣٨٧). -المترجم-

٢٠٨٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ رُؤْيَا يُحِبُّهَا فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ. (الحديث ٦٩٨٥)[٢٠٨٢].

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی خۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (ئەگەر کەسێکتان خەونێکی بینیو خەونەکەی پێ خۆش بوو، ئەوە لەخوداوەیە، باحەمدو سوپاسی خودای لەسەر بکاو بیگێڕێتەوە بۆ زاناو دۆست، بەڵام ئەگەر خەوێکی وای دی کە بە دڵی نەبوو، ئەوە لەشەیتانەوەیە، باپەنابگرێ بەخودا لەشەڕی شەیتانو لەشەڕی ئەو خەونە، وەباسی نەکا بۆکەس، ئیتر زیانی پێ ناگەیەنێ!). (تاجی کوردی/٨ ل/٤ ز/١ ژ/٣).

٢٠٨٣- عن أبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ. (الحديث ٦٩٩٠)[٢٠٨٣].

ئەبو هوریرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بیستم لەپێغەمەر- دروودی لەسەر- دەیفەرموو: (لەپێغەمەرایەتی تەنیا موژدە بەخشەکان ماون). هاوەڵان -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرموویان: قوربان! موژدەدەرەکان چین؟ فەرمووی: (خەونی باشە). (بڕ: تاجی کوردی/٨ ل/٣ ز/١ ژ/٢).

[٢٠٨٢] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي سعيد: (إذا رأى أحدكم الرؤيا يحبها. (خاتمة كتاب التعبير، فتح/١٤ ص/٤٩٠). -المترجم-

[٢٠٨٣] والحديث من أفراده (العيني/٢٤ ص/١٣٤). -المترجم-

٢٠٨٤- و عنه رضي الله عنه قَالَ سمعت رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلّم يقُول: مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي اليَقْظَةِ و لَا يَتَمَثَّلُ الـشيطَانُ بِـي. (الحـديث ٦٩٩٣)[٢٠٨٤]:

ديسان ئەبو هوريرە- رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژ نـەوتم لەپێغەمـەر – دروودی لەسەر- دەیفەرموو: (هەرکەسێ بەخەو من ببینـێ، ئـەوە بەچاوی سەریش لەحاڵی هۆشیاریدا من دەبینێ، شەیتان قەت ناچێتە شەکڵی منـەوە). (تاج/٨ ل/٢٣ ز/٧ ژ/٢).

٢٠٨٥- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أنه سَمِعَ النَّبِيَّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُـولُ: مَـنْ رَآنِـي فَقَـدْ رَأَى الْحَـقَّ فَـإِنَّ الـشَّيْطَانَ لَـا يَتَكَـوَّنُنِي. (الحـديث ٦٩٩٧)[٢٠٨٥]:

ئەبو سەعیدی خودری -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -درودی خـوای لەسـەر- دەیفـەرموو: هەرکەسـێ لەخەونیـدا مـن ببینـێ، ئـەوە خـەوێکی ڕاسـتو دروسـتی دیـوە، چـونکە شـەیتان خـۆی بـۆ نـاکرێ بـەمنو، ناتوانێ بەهیچ شێوەیێو لەهیچ حاڵێکا بچێتە شکڵ و شێوەی منەوە). (تـاجی کوردی/٨ل-٢٣ز:٧ژ:٣-ش- باسی دیتنی پێغەمەر بەخەون.

[٢٠٨٤] اخرجه مسلم في الرؤيا، باب: قول النبي صَلّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَمَ من رآني في المنام فقد رآني، رقم/٢٢٦٦.

[٢٠٨٥] قال الشيخ منصور علي ناصِف مُؤلف (التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول صَلّى اللهم عَلَيهِ وَسَلَمَ: (رواه الشيخانِ). راجع التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول. الأصل العربي مجلد/٤ ص/٣١٦. راجع صحيح مسلم بشرح النووي ج/٥ ص/٢٦. -المترجم-

ڕوونكردنەوە:

بینینـی پێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر- بەخـەو، بـەدوو شـێوە دەبـێ، بەهێزەكەیان ئەوەیە: كەلەسەر شێوەی كـاتی ژیـانی پێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر- ببینـێ، ئـیتر شـێوەی كـاتی لاوی بـێ، یاكـاتی هـەرەتی پیـاوەتی بـێ، یاشێوەی كاتی پیری بێ، یاهی كاتی ئاخرو ئوخری ژیـانی بـێ، دەبـێ تەنانـەت ئیبنو سیرین كە گەورەترین خەونزانی ناوداری موسوڵمانانە، كاتێ كەسێ بۆ یدەگێڕایەوە كەپێغەمەری دیوە، پێی دەگوت: ئادەی باسی شـێوەو شـەكڵیم بـۆ بكە چۆن بوو؟ ئەگـەر كـابرا بیگوتبایـە شـێوەی ئـاواو ئـاوابوو، وەئـەوەی ئـەو دەیگوت جیابوایە لەشێوەو سیفەتی پێغەمـەر لـەكاتی ژیانیـدا، ئیبنـو سـیرین دەیگـوت پێـی: نـەت دیـوە!). پیـاوێكیش بـەئیبنو عەباسـی فـەرموو: لەخـەونا بەخزمەتی پێغەمەر -درروودی لەسەر- گەیشتم، پێی فەرموو: ڕەنگـو ڕواڵەتو شێوەی چۆن بـوو؟ پیـاوە كـە پێـی گـوت: مـن حەسـەنی كـوڕی عـەلیم دیـوە، پێغەمەر لەخەوما لـەوی دەكـرد) . فـەرمووی: ڕاسـت دەكـەیت دیوتـە. جالـەم ڕوانگەیـەوەو بـۆ دڵنیـا بـوون لەڕاسـتیو دروسـتی خـەونی وا، باشـترین شـت ئەوەیە كەمرۆی موسـوڵمان شـارەزایی تـەواوی لەسـیفەتو چۆنێتی ی شـەكڵو شـێوەی پێغەمـەر هـەبێ، هـی كـاتی ژیـانی، وەبـەپێ ی سوننەتو ژینـامـەی ڕاسـتو دروسـتی پێغەمـەر، شـێوەی شـیرینی بناسـێ. بەهـەرحاڵ بینینـی پێغەمەر لەخەونـدا، لەسـەر هـەر شـێوەیێ بـێ، خـاڵی نییـە لەسـوودو بـەهرە، بەلاّم بەمەرجێ كە ئەو شێوەیە شایانی شانی پێغەمەر بێت.

٢٠٨٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰـهِ صَـلَّى اللّٰـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ فَتُطْعِمُهُ وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْـتَ عُبَـادَةَ بْنِ الصَّامِتِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمًا فَأَطْعَمَتْهُ وَ جَعلَتْ تَفْلِي رَأْسَهُ فَنَامَ رَسُولُ اللّٰـهِ صَـلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ: فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هَذَا الْبَحْـرِ مُلُوكًـا

عَلَى الْأَسِرَّةِ أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَدَعَا لَهَا رسول الله صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ. كَمَا قَالَ فِي الْأُولَى، قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ: أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ. فَرَكِبَتْ أُمُّ حَرَامٍ بِنْتُ مِلْحَانَ الْبَحْرَ فِي زَمَنِ مُعَاوِيَةَ بن أبي سفيان، فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ فَهَلَكَتْ. (الحديث ٧٠٠٢)[٢٠٨٦].

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (گەلێ جار پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەچوو بۆ دێنی ئوم حەرام، کەپووری هەقی من بوو، خوشکی دایکم بوو، وەپووری شیریی پێغەمەریش بوو، مەحرەمی بوو، نامەحرەم نەبوو، ئوم حەرام ناوی رومەیصای کچی میلحان بوو، خێزانی عوبادەی کوڕی صامیت بوو، ڕۆژێ پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- هات بۆ دێنی ی ئوم حەرام، نانی بۆ دانا، دوایی هەنێ سەری پێغەمەری دۆزی، پێغەمەر خەوی لێ دەکەوێو سەرخەوی نیوەڕۆ لەوێ دەشکێنێ، کاتێ خەبەری دەبێتەوە پێ دەکەنێ. ئوم حەرام فەرمووی: عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! باوكو دایکم بەقوربانت بن، ئەوە بۆچی پێ دەکەنی؟ فەرمووی: (لەخەوما کۆمەلانێ لەگەلی ئیسلامی خۆمم بینی، دەبن بەخەباتکارو غەزا کار لەڕێگەی خوادا، سواری پشتی ئەم دەریایانە دەبن، شوێنو جێگەیان لەناو پاپۆڕو کەشتی یەکاندا، ئەوەندە باشو خۆشو فەرەحو ئاوەدانە دەلێی پاشان لەسەر تەختو قەنەفەی شاهانە دانیشتوون) ئوم حەرام فەرمووی: عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! داوا لەخودا بکە کەمن یەکێ لەم چینەی ئۆمەتت بم. فەرمووی: (تۆ لەوانیتو لەچینی غەزا

[٢٠٨٦] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: فضل الغزو في البحر، رقم/١٩١٢.

كاران‌و شەهیدانی ناو دەریایت!) ئەنجا دیسان پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- سەری نایەوەو جارێ تر خەوتەوە، کەهەڵسایەوە دیسان پێدەکەنی، کاتێ لەم بارەیەوە پرسیارم لێ ی کردەوە، هەمان وەلامی پێشووی دامەوە، کەکۆمەلانێ تریش لەئۆمەتی لەبارو دۆخێکی شاهانەدا دەچن بۆ خەباتگێڕان‌و غەزاکردن لەڕێگەی خودای گەورە داو، ئەویش لەخۆشی ئەوە پێدەکەنێ‌و موعجیبە پێیان). ئوم حەرام فەرمووی: منیش عەرزیم کردەوە: ئەی پێغەمەری خودا! نزام بۆ بکە کە خودا بمکات بەیەکێ لەو دەستەیە.فەرمووی(تۆ لەدەستەی پێشینی!).

لەپاشا لەکاتی موعاوییەی کوڕی سوفیاندا، کەنوێنەری ئیمامی عوسمان بوو لەسەر ولاتی شام، عوبادەی مێردی، لەدەریاوە ئوم حەرامی لەگەڵ خۆی برد بۆ غەزای قوبروس، کاتێ هاتەوەو گەڕایەوەو گەیشتە وشکانی، هێسترە ماچەیەکیان بۆ یبرد، کاتێ سواری هێسترە کەبوو، گلاندی‌و کەوتە خوارەوەو مرد. بەپێ ی دووعاکەی پێغەمەر، کەبۆیی کرد، شەهید بوو). (تاجی کوردی/٨ ل/٥٣ ژ/١٧ -ش/د/ت/ن).

٢٠٨٧- عن أبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ لم تكد رؤيا المؤمن من تكذب وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ. وَمَا كَانَ مِنَ النُّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ. (الحديث ٧٠١٧)[٢٠٨٧]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- فەرمووی: (کاتێ شەوو ڕۆژ بەرابەر بوون، وەك ناوەڕاستی وەرزی پایزو ناوەڕاستی وەرزی بەهار، لەو کاتەدا زۆر نزیکە کەخەونی موسوڵمان هەڵەی نەبێ‌و ڕاست دەرچێ.ئەو کەسەیشتان خەونی زۆر ڕاست‌و دروستە

[٢٠٨٧] اخرجه مسلم في أوائل الرؤيا، رقم/٢٢٦٣.

کەخۆی زۆر ڕاستگۆیە، وەخەونی موسوڵمان، پیاوبێ یاژن، بەشێکە لەچل و شەش بەش لە پێغەمەرایەتی). (شتێکیش کە لەبابەتی پێغەمەرایەتی بێ، قەت بەدرۆ دەرناچێ). (تاجی کوردی/٨ ل/٤ ز/١ ژ/٤ - باسی: بەشەکانی خەون).

٢٠٨٨- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ ثَائِرَةَ الرَّأْسِ خَرَجَتْ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى قَامَتْ بِمَهْيَعَةَ وَهِيَ الْجُحْفَةُ فَأَوَّلْتُ أَنَّ وَبَاءَ الْمَدِينَةِ نُقِلَ إِلَيْهَا. (الحديث ٧٠٣٨ طرفاه في: ٧٠٣٩، ٧٠٤٠)[٢٠٨٨].

ئیبنو عومەر ڕەزای خودا لەخۆی و بابی فەرمووی: پێغەمەر درودی لەسەر فەرمووی:(لەخەوما دیتم وەکوو بڵێی ژنێکی ڕەشی سەر ئاڵۆسکاوی لەمەدینە دەربچێ و بچێ بۆ مەهیەعەوابوو) واتە: بۆ جوحفە، حەزرەت-درودی لەسەر- فەرمووی: (جامن وام لێکدایەوەو واپەرژینم کرد کەپەتاو ناسازییەکەی مەدینە دەگوێزرێتەوە بۆ مەهیەعە). (تاج/٨ ل/١٧ ز/٥ ژ/٥ - ب/ت -باسی: ئەو خەونانەی کەپێغەمەر خۆی دیونی).

٢٠٨٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلِّفَ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ وَمَنِ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنِهِ الْآنُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً عُذِّبَ وَكُلِّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا وَلَيْسَ بِنَافِخٍ.(الحديث ٧٠٤٢)[٢٠٨٩].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خودا لەخۆی و لەبابی- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (هەرکەسێ لە خۆیەوە، خەونێ بەدرۆ هەڵ بەستێ،

[٢٠٨٨] قال الشيخ منصور ناصف علي: رواه البخاري. -المترجم-

[٢٠٨٩] لم يوافقه مسلم على حديث عكرمة عن ابن عباس وهو يشتمل على ثلاثة احاديث (من تحلم، ومن استمع، ومن صور)(خاتمة كتاب التعبير فتح/١٤ ص/٤٩٠) -المترجم-

لەڕۆژی قیامەتدا جەختی لێ دەکرێ کە دوو دەنکە جۆی ئاگرین پێکەوە گرێ بدا، ئەویش هەرگیز ئەوەی بۆ ناکرێ، واتەی وایە، کەبەردەوام هەر لەو سزاو ئەشکەنجەیەدا دەبێ. هەرکەسەیش گوێ لە قسەی هۆزێ بگرێ، کەئەوان ئەو گوێگرتنەی ئەویان پێ ناخۆش بێ، یائەوان خۆیانی لێ دوور بخەنەوە هەتا گوێی لەقسەیان نەبێ کەچی ئەویش هەر بچێتە پێشەوەو گوێ یان لێ بگرێ، ئەوە لەڕۆژی قیامەتا، لەتوڵەی ئەو تاوانەدا، قوڕ قوشمی سوورە وەکراوی تواوە دەکرێتە ناو هەردوو کونە گوێچکەیەوە، هەرکەسێکیش وێنەیێ بکێشێ، ئەوە ئازارو سزا دەدرێو بەزۆر داوای لێ دەکرێ کەدەبێ گیان بکا بەبەریدا، دیارە کەئەوەیشی بۆ ناکرێ). (تاجی کوردی/٨ ل/٩ ز/٣ ژ/١ -ب/د/ت- باسی: لەخەون گێڕانەوەدا درۆ دروست نییە).

٢٠٩٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنْ أَفْرَى الْفِرَى أَنْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ.(الحديث ٧٠٤٣)[٢٠٩٠]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- دەفەرموێ: (هەلاتێکی فرە زلە: کەسێ بڵێ: لەخەوما ئەوەم دیوە، وەلەڕاستیشدا هیچی نەدیبێ). (تاجی کوردی/٨ ل/١٠ ز/٣ ژ/٢ -باسی: لەخەون گێڕانەوەدا درۆ دروست نییە).

٢٠٩١- عن ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهمَا أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطُفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا فَالْمُسْتَكْثِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ وَإِذَا سَبَبٌ وَاصِلٌ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ ثُمَّ وُصِلَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ

[٢٠٩٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر: (منْ أفرى الفرى أن يُرى...). (خاتمة كتاب الرؤي و التعبير. ج/١٤ ص/٤٩٠). -المترجم

اللّٰهِ بِأَبِي أَنْتَ وَاللّٰهِ لَتَدَعَنِّي فَأَعْبُرَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْبُرْهَا. قَالَ: أَمَّا الظُّلَّةُ فَالْإِسْلَامُ وَأَمَّا الَّذِي يَنْطُفُ مِنَ الْعَسَلِ وَالسَّمْنِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ تَنْطُفُ فَالْمُسْتَكْثِرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللّٰهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوَصَّلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللّٰهِ بِأَبِي أَنْتَ أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا. قَالَ: فَوَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَتُحَدِّثَنِّي بِالَّذِي أَخْطَأْتُ قَالَ لَا تُقْسِمْ. (الحديث ٧٠٤٦)[٢٠٩١]:

ئیبنو عەبباس –ڕەزای خودا لەخۆی و لەبابی- فەرمووی: پیاوێ هاتە خزمەتی پێغەمەر -دروودی لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمەری خودا! ئەمشەو لەخەوما پەڵەیەك هەورم دیت، ڕۆن و هەنگوینی لێ دەچۆڕایەوە، دیشم کەئەو خەڵکە بەهەردوو لەپ لێیان دەگرتەوە، هەبوو زۆرو هەبوو کەمی گرتبۆوە! وەدیشم کەمەندێ لەئاسمانەوە شۆڕبۆتەوەو گەیشتۆتە سەرزەوی، وەتۆم دی، ئەو کەمەندەت گرتبوو سەرکەوتیت، لەپاش تۆ پیاوێکی تر گرتی و ئەویش سەرکەوت، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش هەروا، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش گرتی، بەڵام کەمەندەکە لە دەستی دا پسا! هەتا بەستیانەوە بەیەکەوە بۆی و ئەویش سەرکوت. ئەبوبەکریش – ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، بەخودا دەبێ لێم گەڕێیت من ئەو خەوە لێك دەدەمەوە، فەرمووی: (باشە خەوپەرژینی بکە). ئەبو بەکریش فەرمووی: پەڵە هەورەکە کەپرو ساباتی ئیسلامە ئەو ڕۆن و هەنگوینەیش کەدە چۆڕایەوە، ئەوە شیرینی و نەرم و ناسکی ی قورئانەئەوەیش کەخەڵك بەهەردوو دەست لێیان دەگرتەوە ئەوەیە کەهەندێ کەس زۆر لەقورئان

[٢٠٩١] أخرجه مسلم في الرؤيا، باب: في تأويل الرؤيا، رقم/٢٢٦٩.

وەردەگرنو هەندێ کەس کەم، ئەو کەمەندەش کە لەئاسمانەوە گەیشتبوە سەرزەوی ئەو هەقو ڕاستو دروستیە یە کەتۆی لەسەریت، ڕێگەی هەقو ڕاستی ئیسلامە، هەر لەسەری دەڕۆیتو هەرخودا پلەو پایەت، جار لەگەڵ جاردا، بڵند ترت دەکا. لەپاش تۆش پیاوێ ڕێگەی ڕاستی تۆ دەگرێتو پێی بڵند دەبێتەوە، پیاوێکی تریش دوای ئەو هەروەها، لەپاشا پیاوێکی تریش ئەو کەمەندە دەگرێو لەسەری دەڕوا، بەلاّم لەدەستیدا دەپچڕێو بۆی دەبەستنەوە بەیەکەوە، جا ئەویش پێی بەرز دەبێتەوە!، جا ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، پێم بفەرموو ئایا پێکاومە یابەهەڵەدا چووم؟ فەرمووی: (هەندێکیت پێکاوەو هەندێکیت هەڵە کردووە) جا گوتی: دەسا بەخودا ئەی پێغەمەوری خودا! دەبێ پێم بفەرموویت کە کامەیم بەهەڵە خەو پەورژێن کردووە، فەرمووی: (سوێن مەخۆ پێت ناڵێم. (تاجی کوردی/٨ ل/٢٠ ز/٦ ژ-٤-ش/د/ت- باسی: ئەو خەونانەی کەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر- خۆی خەوپەرژینی کردوون).

پایانێ = خاتمة

یەکــــەم: مامۆستای عەسقەلانی -ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی خەو پەرژین (تەعبیر) نەوەدو نۆ فەرموودەی بەرزەوە بووی لەخۆ گرتووە، هەشتاو دوویان پەیوەست (موصول)ن، ئەوانی تریان بێڕشتەو موتابە عاتن، حەفتاو پێنجیان دووبارەن، پوختەکەیان (٩٩ — ٧٥ = ٢٤) بیستو چوار فەرموودەن، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لە مانەیان:

١. ژمارە/٢٠٨٢ تەجرید = ٦٩٨٥ فەتح - فەرمودەی ئەبو سەعید: (إذا رای احدکم الرؤیا یحبها..).

٢. فەرموودەی ژمارە/٦٩٨٦ فەتحولباری - فەرموودەی ئەبو قەتادە: (الرؤيا الصالحة جزء من ستة واربعين).

٣. ژمارە/٢٠٨٩ تەجرید - ٧٠٤٢ فەتحولباری - فەرموودەی ئیبنو عەباس: (من تحلم، ومن استمع، ومن صور).

٤. فەرموودەی ئیبنو عومەر:(من أفرى الفرى ان يرى..) - ٢٠٩٠ تەجرید - ٧٠٤٣ فەتحولباری. هەروا دەفەرموێ: دەبیستراو (أثر)ی صەحابەو تابعینیشی واتیادا. خوا بۆ خۆی لەهەموو شتێ باشتر دەزانێ.

دووەم: خەون‌و خەو بینین دیاردەیەکی ڕاست‌و دروستە، وەلق‌و پۆپی زۆری لێ دەبێتەوە، خەوی پێغەمەران هەقە، وەك خەونەکەی حەزرەتی ئیبراهیم کەلەخەویدا حەزرەتی ئیسماعیلی کردبوو بەقوربانی، وەك خەونەکەی حەزرەتی یوسف، وەك خەونەکەی عەزیزی میسر، کەگاکان یەکتری یان خوارد، وەك خەونەکانی پێغەمەر کە لەقورئان‌و سوننەتدا باس کراون. لەسوننەتیش دا کۆمەڵێ خەونی پێغەمەران‌و پیاو چاکان تۆمار کراوە، لەبەر ئەوە هەرکەسێ باوەڕی بەخەون نەبێ، باوەڕی بەقورئان‌وسوننەتی راست‌و دروستی پێغەمەر نییە لەبەر ئەوە دادەنرێ بەناموسوڵمان. لێرەدا بۆ سوودی گشتی کۆمەڵێ زانیاری بەسوودو ڕاست‌و دروست لەبابەت خەونەوە دەنووسین، لە خوا داوا دەکەم کەبیکا بەنووری چاوی ئەو کەسانە کەپابەند دەبن بەم ڕێنماییانەوە. ئامین:

١. باشترین خەون خەونی موسوڵمانی باشە، کەم وادەبێ کەخەونی موسوڵمانی باش، ڕاست دەرنەچێ، جیاوازی لەنێوانی ژن‌و پیاودا لەم لایەنەوە نییە.

٢. جارو بار خەوی پیاو خراپ‌و ناموسوڵمانیش ڕاست دەردەچێ، وەك دوو هاوڕێکەی یوسف لەبەندیخانەکەدا.

٣. باشترين كات بۆ خەونی ڕاستو دروست كاتی بەرەبەیانە.

٤. مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ: (ذیكری پیاو لەم فەرموودانەدا بۆ تەغلیبە، مەفهومی نییە، چونكە ژنی باشیش لەم لایەنەوە ڕێك وەك پیاوی باشە، خەونەكەی وەك خەونی ئەو ڕاستو دروستە).

٥. واباشە ئەگەر كەسێ حەزبكا خەونی باش ببینێ، خۆی بۆ ئامادەبكا، وەك حەلاڵ خواردنو خۆپاراستن لەحەرامو بێ شەرعیو بەردەوام بوون لەسەر دەسنوێژو لەپێش خەوتن دا زیكرو یادێكی زۆری خودا بكا، قورئان بخوێنێ، سەلاواتی زۆر لەدیداری خۆشەویست بدا. ئەگەر مەبەستێكی تایبەتی بوو، بالەپێش خەوتن دا دووركات نوێژی استخارەش بكات.

٦. كەسێ لەخەو نپەرژێن نەزانێ دروست نییە، كەدەم لەشتی وابدا، ئەوە وەك ئەوە وایە گاڵتە بەپێغەمەرایەتی بكا. چونكە خەونو بەشێكە لەپێغەمەرایەتی.

٧. خەوون هەیە ڕێك دەقاو دەق دەردەچێ، وەك ئەوە لەخەودا كەسێ دەبینێ دەچێ بۆ حەج، وە ئەو كەسە لەو ساڵەدا دەچێ بۆ حەج، یا لەخەودا دۆستێكی دێ بۆ دێنی، وەلەكاتی دیاریكراودا دۆستەكەی دێت بۆ سەردانی. وەمن بەش بەحاڵی خۆم لەم جۆرە خەونەم دیوە. جارێ لەكەركوك بووین، سوودی زۆرم لەتەفسیری خالۆ تەفسیری نامی وەردەگرت، شەوێ لەخەوما بایەكی سەخت هەڵی كرد، كۆمەڵێ دار خورمای گەورە هەبوون، بایەكە دەیهێنانو دەیبردن، جاری واهەبوو نووچی تەواوی پێ دەدانو هەڵ دەسانەوە، بەرە بەرە بایەكەی خست، دارخورماكان وەك جارانیان ڕاستەوە بوون، ناو بەناو خورما لەدارە خورماكان دەوەری، منیش لەگەڵ كەسانی تردا خورمام دەچنییەوەو دەمانخوارد، لەم كاتەدا شەماڵێ هەڵی كرد یەكێ لەدارخورماكانی لەڕەگو ڕیشە هەڵكەند، كارێكی سەیر بوو بە لامانەوە بەو باسەختە هەڵ نەكەندرا، كەچی بەوشەماڵە سووكەڵەیە هەڵكەنرا!!. وەك

بڵێی هەر لەخەونەکەدا هەستم کرد کەئەمە خەونە، وە هەر لەخەونەکەم دا ئەم خەونەمم ئاوا خەو نپەرژێن کرد:

(کەخورما نموونەی پیاو چاکی موسوڵمانە، من خۆم لەبەری زانستی جەنابی شێخ محمەدی خاڵو شێخ عبدالکریمی بیارەم زۆر چەشتووە، بەتایبەتی لەبابەتی تەفسیردا، دیاربوو، ئەو خورما وەریوە بەری زانستە پیرۆزەکەی ئەوان بوو، ئەڵڵاهو ئەعلەم: یەکێ لەم دوو زاتە وەفات دەکەن). جا بۆ سبەینێ کاتی نوێژی عەسر لەمزگەوت باسی ئەم خەونەمو وەفاتی یەکێ لەم دوو زاتەم دەکرد بۆ نوێژ کەرەکان، لەم کاتەدا حاجی قادر ناوێ هەبوو، شوفێر بوو، پیاوێکی زۆر چاك بوو، خەڵکی سلێمانی بوو، هات بۆ نوێژ گوتی: مامۆستا شێخ موحەممەدی خاڵ ئەمڕۆ لەسلێمانی، ئەمری خودای کرد!!).

لەدوا حەجی ئەمساڵیش، حاجییەك کە باوەڕی تەواوم پێی هەیە، فەرمووی: (لەمەدینە، لەپاش تەواوکردنی مەراسیمی حەج، مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەریسم دی، لەچواردەرێیانێکا، بەبەرگی ئیحرامەوە ڕاوەستابووم، سەروشانی رووت بوو، پێی پەتی بوو، بەرگی ئیحرامەکەی سەوز بوو، سەرو ڕیشی ماشو برنج بوو، حاجیەکان بەرودوا لەهەمولایەکەوە دەهاتن، تەوقەو بەخێرهاتن و خوا حافیزی لێ دەکردن، کەلەدوو پیاوەکەی کەلەگەڵی دابوون پرسیارم کرد: ئەمە چییە، گوتیان: (ئەمساڵ مامۆستا مەلا عەبدولکەریم، لەلایەنی پێغەمەرەوە، کراوە بەنوێنەر، بۆ ئیستقبالو تەودیعی حاجیانی ئەمساڵ). واللہ علی صدق ما نقول شهید.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٤- نامەی ئاژاوەو فەرتەنەکان
كتاب الفتن

نامـەی فەرتەنـەو ئاژاوەکـان لـەتاجول ئوصـول دا وا لـە بـەرگی دەیـەم دا، لاپەڕە/٢٠٥ زنجیرە/٨٧ هەتا لاپەڕە/٢٧٢ زنجیرە/١٠٤.

٢٠٩٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: من كرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنْ السُّلْطَانِ شِبْرًا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّـةً. (الحديث ٧٠٥٣ طرفاه في: ٧٠٥٤، ٧١٤٣)[٢٠٩٢]:

ئیبنـو عـەباس -ڕەزای خـودا لـەخۆی‌و بـاوکی- دەفـەرموێ: پێغەمـەر -دروودی لەسـەر- دەفـەرموێ: (ئەگـەر کەسـێ شـتێکی دی لەفەرمانڕەواکـەی، وەئەو شتەی بەدڵ نەبوو، پێ ی ناخۆش بوو، ئەوە بائەوە نەکا بە مەهانە بۆ هـەڵکردنی بەیـداخی یـاخێتی‌و لەفەرماندەرچوونی‌و، ئـەوە نـەکا بـەبیانووی تێکدانی کۆمەڵەی موسوڵمانان، بەڵکوو باددان بەخۆیدا بگرێ، چونکە ئـەوەی یەك بـست لەکۆمەڵـەی موسـوڵمانان جیـا ببێتـەوە، وەبمـرێ ئـەوە بـە نـەزانی دەمرێ، وەك مردنی سەردەمی نەزانی پێش ئیسلام) (تاجی کوردی/٣ ل/٢٧٩ ژ/٥ ز/١٠٥- ش- باسی: بەگوێ کردنی فەرمانڕەوا پێویستەو..).

٢٠٩٢م- و عنه في رِواية أخرى قَالَ: مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَـصْبِرْ عَلَيْـهِ فَإِنَّـهُ مَـنْ فَـارَقَ الْجَمَاعَـةَ شِـبْراً فَمَـاتَ إِلَّـا مَـاتَ مِيتَـةً جَاهِلِيَّـةً. (الحـديث ٧٠٥١)[٢٠٩٢م]:

[٢٠٩٢] اخرجه مسلم في الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن ..رقم/١٨٤٩.

واتەکەی لەژمارەکەی پێشەوەیدا بەتەواوی ڕابورد.

٢٠٩٣- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه قَالَ: دَعَانَا النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا: أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ *. (الحديثان ٧٠٥٥، ٧٠٥٦)[٢٠٩٣].

عوبادەی کوڕی صامیت -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەشەوی پەیمانی عەقەبەدا، داوای لێ کردین، کەپەیمانی پێ بدەین، ئێمەیش پەیمانمان پێ دا، پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەکاتی پەیمانپێدانەکەماندا، فەرمووی: (پەیمانو بەڵێنم پێ بدەن لەسەر ئەوە: کەهەمیشە گوێڕایەڵو فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودابن، لەخۆشیو ناخۆشیدا، لەکاتی ئاسوودەیی و تەنگانەدا، تەنانەت ئەگەر فەرمانڕەواکانیشمان خۆمانە خۆمانەمان لەگەڵ بکەنو نازی ئەمو ئەو بدەن بەسەر ئێمەدا، ئێمە ئەوە نەکەین بەمەهانەو لەفەرمانیان دەرنەچین)وە لەسەر ئەوەیش پەیمانمان لەگەڵیدا بەست:(کەگەڕو گێچەڵو تەشقەڵە بەوکەسانە نەکەین کەبوون بەسەرەوکارو کاربەدەستو بەرپرسو فەرمانڕەوای موسوڵمانان، مەگەر لەکاتێکا کەبەتەواوی شوولی لێ هەڵ بکێشنو لەڕێ دورچنو کاربگاتە ئەوە کوفرێکی پەتیو بێ باوەڕییەکی ئاشکرایان بەچاوی خۆتان لێ ببینن، کەببێ بە بەلگەیەکی ڕۆشنو بەهانەیەکی ڕەوا بۆتان لەلای خودا، ئەوجا هەقتان هەیە بەزەبری شیرو تیر، بایان پێ بدەنەوە بۆ سەر شەقامە ڕێگەی ئیسلام). (تاجی کوردی/١ ل/٤٧/ ز/٨ ژ/١+٢+٣ - باسی پەیمان بەستنو بەیعەت وەرگرتن).

[٢٠٩٢م] لاحظ ماجاء في رقم ٢٠٩٢ السابق عليه. -المترجم-

[٢٠٩٣] أخرجه مسلم في الإمارة، وجوب طاعة الأمراء في غير معصية ..، رقم/١٧٠٩.

٢٠٩٤- عن ابنُ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ. (الحديث ٧٠٦٧)[٢٠٩٤]:

ئیبنو مەسعوود -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە پێغەمبەر- درودی لەسەر- دەیفەرموو:(قیامەت کاتێ هەڵ دەستێ، تەنیا کۆمەلانی خەڵکی بەدکار بەسەر زیندوون و لەناو ولاتا دەژین).

٢٠٩٥- عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ رحمه الله تعالى قَالَ: أَتَيْنَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَشَكَوْنَا إِلَيْهِ مَا نَلْقَى مِنَ الْحَجَّاجِ، فَقَالَ: اصْبِرُوا، فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ، حَتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٠٦٨)[٢٠٩٥]:

زوبەیری کوڕی عەدی -ڕەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ- فەرمووی: چووین بۆ خزمەتی ئەنەسی کوڕی مالیك- ڕەزای خودای لێ بێ- لەخزمەتیدا سکالامان لەدەستی زوڵم و زۆری حەجاج کرد. فەرمووی: (ددان بگرن بەخۆتانا، بەئارام بن، چونکە ڕۆژ بەڕۆژ دنیا خراپتر دەبێ، لەڕاستیدا زەمانە ڕۆژ بەڕۆژ خراپتر دەبێ، وەئەم بارودۆخی بەردەوامی خراپبوونی دنیایە هەروا دەبێ هەتا لەقیامەتا دەچنەوە بەردیوانی خودا) وە ئەمەم لەپێغەمبەرەکەتان بیستووە. (تاجی کوردی/١٠ ل/٢٢٥ ژ/٨٩ ژ/٣).

[٢٠٩٤] اخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: قرب الساعة رقم/٢٩٤٩.

[٢٠٩٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث انس/ اشرار الناس من تدركهم الساعة وهم احياء، فتح/١٤ ص/٦٢٥ خاتمة كتاب الفتن. -المترجم-

٢٠٩٦- عن أبي هُرَيْرَةَ عَنْ النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ بِالسِّلَاحِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ. (الحديث ٧٠٧٢)(٢٠٩٦):

ئەبو هورەیرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی لەسەر- دەفەرموێ: (ئەی موسوڵمانینە! نەبەڕاستو نەبەدرۆ، کەستان ڕووی چەك مەکەنە برای ئایینی خۆتان، چونکە دوور نییەو ڕێی تێ دەچێ کەشەیتان هەڵەیەکی پێ بکاو لە دەستی دەرچێو براکەی بپێکێو بەهۆی ئەوەوە، ڕەهەندی ناو ئاگردانی دۆزەخ ببێ). (ریاض/٤ ل/١٦٥ ز/٢٥٧ ژ/١٧٨٣/١/٢٤٨- ش- باسی: ڕێگە نەدراوە کەچەكو شتی وا ئاڕاستەی موسوڵمان بکرێ، ئیتر بەڕاست بێ یابەسوعبەت..).

٢٠٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَتَكُونُ فِتَنٌ، الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفْهُ فَمَنْ وَجَدَ فِيهَا مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ. (الحديث ٧٠٨٢)(٢٠٩٧):

دیسان ئەبو هورەیرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمووی: (ئاشووبو ئاژاوەو فەرتەنە گەلێ دەقەومێن، هەتا لێیان دووربیو دووریان لێ بگری کەمە، ئەوەی بچێ بەپیریانەوە دێن بەپیریەوەو بەرۆکی پێ دەگرن! دانیشتوو تیایانا لەڕاوەستاو تیایانا باشترە، ڕاوەستاو تیایانا لەڕۆیشتوو باشترە، ڕۆیشتوو تیایانا لەڕاکردوو باشترە. واتە: هەتا

(٢٠٩٦) أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب/النهي عن الإشارة بالسلاح الى مسلم، رقم/٢٦١٧.

(٢٠٩٧) أخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: نزول الفتن كمواقع القطر، رقم/٢٨٨٦.

کەمتر بەشداری لەو ئاژاوانەدا بکەی باشترە. دەی هەرکەسێ لەو دەمەدا پەناو پاسارێکی دەست کەوت، با پەنای بۆ بەرێو خۆی لەوێ قایم بکاو خۆی قوتار بکا). (تاج/١٠ ل/٢٠٨ ز/٨٧ ژ/٦ - ش/د/ت- باسی ترساندن لەئاژاوەکان).

٢٠٩٨- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِبَيْكَ تَعَرَّبْتَ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ لِي فِي الْبَدْوِ. (الحديث ٧٠٨٨)[٢٠٩٨]:

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع -ڕەزای خودای لێ بێ- ڕۆیشت بۆ لای حەجاج، پێی گوت: ئەی کوڕی ئەکوەع! لەئیسلامو کۆچ کردن بۆ مەدینە پاش گەز بوویتەوەو ئەوەتا بوویتەوە بە ئەعرابو لەناو بەدوەکانا لەسارا نیشتەجێ بووی! سەلەمە فەرمووی: (نا من نەلەئیسلام پاشگەز بوومەتەوەو نەلەکۆچکردن پەشیمان بوومەتەوە، بەڵام من کاتی خۆی پێغەمەر -دروودی لەسەر- ڕێگەی ئەوەی پێ داوم کەلەدەشت نیشتەجێ بم).

٢٠٩٩- عَنْ إبن عُمَرَ رضي الله عنهما قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أنزل الله بقومٍ عذاباً، أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ، ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى نِيَّاتِهِمْ. (الحديث ٧١٠٨)[٢٠٩٩]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمووی: (کاتێ خودا سزا دەنێرێ بۆ هۆزێ، سزا کە تەڕو وشكو پاكو پیسیان دەگرێتەوە، بەڵام لەپاشا لەڕۆژی قیامەتا هەرکەسەیان لەسەر نیازی خۆی زیندوو دەکرێتەوە، چاکیان بەچاك پاداشتی دەدرێتەوەو

[٢٠٩٨] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: تحريم رجوع المهاجر الى إستيطان وطنه، رقم/١٨٦٢.

[٢٠٩٩] اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/الأمر بحسن الظن بالله تعالى ...رقم/٢٨٧٩.

خراپییان بەخراپ). (تاجی کوردی/٢ ل/٢٧٥ ز/١٣٧ ژ/١ - ش/د/ت/ن- باسی لەشکرێ شالاو دێنن بۆ سەرکابە، وەلەرێ ڕۆدەچن بەناخی زەویدا).

٢١٠٠- عَنْ حُذَيْفَةَ بن اليمان رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنَّمَا كَانَ النِّفَاقُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَإِنَّمَا هُوَ الْكُفْرُ بَعْدَ الْإِيمَانِ. (الحديث ٧١١٤)[٢١٠٠]:

حوزەیفەی کوڕی یەمان -ڕەزای خودای لێ بێ- دەفەرموێ: (دوو ڕوویی‌و ناپاکی‌و بەدەم موسوڵمانبی‌و بەدڵ ناموسوڵمان ئەوە تایبەت بوو بەسەردەمی پێغەمەرەوە، بەلام ئێستا مرۆڤ یان موسوڵمانی ساغە، یان ناموسوڵمانەو موسوڵمان بووەو بووە بەکافر).

٢١٠١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ تُضِيءُ أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى. (الحديث ٧١١٨)[٢١٠١]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر- دروودی لەسەر- فەرمووی:(قیامەت هەڵناسێ هەتا ئاگرێ لەخاکی حیجاز دەردەچێ، گەردنی وشتر لەشاری بوصرا ڕووناك دەکاتەوە. بوصرا شاری حۆرانە، والەشام سێ ڕۆژە ڕێ لەدیمەشقەوە دوورە). (تاجی کوردی/١٠ ل/٢٧٦ ز/١٠٥ ژ/٤-ش/ت باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت).

٢١٠٢- وعَنْهُ رضي الله عنه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا. (الحديث ٧١١٩)[٢١٠٢]:

[٢١٠٠] لم يوافقه مسلم على إخراجه، راجع خاتمة هذا الكتاب، رقم/٥. -المترجم-

[٢١٠١] اخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: لاتقوم الساعة حتى تخرج نار...رقم/٢٩٠٢.

دیسان فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی لەسەر- فەرمووی: (هاکا گەنجێ لەژێر لەبن رووباری فوراتەوە دەرکەوت، هەرکەسێ پیادا گەیشتو لەو سەردەمەدا بوو، باهیچی لێ نەباو هیچی لێ هەڵ نەگرێ). (تاجی کوردی /١٠ ل/٢٧٨ ز/١٠٥ ژ/٧ - ش/د/ت).

٢١٠٣- و عنه رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ يَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ دَعْوَتُهُمَا وَاحِدَةٌ وَحَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَحَتَّى يُقْبَضَ الْعِلْمُ وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ وَيَتَقَارَبَ الزَّمَانُ وَتَظْهَرَ الْفِتَنُ وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ وَهُوَ الْقَتْلُ وَحَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِيضَ حَتَّى يُهِمَّ رَبَّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ وَحَتَّى يَعْرِضَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ: لَا أَرَبَ لِي بِهِ وَحَتَّى يَتَطَاوَلَ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ وَحَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ وَحَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ وَرَآهَا النَّاسُ يَعْنِي آمَنُوا أَجْمَعُونَ فَذَلِكَ حِينَ (لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا) وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا فَلَا يَتَبَايَعَانِهِ وَلَا يَطْوِيَانِهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلَا يَطْعَمُهُ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يُلِيطُ حَوْضَهُ فَلَا يَسْقِي فِيهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أُكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ فَلَا يَطْعَمُهَا. (الحديث ٧١٢١)[٢١٠٣]:

دیسان ئەبوهوریرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -دروودو سلاَوو پیتو فەڕو میهرەبانی خودای گەورەی لەسەر بێو، سەروماڵو رۆحو هەستو نەست گشتی، بەقوربانی گەردی سەر گۆڕی پیرۆزی بێ- فەرمووی:

[٢١٠٢] اخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: لاتقوم الساعة حتى يحسر الفرات.... رقم/٢٨٩٤.

[٢١٠٣] اخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: إذا توجه المسلمان بسيفيهما و باب/لاتقوم الساعة حتى يمر الرجل...رقم/١٥٧.

قيامەت هەڵناسێ هەتا دوو بەرەی زۆر گەورە دەچن بەگژ یەكا، كوشتاریكی فرە گەورەو زۆر سامناك لەنێوانیاندا روو دەدا، داوای هەردوو لاشیان هەریەك داوایە، وەهەتا نزیكەی سیی پێغەمەرە درۆزنەی جادووگەری لاسەری هەلاتبازی فریودەر پەیدا دەبن، كەهەموویان بەدرۆ خۆیان بەپێغەمەری خودا دەزانن و لافی پێغەمەرایەتی لێ دەدەن، وەهەتا بەرەبەرە زانا ئایینی یەكان دەمرن‌و بەنەمانی ئەوان عیلم‌و زانین هەڵ دەگیرێ‌و شوێنەواری كوێر دەبێتەوەو نامێنێ، وەبوومە لەرزەیش زۆر دەبێ، وەكات‌و وەخت بەری كورت دەبێ (چونكە پیت‌و فەڕ نامێنێ، خراپە پەرە دەستێنێ، تەمەن كورت دەبێ) وەفەرتەنەو ئاژاوە سەرهەڵ دەدەن‌و فەرتەنە لەدوا فەرتەنە بەرپادەبن، وەكو شت‌و بڕین زۆر دەبێ، وەهەتا بەشێوەیەكی وا ماڵو سامان زۆر دەبێ‌و دەبێ بەلێشاو، تەنانەت خاوەن ماڵ دەكەوێتە مشووری ئەوەوە كەیەكێ بدۆزرێتەوە خێرو زەكاتی لێ وەربگرێ! بگرە وارێ دەكەوێ خاوەن ماڵ ماڵەكەی پێشكەشی كەسێ دەكا كەچی دەڵێ نامەوێ‌و هیچكارم پێ‌ی نییە، وەهەتاوای لێ دێ مەردوم خانوبەرەو كۆشك‌و تەلاری لێ ڕادەكێشن‌و فیزو دەعیەی پێوە دەكەن، وەهەتا وای لێ دێ پیاو دەدا بەلای گۆڕی پیاوداو دەڵێ: خۆزگەم بەخۆی كەلەكێشەو بەرەی دنیا ڕزگاری بوو، وەهەتا ڕۆژ دەگەڕێتەوەو خۆرلەخۆر ئاواوە هەڵ دێ! جا كە خۆر لەوێوە هەڵهات‌و خەڵك بەچاوی خۆیان دییان، ئەو حەلە هەموو بەناچاری ئیمان‌و باوەڕ دەهێنن، بەلام تازە چ سوود، چونكە ئەوە ئەو ڕۆژەیە كەئیمان‌و باوەڕهێنان تیادا قەهری یە، اختیاری نییە، لەبەرئەوە ئیمان‌و باوەڕهێنان تیا هیچ سوودێ نابەخشێ، ئەگەر لەوەپێش ئیمانی نەبووبێ، وەك لەم ئایەتەدا باسی ئەو كاتە دەكاو دەفەرموێ: يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انتَظِرُواْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ. سورة الأنعام -٦/١٥٨).

قیامـەت لـەپڕو لـەناكاو روودەدا، هەیـە دوو پیـاو كـەڵو پـەڵو تۆپـە كووتاڵیـان بلاّوكردۆتەوەلەبـەینی خۆیانـا، هـەتا سـەودای بكـەن، بـەلاّم فریـای ئەوە ناكەون كەسەودایەكەی ببڕنەوە، یان دیسان بیپێچنەوە كوتو پڕ قیامەت هەڵ دەستێ، هەیە پیـاو شـیری وشـترەكەی دەدۆشـێو دەیباتـەوە بـەلاّم فریـای ئـەوە ناكـەوێ كەبیخواتــەوە لـەو ماوەیـەدا قیامــەت هــەڵ دەسـتێ، هەیـە ئەستێڵەكەی قوڕ دەداو بـەری ئەسـتێڵەكەی دەگـرێ هـەتا پـڕ بـێ لـەئاو، وەلێ فریای ئەوە ناكـەوێ كـەئاژەڵی لێ ئاوبـدا، هەیـە تێكەكـەی دەبا بۆدەمی،بـەلاّم فریاناكەوێ كەبیخواو قووتی بدا، قیامەت لەو وەختەدا لەپڕ هـەڵ دەسـتێ(١).
(تـاجی كـوردی/١٠ ل/٢٨١ ز/١٠٤ ژ/١٢ - ش/د/ت - باسـی: نیـشانەكانی داهـاتنی قیامەت).

پایانیٚ = خاتمة

یەکەم: مامۆستای گەورەو مەزن ئیمامی عەسقەلانی -رەحمەتی خودای لێ بێ- لێرەدا لەم پایانەدا، وەك دەستووری خۆی، دەفەرمویٚ: نامەی ئاژاوەو فەرتەنەکان سەدو یەك فەرموودەی بەرزەوە کراوی هەتا سەر پێغەمەر واتیادا، هەشتاو حەوتیان موصولو پەیوەستن، ئەوانی تریان- کەچواردە فەرموودەن بێڕشتەو هەڵسپێراو و موتابەعاتن- هەشتایان دووبارەن، پوختەکەیان (١٠١-٨٠=٢١) بیستو یەك فەرموودەن، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بەخاری ئەم پوختەیەی لەصەحیحی موسلیم دا، بەڕشتەو دەقی خۆی، لەموسنەدی ئەم زاتانەی ئیمامی بوخاری تەخریجی فەرموودەکانی ئەوانی کردووە لەصەحیحی بەخاریدا، ئەویش ئەم پوختەیەی دەرهێناوە لەموسنەدی ئەو زاتانە، لەصەحیحی موسلیم دا -رەزاو رەحمەتی خوا لەهەردوکیان بێ-، بێجگە لەم چەند فەرموودەیەیان:

١. ژمارە/٢٠٩٤ تەجرید = ٧٠٦٧فەتحولباری - فەرموودەی ئیبنو مەسعوود: (شرار الناس من تدركهم الساعة وهم أحياء...) (لاحظ ماجاء في الهامش من تخريج مسلم لة برقم:٢٩٤٩. - المترجم-

٢. ژمارە/٢٠٩٥تەجرید =٧٠٦٨ فەتحولباری = فەرمودەی ئەنەس: (لاياتي زمان إلا والذى بعده شر منة).

٣. الحديث ٧١٠٢ و٧١٠٣ و٧١٠٤ فەتحولباری - حديث عمار و ابن مسعود (في قصة الجمل).

٤. ژمارە/٧١١٢ فەتحولباری = حديث أبي برزة في الإنكار على من يقاتل للدنيا).

٥. ژمارە/٢١٠٠ تەجرید = ٧١١٤ فەتحولباری - فەرموودەی حوزەیفە، لەبارەی نیفاقەوە.

٦. ژماره/ ٧١١٣ فەتحولباری - فەرموودەی حوزەیفە لەبارەی منافقیەوە.

٧. ژمارە: ٧١٣٤ فەتحولباری - فەرموودەی ئەنەس: (في المدينة لايدخلها الدّجال ولاالطاعون إن شاء الله).

پازدە بیستراو- أثر- ی هاوەڵانو دوا ئەوانیشی واتیادا. خوا خۆی زۆر باش دەزانێ.

دووەم: یارەببی خودایە سەرمان لێ نەشێوێنی، وەرێگەی ڕاستمان نیشان بدەی، وەبەهۆی نەفامیو سەرلێشێواویی هەندێ لایەنەوە، گەلی كوردی ستەمدیدە تووشی ئاشووبو فەرتەنەو ئاژاوەی نوێ نەكەی وە نەبین بەو هۆزانە، كەخوا لەبارەیانەوە دەفەرموێ: ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لاتُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً﴾.

جێگەی داخە، كەئێمەی گەلی كورد، بەتایبەتی لەعێراقی بەعث دا، لەسێبەری عوروبەو عونصوریيەتدا، حاڵمان لەكۆیلە زۆر خراپتر بوو، ژێر دەستەو ژێر چەپۆكە بووین، هەتا كاسەی زۆروستەم پڕ بوو، وەخوای گەورە بەمیهرەبانی خۆی دەرووی رەحمەتی لێ كردینەوە، وەئازادیو سەربەستی پێ بەخشین، وەبووین بەخاوەنی نامووسو قەوارەو كیانو ولاتی خۆمان، وەخودا دوژمنەكەمانی كرد بەپەندی بسات، سەد هەزار خوزگەی بەجاری جارانی ئێمە، كەچی هێشتا بەتەواوی پڕ بەسینگی خۆمان هەوای ئازادیمان هەڵ نەمژی بوو، بەدەنكە جۆێی زەرپین، لەباتی ئەوەی كەبەپێ ی یاسای دەستووری خودایی: ﴿لئن شكرتم لأزيدنكم﴾ سوپاسی خودا بكەینو هەوڵ بدەین كەئەم نیعمەتی سەربەستیو ئازادی یە، ئەمجارەش وەك لەمەوپێش لەكیس نەدەین، وەخۆمان لەناوچەكەدا لەبەر چاوی دۆستو دوژمن شیرین بكەین، وەبیسەلمێنین ئێمە گەلێكی باوەڕ داری خاوەن نامووسو حیثیەت و رەفتاری بەرزین، دورترین گەلین لەبێ دینیو بێ ڕەوشتی كەچی لەجیاتی

ئـەوە، ئێـستا ڕاگەیانـدنی کوردسـتانی ئـازاد، شـەوو ڕۆژ، ئـاڵای دژەدینـیو زەندیقی هەڵکردووە، هەر خەریکی پەخشی بێ ڕەوشتیو گۆرانی خەلاعیو بلاّوکردنـەوەی بەربـەرەلاّیی نێرومێیـە، تەنانـەت زۆریـان بـۆ قوتـابیو خوێندکاره کان هێناوە، کەفێرگەکان بکەن بەجێگەی عیشقبازیو زانکۆ بکەن بەگانکۆ، وەبۆ ئەم مەبەستە گلاّوەی خۆیـان، کۆمـەڵێ کۆلکە میرزاو نیمچە ئەفەنـدیو خوێنـەوارانی دەربـاری خۆیـان کـردووە بـە (پـەڕو فیـسۆرو مـەلا چڵکاو خۆر!).

وەلەسـەر شاشـەو کەناڵـەکانی ڕاگەیانـدن، وەك مێکـی مـاوسو بووکەڵـە دارینە، بەردەوام قوتیان دەکەنەوەو فوویـان تـێ دەکەن‌وسـەرو مـڕ ڕەقو بـێ ڕێزی بەبیرو باوەڕی پیرۆزی ئایینیو ڕەوشـتی گـەلی کـورد دەکـەنو بـەزۆری زۆرداری دەیانەوێ ئەو خەڵکەیش وەك ئەوان زەندیقو بـەرەلاّو بـێ ڕەوشـتو بـێ نـامووسو حیـزو سـەفیلو تـڕۆو هێبـی بـن، کـورتو پوخـت مەبەسـتی سەرەکی یان ئەوەیە کەئەو خەڵکەش وەك خۆیان بـەرەلاّو لەزمتپەرست بـێو هەموو لەکینو چون یـەکین بـێ، نـەبادا خـەڵك ڕێـزدار ئـەوان بێ ڕێـز، وەك قورئان بەدەق دەفەرموێ: ﴿ودوا لو تكفروا كما كفروا فتكونوا سـواء﴾ بـەڵێ کەناڵـەکانی ڕاگەیانـدنیان کـردووە بـەبلوێری شـەیتان لـەباتی ئـەوەی کەئـەم ڕاگەیاندنە بەهێزانە ڕەحمەتی خودا بلاّو بکەنەوەو ڕەفتـاری شـیرین پـەخش بکەنـەوەو نـاوی جـوان بـۆ کـوردو کوردسـتان دروسـت بکـەنو بیـانووی چەوسێنەرەوەکانی کوردو کوردستان ببڕن، کەگوایە کورد بـێ دیـنو هـۆزێکی خێڵەکیو شەڕانیو دوور لەنەریتو باوو کەلتووری جوانی ناوچەکەن، لەباتی ئەوەی کـەدەرزی مەردایـەتیو ئازایـەتیو دلێـری لـەلاو و گەنجەکانمان بـدەن، بەکوڕو کچیانەوە، هەتا کاتێ کوردستان پێویستی بەخوێنی گەشی ئاڵی ئەوان بوو، بەرخی نێر بن بۆ سەربڕینو بیچەسپێنن: شێر کـە لەلانـە دەرچـوو، چ نێـر چ مـێ! لـەجیاتی ئـەوەی ڕاگەیانـدنی هـەرێم ببـێ بەمەشـخەڵ

لەناوچەکەداو ببێ بەمینبەرێکی جوان بۆ پەخشی خووی جوانو عادەتی شیرینو ژیانی پڕ لەشەرمو شکۆو سەربەرزی دینو دنیا، خەڵکی فێری نیشتمان پەروەری بکا، فێری خەباتو تێکۆشانو نەبەرد بکا، وەك هەموو ڕاگەیاندنێکی مسۆلی جیهانی پێشکەوتوو، بەتایبەتی لەناوچەکەی خۆماندا، کەچی لەجیاتی ئەوە، ڕاگەیاندنی کوردی بووە بەنوێنەری هۆلیۆدو لەپەخشی بەر بەرەلایی دا، شان لەشانی کەناڵە جنسی یەکان دەدا، کارگەیشتۆتە ئەوە، بەپێچەوانەی ڕاگەیاندنی هەموو جیهان، ڕاگەیاندنی چەواشەی کوردی، چلەی مردوو لەسەر گۆڕەکەی بەئامادەبوونی کەسوکارەکەی ناو دەنێ ئاهەنگو وەك خۆیان دەڵێن: (ئاهەنگی چلەی پێشمەرگەی دێرین لەسەر گۆڕەکەی بەچەند گۆرانییەك لەلایەن فلانە گۆرانی چییەوە رازایەوە!!) من لەم جێگە پێرۆزەدا، بەنوری فیراسەی ئیمانی، لەسەر زمانی ئەو جەماوەرە ستەمدیدە بێ ئاوو نانو بێ کارەباو نەوتو غازو بەنزینو بێ خانەو لانەو رەشو رووتە، عەرزی ئەم ڕاگەیاندنە چەواشەیە دەکەم: (... بەڵێ دەتوانن یەك دووساڵی تریش بەم جۆرە بەنگو تلیاکە، خەڵکێکی زۆر سڕو چەواشە بکەن، وەسوودو بەهرە لەرقو غەزەبی گەلی کورد لەسەدامو ڕژێمەکەی وەربگرنو نانو پیازی پێوە بخۆنو ئەم دیاردەیە بەرهەم بهێننو بۆ چەند ساڵێکی تریش بۆ خۆیان بخۆنو بدزنو گیرفان پڕکەن، تەنانەت مەلای (وُعَّاظ السَّلاَطِين) یش فەتوای ئەوەیان بۆ بدەنو ژنی دووەمو سێیەمو چوارەمیان لێ مارە ببڕنو تەلاقنامە بۆ ژنە دێرینەکانیان بنووسن، وەرێك وەك ڕژێمە داپلۆسنەرەکان، کۆمەڵێ کاسەلیسو چڵکاو خۆر لەخۆیان کۆبکەنەوەو، خەڵکێکی زۆریش، لەبەر دڵسافیو خۆشباوەڕیو ساویلکەیی خۆیان باوەڕیان پێ بکەن وەك گەنەی گونی گا بلکێن پێتانەوە، بەلام خەیاڵیان خاوە، هاکا قاری خوداو رقو تووڕەیی ملەت، دەق وەك زبڵو خاشاك، خۆیانو بێ ڕەوشتیو گەندەڵیو زەندیقی کەیانیان تووڕ دایە ناو زبڵدانی مێژووەوە!!

ئێمە رووی دەممان لەجەماوەری گەلی کوردستانە، دەنا ئەو لەرێدەر چوانە، وشترەکەی هۆزی ثەموود، بەخۆی و بەچکەکەیەوە لەشاشەی کەناڵەکەیان دەربچێ باوەڕی پێ ناکەنو بگرە سەریشی دەبڕن، ئەمانە لەو جۆرە لەخوا دوورە بەدرەوشتانەن، ئەگەر بشتۆپنو لەقەبرو قیامەتا حسابو کتابو دۆزەخو سزابە چاوی خۆیان ببینن، ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ دنیا لەبێ دینی تێ هەڵ دەچنەوە! وەك قوورئان بەدەق دەفەرموێ: (ولو ردوا لعادوا لما نهوا عنه).

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٥- نامەی بڕیارەکانو خاوەن بڕیارەکان
كتاب الأحكام

٢١٠٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ. (الحديث ٧١٤٢)[٢١٠٤]:

بەتەواوی رابورد لەژمارە/٣٩٠ تەجرید - ٦٩٣ فتح الباری - بەرگی یەکەم لاپەڕە: ٣٨٠.

٢١٠٥ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمُرْضِعَةُ وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ. (الحديث ٧١٤٨)[٢١٠٥]:

[٢١٠٤] راجع رقم/٣٩٠ تجريد. المترجم.

ئـەبو هـوريره -رەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -درووودی خـودای لێ بـێ- دەفـەرموێ: (ئێـوە وادیـارە زۆر سـوورومجێزن لەسـەر فەرمانڕەوایی‌و کار بەدەستی، وەلحاڵ ئـەم کـارە لـەڕۆژی قیامـەتا، پەشیمانی لەدوایە، لەڕاستیدا فەرمانڕەوایی‌و کاربەدەستی، دایـەنی چاکە، بـەلآم لەشێر بڕینەوەکـەی گـەلێ ناخۆشـە) تـاجی کـوردی/٣ ل/٢٧١ ز/١٠٣ ژ/٣- باسـی نەویستنی فەرمانڕەوایی و کاربەدەستی).

٢١٠٦- عن مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَّةً فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ إِلَّا لَمْ يَجِـدْ رَائِحَـةَ الْجَنَّةِ. (الحديث ٧١٥٠)[٢١٠٦]:

مـەعقیلی کوڕی یەسـار -رەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: بـەگوێی خـۆم لـەزاری پیرۆزی پێغەمـەرم ژ نـەوت دەیفـەرموو: (هـەر بەنـدەیێی خـودا بیکا بەسـەر گـەورەی کۆمـەڵێ‌و بەباشـی‌و بەدڵـسۆزی سـەرەوکاریی کاروباریـان نەکا،بێگومان کەئەو بەندەیە بـۆنی بەهەشت ناکات). (تـاجی کـورد/٣ ل/٢٨٥ ز/١٠٦ ژ/٢ - باسی ئەرکی سەر شانی فەرمانڕەوا).

٢١٠٧- و عنه رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رَعِيَّةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لَهُمْ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّـةَ. (الحـديث ٧١٥١)[٢١٠٧]:

مـەعقیلی کـوڕی یەسـار نـەخۆش بـوو، عوبەیـدوڵڵای کـوڕی زیـاد — کـە فەرمانڕەوای بەسرە بوو- چوو بۆ لای، بۆ سەر خۆشی کردنـی، مـەعقیل پێـی

[٢١٠٥] لم يوافقه مسلم على تخريج هذا الحديث (فتح/١٥ ص١٦٧). -المترجم-

[٢١٠٦] اخرجه مسلم في الإيمان باب/استحقاق الوالي الغاش ... وفي الإمارة باب/فضيلة الإمام العادل...رقم/١٤٢.

[٢١٠٧] طريق آخر في الحديث السابق (عيني = ٢٤ عمدة القاري/٢٤ ص/٢٢٨). -المترجم-

گوت: گویّ بگره فەرموودەیەکی پێغەمەرت بۆ بگێڕمەوە، کەخۆم لێیم بیستووە، دەیفەرموو:(هەرکار بەدەستێ ببێ بەگەورەی دەستەیێ لەموسوڵمانانو کزیو ناپاکی یان لێ بکاو، لەسەر ئەو حاڵە دەوام بکا تادەمرێ، ئەوە بێگومان کەخودا بەهەشتی لێ قەدەغە دەکا). (تاج/٣ ل/٢٨٥ ز/١٠٦ ژ/٢ - باسی: ئەرکی سەرشانی فەرمانڕەوا —ش).

مەعقیلی کوڕی یەسار -رەزای خودای لێ بێ- لەپێش ڕۆژی حودەیبییەدا موسوڵمان بوو، ئامادەی پەیمانی خۆشنوودی = بیعة الرضوان) بوو، فەرموودەی لەصەحیحەینو سونەنی ئەربەعەدا هەیە، لەبەصرە نیشتەجێ بوو، ئەم زاتانەو کەسانی تریش فەرموودەیان لەوەوە گێڕاوەتە: عەمری کوڕی مەیمونی ئەزدیو ئەبو عوثمانی نهدیو حەسەنی بەصری، دووفەرموودەی لەبوخاریدا هەیە. لەئاخرو ئوخری جێنشێنی موعاویەدا مەرگ بووبە میوانی- رەزاو رەحمەتی خوایان لێ بێ-.

٢١٠٨- عَنْ جندب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولَ: مَنْ سمع سمع الله به يوم القيامة، قال: وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ يوم القيامة. فقالوا: أوصنا. فقال: إن أول ما ينتنُ من الإنسانِ بطنهُ، فمن استطاع أن لايأكل إلا طيبا فليفعل، ومن استطاع أن لايحال بينه وبين الجنة بملءِ كَفٍّ من دمٍ أهراقهُ فليفعل. (الحديث ٧١٥٢ سبق طرفه في رقم ٢٠٢٢ تجريد = ٦٤٩٩ فتح الباري = بەرگی/٥ ل/٢٧٩)[٢١٠٨].

لێرەدا ئەم پترى یەی هەیە: (وەهەرکەسێ بەبێ پێویست کار لەموسوڵمانانو بەندەکانی خودا گران بکا، لەرۆژی قیامەتا لەتۆڵەی ئەوەدا خودا کارئاسانی بۆ ناکاو بەڵکوو کارگرانی بۆ دەکاو کاری لێ گران دەکا).

[٢١٠٨] راجع رقم/٢٠٢٢ تجريد = بەرگی/٥ ل/٢٧٩. -المترجم-

هاوڕێ یان عەرزی حەزرەت -یاعەرزی جوندوبیان- کرد: ئامۆژگاری خێرمان بفەرموو: فەرمووی: (یەکەم شت کەلەمرۆڤ لەپاش مردن، لەئەندامەکانی دەگەنێ ورگیەتی، کەواتە هەتا دەتوانن شتی حەلاڵی پاك بخۆن، نەکەن کەبەهۆی رشتنی خوێنی ناهەقەوە، باپڕبەلوێچێکیش بێ، پەردە لەنێوانی خۆتانو بەهەشتا دروست بکەن، واتە: رشتنی خوێن بەناهەق ، کەم بێ یا زۆر دەبێ بەهۆی نائومێد بوون لەبەهەشت).

٢١٠٩- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يقضين حكمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ. (الحديث ٧١٥٨)[٢١٠٩]:

ئەبو بەكرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست- دروودی لەسەر- فەرمووی:(دادوەر لەکاتی تووڕەیی دا دادپرسیو مەحکەمەی کەس نەکا). (تاج/٣ ل/٣٠٤ ز/١١٣ ژ/١ - ش/د/ت/ن-باسی دەستوورو یاسای دادوەری).

٢١١٠- عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ سَهْلٍ و مُحيصَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما خرجا إِلَى خير مِنْ جَهدٍ أَصَابَهُمْ فَأَخْبِرَ مُحَيطَةُ أَنّ عبدالله قَدْ قُتِلَ وَطُرِحَ فِي فَقِيرٍ أَوْ عَيْنٍ فَأَتَى يَهُودَ وَقَالَ أَنْتُمْ وَاللّٰهِ قَتَلْتُمُوهُ قَالُوا وَاللّٰهِ مَا قَتَلْنَاهُ فَأَقْبَلَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى قَوْمِهِ فَذَكَرَ لَهُمْ ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ لِيَتَكَلَّمَ وَهُوَ الَّذِي كَانَ بِخَيْبَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمُحَيِّصَةَ كَبِّرْ كَبِّرْ يُرِيدُ السِّنَّ فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤْذِنُوا بِحَرْبٍ.(الحديث ٧١٩٢)[٢١١٠]:

[٢١٠٩] اخرجه مسلم في الأقضية، باب: كراهة قضاء القاضي وهو غضبان، رقم/١٧١٧.

[٢١١٠] اخرجه مسلم في القسامة و المحاربين و القصاص...باب/القسامة، رقم/١٦٦٩.

سەهلی کوڕی ئەبو حەثمە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی سەهل‌و موحەییسەی کوڕی مەسعوود -ڕەزای خودایان لێ بێ- دەچن بۆ خەیبەر، لەبەردەست کورتی، بۆ کەسابەت...تاد. (ڕابورد لەژمارە:١٢٨٢ تەجرید= ٣١٧٣ فەتحولباری= بەرگی /٣ل-٤١٢

٢١١١- عن عبادة بن الصامت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: بايعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم على السمع و الطاعةِ ....). (الحديث ٧١٩٩ و ٧٢٠٠ سبق طرف الحديث الأول في رقم:١٨تجريد= ١٨فتح البارى= بەرگى/١ ل/٣٧ وسبق طرف الحديث الثاني في رقم:٢٠٩٣تجريد= رقم/٧٠٥٦ فتح البارى = بەرگى/٥ ل-)[٢١١١]:

٢١١٢- عن عبدالله بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: كنا إذا بايعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم على السمع و الطاعة، يقول لنا: فيما استطعتم. (الحديث ٧٢٠٢):

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر- ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: جاران کاتێ پەیمانمان لەگەڵ پێغەمەردا دەبەست، دەیفەرموو: (ئەوەندەی کە لەتواناتانا هەیە). (تاج/٣ ل/٢٧٣ ز/١٠٤ ژ/٢ - ش/د/ت/ن-باسی: پەیمان بەستن (بەیعەت) و پەیمان بردنە سەر).

٢١١٣- وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: قِيلَ لعمر" ألا تَستَخْلِفُ؟ قَالَ: إن أَسْتَخْلِفْ فَقَدِ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَإِنْ أَتْرُكْكُمْ فَقَدْ تَرَكَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٢١٨)[٢١١٣]:

دیسان ئیبنوعومەر -ڕەزای خودا لەخۆی‌و باوکی- فەرمووی: (کاتێ عومەر -ڕەزای خودای لێ بێ- پێکرا، عەرزیان کرد کەبۆچی جێنشین بۆ پاش

[٢١١١] اخرجه مسلم في الإمارة، باب/ وجوب طاعة الأمراء في غير معصية رقم/١٧٠٩.

[٢١١٣] اخرجه مسلم في الإمارة، باب/ الاستخلاف و تركه رقم/١٨٢١.

خۆت دیاری ناکەیت؟ فەرمووی: (خۆئەگەر جێ نشین بۆ پاش مردنی خۆم دیاری بکەم، ئەوە جێگەی خۆیەتی چونکە ئەبو بەکر کەلە من باشتر بوو، جێنشینی بۆ خۆی دانا، وەسیّتی کرد کەمن مردم عومەری کوڕی خەتاب لەجێگەی من ببێت بەخەلیفەی موسوڵمانان، وە خۆشی وابوو، خۆ ئەگەر جێنشێنیش دیاری نەکەم ، ئەوە پێغەمەر- دروودی لەسەر- کەلەمن باشترە، جێنشێنی دیاری نەکرد بۆ پاش مەرگی خۆی).

٢١١٤- عن جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ. (الحديثان ٧٢٢٢/٧٢٢٣)[2114].

جابیری کوڕی سەمموورە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: لە زاری پیرۆزی خۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (هەتا دوانزە جێنشین، ئایینی ئیسلام هەرزاڵو سەرکەوتوو دەبێو لەشەوقو برەودا دەبێ) ئەنجا قسەیەکی فەرموو، باش تێی نەگەیشتم، چونکە بەباشی نەم بیست، بەباوکم گوت: ئەوەفەرمووی‌چی؟ فەرمووی: (هەموویان لەهۆزی قورەیش دەبن) (تاجی کوردی/٣ ل/٢٦٨ ز/١٠٢ ژ/٤ - ش/ت - باسی: کێ ڕەواترین کەسە بەفەرمانڕەوایی).

[2114] اخرجه مسلم في الإمارة، باب/الناس تبع لقريش...رقم/١٨٢١.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٦- نامەی ئاواتخواستنو خۆزگە خواستن

كتاب التمني

٢١١٥- عن أنس رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال: لَوْلاَ أَنِي سَمِعْتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقول: (لاتَتَمَنَّوْا المَوْتَ) لتَمَنَّيْتُ. (الحديث ٧٢٣٣ سبق طرفه في: ١٨٦٦ تجريد = ٥٦٧١ فتح الباري بەرگی/٥ ل/١٥٩):

لێرەدا ئیمامی ئەنەس- رەزای خودای لێ بێ- دەفەرموێ: لەبەرئەوەی کەبەگوێچکەی خۆم لەزاری پیرۆزی پێغەمەرم ژ نەوتووە کە دەیفەرموو: (مەرگ بەخۆزگە مەخوازن) دەنا مەرگم بەئاوات دەخواست).

٢١١٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزْدَادُ وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ.(الحديث ٧٢٣٥):

سبق طرفه في/ ٣٧ تجريد = ٣٩ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٥٦) واتاکەی بەتەواوی لەپێشەوە لەژمارە:/١٨٦٨ تەجرید = ٥٦٧٣ فەتحولباری = بەرگی/٥ ل/١٦٠ رابورد.

پایانێ = خاتمة

ماموٚستا عەسقەلانی دەفەرموێ: (نامەی ئەحکامو تەمەننیو ئەخباری ئاحاد، سەدو شەستو سێ فەرموودەی بەرزەوە کراویان بوٚ پێغەمەر- دروودی لەسەر- واتیادا- سییو حەوتیان بێرشتەن، یالە حوکمی معلق دان، ئەوانی تریان پەیوەستن، سەدو چلو نوٚ یان دووبارەن، پوختەکەیان (١٦٣-١٤٩=١٤) چوار دەفەرموودەن، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێراوەتەوە ئەمانەیان نەبێ:

١. ژمارە:٢١٠٤تەجرید = ٧١٤٢فەتح = (إنكم ستحرصون).

٢. حديث ابى أيوب في البطانة.

٣. حديث أبى هريرة فيالبطانة.

٤. حديث ابن عمر في بيعة عبدالملك.

٥. حديث عمر في بيعة أبي بكر الثانية.

٦. حديث أبي بكر في قصة وَفد بزاخة.

كتابی تەمەننی (٢٧) فەرموودەیە هەموویان دووبارەن هەروا خەبەری واحد (٢٢) فەرموودەن هەموو دووبارەن پەنجاو هەشت ئەپەریشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٧- نامەی دەستگرتن بەکەمەندی نامەی خوداو کەمەندی ڕێبازو ڕەفتاری پێغەمەر- درودی لەسەر- کتاب الإعتصام بالکتاب والسنة

٢١١٧ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى. (الحديث ٧٢٨٠)[٢١١٧].

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی : پێغەمەر -درودی لەسەر- فەرمووی: (گەلی ئیسلامی من هەمووەچنە بەهەشت مەگەر ئەوانەی کەمل نەدەن). عەرزیان کرد: قوربان!ئەوانە کامانەن کەمل نادەن؟ فەرمووی:(هەرکەسێ بەگوێی من بکاو فەرمانی من جێ بەجێ بکا، لەبارەی کاروباری جۆراو جۆری ئایینیەوە، دەچێتە بەهەشت، وەهەرکەسێ لەمن یاخی بێو فەرمانی ئایینی ئیسلامی پیرۆز جێ بەجێ نەکا، ئەوە واتای وایە مل بەئیسلام نادا لەبەر ئەوە ناچێتە بەهەشت).

٢١١٨- عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما يَقُولُ جَاءَتْ مَلَائِكَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا إِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هَذَا مَثَلًا فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلًا فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا وَجَعَلَ فِيهَا مَأْدُبَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا فَمَنْ أَجَابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَأَكَلَ مِنَ الْمَأْدُبَةِ وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ فَقَالُوا أَوِّلُوهَا لَهُ يَفْقَهْهَا فَقَالَ

[٢١١٧] و الحديث من افراده (عينى عمدة القاري/٢٥ ص٣٧). -المترجم-

بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا فَالدَّارُ الْجَنَّةُ وَالدَّاعِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنْ أَطَاعَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرْقٌ بَيْنَ النَّاسِ. (الحديث ٧٢٨١)[٢١١٨]:

جابیری کوڕی عەبدوڵلا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: جارێ پێغەمەری خۆشەویست -درووودو سەلاوات و سەلامی خودای گەورەی لەسەر بێ و باوك و دایك و ماڵ و منداڵ و هەست و نەست هەمووی بەقوربانی بێت- دەخەوێ، فریشتە دێنە دیاری، هەندێکیان دەڵێن: ئەمە نووستووە، هەندێکی تریشیان دەڵێن: بەچاو نووستووە بەلام بەدڵ ورپایە، چونکە پێغەمەران دڵیان نانوێ. جاگوتیان: ئەم برادەرەی ئێوە مەسەل و وێنەیەکی هەیە، ئەو مەسەل و وێنەیەی خۆیی بۆ ڕوون بکەنەوە. هەندێکیان گوتیانەوە: ئاخر خەوتووە، هەندێکی تریشیان گوتیانەوە: بەچاو نووستووە، بەلام بەدڵ ووریایە. ئینجا فەرموویان: مەسەل و وێنەی ئەم پیاوە وەك پیاوێ وایە، کەوا خانوویێ دروست بکاو شایی یەکی بۆ بکاو بانگکەر بنێرێ کەخەڵك خوڵك بکا بۆ سەرشایی، ئیتر ئەوەی بەدەنگی بانگکارەکەوە بچێت دەچێتە ناو خانووەکەوەو لەنانی شاییەکە دەخوات، ئەوەشی نەچێ بەدەنگی بانگکەرەکەوە نەدەچێتە ناو خانووەکەوەو نە لەنانی شاییەکەیش دەخوا. ئەنجا فریشتەکان فەرموویان: ئادەی ئەم مەسەل و سەرگوروشتەی بۆ لێك بدەنەوە باباش تێ ی بگات، جادیسان هەندێکیان فەرموویان: ئاخر خەوتووە، وەهەندێکی تریشیان فەرموویان: چاو خەوتووەن دڵ خەبەردارە! ئینجا فەرموویان: خانووەکە بەهەشتە، بانگکەرەکەش موحەمەدە- درووودی خودای لێ بێ- ئیتر ئەوەی فەرمانی موحەمەد لەگوێ بگری لەڕاستیدا فەرمانی خودا لەگوێ دەگرێ، وەئەوەی لەموحەمەد یاخی بێ لەفەرمانی خودا دەردەچێ،

[٢١١٨] قال في التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول رواه البخاري. -المترجم-

ئەوە بەڕاستی لەخودا یاخی دەبیٚو لەفەرمانی خودا دەردەچیٚ. وەموحەمەد- دروودی خودای لیٚ بیٚ- پاك وپیسی ئەو خەڵکە لەیەك جویٚ دەکاتەوە. چونکە ئەوەی پەیڕەوی ئەوە، ئەوە پەیڕەوی فەرمانی خودایە، وە ئەوەی لەدژی ئەوە، ئەوە لەحیزبو پارتی شەیتانە). (تاج/١ ل/٥٤ ز/٩ ژ/٨- باسی ڕەفتارکردن بەقورئانو بەسوننەتی پێغەمەر -دروودی خودای لیٚ بیٚ-).

٢١١٩- عَنْ أنس بن مالك رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لن يبرح النَّاسُ يَتَسَاءَلُونَ حَتَّى يقول: هَذَا خَلَقَ اللَّهُ خالِقُ كُلِّ شيءٍ فَمَنْ خَلَقَ اللَّهَ. (الحديث ٧٢٩٦)(٢١١٩):

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خودای لیٚ بیٚ- فەرموودەی: خۆشەویست - دروودی لەسەر- فەرمووی: (ئەو خەڵکە هەر بەرمبەرە پرسیار لەدوا پرسیار لەم شتو لەوشت دەکەن) تابەرمبەرە سەردەکێشیٚ بۆ ئەوە دەڵێن: باشە ئەوا خودا ئەم خەڵكو جیهانو بوونەوەرەی هەموو دروست کردووەو هەمووشتیٚ ئەو دروستکاریەتی، ئەی کیٚ خودای دروست کردووە؟) (تاج/١ ل/٢٨ ژ/٣+٤+٥ - ش).

٢١٢٠- عَنْ عبدالله بن عمرو رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْزِعُ الْعِلْمَ بَعْدَ أَنْ أَعْطَاكُمُوهُ انْتِزَاعًا وَلَكِنْ يَنْتَزِعُهُ مِنْهُمْ مَعَ قَبْضِ الْعُلَمَاءِ بِعِلْمِهِمْ فَيَبْقَى نَاسٌ جُهَّالٌ يُسْتَفْتَوْنَ فَيُفْتُونَ بِرَأْيِهِمْ فَيُضِلُّونَ وَيَضِلُّونَ. (الحديث ٧٣٠٧- سبق في رقم/٨٥ تجريد = ١٠٠ فتح الباري = بەرگی/١ ل/١٠٧) لەویٚ بەتەواوی رابورد)(٢١٢٠):

(٢١١٩) اخرجه مسلم في الإيمان، باب/بيان الوسوسة في الأيمان و مايقوله من وجدها....رقم/١٣٦.

(٢١٢٠) اخرجه مسلم في العلم، باب/رفع العلم و قبضة رقم/٢٦٧٣.

٢١٢١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَأْخُذَ أُمَّتِي بِأَخْذِ الْقُرُونِ قَبْلَهَا شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَفَارِسَ وَالرُّومِ فَقَالَ وَمَنِ النَّاسُ إِلَّا أُولَئِكَ. (الحديث ٧٣٢٠- سبق طرفه من رقم/١٣٧٨ تجريد = ٣٤٥٦ فتح البارى = بەرگى/٤ ل-٦٣):

جياوازى ئێرە ئەوەيە: دەفەرمووێ: قيامەت هەڵناسێ هەتا... تاد. وەدەفەرموێ: (مەبەست فارس‌و روومە..)

٢١٢٢- عن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَكَانَ فِيمَا أُنْزِلَ آيَةُ الرَّجْمِ. (الحديث ٧٣٢٣ - سبق في رقم/١٣٧٣ تجريد - ٣٤٤٥ فتح الباري - بەرگى/٤ ل/٦٠)[٢١٢٢]:

عومەر -ڕەزاى خوداى لێ بێ- فەرمووى: خوداى گەورە حەزرەتى موحەمەدى ڕەوانە كردووە لەگەڵ دينێكى حەق‌و ڕاست‌و دروستا، وەقورئان كەنامەى خودايە ناردوويەتى بۆى، يەكێ لە ئايەتەكانى قورئان، ئايەتى ڕەجمى زانى موحصەن بوو، كەدوايى لەتيلاوەتا نەسخ بۆوە، بەلام حوكمەكەى هەرماوە) ئايەتەكەيش ئاوابوو: (الشَّيْخُ وَ الشيخة إذا زنيا فارجموهما).

٢١٢٣- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ. (الحديث ٧٣٥٢)[٢١٢٣]:

عەمرى كوڕى عاص -ڕەزاى خواى لێ بێ- فەرمووى: خۆشەويست- دروودى لەسەر- فەرمووى: (دادپرس - حاكم) ئەگەر تێكۆشێ‌و باش ووردببێتەوە بۆ

[٢١٢٢] اخرجه مسلم من الحدود، باب: رجم الثيب في الزنا، رقم/١٦٩١.

[٢١٢٣] اخرجه مسلم في الأقضية، باب/ بيان اجر الحاكم إذا اجتهد فأصاب أو اخطأ، رقم/١٧١٦.

گەیشتن بەهەق لەمەسەلەکەداو ئەنجا بریارەکە دەرکا، ئەوە لەم حاڵەدا، ئەگەر بڕیارەکەی ڕاست بوو ئەوە دووپاشی بۆ هەیە، بەلاّم ئەگەر لەم کاتەدا بڕیارەکەی هەڵەبوو ئەوە یەك پاداشی بۆ هەیە، چونکە ئەو بەئەرکی سەرشانی خۆی هەڵساوەو درێغی نەکردووە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣١٢ ز/١١٨ ژ/١ - باسی تێکۆشین (إجتهاد)- ش/د/ت/ن).

ڕوونکردنەوە:

داوەر، یاحاکم، کاتێ مافی ئەوەی هەیە، کەلەمەسەلەکەدا تێکۆشێ‌و اجتهاد بکا، کەشایانی ئەوەبێ‌و بتوانی اجتهاد بکا، دەنا نەزان‌و نەتەوانا ئەگەر اجتهاد بکەن وانییە، هەروا ئەگەر دەقێکی ڕوون هەبوو، پێویست بە إجتهاد ناکا.

٢١٢٤- عن محمد بنِ المكدرِ رحمه الله تعالى قال: رَأيتُ جابرَ بن عبدالله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما يحلفُ بالله أنَّ ابنَ الصيادِ الدَّجَّالُ، قلتُ: تحلفُ بالله؟ قال: إنِّي سمعت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عنه يحلف على ذلك عند النبيّ صلى فلم ينكرهُ النبي صلى الله عليه وسلم. (الحديث ٧٣٥٥)[٢١٢٤]:

موحەممەدی کوڕی مونکەدیر- ڕەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ- فەرمووی: بەچاوی خۆم جابیری کوڕی عەبدوڵلاّم بینی سوێندی دەخوارد کە ئیبنو صەییاد ججاڵە، منیش عەرزیم کرد: چۆن سوێندی وا دەخۆیت؟ فەرمووی: (بەگوێی خۆم گوێم لەعومەری کوڕی خەگاب بوو لەخزمەت پێغەمەر خۆیدا، سوێندی لەسەر ئەوە خوارد کەئیبنو صەییاد جەجاڵە، کەچی پێغەمەر- درووی لەسەر- إنکاری ئەوەی نەکرد، شتی وایش بەتەقریردائەنرێ). (بڕوانە: تاجی کوردی/١٠ ل/٢٤٧ ز/٩٦ - سەرگوزەشتەی ئیبنو صەییاد).

[٢١٢٤] أخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب/ذكر ابن الصياد، رقم/٢٩٢٩.

پایانیٛ = خاتمة

گـەورەو سـەروەرمان ئیمـامی عەسـقەلانی، لەفـەتحولباری شـەرحی صـەحیحی بوخاریـدا، لەخاتمـەی ئـەم باسانەدا لەبـەرگی/١٥ ص/٢٨٩. طبعـة جدیـدةدا دەفـەرمویٛ: نامـەی اعتـصام سـەدو بیـستو حـەوت فـەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، بیستو شەشیان تعلیقن، ئـەوانی تـر موصـولن. سـەدو دەیان دووبارەن، پوختەکەیان: (١٢٧ - ١١٠ = ١٧) حەڤدە فەرموودەن. هەموویان موسلیمیش گێڕاونیەتەوە ئەمانەیان نەبیٛ:

١- ژمارە/٢١١٧ تەجرید = ٧٢٨٠ فەتح = (..إلامن أبى).

٢- حديث عمر: (نهينا عن التكلف).

٣- ژمارە/٢١٢١ تەجرید = ٧٣٠ = في مأخذ القرون.

٤- حديث عائشة في الرفق.

٥- حديث عائشة لاأذكى به.

٦- حديث عثمان في الخطبة.

٧- حديث أبي سلمة المرسَل في الأجتهاد.

٨- حديث المشاورة في الخروج إلى الأحد.

شازدە ئەسەریشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٨- نامەی یەکتا پەرستی

كتاب التوحيد

٢١٢٥- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْها زوج النبي صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ .....(الحديث ٧٣٧٥) (راجع: رقم/١٧٢٨ تجريد = ٥٠١٣ فتح الباری = بەرگی/٥ ل/....):[٢١٢٥]

٢١٢٦- عن أبي موسى الأشعري رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قال: قَالَ النبِيّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ *. (الحديث ٧٣٧٨ – سبق طرفه بالكامل في رقم /٩٤٧ تجريد =٦٠٩٩ فتح الباری = بەرگی/٥ ل/):[٢١٢٦]

٢١٢٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ اللّٰهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ. (الحديث ٧٣٨٤ – طرفه في: رقم/١٦٩٧ تجريد = ٤٨٤٨ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٤٢٩)[٢١٢٧]:

[٢١٢٥] اخرجه مسلم في الصلاة و قعرها، باب/فضل قراءة قل هو الله...رقم/٨١٣.

[٢١٢٦] اخرجه مسلم في صفات المنافقين، باب/لا احدا أصبَرَ على أذى رقم/٢٨٠٤.

[٢١٢٧] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة...رقم/٢٧١٧.

ئیبنـو عـەباس -ڕەزای خـوا لـەخۆیو بـابیـ فـەرمووی: خۆشەویـست - دروودی لەسەر- فەرمووی: (پەنا دەگرم بەعیزەتو گەورەیی تۆ خودایـە، تـۆ نەمریو نامری، بەڵام جنۆکەو مرۆڤ دەمرن).

٢١٢٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَـى نَفْـسِهِ وَهُـوَ مَوْضُـوعٌ عِنْدَهُ على العرشِ إِنَّ رَحْمَتِـي تَغْلِـبُ غَـضَبِي. (الحـديث٧٤٠٤ – سـبق طرفـه في رقم/١٢٨٩ تجريد = ٣١٩٤ فتح الباري) = بەرگی/٣ ل/٤٢١)[٢١٢٨]:

٢١٢٩- وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُـهُ هَرْوَلَـةً). (الحديث ٧٤٠٥ طرفه في ٧٥٠٥، ٧٥٣٧)[٢١٢٩]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لەسەر بێـ دیـسان فـەرمووی: خۆشەویـست - دروودی خوای لێ بێـ فەرمووی: خودای گەورەو سـەروەر دەفـەرموێ: بەنـدەی من گومانی چۆن بێ بەمن، من وا دەبم لەگـەڵی. لەودەمـەدا کەئـەو نـاوی مـن دەباو یادی من دەکا، خۆم وام لەگەڵیدا، جا ئەگەر ئەو بەتەنیا هەرخۆی یادو زیکری من بکا، ئەوا منیش هـەرخۆم بـەنهێنی یـادی ئـەو دەکـەم، ئەگـەر ئـەو لەناو دەستەیەکا یادو زیکری من بکا، ئەوا منیش بەئاشکرا لەناو دەسـتەیەکی باشـتردا یـادو باسـی ئـەو بەچـاکە دەکـەم، ئەگـەر بەنـدە بـستێ لـەمن نزیـک ببێتەوە، من باڵێ لەو نـزیک دەبمەوە، ئەگەر ئەو باڵێ لەمن نزیک بێتەوە مـن

[٢١٢٨] اخرجه مسلم في التوبة، باب/في سعة رحمة الله رقم/٢٧٥١.

[٢١٢٩] اخرجه مـسلم في الـذكر و الـدعاء و التوبـة، بـاب: الحث علـى ذكـر الله تعـالى.. وبـاب فضل الذكر و الدعاء، رقم/٢٦٧٥.

دوو باڵ لەو نزیك دەبمەوە، كاتێ ئەو بەڕۆیشتنی ئاسایی بێ بۆلای من، من بەلۆقە دەچم بەپیریەوە، واتە: تابەندە، نێربێ، یامێ، بەتاعەت خۆی لەمن نزیك بكاتەوە من بەرەحمەتی خۆم زیاتر لەو نزیك دەكەومەوە. (تاجی كوردی/٩ ل/١٣٦ ز/٥٨ ژ/١ – باسی گەورەیی یادی خوا).

٢١٣٠– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ إِذَا أَرَادَ عَبْدِي أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ حَتَّى يَعْمَلَهَا فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا بِمِثْلِهَا وَإِنْ تَرَكَهَا مِنْ أَجْلِي فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ. (الحديث ٧٥٠١)[٢١٣٠]:

له رياض الصالحين دا ئەم فەرموودەیە ئاوایە:

(فەرمووی: لەفەرموودەیەكی قودسیدا، كە پێغەمەر -دروودی خوای لێ بێ- دەیگێڕێتەوە لەخودای گەورەو پیرۆزەوە، حەزرەت فەرمووی: خودای گەورە هەموو چاكەیەك‌و هەموو خراپەیەكی لە لەوحول مەحفوظ نووسیوە، و بەم شێوەیە روونی كردۆتەوە بۆ هەمووكەسێ: ئەگەر كەسێ ویستی چاكەیێ بكاو بۆی نەكرا، ئەوە خودا لەلای خۆی چاكەیەكی تەواوی بۆ دەنوسێ، وە ئەگەر كەسێ ویستی چاكەیێ بكاو لەهەمان كاتا كردی، ئەوە خودای سەردارو سەروەر لەلای خۆی لەدەچاكەوە هەتا حەوت سەد چاكە، هەتا ئەوەندەی كەخودا خۆی حەز دەكا، چاكەی بۆ دەنوسێ، وەئەگەر كەسێ ویستی خراپەیێ بكا، بەلام نەیكرد، ئەوە خودا لەلای خۆی چاكەیەكی تەواوی بۆ دەنووسێ، وە ئەگەر كەسێ ویستی خراپەیێ بكا وە كردی، ئەوە خودا بەیەك خراپە دەینووسێ لەسەری). (ش-تاج). (ریاض/١ ل/١٦ ژ/١١/١١ ز/ باسی نیازو نیاز پاكی).

[٢١٣٠] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: إذا هم العبد بحسنة كتبت...، رقم/١٣١.

٢١٣١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى لَا أَدْرِي أَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُويَةَ الْقُرَشِيُّ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ قَاصٌّ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ عَبْدًا أَذْنَبَ ذَنْبًا بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ وَذَكَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَفِي الثَّالِثَةِ قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ. (الحديث ٧٥٠٧)[٢١٣١]:

ئەم فەرموودەیەش لە رياض الصالحين دا ئاوایە:

ئـەبو هـورەیرە -رەزای خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەری خۆشەویست و نازدار — دروودو سڵاوو صەڵاواتو ڕەحمەتو بەرەكاتی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ و سەرو ماڵو منداڵو حاڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی تۆزی بـەرپێی دێنیکـەرانی گـۆڕی پیرۆزی بێ- لەفەرموودەیەكی قودسیدا، لە پەروەردگاری گەورەو سەروەری خۆیـەوە دەگێڕێتـەوە، كـەخودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: بەندەیێ گوناهێ دەكا، لەپاشا پەشیمان دەبێـەوە و دەڵـێ: خودایـە! پەشـیمانم، لـێم خـۆش بـە، خـودای پـیرۆزو گـەورەش

[٢١٣١] اخرجه مسلم في التوبة، باب: قبول التوبة من الذنوب...، رقم: ٢٧٥٨.

دەفەرموێ: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، هەق دەیشزانێ، کەخودایەکی وای هەیە دەتوانێ: هەم لەگوناە خۆش بێ و هەم لەسەر گوناە تۆڵە بستێنێ، دیسان ئەو بەندەیە تێ هەڵ دەچێتەوە و گوناهێکی تر دەکاتەوە دەڵێتەوە: خودایە! پەشیمانم لەگوناهم خۆش بە.دیسان خودای پیرۆزو گەورەیش دەفەرموێتەوە: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، دەیشزانێ کە خودایەکی وای هەیە، میهرەبانو لێبوردەیە، دەتوانێ هەم لەگوناە خۆش بێ و هەم لەسەر گوناە تۆڵە لەگوناهکار بستێنێ، دەی ئیتر هەرچی ئارەزوو دەکا با بیکا، مادام ئەمە حاڵیەتی: گوناە دەکاتو تەوبەی بەڕاستی لێ دەکا، والێی خۆش بووم -ش. (ریاض/٢ ل/١١ ژ/٤٢١/١٠ - باسی هیوا و ئومێد بەمیهرو ڕەحمەتی خودای گەورە زنجیرە/٥١).

٢١٣٢- عن أنس بن مالك رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ شُفِّعْتُ فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ خَرْدَلَةٌ فَيَدْخُلُونَ ثُمَّ أَقُولُ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ فَقَالَ أَنَسٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٥٠٩ طرفه في: رقم/٤١ تجريد = ٤٤ فتح الباري = بەرگی یەکەم لاپەڕە/٦٣)[٢١٣٢]:

لێرەدا خۆشەویست -دروودی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: کاتێ ڕۆژی قیامەت هات، خودای گەورەو سەروەر، گوفتوگۆیەکی تایبەتی لەگەڵ پێغەمەرانو کەسانی تریش دەکا، وە من ڕێگەم پێ دەدرێ، تکاو شەفاعەت دەکەم، وە تکام بۆ گوناهبارانیش گیرا دەبێ، منیش عەرزی پەروەردگاری خۆم دەکەم: ئەی خودایە! ئەوەی تۆسقاڵێ خێرو چاکەو باوەڕ بە تۆی لەدڵیا بێ داخڵی بەهەشتی بفەرموو، جا ئەو جۆرە کەسانە هەموو دەڕۆنە ناو بەهەشتو لەدۆزەخو سزا ڕزگاریان دەبێ، دیسان عەرزی پەروەردگاری گەورەو سەروەر و

[٢١٣٢] راجع رقم/ ٤١ تجريد = بەرگی/١ ل/٦٣. —المترجم

بەلوتف و کەرەم و بەخششی خۆم دەکەمەوە: ئەوەی کەمترین باوەڕو ئیمانی بەتۆ هەبووە بیبەرە بەرسێبەری ڕەحمەتی خۆتو داخڵی بەهەشتی بفەرموو، وە لەئاگری دۆزەخ بەکەرەمی خۆت ڕزگاری بکەو بە بەهەشتی شاد بفەرموو، وە لەئاگری دۆزەخ بەکەرەمی خۆت ڕزگاری بفەرموو، وە خودایش وادەکا. ئەنەس -ڕەزای خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئێستاش هەروا لەبەر چاوم کەچۆن چۆنی پێغەمەر -دروودی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ- بۆ ڕوونکردنەوەی نموونەی کەمترین باوەڕو ئیمان، بەنووکی پەنجەکانی خۆی ئاماژەی بۆ ئەوەدەکرد.

٢١٣٣- عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مَاجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ... (الحديث ٧٥١٠ – سبق طرفه في رقم/٤١ تجريد = ٤٤ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٦٣)[٢١٣٣]:

ئەم فەرموودە پیرۆزەیە لەم جێگەیەدا بە تێرو تەسەلی لەحەزرەتی ئەبو هورەیرەوە -ڕەزای خوای لەسەر بێ- رابورد. ژمارە/١٦٧٠ تەجریدی بوخاری کەناسراوە بە (مختصر صحيح البخاري) بەرگی چوارەم، لاپەڕە/٤٥٣ + تاج/١٠ ز/١٣٠ ل/٤٠٤ ژ/٨ + ژمارە/٧١١ تەجرید = بەرگی/٢ ل/١٣٤.

٢١٣٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ. (الحديث ٧٥٦٣ طرفه في: ٦٤٠٦) = آخر حديث من أحاديث صحيح البخاري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ[٢١٣٤]:

[٢١٣٣] راجع رقم/٤١ تجريد - بەرگی/١ ل/٦٣. - المترجم-

[٢١٣٤] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم/٢٦٩٤.

ئـەبو هـورەيرە -رەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەم دوو ووشـەیە: (سُبْحَانَ اللّـهِ وَبِحَمْـدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ = خـودا بـەپاك‌و پـیرۆز دەزانم و سـوپاس و ستایـشی بـێ پایـانی دەكەم، دیسان خـودای خـۆم، یـەزدانی مـەزن، بـەپاك‌و پـیرۆز دەزانم و لەمـەدا هـیچ گومـان‌و سـوو یـەكم نییـە). ئـەم دوو ووشـە پیرۆزەیـە سووك‌و خـۆش‌و ئاسانن لەسەر زمان، قورس‌و گرانن لەناو شایان لەكاتی كێشان، خۆشەویـستن لـەلای خـودای میهرەبـان —ش = موسـلیم و بوخـاری، رەزاو رەحمـەتی خـودای گـەورەو سـەروەریان لێ بـێ. ئـامین. (ریـاض صـالحین/٣ ل/٢٧٨ ژ/١/١٤٠٨ — ٤٦٢).

لێرەدا لەكۆتایی ئەم نامە پیرۆزەدا لە ڕەشنووسی یەكەمی ئەم تـەجریـدی بوخاریـەدا، بـەدەق ئـەمـەم نووسیوە، وا ئێـستا بـەبێ ئـەوەی پیتێكـی لێ كـەم بكەمـەوە وەك خـۆی دەینووسـم، خۆزگـەم بـەرێز چـاپكاریش وەك خـۆی بەهەمان إملاو إنشا نـەقڵی دەكرد:

"پێـشەوای دانـاو مـەزن‌و گـەورە -دانـەری ئـەم نامـە پـیرۆزە- سـەروەرو مامۆسـتامان: ئـەبولعـەبباس، زەینـوددین: ئـەحمـەدی كوڕی ئـەحمـەدی كوری عبـد اللطیفـي شـەرجی زوبـەیـدی —خـوا لێـی خـۆش بـێ- ئـەفـەرموێ: لـەم تـەجریدە لێ بوومەوە لە ڕۆژی چوارشەممە ڕێكـەوتی بیست و چواری مـانگی شەعبانی پیرۆز ساڵی (٨٨٨ كۆچـی) والحمد لله وَحْدَهُ، وَ الصَّلوةُ و الـسَّلاَمُ عَلَـى مَنْ لاَ نَبِيَّ بَعْدَهْ.

بەندەش لەسایەی خـوداوە ئـەم نامـە پـیرۆزە مەزنـەم كـرد بـەكوردی، وە وەرم گێڕایە سەر زمانە شیرینەكەی گەلی كوردی خواپەرستی ئیـسلام دۆسـت، وە لێ بوومەوە لێی لەشەوی چوار شەممە ڕێكەوتی ١٤ مـانگی ڕەمـەزانی سـاڵی ١٣٩٣ كۆچی بەرامبەر ١٠-١٠-١٩٧٣ زایینـی لەهۆدەكـەی خۆمـا لـە خەسـتەخانەی سەربازی كەركوك لەكازێر نۆی تەواو.

سا خوایە! بیکەیت بەچرای هەردوو جیهانی خۆم و باوکم و دایکم و هەموو کەس و کارێکم (و دوورو نزیك، ئەوەی بەخۆی چێشت پێم دەگات، لە زیندوو و مردووم، لە ئوصولو فروع و حواشیم) و هەموو موسوڵمانێك کەسوودی لێ وەردەگرێ (وەهەرکەسێ بۆ ڕەزای خوا خزمەتی ئەم کتێبە دەکا، پەخشی دەکا، وەقفی دەکا، چاپی دەکا) بەتایبەتی باوکی سەروەرو خواناسم حاجی فارس برایماوەیی کەزۆرنییە ڕووەو دییوانی خوای میهرەبان سەری نایەوە.

نوری فارس

٩٧٣/١٠/١٠

مستشفى كركوك العسكري

ئێستاش کەسەعات هەشتی بەیانی ڕۆژی ٢٠٠٦/٥/١٠ ز = ١٢ ڕەبیعی دووەمی ساڵی ١٤٢٧ کۆچی، لەپاش سوپاس و ستایشی بێ پایانی خوا لەسەر ئەم جهاد و کۆششە بێ وچانە دەڵێم:

غَفَرَ اللهُ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِسَائِرِ الْمُسْلِمِين. وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ العَالَمِينْ.

بە ئومێدی دوعای خێرتان..

خوایە بە لوتف و کەرەم و ڕەحمەتی خۆت توفیقم بدەیت کە: مختصر صحيح مسلم –لِلْمُنْذِرِ– یش تەرجەمە بکەم بەزمانی شیرینی کوردی. آمین.

دوعا گۆتان

نوری فارس حەمە خان حەسەن

٢٠٠٦/٥/١٠ زایینی

سلێمانی- کوردستان – مامۆستایان – ماڵی خۆمان

فەهرەسی باسەكان

لاپەڕە	سەرباس	زنجیرە
٣	**نامەی ژنهێنان**	٧٠-
٤	ڕەبەنیو خۆخەساندن زۆر ناباشە	
٦	هێنانی كچ پەسەندە	
٧	مارە بڕینی بچووك لەگەورە دروستە	
٨	باسی هاوتاییو هاولفی- كەفائەت	
١٤	باسی شوومیو بەدقدوومی ژن	
١٤	باسی شیرو مەمكخواردن	
١٨	دروست نییە ژن بەسەر پووری، یابەسەر میمكی خۆی شوو بكات	
٢٢	باسی ژن بەژن	
٢٢	باسی سیغەكردن، واتە: موتعە	
٢٤	ژن پێشكەش كردن بەپیاوی باش	
٢٦	وەلی - هەقدار	
٢٨	هەقدار- وەلی- چ باوك بێ، چ كەسێ تر بێ، كچ یابێوە ژن نادات بەشوو، مەگەر بەئارەزووی خۆی.	
٣٠	پیاوێ كچی خۆی كەڕەزامەندی لەسەر نەبێ بدا بەشوو، بەشوودانەكەی پووچو بێ بایەخە.	
٣١	خوازبێنی لەسەر خوازبێنی نادروستە	
٣٢	ئەو مەرجانەی لەهاوسەر گرتن دا نا دروستن	
٣٣	ژنان ژن دەبەن بەبووكی بۆ مێردەكەیو دووعای پیتو فەریان بۆ دەكەن.	
٣٤	نزای كاتی دروستبوون لەگەڵ حەلاڵ و هاوسەردا	
٣٥	شاییو مەڕ سەربڕین لەشایی دا	
٣٦	ئامۆژگاری خێر دەربارەی ژنان	
٣٧	داستانی ئوم زرع	

	بەبێ فەرمانی مێرد نابێ هاموشۆی ژنی مێرددار بکرێ.	٤٣
	سەرپێچی ژن هۆی ئەوەیە کەزۆرینەی خەڵکی دۆزەخن	٤٥
	قورعە کردن لەنێوانی چەند ژنێکا لەکاتی سەفەردا	٤٥
	نۆرە شەوی ژنان - القسم بين الزوجات	٤٧
	لافو گەزافو خۆ هەڵکێشانی هەوێ بەسەر هەوێی خۆیدا	٤٧
	مەردایەتیو بەتەنگەوە بوونی نامووس زۆر پەسەندە	٤٨
	پێکەوە بوونی دوو بە دوویی هەردوو ڕەگەزی ناخۆیی	٥١
	گێڕانەوەو باسی جوانی و شێوەی ژنی ناخۆیی بۆ مێرد	٥٢
	دڵپیسی نێوانی هاوسەران هەوێنی رووخانی خێزانە	٥٤
-٧١	**نامەی تەلاق (ژن بەرەڵاکردن)**	٥٧
	بەکارهێنانی ووشەی تەلاق و لێداتاشراوەکانی مەرجە بۆ کەوتنی تەلاق یانا؟	٥٨
	تەڵاقی سێ بە سێ دروستە یا نا دروستە	٦١
	شتی حەڵاڵ لەخۆحەرامکردن بەوە حەرام نابێ	٦٢
	باسی (خولع) ڕێکەوتنی ژنو مێرد لەسەر جیابوونەوە بەرامبەر بەماڵ.	٦٥
	کەنیز خۆی سەرپشکە لەپاش ئازادبوونی، کەبمێنێتەوە لەلای مێردی کۆیلەی	٦٦
	ئاماژە بڕیار و حوکمی پێدادەمەزرێ	٦٧
	حوکمی تەعریض بۆ حاشاکردن لەمناڵی خۆی چییە	٦٨
	مارەیی ژنی شەرمنەفرین لەگەڵ کراو	٦٩
	کل بۆ ژنی ڕەشپۆش	٦٩
-٧٢	**نامەی ژیوار و نەفەقە ٭ كتاب النَّفَقَات**	٧٥
-٧٣	**نامەی خواردەمەنییەکان ٭ كِتَابُ الأَطْعِمَةِ**	٧٧
-٧٤	**نامەی حەوتم ٭ كِتَابُ العَقِيقَةِ**	١٠٠
-٧٥	**نامەی سەربڕاوەکانو نەچیر**	١١٦
	ناوی خودا هێنان لەنەچیر	١١٦

-٧٦	**نامەی قوربانی - كتاب الأضاحي**	١٣٥
-٧٧	**نامەی خواردنەوەكان ⋆ كتاب الأشربة**	١٣٩
	باسی نادروستی مەی	١٤٢
	خۆشاو دروستە نا دروست نییە	١٤٣
	رێدان بەبەكارهێنانی هەندێ دەفرو قاپو حاجەت	١٤٤
	خۆشاو دەبێ لەیەك جۆرە میوە بێت	١٤٤
	خواردنەوەی شیرو سەرداپۆشینی خۆراك	١٤٦
	ئاوخواردنەوە بەپێوە دروستە	١٤٧
	دەمو هەنگڵی كوندەو مەشكە هەڵپێچ كردن	١٤٨
	خواردنەوە لەدەمی كوندەو مەشكە	١٤٨
	هەناسەدان لەكاتی شت خواردنەوەدا	١٤٨
-٧٨	**نامەی نەخۆشەكان**	١٥٣
-٧٩	**نامەی پزیشكی**	١٦٣
-٨٠	**نامەی جلو بەرگ**	١٨٤
	جلو بەرگی زەعفەراناوی	١٩٠
	باسی سۆل (نەعل)	١٩٢
	ئەنگوستیلە سوننەتە	١٩٣
	ژنو پیاو لەجلو بەرگ و شتیوا دا حەرامە لاسكایی یەكتر بكەنەوە.	١٩٤
	قژو موو بۆیەو رەنگكردن و هەندێ بابەتی تر لەم بابەتە	١٩٥
-٨١	**نامەی وێڵە جوانەكان ⋆ كتاب الأدَبِ**	٢٠٠
	رەحمەتو چاكیو دڵسۆزی بۆ باوكو دایكو كەسوكار و سیلەی رەحم.	٢٠٠
	مافی دراوسێو ڕاسپێری باش دەربارەی	٢٠٨
	زۆری ڕێگەی خێرو فرەیی جۆری چاكە	٢٠٩
	خووشیرنی و رەفتاری جوان و زمانپاكی	٢١٢

	غەیبەت و دووزمانی	٢١٤
	بەخیلیو کینە کێشان	٢١٥
	غەیبەتی ڕەوا و پۆشینی نەنگی موسوڵمان	٢١٦
	باسی قسەدابڕین و قسەنەکردن لەگەڵ یەکتری	٢١٧
	زەمی درۆو پەسنی ڕاستی	٢١٨
	خۆگرتن لەبەرباری ئازاری مەردوم دا	٢١٩
	تووڕەبوون	٢٢٠
	شەرمو شکۆ	٢٢١
	سوعبەت و گاڵتە کەمە کەمە دروستە	٢٢١
	موسوڵمان دەبێ زرنگ و وریابێ	٢٢٢
	چەند بابەتێکی ئەدەب	٢٢٣
	خۆشەویستان پێکەوە حەشر دەکرێن	٢٢٤
	ئاڵای بەد ئەمەکی و بێ پەیمانی	٢٢٤
	هەندێ گوتەی ناپەسەند	٢٢٤
	پژمینو باوێشك	٢٢٧
-٨٢	**نامەی ڕێخوازی**	٢٣٢
	باسی سڵاو کردن	٢٣٢
	ڕێخوازی سوننەتە	٢٣٤
	داوێن پیسی ئەندامەکان بێجگە لەدامەن	٢٣٤
	سڵاو لەمنداڵان	٢٣٥
	دەستورو چۆنیەتی ڕێخوازی و دانیشتنی ناوکۆڕی دانیشتن	٢٣٥
	کوژانەوەی ئاگر لەکاتی خەوتنا	٢٣٧
	نامەی نزاو دووعا	٢٣٩
	باسی تەوبەو پەشیمانی	٢٤٢
	دەست دانان لەژێر کوڵمی ڕاستا	٢٤٣
	نوستن لەسەر لای ڕاست	٢٤٤
	نزاکردن کاتێ لەخەو خەبەری بۆوە	٢٤٤

	جەخت كردن لەنزادا	٢٤٧
-٨٣	نامەی دڵنەرمكارەكان	٢٥٩
-٨٥	نامەی چارەنوس - كتاب القدر	٢٩٩
-٨٦	نامەی سوێندو نەزركردن	٣٠٥
-٨٧	نامەی كەفارەتو بریتیی سوێندەكان	٣١٥
-٨٨	نامەی فەرائیز (میرات دابەشكردن)	٣١٨
-٨٩	نامەی تۆڵەی تاوان، كە ناسراون بەحەددە شەرعییەكان - كتاب الحدود.	٣٢٥
-٩٠	نامەی موحاریبین	٣٣١
-٩١	نامەی خوێنو خوێنبایی	٣٣٥
-٩٢	نامەی داوای پەشیمان بوونەوە لەپاشگەزو لەسەركەشو شەڕكردن لەگەڵیان	٣٤١
-٩٣	نامەی خەوپەرژێن * كتاب التعبير	٢٤٢
-٩٤	نامەی خەوپەرژێن	٢٥٥
-٩٥	نامەی ئاژاوەو فەرتەنەكان	٣٦٨
-٩٦	نامەی ئاواتخواستنو خۆزگە خواستن	٣٧٤
-٩٧	نامەی دەستگرتن بەكەمەندی نامەی خوداو كەمەندی ڕێبازو ڕەفتاری پێغەمەر- دروودی لەسەر-	٣٧٦
-٩٨	نامەی یەكتا پەرستی	٣٨٢